GERHART

HAUPTMANN

ATLANTIDA

NOBELIO PREMIJOS LAUREATAI

NOBELIO
PREMIJOS
LAUREATAI

GERHART

HAUPTMANN

ATLANTIDA

Iš vokiečių kalbos vertė
LEONAS TAMAS

Vilnius

UDK 830-3
Ha 426

Atlantis.
Roman von Gerhart Hauptmann.
S. Fisher Verlag, Berlin

ISBN 5-415-01313-X

Greitasis pašto ir keleivinis vokiečių garlaivis "Rolandas" išplaukė iš Bremeno 1892 metų sausio 23 dieną. Tai buvo vienas iš senesniųjų Šiaurės Vokietijos laivininkystės kompanijos laivų, reguliariai plaukiojusių į Niujorką ir atgal.

Laivo įgulą sudarė kapitonas, keturi karininkai, šeši mašinistai, maisto produktų sandėlininkas ir kasininkas – abu su padėjėjais – vyresnysis stiuardas, antrasis stiuardas, vyresnysis virėjas, antrasis virėjas ir pagaliau gydytojas. Be šių žmonių, kuriems buvo patikėtas didžiulio plaukiojančio namo ūkis, laive buvo jūreivių, stiuardų, stiuardesių, virtuvės darbininkų, kūrikų ir kitų įgulos narių, daugybė jungų ir viena slaugė.

Išplaukiant iš Bremeno, kajutėse buvo tik apie šimtas keleivių. Viduriniajame denyje keleivių buvo daugiau – apie keturis šimtus.

Šiame laive telegrafu iš Paryžiaus kajutę buvo užsisakęs Frydrichas fon Kamacheris. Kai vieta kajutėje buvo užsakyta, jaunasis Frydrichas turėjo per pusantros valandos suspėti į greitąjį traukinį, kuriuo jis dvyliktą valandą nakties atvyko į Havrą. Iš čia jam reikėjo plaukti į Sautamptoną. Šią kelio atkarpą jis

įveikė sklandžiai, visą naktį išmiegojęs klaikioje bendroje kajutėje.

Aušrą jis sutiko ant denio. Vaiduokliški Anglijos krantai pamažu vis artėjo, kol galop garlaiviūkštis įplaukė į Sautamptono uostą, kur Frydrichas turėjo laukti "Rolando".

Laivininkystės kontoroje jam paaiškino, kad krantinėje stovi pasiruošęs išplaukti nedidelis ištaigingas garlaivis, kuris nugabens jį iki "Rolando", vos tik tasai pasirodys horizonte. Ponui fon Kamacheriui buvo pasakyta vakare su visa manta įlipti į tą garlaivėlį.

Taigi reikėjo kažkaip prastumti laiką iki vakaro tame svetimame nykiame mieste. O čia dar ir oras pasitaikė nekoks – dešimt laipsnių šalčio. Frydrichas nusprendė susirasti kokį viešbutį ir, kiek įmanoma, didžiąją laiko dalį pramiegoti.

Vitrinoje pamatė Simono Arcto (iš Port Saido) markės cigaretes. Žengė į krautuvėlę, kurią tuo metu kaip tik šlavė tarnaitė, ir nusipirko kelis šimtus tų cigarečių.

Jis tai padarė veikiau iš sentimentalumo, nes užkietėjęs rūkalius niekada nebuvo.

Frydrichas fon Kamacheris švarko vidinėje kišenėje nešiojo krokodilo odos piniginę. Toje piniginėje, be kitų dokumentų, buvo ir laiškas, kurį jis gavo tik vakar. Jame buvo parašyta:

"Mielas Frydrichai!

Niekas nepadėjo. Iš sanatorijos Harce į tėvų namus sugrįžau praradęs paskutinę viltį. Kad ją kur velnias tą prakeiktą žiemą Hoišojerio kalnuose! Ne, nereikėjo man sugrįžus iš tropikų čia pat pakliūti į nagus tokiai žiemai. O užvis labiausiai man pakenkė

mano kolegos kailiniai – ta prakeiktoji skranda – te ją Šėtonas rankomis sudegina pragare, ji mane galutinai pribaigė. Tad lik sveikas! Aišku, aš bandžiau gydytis, man leido tuberkuliną, vėliau aš išspjaudžiau nemažai bacilų. Tik kas iš to: jų vis tiek liko ganėtinai, kad man paruoštų greitą *exitus letalis*[1].

Bet pereikime prie paties svarbiausio, mielas drauge. Turiu sutvarkyti savo palikimą. Pagal mano apskaičiavimus aš tau skolingas tris tūkstančius markių. Savo laiku tu padėjai man užbaigti medicinos studijas. Gaila tik, kad ta medicina dabar negelbėja manęs iš bėdos. Aišku, tu dėl to nekaltas, ir net man pačiam keista, kad kaip tik dabar, kai jau viskas baigta, mane kaip niekada ėmė graužti sąžinė, kad nebegalėsiu sugrąžinti tau tos skolos. Matai, mano tėvas, miestelio mokyklos direktorius, kažkaip sugebėjo šiek tiek susitaupyti, tačiau, be manęs, jis išlaiko dar penketą vaikų. Aš jam buvau tarsi kapitalas, ir jis skirdavo man gal net daugiau lėšų negu derėjo, vis tikėdamasis, kad jos atsipirks su didelėmis palūkanomis. Jis praktiškas žmogus ir dabar gerai supranta, kad nebematys nei to kapitalo, nei palūkanų.

Trumpai tariant, jis bijo mano skolų, kurios, deja – tfiu, tfiu, tfiu! (nusispjaunu tris kartus!) – neišskris į dausas kartu su mano vėle. Tad ką man daryti? O gal galėtum nurašyti tą skolą?

Beje, drauguži, aš jau ne sykį buvau viena koja karste. Paliksiu tau aprašymus, kaip visa tai atrodo – moksliniu požiūriu jie gal ir nebus visai įdomūs. O jei po tos lemtingosios

[1] Mirtina baigtis *(lot.) (čia ir toliau paaiškinimai vertėjo).*

akimirkos pasitaikytų nors menkiausia proga duoti tau kokį ženklą iš Anapilio, aš ja tikrai pasinaudosiu ir priminsiu tau apie save.

Beje, o kurgi tu dabar? Lik sveikas! Naktimis karštligės kamuojamas košmariškuose sapnuose aš vis regiu tave bangų blaškomą. Nejaugi tu iš tikrųjų susiruošei į jūrų kelionę?

Dabar sausis. O balandžio darganų, atrodo, man jau nebėra ko baimintis – nors ir nedidelė, bet vis šiokia tokia paguoda, tiesa?

Na, spaudžiu tau ranką, Frydrichai Kamacheri!

Tavo Georgas Rasmusenas".

Į šį laišką jo gavėjas tučtuojau atsakė iš Paryžiaus telegrama, kuri išvadavo nuo rūpesčių didvyriškai pasitinkantį mirtį sūnų, besibaiminantį dėl savo tėvo.

Hofmano viešbučio skaitykloje netoli uosto Frydrichas parašė atsakymą savo mirštančiam draugui:

"Sveikas, seni!

Mano pirštai sugrubę nuo šalčio, tačiau aš vis tebedažau aplamdytą plunksną į priplėkusį rašalą ir rašau rašau. Mat jei neparašysiu tau dabar, paskui kokias tris savaites jokios žinios apie mane tikrai negausi: nes šį vakarą aš išplaukiu "Rolandu" – Šiaurės Vokietijos laivininkystės kompanijos garlaiviu.

Kaip matau, tavo sapnai tikrai pranašingi, nes tikrai žinau, kad tau niekas negalėjo pasakyti apie šią mano jūrų kelionę. Juk prieš porą valandų, kai dar nebuvau gavęs tavo laiško, nė pats dar nebuvau apsisprendęs.

Poryt sueis lygiai metai nuo tos dienos, kai tu po antrosios savo kelionės aplink pasaulį tiesiai iš Bremeno atvažiavai

pas mus į Hoišojerį su gausybe įspūdžių, fotografijų ir Simono Arcto markės cigarečių. Ir įsivaizduoji – šiandien vos išlipęs iš laivo ir žengęs pirmuosius žingsnius Anglijos žeme, čia pat, netoli uosto, krautuvėlės lange pamačiau mūsų mėgstamą markę. Savaime aišku, iš karto puoliau pirkti. Prisipirkau visą krūvą ir štai kaip tik šiuo metu ir rūkau vieną, prisimindamas tas gražias dienas. Gaila tik, kad toje siaubingoje skaitykloje, kurioje sėdėdamas rašau, nuo to nė kiek nepasidarė šilčiau.

Dvi savaites tu išbuvai pas mus, kol tą žiemos naktį į mano namų duris nepasibeldė lemtis. Abu kartu puolėme prie tų durų ir, atrodo, peršalome. Dabar apie save: pardaviau namą, mečiau gydytojo praktiką, savo trejetą vaikų atidaviau į pensioną. O kas atsitiko mano žmonai, tu ir pats žinai.

Kad jį kur velniai! O juk kartais net graudu, kai prisimeni tuos laikus. Kaip gerai mudviem buvo, kai tu pavadavai mūsų susirgusį kolegą. Dar ir dabar regiu, kaip tu, apsivilkęs lapių kailiniais, rogėmis išvažiuoji lankyti ligonių. O kai jis mirė, aš tikrai džiaugiausi, turėdamas pašonėje tokį šaunų kaimo gydytoją kaip tu, nors kadaise mes juk taip mėgdavom pasišaipyti iš varganos kaimo gydytojo praktikos.

Ir štai viskas apsivertė aukštyn kojom.

O ar prisimeni, kaip mums nepabosdavo šaipytis iš geltonųjų startų, kurios tą žiemą kartu su sniegu tiesiog užplūdo Hoišojerį? Būdavo, vos tik pradedi artintis prie kokio pliko krūmo ar medelio, – nuo jo šakelių tarsi vėjui pūstelėjus pabyra geltoni lapai. Mes sakydavome: žiū, aukso kalnai.

O vakarais kaip šveisdavome tas pačias startas, kurių net nevykę medžiotojai prišaudydavo tiek ir tiek, o mano mėgstanti išgerti virėja mokėjo labai skaniai jas paruošti. Tada tu prisiekdavai, kad nebedirbsi gydytoju, jei valdžia neskirs tau didžiulio sandėlio, kad galėtum skurdžiausius ligonius nemokamai aprūpinti miltais, vynu, mėsa ir kitais būtiniausiais dalykais. Ir še tau kad nori: ar tik ne už tai gydytojų gildijos piktasis demonas tau iškrėtė tokią kiaulystę? Bet nė velnio – tu turi pasveikti, kad ir kas bebūtų!

O aš išvykstu į Ameriką. Kodėl? Tą sužinosi, kai mudu vėl pasimatysime. Žmonai, kuri dabar guli Binsvangerio klinikoje, taigi yra kuo puikiausiai prižiūrima, aš vis tiek dabar negaliu nieko padėti. Kai buvau jos aplankyti prieš trejetą savaičių, tai ji manęs net nepažino.

Beje, faktiškai padėjau kryžių ne tik ant gydytojo praktikos, bet ir ant savo bakteriologinių tyrimų. Žinai, ir čia man nepasisekė. Nukentėjo mano, mokslininko, reputacija. Pasigirdo balsų, neva aš tyręs ne juodligės sukėlėją, o dažančios medžiagos plaušelius ir aprašęs juos savo moksliniame straipsnyje. Apskritai galėjo ir taip atsitikti, nors aš tuo netikiu. Šiaip ar taip dabar man tai neberūpi.

Ir apskritai man jau lenda per gerklę visos šio pasaulio kvailystės: jaučiu, koks aš rūškanas darausi, kaip tikras anglas. Beveik visas pasaulis, o jau Europa tai tikrai man primena ataušusį patiekalą geležinkelio stoties bufete, kuris net alkanam nesužadina apetito".

Daktaras Frydrichas fon Kamacheris baigė savo laišką širdingais linkėjimais, užrašė ant voko adresą ir padavė išsiųsti

viešbučio pasiuntiniui vokiečiui. Paskui jis pasikėlė aukštyn, į savo kambarį, kurio langai buvo apledėję nuo šalčio, ir atsigulė į šaltą kaip ledas dvigulę lovą.

Savijauta keleivio, jau praleidusio vieną naktį kelionėje, o dabar ketinančio leistis į dar ilgesnę – per vandenyną, buvo tikrai nepavydėtina. O čia dar jaunajam gydytojui nuotaiką drumstė skausmingi, dažnai prieštaringi prisiminimai. Vienas per kitą jie iškildavo jo atmintyje, rodės, nebus jiems galo. Kaip norėjosi bent trumpam užmigti, sukaupti jėgų naujiems išbandymams, tačiau jis gulėjo atmerktomis akimis, o jei ir užsimerkdavo, regėjo tuos vaizdus vienodai ryškiai.

Pastarasis jo gyvenimo dešimtmetis, nuo dvidešimties iki trisdešimties metų, tekėjo ramia vaga kaip normalaus piliečio. Jo uolumas ir didelis talentas pasirinktoje mokslo srityje pelnė jam mokslo korifėjų palankumą. Jis buvo paskirtas Kocho[1] asistentu, o vėliau kelis semestrus išklausė Miunchene priešininko Petenkoferio paskaitų ciklą.

Tad netrukus tiek Miunchene, tiek Berlyne, kaip ir visose bakteriologijos mokslo sferose, jis buvo laikomas vienu iš talentingiausių jaunųjų tyrinėtojų, kurio karjera niekam nekėlė abejonių. Tiesa, jo polinkis į estetiką kartais priversdavo kai kuriuos jo pedantiškus kolegas atlaidžiai palinguoti galva.

Tačiau po to, kai tas nelemtasis Frydricho fon Kamacherio darbas išvydo dienos šviesą ir patyrė didžiulį fiasko, specialistų

[1] Robertas Kochas (1843-1910) – įžymus vokiečių gydytojas ir bakteriologas.

nuomonė buvo vieninga: ne kas kita, kaip tik tie pašaliniai interesai ir pražudė tiek daug vilčių teikusį jaunąjį mokslininką.

Tiesą sakant, į Paryžių Frydrichas keliavo, norėdamas atsikratyti vienos aistros, tačiau tos aistros objektas, vieno teatralo šešiolikmetė duktė, tebetraukė jį kaip ir anksčiau. Jis tiesiog susirgo iš tos meilės, ir toji liga taip smarkiai jį suėmusi bus todėl, kad pats ligonis po niūrių netolimos praeities įvykių tapo ypač imlus meilės nuodams.

Iš daktaro fon Kamacherio menko bagažėlio buvo matyti, kad šiai jūrų kelionei nebuvo iš anksto ruoštasi. Sprendimą keliauti jam padiktavo neviltis, gal net aistros protrūkis, sužinojus, kad tas artistas su dukra sausio dvidešimt trečiąją Bremene įsėdo į pašto ir keleivinį greitąjį garlaivį "Rolandą", plaukiantį į Niujorką.

Mūsų keleivis nenusirengęs pasivartė lovoje kokią valandą, paskui atsikėlė, apsiprausė, prieš tai pramušęs ledą praustuvėje, ir nusileido į nedidelio viešbutėlio pirmąjį aukštą. Skaitykloje sėdėjo jauna graži anglė. Įėjo ne toks jaunas ir ne toks gražus į žydą panašus pirklys, bet netrukus paaiškėjo, kad jis ne žydas, o vokietis. Laukimo nuobodybė paskatino juos susipažinti. Vokietis gyveno Amerikoje ir dabar ketino "Rolandu" parsigauti namo, anapus balos.

Oras buvo pilkas, kambarys šaltas; jaunoji dama nervingai vaikštinėjo pirmyn atgal palei nekūrenamą židinį, o naujųjų pažįstamų pokalbis ėmė blėsti, ir netrukus jie apsiribojo pavienėmis frazėmis.

Nelaimingas įsimylėjėlis arba slepia tą savo jausmą, arba aplinkiniams jis atrodo juokingas. Toks žmogus blaškosi tarp dviejų kraštutinumų: čia jis kupinas džiugių iliuzijų, čia kamuojamas niūrių minčių. Nenustygdamas vietoje, meilės kerų apžavėtas jaunuolis, nepaisydamas nei šalčio, nei vėjo, išėjo į gatvę ir ėmė be tikslo klajoti po uostamiestį. Jis prisiminė, kaip jo tautietis užuominomis bandė sužinoti apie jo kelionės tikslą ir kaip jis, gerokai sutrikęs, bandė jam kažką aiškinti, kad tik neatskleistų taip kruopščiai slepiamos tikrosios priežasties. Dabar jis tvirtai nusprendė sakyti, jei kas nors vėl jį imtų primygtinai klausinėti, keliaująs todėl, kad norįs pasigėrėti Niagaros kriokliu bei Jeloustono nacionaliniu parku ir aplankyti savo studijų draugą.

Tyliai bepietaujant viešbutyje pasklido žinia, jog "Rolandas" jau apie penktą valandą gali atplaukti prie Nydlso. Išgėrę kavos ir surūkę kelias Simono Arcto cigaretes, Frydrichas su savo naujuoju pažįstamu, keliaujančiu biznio – gatavų drabužių prekybos – reikalais, su visais daiktais persikraustė į ištaigingą garlaivėlį, kuris pasirodė besąs toli gražu ne toks ištaigingas.

Čia teko praleisti kelias valandas itin nejaukioje aplinkoje, nes visą tą laiką iš nedidelio kamino kamuoliais virto tiršti juodi dūmai ir maišėsi su geltonu murzinu rūku. Kartkarčiais iš mašinų skyriaus pasigirsdavo kastuvo skambčiojimas – tai kūrikas pylė anglį. Vienas po kito pasirodė dar penki ar šeši keleiviai – tylomis, lydimi nešikų. Virš denio buvo įrengta kajutė, panaši į stiklinę dėžę. Jos viduje po langais buvo ilgas raudonu pliušu apmuštas suolas.

Nė vienas keleivis negalėjo ilgėliau nustygti vienoje vietoje. Šnekamasi buvo tik pusbalsiu, tarsi kažko bijantis. Trys jaunos damos – vidurinioji buvo gana graži anglė iš viešbučio skaityklos – išbalusiais veidais ir visąlaik kuždėdamosi nuolat vaikštinėjo iš vieno kajutės galo į kitą.

– Aš jau aštuonioliktą kartą plaukiu ten ir atgal, – netikėtai pareiškė gatavų drabužių pirklys, nors niekas jo ir neklausė.

Kažkas pasidomėjo:

– Ar jūros liga jūsų nekamuoja?

– Kurgi ne! – atšovė pirklys. – Kiekvieną kartą, vos įkeliu koją į laivą, būnu kaip lavonas.

Pagaliau po ilgo beprasmiško laukimo imta krutėti garlaiviuko viduje ir prie vairo. Trys damos apsikabino ir pasibučiavo. Vidurinioji, pati gražiausia, toji, kur iš viešbučio skaityklos, liko garlaivėlyje, o kitos dvi nenorėjo pajudėti iš vietos. Pagaliau trosai buvo atrišti nuo geležinių krantinės žiedų. Garlaivėlis šaižiai sušvilpė, jo sraigtas pamažu, nedrąsiai, pradėjo suktis juodame vandenyje. Per tą laiką, kol garlaivėlis ruošėsi išplaukti, stojo naktis, juoda ir tamsi, nors į akį durk.

Paskutinę akimirką Frydrichas gavo kelias telegramas. Tėvai linkėjo jam laimingos kelionės. Brolis irgi brūkštelėjo keletą nuoširdžių žodžių. Buvo dar dvi telegramos: viena bankininko, kita – advokato.

Nors jaunasis daktaras fon Kamacheris išplaukdamas nepaliko Sautamptono krantinėje jokio draugo, giminaičio ar tiesiog pažįstamo, jo krūtinėje vos tik garlaivėliui pajudėjus sukilo tikra audra. Tik jis pats nelabai suprato, kas tą audrą

galėjo sukelti – skausmas, kančia, galbūt neviltis, ar atvirkščiai – beribės laimės viltis.

Atrodo, kad nepaprastus žmones kas dešimtį metų ištinka pavojingos krizės. Tokių krizių metu organizmas atsikrato jame susikaupusių kenksmingų medžiagų, apsivalo, arba, jei nesugeba to padaryti, patiria krachą, kuris dažnai baigiasi fizine mirtimi, kartais tik dvasine. Ir viena iš svarbiausių ir, rodos, keisčiausių krizių ištinka žmogų baigiantis trečiajai bei prasidedant ketvirtajai dešimčiai. Iki trisdešimties metų ji retai kada bepasitaiko. Dažniau ji užklumpa žmogų, įpusėjus jam ketvirtą dešimtį, o kartais ir dar vėliau, nes dažnai ji sutampa su viso gyvenimo sąskaitų balanso suvedimu, kurį, savaime suprantama, žmogui norisi nustumti kuo toliau ar bent jau nepradėti to daryti anksčiau.

Sunku ir apsakyti, kaip ryškiai Frydricho sąmonėje dabar, paliekant Europą, iškilo visas jo ankstesnis gyvenimas. Ir jam rodėsi, kad atsisveikindamas su ja jis palieka ir nemažą savo sielos dalelę; ir apie kokį nors sugrįžimą čia negalėjo būti nė kalbos, tai buvo praradimas visiems laikams. Tad nenuostabu, kad tą akimirką Frydrichas buvo giliai sukrėstas.

Iš visų pusių mažąjį garlaivį gaubė tiršta tamsa. Uosto šviesos dingo tolumoje. Riešuto kevalas stikliniu gaubtu ėmė sūpuotis ant bangų. Aplink švilpė ir kaukė vėjas. Jis buvo toks stiprus, jog, rodės, garlaivėlis ims ir sustos. Kelis kartus šaižiai sustugo jo sirena, ir jis vėl kažkokia kryptimi ėmė kapanotis per tamsą.

Langų stiklai džeržgė, laivo korpusas drebėjo, apačioje gurgėdamas atkakliai dirbo savo nematomą darbą laivo sraigtas, aplink

švilpė, staugė, ūžavo vėjas, stengdamasis parversti laivą ant šono. Aišku, kad visa tai labai slėgė keleivius. Tuo labiau, kad garlaivėlis vis neryžtingai stabčiojo, tarsi nebežinodamas kur plaukti, vis šaižiai sušvilpdavo, tik tą jo švilpimą prarydavo įsisiautėjusi jūros stichija, ir jis veikiau panėšėjo į beviltišką užkimusio žmogaus šauksmą. O laivelis, kartais bloškiamas atgal, vis stūmėsi į priekį, tai vėl pasimetęs sustingdavo, tarsi atsiduodamas nakties tamsoje supančių ir blaškančių bangų malonei.

Ūmai kažin kas sutrinksėjo, vanduo aplink sraigtą užvirė, smarkiai šnypšdamas ėmė veržtis garas, garlaivėlis šaižiai sušvilpė kartą kitą – Frydrichas fon Kamacheris suskaičiavo iki septynių, – staiga dideliu greičiu, tarsi norėdamas pasprukti nuo paties Šėtono, šovė pirmyn, pasisuko, ir prieš keleivius atsivėrė didingas reginys, nutviekstas begalės šviesų.

Tai "Rolandas" atplaukė prie Nydlso ir sustojo, pasisukęs prieš vėją. Jo galingas korpusas atrodė lyg ryškiai apšviestas uostas, į kurį įplaukė garlaivėlis. Įspūdį, kurį Frydrichui padarė netikėtas galingojo vandenynų nugalėtojo pasirodymas, galima buvo sulyginti nebent su garsiausiu fortissimo.

Dar niekada Frydrichas nejautė tokios didelės pagarbos žmogaus genijui, tikrajai laikmečio dvasiai kaip dabar, žvelgdamas į tą kylančią iš juodo vandens milžinišką sieną, tą didžiulį fasadą, iš daugybės apvalių jo liukų veržėsi šviesos srautai, kurie krito į putojančią lygumą, apsaugotą nuo didelių vėjo įsuptų bangų.

"Rolando" jūreiviai ruošėsi nuleisti trapą. Frydrichas matė, kad aukštai ant denio stovi būrelis uniformuotų įgulos

narių, pasiruošusių sutikti naujus keleivius. Tuo metu, kai mažojo garlaivėlio keleiviai staiga subruzdo ir ėmė rinkti savo daiktus, jaunasis gydytojas negalėjo atitraukti akių nuo to didingo reginio. Jo akivaizdoje tiesiog neįmanoma patikėti šiuolaikinei civilizacijai būdingu blaivaus proto pranašumu. Šis reginys kiekvienam piršte piršo nežabotą romantiką, prieš kurią nublankdavo drąsiausios poetų svajos.

Kol garlaivėlis, koketiškai šokčiodamas ant purslotų bangelių, artėjo prie trapo, ant "Rolando" denio užgrojo orkestras. Tai buvo gyvas, temperamentingas maršas, sykiu veržlus ir kupinas nuolankumo, kviečiąs karius į mūšį, taigi į pergalę ar mirtį. Tik to orkestro iš pučiamųjų instrumentų, lėkščių, būgnų ir litaurų ir betrūko, kad jaunajam gydytojui galutinai sutirptų nervų likučiai, tarsi nuo ugnies lietaus.

Norom nenorom turėjai pripažinti, kad ši melodija, kuri leidosi iš aukštybių į naktį ir ant manevruojančio garlaivėlio, buvo parinkta specialiai išsigandusių keleivių baimei nuslopinti. Priešais juos plytėjo beribis okeanas. Tą akimirką jį tegalėjai įsivaizduoti tik kaip nakties tamsos gaubiamą ir niūrų – galingą stichiją, priešišką žmogui ir jo veiklai. Ir šit iš "Rolando" krūtinės, pakilęs iš boso gelmių, vis smarkiau ėmė veržtis galingas garsas – šauksmas, maurojimas, dundesys, – jis buvo toks baisus ir stiprus, kad net kraujas stingo gyslose. Ką gi, mielas "Rolandai", sumetė mintyse Frydrichas, matau, tu iš tų, kurie pasišovę galynėtis su vandenynu. Tuo metu jis ėmė kopti trapu į viršų. Iš susijaudinimo net pamiršo, kuo buvo iki šiol ir kas jį čia atvedė!

Kai griausmingų orkestro ritmų lydimas jis užkopė į viršų ir atsidūrė dideliame ryškiai apšviestame denyje, net nustebo, pamatęs priešais jį daugybę stovinčių vyriškių, kuriais tikrai galėjai pasikliauti. Čia buvo šaunuolių, pradedant karininkais ir baigiant stiuardais, visi augaloti ir tvirti, o jų veidai sykiu ir drąsūs, ir santūrūs, sykiu protingi ir atviri. Ne, vokiečių tauta dar neišsigimė, vėl pagalvojo Frydrichas fon Kamacheris, apimtas pasididžiavimo ir jausdamas, kad ramybė grįžta į jo sujauktą sielą. Tą pojūtį sutvirtino ir ganėtinai netikėtas įsitikinimas, trumpam sukirbėjęs jo sieloje, esą Visagalis niekada neleis, kad tokie rinktiniai kilnūs ir pareigingi žmonės lyg kokie akli kačiukai paskęstų jūroje.

Jam vienam kliuvo dvivietė kajutė, ir netrukus jis jau sėdėjo valgykloje už pasagos pavidalo stalo. Patarnauta buvo nepriekaištingai. Atvykėliai čia gavo pavalgyti ir išgerti; tačiau, pasibaigus pietų laikui, didelėje salėje žemomis lubomis nebuvo girdėti klegesio, nes žmonių buvo nedaug, o ir tie patys buvo pavargę ir paskendę savo mintyse.

Valgydamas Frydrichas vargiai įsivaizdavo plaukiąs į Ameriką ir apskritai kažkur keliaująs. Iš laivo, kuriuo jis štai dabar plaukė, vos jaučiamo virpėjimo buvo sunku suvokti, jog judama į priekį. Kai jis senu įpročiu išgėrė kelias taureles vyno, jį apėmė gili ramybė ir pasitenkinimas, palaimingas nuovargis. Kaip keista, galvojo jis, tikėdamasis kietai užmigti, kad pirmą kartą per kelias pastarąsias savaites ar net mėnesius kaip tik čia, tame be poilsio vagojančiame vandenyną laive jis pagaliau ras ramybę ir atsipalaidavimą.

Taip ir buvo: dešimt valandų jis išmiegojo kaip kūdikis lopšyje. Kai pramerkė akis, jį tebebuvo apgaubusi toji pati palaiminga sielos ramybė. Nubudus jo pirmoji mintis buvo apie tą merginą, su kuria jį dabar daug dienų ir naktų, jo laimei ar kančioms, susiejo tas pats erdvus plaukiojantis viešbutis. Frydrichas glostė kajutės sienas, tarsi jos būtų mediumas tarp jo ir mylimosios, tarsi per jas jis galėtų prie jos prisiliesti ir sykiu pajusti jos gyvastingą buvimą.

Frydrichas nuėjo į valgyklą, kur jam buvo padengtas gausus pusryčių stalas. Jis sušveitė su dideliu apetitu. Šit aš miegojau, tarė jis sau, kaip ir kasnakt nugrimzdęs į nebūtį, ir per tą laiką vandenynu įveikiau porą šimtų mylių. Ar ne keista, ar ne nuostabu!

Frydrichas paprašė parodyti laivo keleivių sąrašą ir, kai jame išvydo du vardus, kurie, jo įsitikinimu, ten ir turėjo būti, krūptelėjo ir išbalo, o širdis ėmė daužytis it pašėlusi.

Išvydęs keleivių sąraše Halštremo ir jo dukters vardus, Frydrichas fon Kamacheris sulankstė jį ir apsidairė. Salėje galėjo būti penkiolika ar dvidešimt žmonių, vyrų ir moterų, visi jie arba valgė, arba užsisakinėjo pas stiuardus ką atnešti. Tačiau Frydrichui atrodė, tarsi visi jie čia susirinko tam, kad jį stebėtų ir sektų.

Valgyklos salė buvo per visą laivo plotį, jo iliuminatorius kartkarčiais užtemdydavo plakančios laivą didelės bangos. Priešais Frydrichą sėdintis vyras laivo įgulos uniforma prisistatė jam esąs laivo gydytojas. Iš karto užsimezgė labai gyvas profesionalus pokalbis, nors Frydricho mintys klajojo visai kitur. Jis vis negalėjo nuspręsti, kaip turėtų elgtis, pirmą kartą susitikęs su Halštremais.

Jis stengėsi apgauti patį save, įtikinėdamas, kad čia atsidūręs visai ne dėl jaunosios panelės Halštrem, tik panūdęs pamatyti Naująjį Pasaulį, susitikti su savo geru bičiuliu Peteriu Šmitu, apžiūrėti Niujorką, Čikagą, Vašingtoną, Bostoną, Jeloustono nacionalinį parką ir Niagaros krioklį. Tą patį jis ketino išdėstyti ir Halštremams ir pabandyti įtikinti juos, kad toks netikėtas susitikimas yra grynas atsitiktinumas.

Jis pasijuto po truputį atgaunąs savitvardą. Meilės idealizavimas atsiskyrus nuo garbinamo objekto kartais gali turėti pragaištingų pasekmių. Taip ir Frydrichas, gyvendamas Paryžiuje, visą laiką buvo tarsi karštinės apimtas, jį kamavo begalinis ilgesys. Panelės Halštrem paveikslas jo vaizduotėje buvo apgaubtas nimbo, kuris taip prikaustė Frydricho dėmesį, kad visa kita užtemdė jam aplinkui. Ir visai nelauktai ta iliuzija dingo. Jam net pasidarė gėda tokio savo elgesio, jis atrodė pats sau juokingas, ir kai atsistojo, ketindamas pirmą kartą išeiti į denį pasidairyti, pasijuto lyg būtų išsivadavęs iš kausčiusių jį grandinių.

Tas laisvės ir pasveikimo pojūtis dar sustiprėjo, kai jis įkvėpė sūraus gaivinančio jūros oro. Vyrai ir moterys leisgyviai gulėjo šezlonguose. Jų pažaliavusiuose veiduose atsispindėjo didelė apatija, ir tik dabar jaunasis gydytojas pastebėjo, kad "Rolandas" plaukia jau nebe ramia jūra, kaip anksčiau, o mėtomas ir supamas įsismarkavusių bangų. Frydrichas net nustebo, kad nejaučia nė menkiausių nekenčiamos jūros ligos požymių.

Jis apėjo moterų saloną, žengė palei specialią kajutę ir, nusileidęs nuo kapitono tiltelio, atstatė veidą aštriam sūriam jūros vėjui.

Apačioje, kiek akis užmatė, buvo patogiai įsitaisę viduriniojo denio keleiviai. Nors "Rolando" varikliai dirbo, kaip atrodė, su didžiausiu pajėgumu, tačiau maksimalaus greičio jis dar nebuvo išvystęs. Tam trukdė ilgos bangų virtinės, vėjo genamos laivo link. Viršum apatinio denio buvo įrengtas dar vienas kapitono tiltelis, tikriausiai avarinis, ir bangoms mėtant laivą Frydrichas staiga pajuto nenumaldomą norą pakilti į tą tuščią tiltelį.

Savaime suprantama, kad į jį nukrypo daugelio akys, kai jis nusileido į vidurinį denį ir stebint ten buvusiems keleiviams geležinėmis kopėtėlėmis ėmė kopti aukštyn ant geležinio tiltelio ir, atsidūręs viršuje, atsuko veidą jūros vėjui. Tačiau visa tai jam kuo mažiausiai rūpėjo. Jis staiga pažvalėjo, pajuto tokį didelį drąsos ir energijos antplūdį, tarsi jo niekada nebūtų kamavusi nei bloga nuotaika, nei nervų liga sergančios žmonos užgaidos, tarsi niekada nebūtų praktikavęsis slogiame provincijos užkampyje. Dabar jam rodėsi, kad ir bakteriologijos jis niekad nestudijavo ir niekada nėra patyręs skaudžios nesėkmės. Ir kad niekada nebuvo taip beviltiškai įsimylėjęs, kaip dar visai neseniai buvo manęs.

Jis juokėsi, atstatęs veidą smarkiam gaiviam vėjui, godžiai traukė į plaučius sūrią drėgmę ir jautėsi pasveikęs.

Tą pačią akimirką Frydricho ausis pasiekė garsus kvatojimas iš viduriniojo denio, ir staiga į veidą jam smogė kažkokia balta beformė masė, kurią jis ką tik matė kylant priešais laivo pirmagalį, ir dar taip smarkiai, kad jį kone apakino, ir netrukus jis pasijuto stovįs šaltame vėjyje, permerktas iki siūlo galo. Praūžė pirmoji banga.

Vos prieš kelias akimirkas visą jo esybę buvo užvaldžiusi narsiųjų vikingų dvasia, ir šit jis, visas sustiręs ir drebėdamas nuo šalčio, lydimas keleivių kvatojimo, geležinėmis kopėtėlėmis vėl ėmė leistis žemyn. Jis tebebuvo su apvalia pilka skrybėle, vilkėjo dygsniuotu paltu su atlaso pamušalu, laikos pirštinaitėmis, elegantiškais batais minkštos odos viršumi ir su sagutėmis. Viskas dabar buvo permerkta šalto sūraus vandens. Kai jis, praradęs bet kokį orumą, brovėsi pro keleivius viduriniajame denyje, palikdamas paskui save šlapius pėdsakus, tie tiesiog raičiojosi iš juoko. Įširdusį Frydrichą staiga kažkas užkalbino, kreipdamasis į jį vardu. Jis negalėjo patikėti savo akimis, kai pakėlęs galvą išvydo vieną vyruką iš Hoišojerio, apie kurį sklido negeros kalbos, mat jis mėgo išgerti ir šiaip buvo suktas.

– Oi, Vilke, nejaugi tai jūs?

– Taip, pone daktare.

Vilkė Šiaurės Amerikoje turėjo brolį, gyvenantį kažkur Naujojoje Anglijoje, ir dabar leidosi į kelionę jo ieškoti. Jis iš karto pareiškė, kad jo tėvynainiai tikri niekšai ir nedėkingi. Namie drovus ir niekuo nepasitikintis, netgi savo gydytoju, kuris neseniai buvo sutvarstęs jam dūrio žaizdą kakle, čia kartu su kitais nepažįstamaisiais plaukdamas per banguojančias vandenyno platybes, jis pasidarė visai kitoks – šnekus ir atviras, tarsi gerai išauklėtas ir padorus vaikinas.

– Ir jums jie nejautė jokio dėkingumo, pone daktare, – prabilo jis savo tarme, nutęsdamas balsius, ir išvardijo Frydrichui daugybę šiam nežinomų atvejų, kai už padarytą gerą jam

buvę atsimokėta apkalbomis. Anot jo, Plasenbergo ir jo apylinkių, kur Frydricho gyventa ir dirbta, gyventojai neverti tokių žmonių kaip juodu su daktaru. Tokiems, kaip juodu, vienintelė tinkama vieta tėra tik laisvoji šalis, Amerika.

Grįžtantį į pasivaikščiojimų denį Frydrichą pasitiko pats "Rolando" kapitonas – šviesiaplaukis ponas fon Keselis. Šis pasakė Frydrichui keletą draugiškų frazių.

Persirengti kajutėje Frydrichui buvo nelengva, nes bangos laivą supo vis smarkiau. Šviesa vidun krito per apvalų storo stiklo iliuminatorių. Kai siena su iliuminatorium pakildavo į viršų ir pakibdavo virš galvos tarsi šlaitinis stogas, pro iliuminatorių į kajutę pažvelgdavo iš debesų išlindusi saulė, apšviesdama apatinį raudonmedžio gultą priešais. Sėdėdamas ant jo krašto, Frydrichas stengėsi išlaikyti pusiausvyrą. Jis buvo palenkęs galvą, kad neužsigautų į viršutinį gultą ir įsirėžęs bandė atsispirti užpakalinės sienos slydimui atgal. Kajutę pagavo mėtyti į šonus, ir Frydrichui kartais atrodė, jog kajutės sienos – tai lubos, o lubos – tai siena, paskui siena vėlgi virsdavo lubomis, o lubos – siena, o tikroji siena ūmai nusileisdavo kone po jo kojomis, tarsi ragindama jį šokti žemyn. Taip atsitikdavo tada, kai iliuminatorius panirdavo į vandenį ir kajutėje tapdavo tamsu.

Tikrai nelengva apsirengti ar nusirengti taip smarkiai judančioje patalpoje. Frydrichas, kuris vos prieš valandą išėjo iš kajutės, net nustebo, jog ją taip pagavo mėtyti į šalis. Kol išsitraukė iš lagamino batus ir kelnes, Frydrichui teko pademonstruoti gimnasto sugebėjimus. Tas jį prajuokino, jam pradėjo lįsti į galvą viso-

kie palyginimai, ir nuo to jis ėmė juoktis dar smarkiau. Tik tas juokas buvo nelabai linksmas. Aikčiodamas ir įnirtingai darbuodamasis, jis kalbėjo pats sau maždaug taip: "Dabar mane kaip reikiant papurtys. Matyt, būsiu apsirikęs, manydamas, jog man taip yra atsitikę per pastaruosius porą metų. Tada aš maniau: tai likimas mane purto. Dabar gi purtomi mudu abu: aš ir mano likimas. Tariausi turįs kažkokio tragiškumo, ir še tau: dabar bildu šioje girgždančioje dėžėje kartu su savo tragedija ir darausi pats sau nebemielas. Turiu tokį įprotį – galvoti apie viską, galvoti apie kiekvieną. Pavyzdžiui, galvoju apie tai, kaip laivo priekis panyra į bangas. Menu, kaip juokėsi iš manęs viduriniojo denio keleiviai, tie vargšai žmogeliai, kurių gyvenimas tikrai nesaldus ir kurie gavo progą žiūrėdami į mane šiek tiek prasiblaškyti. Prisiminiau ir tą šunsnukį Vilkę, kuris savo gimtinėje vedė kuprotą siuvėją, prašvilpė visas jos santaupas ir dar kasdien mušė ją, ir kurį pamatęs suvis išskydau ir vos nepuoliau glėbesčiuoti. Mano mintys sukasi apie šviesiaplaukį teutonų palikuonį, kapitoną fon Keselį, tą dailų, tik mažumėlę aptukusį vyrą, kuris čia laive yra mūsų vienintelis valdovas ir karalius ir kuriuo iš pirmo žvilgsnio gali pasitikėti. Pagaliau prisimenu ir savo paties juoką ir prisipažįstu, jog juokas tik labai retai būna dvasingas.

Tokiais ir panašiais žodžiais Frydrichas kalbėjosi su savim, ir net aistra, kuri paskatino jį šiai kelionei, neišvengė karčiausios ironijos. Dabar jis pasijuto visiškas bevalis, ir toji būsena, atsidūrus tame narve, apsuptam didžiulių vandenyno bangų, jam rodės it šlykščiausia likimo grimasa ir jo paties bejėgiškumas.

Kai Frydrichas vėl užkopė į denį, ten buvo dar nemažai žmonių. Ligonių ir šiaip jau besiilsinčių šezlongai buvo pritvirtinti prie kajučių sienų. Stiuardai nešiojo gaivinamus gėrimus. Buvo gražu žiūrėti, kaip jie su šešiomis, aštuoniomis pilnomis stiklinėmis limonado balansuoja ant smarkiai siūbuojančio denio. Frydrichas veltui ieškojo tarp jų Halštremo ir jo dukters.

Dabar jau atsargiau vaikštinėdamas po denį, jis netrukus išvydo gražiąją anglę, su kuria jau buvo susitikęs Sautamptono viešbučio skaitykloje. Susisupusi į antklodes ir kailius, ji patogiai įsitaisė užuovėjoje, netoli šilto kamino. Šalia sėdėjo ir jai asistavo nenustygstantis jaunas vyras. Jis staiga pašoko ir pasisveikino su Frydrichu. Frydrichui pasirodė, kad to jaunuolio pavardę – o jis prisistatė kaip Hansas Fiulenbergas – girdi pirmą kartą, tačiau energingasis jaunuolis pradėjo įtikinėti jį, kad jie jau buvo susitikę kažkokiame vakarėlyje. Jaunuolis vyko į kažkokias geležies rūdos kasyklas netoli Pitsburgo Pensilvanijoje.

– Ar žinote, pone Kamacheri, kad šiuo laivu plaukia ir mažoji Halštrem? – paklausė Fiulenbergas.

Hansas Fiulenbergas labai nustebo, kad Frydrichas pamiršo mažąją Halštrem. Jis tvirtino gerai prisimenąs, jog matė Frydrichą Menininkų rūmuose Berlyne, kai mažoji Halštrem ten šoko.

– Jei jūs nematėte jos šokant, pone fon Kamacheri, tikrai daug praradote, – pareiškė jaunasis Berlyno džentelmenas. – Mat visų pirma mažoji Halštrem išėjo į sceną vos ne Ievos kostiumėliu, na, o paskui tai, ką ji pademonstravo scenoje, išties nuostabu. Visi tik apie tai ir tekalbėjo.

Iš pradžių įnešė didelę dirbtinę gėlę. Mažoji Halštrem pribėgo prie jos ir ėmė uostyti. Tai ji darė užsimerkusi, paskui visa suvirpėjo, tarsi bitė, plazdėdama sparneliais, pagaliau susiradusi ilgai ieškotą žiedą. Staiga ji atsimerkė ir suakmenėjo iš siaubo – ant gėlės pamatė didžiulį vorą kryžiuotį. Tada ji puolė į tolimiausią kampą. Jau pradžioje žiūrint į ją atrodė, tarsi ji, it besvorė būtybė plevena ore beveik nesiekdama kojomis žemės, o dabar, kai baimė ginė ją tolyn, ji iš tikrųjų pasirodė nežemiška.

Frydrichas fon Kamacheris be to karto, apie kurį dabar pasakojo jo pašnekovas, matė mergaitę šokančią savo baisųjį šokį dar aštuoniolika sykių. Tuo metu, kai Fiulenbergas tokiais epitetais kaip “nuostabu”, “nepakartojama”, “stebuklinga” stengėsi sužadinti šį reginį, jis vėl atgijo Frydricho mintyse. Jis matė, kaip jos vaikiška figūrėlė, kurį laiką virpėjusi, vėl pradėjo artintis prie gėlės aidint mušamųjų instrumentų ir fleitos garsams. Tik dabar ji tai darė ne gėlės aromato viliojama kaip pirmą kartą, o tarsi per prievartą. Pirmą kartą šokėjai gėlės aromatas buvo tarsi orientyras to aromato šaltiniui surasti, ir ji artinosi prie gėlės prasižiojusi, jos mažos nosytės šnervės virpėjo, godžiai traukdamos gėlės skleidžiamą kvapą. Šį sykį ją nenugalimai traukė ir viliojo kažkas baisaus, sužadindamas pakaitomis tai baimę, tai siaubą, tai smalsumą. Ji žiūrėjo išplėtusi akis, o kartais, tarsi bijodama pamatyti kažką siaubingo, prisidengdavo jas abiejomis rankutėmis.

Tačiau staiga ji atsikratė baimės, supratusi, kad baimintasi buvo be reikalo: nejudrus storas voras apskritai negali būti

pavojingas sparnuotam padarui. Ir dabar jos šokis buvo kupinas gracijos ir besiliejančio per kraštus linksmumo.

Nūnai jos šokis perėjo į naują stadiją, ir žiūrovai sukluso. Jaunoji šokėja, matyt, prisišokusi iki soties, pasimėgavusi gėlės aromatu, malonaus nuovargio apimta, ketino pailsėti, kai staiga ėmė apčiuopti ant savo kūnelio kažką panašaus į voratinklio siūlus. Iš pradžių ji kantriai braukė juos, bet paskui ėmė vis labiau nerimauti, ir tas jos keistas nerimas pagaliau pagavo ir žiūrovus. Jaunoji šokėja nuščiuvo, susimąstė, ir, matyt, norėjo pasijuokti iš savo būgštavimų. Tačiau netrukus ji išbalo ir išsigandusi ūmai gracingu judesiu šoko į šalį, tarsi stengdamasi išsinarplioti iš kilpos. Išsidraikę it bakchantės geltoni plaukai ir visa jos povyza taip paveikė žiūrovus, kad pasigirdo pasigėrėjimo šūksniai.

Prasidėjo bėgimas, ir dabar šokdama – beje, šokis pavadintas "Mara, arba voro auka" – ji turėjo parodyti, kaip vis labiau įsipainioja į voratinklį ir galiausiai uždūsta.

Mažoji Halštrem išlaisvino koją, bet čia pat pastebėdavo, kad voratinklis apsivyniojo aplink kaklą. Griebė plėšti voratinklį nuo kaklo, bet ūmai pajuto supančiotas rankas. Ji draskė jį, rangėsi, stengėsi išsinarplioti, tačiau kuo daugiau blaškėsi, tuo smarkiau įsipainiodavo į baisųjį voratinklį. Pagaliau ji sustingo, visa apipinta, ir tik trūkčiojo, kai voras ėmė ją siurbti.

Kadangi, kaip Fiulenbergui pasirodė, Frydrichas fon Kamacheris neparodė pernelyg didelio susidomėjimo mažąja šokėja, tai jis paminėjo dar kelių pastarojo meto Berlyno įžymybių, plaukiančių "Rolandu" į Ameriką, pavardes. Tarp jų buvo slaptasis patarėjas Larsas, gerai žinomas meno žmonių sfero-

se, kuris konsultuodavo dailės kūrinių pirkimo klausimais. Jis vyko į Ameriką apžiūrėti tenykščių kolekcijų. Buvo paminėtas ir profesorius Tusenas – žinomas skulptorius, kurio kūriniai puošė ne vieną Vokietijos miestą; visi jie buvo panašūs į Berninio skulptūras. Anot Fiulenbergo, Tusenui amžinai trūko pinigų, nes jo žmona buvo labai išlaidi.

– Kai tik jo koja palies Amerikos žemę, – pareiškė Hansas Fiulenbergas, kuriam, atrodo, buvo žinomos visos Berlyno paskalos, – pasirodys, kad jo turimų pinigų vargu ar pakaks net trims dienoms gyventi viešbutyje.

Beveik tą pačią akimirką, kai Frydrichas pažvelgė į skulptorių, kuris, gulėdamas šezlonge, siūbavo į "Rolando" taktą, denyje pasirodė keistas berankis žmogus. Prilaikydamas už švarko apykaklės, tarnas palydėjo jį per denį ir atsargiai įstūmė per nedideles duris į rūkomąjį.

– Tai artistas, – paaiškino gydytojui jaunasis berlynietis. – Jis pasirodys Niujorke, Vebsterio ir Forsterio varjetė.

Po denį sukiojosi keli stiuardai, siūlydami sušalusiems keleiviams karšto sultinio dideliuose puodukuose. Padavęs savo damai karšto buljono, jaunasis berlynietis paliko ją sėdėti vieną, o pats su Frydrichu nuėjo į rūkomąjį. Čia, aišku, buvo triukšminga ir pilna dūmų. Abu vyrai irgi užsirūkė po cigarą. Nedidelio kambario viename kampe keli rūkoriai įsismaginę lošė skatą, prie kitų staliukų angliškai ir vokiškai buvo diskutuojama apie politiką. Pasirodė daktaras Vilhelmas, laivo gydytojas, su kuriuo Frydrichas jau spėjo susipažinti bepusryčiaudamas. Jis ką tik grįžo, apžiūrėjęs visus viduriniojo denio keleivius, ir stabtelėjo

šalia Frydricho. Tarp tų keleivių buvo pora šimtų Rusijos žydų, išvykstančių į Jungtines Valstijas ir Kanadą. Be jų, ten buvo dar trisdešimt lenkų ir tiek pat vokiečių šeimų, pastarieji iš įvairių Vokietijos vietovių – pietinės, šiaurinės ir rytinės. Daktaras Vilhelmas pakvietė kolegą rytoj kartu eiti vizituoti.

Nedideliame rūkomajame viskas atrodė maždaug taip, kaip kokioje nuo ankstyvo ryto veikiančioje alinėje, kur susirenka vyrai ir kalbėdamiesi garsiai šaukia bei gestikuliuoja. Nestinga čia gruboko humoro bei triukšmingos linksmybės, todėl laikas vyrams lekia labai greit, ir ne vienas čion užsuka tam, kad apsvaigtų, atsipalaiduotų ir atitrūktų nuo kasdienybės rūpesčių. Tiek Frydrichas, tiek ir daktaras Vilhelmas irgi neatsispyrė tam potraukiui, kurį buvo patyrę dar iš studijų laikų ir su kuriuo siejosi daug malonių prisiminimų.

Hansui Fiulenbergui abiejų gydytojų kompanijoje greitai nusibodo, juolab, kad šie jį beveik pamiršo. Todėl jis patyliukais grįžo pas savo damą ir paaiškino jai:

– *When Germans meet, they must scream, drink till they get tipsy and drink Bruderschaft to each other* [1].

Daktaras Vilhelmas, atrodo, buvo sužavėtas viešpataujančios atmosferos.

– Mūsų kapitonas, – aiškino jis, – griežtai žiūri, kad ponai keleiviai čia galėtų jaustis kuo laisviau ir kad jų čia niekas netrukdytų. Kitaip sakant, jis kategoriškai reikalauja čia jokiu būdu neįsileisti damų!

[1] Kai tik tie vokiečiai susitinka, tai jie tuoj ima rėkauti, kaipmat nusitašo ir geria bruderšaftą vienas su kitu *(angl.)*.

Rūkomajame buvo dvejos metalinės durys – į kairiojo ir į dešiniojo borto pusę. Pravėręs kurias nors iš jų, įeinantysis ar išeinantysis turėdavo sukaupti visas jėgas, kad atsispirtų įsisiautėjusiam vėjui ir laivo siūbavimui. Vienuoliktą valandą, kaip ir visada tokiu laiku esant pakenčiamam orui, rūkomajame pasirodė stambi kapitono fon Keselio figūra. Ponas kapitonas maloniai, tačiau trumpai atsakė į įprastus keleivių klausimus apie orą ir vėją, apie palankias ir nepalankias tolesnės kelionės aplinkybes ir prisėdo prie gydytojų staliuko.

– Iš jūsų būtų išėjęs puikus jūreivis! – tarė jis, kreipdamasis į Frydrichą fon Kamacherį. Šis atsakė, kad kapitonas, deja, klysta, kad jam, Frydrichui, visiškai pakanka pirmojo jūros krikšto, kurį pakartoti jis, gink Dieve, niekada nebenorėtų. Kapitonas tada papasakojo, kad prieš kelias valandas nuo Prancūzijos krantų atplaukęs locmano kateris atvežė paskutines naujienas. Hamburgo-Amerikos linijos laivą, dviejų sraigtų garlaivį "Nordmanija", vos prieš metus nuleistą į vandenį, pakeliui į Europą ištiko avarija ir, tenuplaukęs apie šešis šimtus mylių nuo Niujorko, turėjo apsigręžti ir plaukti atgal; jis laimingai pasiekė Hobokeną. Dėl visko kaltas siziginis potvynis. Palyginti ramioje jūroje šalia laivo staiga iškilo didžiulė banga, ir milžiniška vandens lavina krisdama žemyn užliejo moterų denį, žemiau jo esantį denį, o moterų salone stovėjusį fortepijoną nusviedė net į triumą. Visa tai kapitonas dėstė ramiu balsu. Nepamiršo paminėti, kad Šveningeris[1] budi Frydrichsrūhėje

[1] Ernstas Šveningeris (1850-1924) – žinomas vokiečių gydytojas, Berlyno universiteto profesorius.

prie Bismarko patalo ir kad pastarojo mirties laukiama kiekvieną minutę.

Jau daug kur naudojamo gongo "Rolande" dar nebuvo. Trimitininkas eidavo palei kajutes ir per denį ir pūsdamas trimitą kvietė keleivius prie pietų stalo. Nustelbdami vėjo stūgavimą, trimito garsai nuaidėjo ir perpildytame triukšmingame rūkomajame. Vidun įžengė berankio artisto tarnas – išsivesti šeimininko. Frydrichas labai susidomėjęs sekė invalidą, stebėdamasis jo energija ir proto guvumu: jis vienodai gerai kalbėjo angliškai, prancūziškai ir vokiškai, visų džiaugsmui sėkmingai atsikirsdavo į jauno dabitos amerikiečio arogantiškus išvedžiojimus; tas priešgyna ko gero būtų šokęs ginčytis net su visų gerbiamu kapitonu.

Stalai valgyklos salėje buvo sustatyti tridančio pavidalu. Tridančio pagrindas buvo nukreiptas į laivo priekį, o trys dantys į priešingą pusę. Čia, ties viduriniojo danties galu, priešais židinio atbrailą ir sieninį veidrodį, apsivilkęs elegantišką mėlyną fraką, stovėjo vyresnysis stiuardas Pfundneris. Penktąją dešimtį einantis ponas Pfundneris žilais rūpestingai sugarbiniuotais plaukais, kurie atrodė tarsi nupudruoti, buvo panašus į Liudviko XIV laikų rūmų dvariškį. Kai jis taip stovėjo, aukštai iškėlęs galvą, žvelgdamas iš viršaus į šurmuliuojančią salę, jį galėjai palaikyti prie viduriniojo danties galo sėdinčio, kaip ir dera šeimininkui ir kartu garbingiausiam svečiui, kapitono fon Keselio sargybiniu. Artimiausi kapitono stalo kaimynai buvo laivo gydytojas daktaras Vilhelmas ir kapitono pirmasis padėjėjas. Kadangi Frydrichas patiko kapitonui, tai šis pasodino jį šalia daktaro Vilhelmo.

Kai jau beveik pusė vietų už stalų buvo užimta, iš rūkomojo pasipylė kortuotojai, ir stiuardai pagal komandą pradėjo savo darbą. Ten, kur sėdėjo kortuotojų kompanija, netrukus pradėjo šaudyti šampano kamščiai. Žvilgtelėjęs į tą pusę, Frydrichas staiga pamatė poną Halštremą, kuris čia buvo be dukters. Kažkur salės gilumoje skambėjo užstalės muzika. Koncerto programoje, be laivo pavadinimo ir datos, ir joje pavaizduoto mandolina grojančio negro su fraku ir cilindru, buvo surašyti septyni kūriniai.

Priešakinė laivo dalis ir joje esanti salė su visais stalais, lėkštėmis, buteliais, su visais pietaujančiais ponais ir poniomis bei juos aptarnaujančiais stiuardais, su virta žuvimi, daržovėmis, kepsniais ir miltų patiekalais, su visu orkestru ir visa jo muzika tai iškildavo ant didžiulės bangos, tai vėl smegdavo žemyn į kylančios bangos papėdę. Įnirtingas mašinų kalenimas drebino laivą, plaukiantį penkiolikos mylių greičiu, ir valgyklos sienoms teko atlaikyti visą neklusnios stichijos pasipriešinimą.

Pietaujama buvo elektros šviesoje, nes blausios pilkos šviesos tą apniukusią žiemos dieną nepakako tokiai didelei salei apšviesti, juolab kad bangos dažnai užliedavo ir iliuminatorius – vienintelį dienos šviesos šaltinį. Frydrichas šypsodamasis ir stebėdamasis mėgavosi neįprasta situacija, nelyginant puota banginio pilve lengvabūdiškai muzikai skambant, – tokiu neregėtu žmonių įžūlumu. Kartkartėmis galingas laivas, atkakliai laikydamasis kurso, sutikdavo trumpalaikį pasipriešinimą. Kažkoks priešiškų jėgų derinys atakuodavo laivo prie-

kį, ir jis suvirpėdavo tarsi besipriešinantis kietas kūnas, tarsi kokia uola. Tokiomis akimirkomis šurmulys laive nuščiūdavo, išbalę veidai žvelgdavo į kapitoną arba į laivo priekį.

Tik ponas fon Keselis ir jo žmonės buvo užsiėmę valgymu ir nekreipė nė mažiausio dėmesio į visą tą vyksmą, nuo kurio laivas trumpam virpėdamas sustingdavo. Jie lyg niekur nieko valgė toliau ir ramiai kalbėjosi net tada, kai atrodė, jog laivą blaškantys vandens kalnai tuoj tuoj pramuš laivo sienas. Ši galinga įsisiautėjusi stichija, su piktu įniršiu dusliai griaudėjanti už juokingai plonų laivo sienų, jūreivių, matyt, visai nejaudino.

Frydrichas niekaip negalėjo atitraukti akių nuo aukštos Halštremo figūros. Šalia jo sėdėjo maždaug trisdešimt penkerių metų vyras vešliais ūsais, tamsiomis blakstienomis ir akimis, kurios kartkartėmis verdavo Frydrichą aštriu, net dygiu žvilgsniu. Buvo nesunku pastebėti, kad jau truputį žilstelėjęs Halštremas, kuris šiaip ar taip tebebuvo dar gražus vyras, su nuolankia veido išraiška klausėsi to nepažįstamojo pataikavimų.

– Kolega, jūs pažįstate tą aukštą šviesiaplaukį vyrą?

Frydrichas taip sutriko, kad net nesumetė, ką atsakyti, ir tik bejėgiškai pažvelgė į jį paklausiusį daktarą Vilhelmą.

– Tai australas. Jo pavardė Halštremas, – tęsė toliau šis. – Jis anksčiau šiek tiek kišosi ir į mūsų profesijos reikalus. Keistokas žmogus. Beje, jis ne vienas, o su dukterim, gan įdomia mergiote. Tik ją baisiai kamuoja jūros liga, ir nuo tada, kai išplaukėme iš Bremeno, ji dar nė karto nebuvo pakilusi iš patalo. O tas tamsiaplaukis, kuris sėdi šalia jo, tai bus na, sakykim, jos dėdė.

– Kolega, o kaip jūs gydote tą jūros ligą? – paklausė Frydrichas, bandydamas nuslėpti savo sumišimą ir nukreipti pokalbį kita vaga.

– Mielas daktare, tai ir jūs čia? Tiesiog negaliu patikėti savo akimis! – tokiais žodžiais Halštremas sustabdė Frydrichą prie kajutės laiptų, kai šis jau ketino kopti į denį.

– Ponas Halštremas! Tai bent atsitiktinumas! Ar tik nebus visas Berlynas staiga nusprendęs persikelti į Ameriką! – Tokiais ir panašiais žodžiais Frydrichas bandė dėtis nustebęs, jį šiek tiek išdavė perdėtas pagyvėjimas.

– Architektas Achtleitneris iš Vienos! – taip Halštremas pristatė Frydrichui tą vyrą dygiomis akimis. Architektas nusišypsojo ir mėšlungiškai įsikibo į žalvarinius turėklus, nes laivui siūbuojant jo vos nenubloškė prie sienos.

Pirmojoje laiptų aikštelėje durys vedė į niūroką rūkomąjį. Palei rudomis medžio plokštėmis apmuštas sienas stovėjo minkštasuoliai, o pro trejetą iliuminatorių galima buvo stebėti besidaužančias ir kunkuliuojančias bangas. Visą ovalinę erdvę tarp minkštasuolių buvo užpildęs tamsia spalva beicuotas stalas.

– Išties bjaurus kambariūkštis, čia nori nenori darosi baugu, – tarė Halštremas.

Vos ne tą pačią akimirką pasigirdo linksmas skambus balsas:

– Jei mes ir toliau tokiu greičiu judėsime į priekį, tai jūsų dukrelė, mano mielas Halštremai, ir aš taip pat tikrai nespėsime į pirmąjį koncertą Vebsterio ir Forsterio varjetė, kaip numatyta kontrakte. Tas prakeiktas oras iš tiesų siaubingas. Laivas plaukia

ko gero ne didesniu nei aštuonių mazgų greičiu. Taigi žiūrėkite, kad jūsų dukrelei netektų mokėti baudos už vėlavimą. Man tai kas – aš stiprus kaip žvėris! Galiu kad ir visą savaitę mirkti sūriame vandenyje, ir manęs vis tiek velnias negriebs. Jei mes vasario pirmąją – o šiandien dar tik dvidešimt penktoji – vakare aštuntą valandą prisišvartuosime Hobokene, aš jau po valandos žvalut žvalutėlis stovėsiu Vebsterio ir Forsterio scenoje. O jūsų dukrelė, mano mielas Halštremai, nė iš tolo su manimi nesusilygins.

Frydrichas kartu su abiem vyrais užėjo į rūkomąjį. Jis jau atpažino, kas kalba – tai buvo tas vyras be rankų. Tas luošys, kaip Frydrichui vėliau papasakojo Halštremas, jau spėjo išgarsėti visame pasaulyje. Iki tol niekam nežinoma Artūro Štoso pavardė jau daugiau kaip dešimt metų puikuojasi visų didžiausių pasaulio miestų afišose ir sutraukia į teatrus minias žmonių. Jo triukai stebina žiūrovus, nes tai, ką kiti atlieka rankomis, jis sugeba padaryti kojomis.

Artūras Štosas čia pietavo. Stalą jam padengė šioje patalpoje, kur buvo mažiau žmonių, juk žmogaus, laikančio peilį ir šakutę ne rankomis, o kojų pirštais, nepasodinsi prie bendro stalo. Visi trys vyrai lyg kokiame spektaklyje susidomėję sekė, kaip Artūras Štosas švariomis plikomis kojomis vikriai darbuojasi peiliu ir šakute, ir nors laivą smarkiai mėtė į šalis, jis puikiai nusiteikęs vis laidė sąmojus ir siuntė kąsnį po kąsnio į burną. Tiktai netrukus jis ir poną Halštremą bei jo palydovą pradėjo traukti per dantį, vis susižvalgydamas su Frydrichu: girdi, esu apie tave geresnės nuomonės. Tokie išpuoliai tiems dviems ponams greit pakyrėjo, ir jie netrukus išslinko iš kambario.

– Mano pavardė Štosas!

– O mano – fon Kamacheris!

– Labai malonu, kad palaikote man kompaniją. Tas Halštremas ir jo palydovas man kelia pasišlykštėjimą. Jau dvidešimt metų valgau artisto duoną ir pakęsti negaliu tokių ištežėlių ir tinginių, nieko kito nesugebančių, kaip išnaudoti savo dukteris... Nuo tokių mane verčia vemti, negaliu į juos žiūrėti. Ir dar dedasi kažkuo! Pamanykite tik – jis aristokratas, o ne koks nors nusmurgęs artistėlis! O gyvena kaip koks parazitas, išnaudodamas dukterį. Ir dar riečia nosį! Jei toks pamatytų purve auksinį dukatą, tai nepasilenktų jo pakelti, jei šalia būtų koks nors įžymesnis asmuo. Kas tiesa, tas tiesa, išvaizdos jam ponas Dievas tikrai nepagailėjo. Nestinga jam ir gabumų, iš jo būtų neblogas sukčius. Bet jis susirado dar geresnį būdą – gyventi savo dukters ir jos gerbėjų sąskaita. Net keista, kad tiek daug kvailių pasaulyje. Štai kad ir tas Achleitneris! Tik pažvelkit, kaip išdidžiai su juo elgiasi tas Halštremas, su kokiu orumu dedasi jo globėju... O kas gi tas Halštremas – viso labo buvęs jojimo mokytojas! Vėliau jam galvą susuko šalto vandens procedūros ir švediška gydomoji gimnastika. Paskui nuo jo pabėgo ir žmona, dalykiška darbšti moteris. Ji dabar vienos Vorto parduotuvės Paryžiuje direktorė ir verčiasi visai neblogai.

Frydrichui norėjosi greičiau eiti į denį, pas Halštremą.

To žmogaus ankstesnis gyvenimas, apie kurį jis taip netikėtai sužinojo iš Štoso, šiuo metu jo visai nedomino. Tik kai šis užsiminė apie kvailius, kurių vis nemažėja, jis truputėlį paraudo.

O Artūras Štosas taip įsivažiavo, kad nebegalėjo sustoti. Jis sėdėjo kaip beždžionė: kai vietoje rankų naudojiesi kojomis, norom nenorom daraisi į ją panašus. O baigęs pietauti jis kaip tikras džentelmenas įsikišo į burną cigarą ir užsirūkė.

– Kam tokiems, kaip Halštremas, – tęsė jis vaikiškai skambiu balsu, – sveiki ir stiprūs sąnariai, kuriuos jiems davė ponas Dievas. Žinoma, būna, kad kitas sudėtas kaip koks olimpinis čempionas, tik štai čia, – jis pabarškino sau į kaktą, – beveik tuščia. Deja, Halštremo atveju kaip tik taip ir yra. Tik pažvelkite į mane! Nenoriu sakyti, kad būtinai visi, bet devyni iš dešimties, atsidūrę mano padėtyje, tikrai jau vaikystėje būtų kapituliavę. O aš šiandien išlaikau žmoną, Kahlenberge turiu vilą, išlaikau tris įbrolio vaikus ir priedo dar savo žmonos vyresniąją seserį, kuri kadaise buvo dainininkė, tik, deja, prarado balsą.

Šiandien aš nuo nieko nepriklausau materialiai. Į gastroles važinėju tik dėl to, kad noriu truputį padidinti savo kapitalą. Jei "Rolandas" šiandien imtų ir paskęstų, aš palikčiau šį pasaulį visiškai ramus, nes savo darbą aš jau padariau, savo gabumų veltui neiššvaisčiau, aprūpinau ir savo žmoną, ir jos seserį, ir savo įbrolio vaikus.

Atėjo artisto tarnas jo išsivesti į kajutę popiečio miegui.

– Mes griežtai laikomės dienotvarkės, – tarė Štosas ir, linktelėjęs tarno pusėn, kalbėjo toliau: – Jis ketvertą metų ištarnavo vokiečių laivyne. Jūrų kelionėms man kaip tik tokio žmogaus ir reikia. Tik tikras jūrų vilkas gali man praversti.

O viršuje ant denio buvo daug ramiau nei prieš pietus. Frydrichas, pajutęs lengvą galvos svaigulį, pasiėmė iš kajutės paltą ir atsisėdo ant suolo priešais pagrindinius laiptus. Halštremo niekur nebuvo matyti. Frydrichui taip besėdint, pasistačius palto apykaklę ir giliai užsimaukšlinus skrybėlę, jį apėmė miegas. Taip dažnai pasitaiko keliaujant jūra. Nors akys ir merkiasi, tačiau galva šviesi šviesi, prieš akis iškyla visokiausi vaizdai, it kaleidoskope jie keičia vienas kitą nenutrūkstančiu spalvingu srautu, kuriam nėra galo, ir drasko, kankina sielą. Frydricho ausyse dar tebeskambėjo šurmulys prie pietų stalo, žvangčiojo lėkštės, grojo muzika. Jis tebegirdėjo artisto žodžius, paskui matė, kaip tas beždžionžmogis laiko apglėbęs Marą, o ilgšis Halštremas tik žiūri į juos ir juokiasi. Bangos daužėsi į valgomojo salės sienas, laivo korpusas traškėjo. Bismarkas, it koks didžiulis šarvuotas milžinas, ir kitas šarvuotas milžinas Rolandas piktai šypsojosi ir apie kažką kalbėjosi. Paskui Frydrichas matė, kaip juodu nubrenda jūra tolyn. Rolandas ant dešinės rankos delno laikė mažąją šokėją Marą. Frydrichą nupurtė drebulys. Laivas pasviro. Pietryčių vėjas vertė jį ant šono. Bangos gurgė ir dundėjo. Besisukančio laivo sraigto ritmas galiausiai susiliejo su jo paties kūno ritmu. Aiškiai buvo girdėti, kaip dirba laivo sraigtas. Virš vandens tolydžio kildavo laivo achterštevenis, ir laivo sraigtas pradėdavo suktis ore. Staiga Frydrichas išgirdo Vilkės balsą: “Pone daktare, kad tik sraigtas atlaikytų!” Pagaliau Frydrichui ėmė rodytis, kad visas tas mechanizmas dirba jo smegenyse. Kartais vienas mašinistas kažką šaukdavo kitam, o iš mašinų skyriaus aidėjo kastuvų žvangesys.

Frydrichas staiga krūptelėjo ir pabudo. Jam pasirodė, kad artėdamas prie jo, laiptais aukštyn lipa negyvėlis. Geriau įsižiūrėjęs, atpažino tą patį pirklį, kurį buvo susitikęs Sautamptone. Tiesą sakant, jis labiau panėšėjo ne į numirėlį, o į mirštantįjį. Jis pažvelgė į Frydrichą klaikiu nesąmoningu žvilgsniu ir, stiuardo prilaikomas, susmuko į pirmąjį krėslą. Ką jau ką, bet šitą žmogų tikrai reikėtų laikyti didvyriu, pagalvojo Frydrichas. Argi visos tos pragariškos kančios, kurias tenka patirti kelionėje, ne didvyriškumas?

Priešais Frydrichą laiptų apačioje stovėjo junga. Kartkarčiais nuo kapitono tiltelio pasigirdus šaižiam švilpukui, jis dingdavo – nuskubėdavo išklausyti dar vieno budinčiojo karininko įsakymą. Dažnai tokio švilpuko reikdavo laukti visą valandą ar net daugiau, ir per tą laiką dailus jaunuolis galėjo leistis į apmąstymus.

Kai Frydrichas sužinojo, jog tai Maksas Panderis iš Švarcvaldo, iš karto jo paklausė: ar jaunuolis patenkintas jūreivio profesija. Užuot atsakęs, jaunuolis tik nelinksmai šyptelėjo. Nuo to jo veidas tapo dar patrauklesnis, tačiau ši šypsena paliudijo, kad jis anaiptol nesusižavėjęs savo profesija.

Frydrichui dingtelėjo, kad visi tie pasakojimai apie susižavėjimą jūra tebus ko gero prasimanymai. Buvo jau trečia valanda. Vadinasi, jis jau plaukia devyniolika ar net dvidešimt valandų ir per tą laiką jau spėjo patirti nemažai visokių nemalonumų. Ir jei tik “Rolandas” nepadidins greičio, tai jam teks praleisti jame dar kokias aštuonias ar devynias paras. Bet tada jis jau galės sau vaikštinėti sausuma, o jungai po kelių dienų vėl teks plaukti atgal.

– O jei tau kas pasiūlytų kokį nors neblogą darbą krante, – paklausė jo Frydrichas, – ar tada atsisakytum jūreivio profesijos?

– Žinoma, – nedvejodamas atsakė jaunuolis, linktelėjęs galvą.

– Tas prakeiktas pietrytis, – tarė daktaras Vilhelmas, kartu su ilgšiu šturmanu praeidamas pro šalį. – Kolega, jei tik turite ūpo, tai užsukite pas mane į vaistinę. Ten galėsim ramiai parūkyti, išgerti kavos.

Antrajame, apatiniame "Rolando" denyje, palei kairįjį ir dešinįjį bortą buvo dengtas koridorius. Čia buvo laivo karininkų kajutės ir daktaro Vilhelmo kajutė – gan erdvus kambarys, kuriame tilpo daktaro lova, stalas, kėdės ir gerai įrengta spinta vaistams.

Vos tik abu gydytojai susėdo, kai pasirodė "Raudonojo kryžiaus" gailestingoji seselė ir šypsodamasi pranešė daktarui apie pacientę iš antrosios klasės kajutės.

– Žinote, kolega, – pradėjo aiškinti laivo gydytojas seselei išėjus, – tai jau penktas toks atvejis mano praktikoje, kai mergina, padariusi lemtingą klaidą ir nebegalinti nuslėpti jos pasekmių, nežinodama ko griebtis, leidžiasi į jūros kelionę, tikėdamasi, kad jos garbę išgelbės koks nors nelaimingas atvejis. Tokios merginos, – tęsė jis toliau, – savaime aišku, nenumano, kad tokie atvejai gan tipiški, ir todėl stebisi, kad stiuardai ir stiuardesės kartais gan atvirai imasi jas globoti. Žinoma, pagal galimybes visada stengiuosi joms padėti, ir man ne kartą yra pavykę prikalbėti laivo kapitoną nieko nepranešti apie tokius įvykius, jei tik viskas baigiasi laimingai. Juk yra buvę ir tokių atvejų, kaip kartą viena mergina, apie kurią nepranešti buvo

neįmanoma, vos išlipusi į krantą pačią pirmąją naktį pasikorė uosto viešbutėlyje.

Moterų klausimas, pradėjo dėstyti savo požiūrį Frydrichas, bent taip jį supranta pačios moterys, yra, visų pirma, tik senmergiavimo problema. Senmergių sterilumas sterilizuoja ir visus jų siekius. Frydrichas pradėjo rutulioti savo idėjas. Tačiau tai jis darė mechaniškai, nes jau daug kartų visa tai buvo pergalvojęs. Dabar jam nedavė ramybės mintis apie Marą ir jos gerbėją.

– Bet kurios moterų teisės reformos branduolys turi būti motinystės įsisąmoninimas, – gerokai pagyvėjęs aiškino Frydrichas, pūsdamas dūmų debesėlius. – Ateities valstybės, kuri nori turėti sveikesnį socialinį kūną, ląstelė ir yra motinystės pašaukimą įsisąmoninusi moteris. Didžiausios moterų pasaulio reformatorės ne tos, kurios stengiasi visais atžvilgiais susilyginti su vyrais, o tos, kurios įsisąmonins, kad visus vyrus, neišskiriant ir įžymiausių, pagimdė ne kas kitas, o tik moterys – jos yra tikrosios ištisų žmonijos ir dievų kartų gimdytojos. Moters prigimtinė teisė yra teisė į kūdikį, ir pats juodžiausias puslapis moterų istorijoje yra tas, kad ji leido iš jos atimti tą teisę. Vyro nesankcionuotas kūdikio gimimas užtraukia moteriai visuomenės panieką, ir ta panieka kaip tik ir yra gėdingiausias puslapis vyrų istorijoje. Velniai žino, kaip jai pavyko taip triumfališkai įsitvirtinti žmonių sąmonėje!

O moterims aš patarčiau kurti motinų lygą, – tęsė Frydrichas, – ir tegu visos jos narės išpažįsta motinystę, tik ne žodžiais, o darbais, gimdydamos kūdikius ir nekreipdamos

dėmesio į vyrų sankcijas, kitaip sakant, į vedybas. Štai čia ir slypi jų galia, bet tik tuo atveju, jei jos vaikus gimdys išdidžiai, atvirai ir laisvai, o ne bailiai, slapstydamosi ir kamuojamos sąžinės priekaištų. Atkovokite vėl natūralų, visateisį, išdidų savo vertės suvokimą toms žmonijos gimdytojoms, ir kai tik jums pasiseks tą padaryti, jūs tapsite nenugalimas!

Daktaras Vilhelmas palaikė ryšius su kitais kolegomis, ir Frydricho pavardė jam buvo girdėta. Žinojo jis ir apie jo kaip mokslininko likimą. Tas nelaimingas bakteriologo straipsnis bei aštri jo kritika ir pataisymai gulėjo jo knygų lentynoje. Šiaip ar taip, jis tebelaikė Frydrichą dideliu autoritetu. Todėl atidžiai klausėsi jo išvedžiojimų ir didžiavosi, galėdamas bendrauti su tokiu žinomu žmogumi. Tik tą bendravimą netrukus nutraukė atėjusi jo išsivesti "Raudonojo Kryžiaus" gailestingoji seselė.

Likęs vienas mažame atsiskyrėliškame laivo gydytojo kambarėlyje, Frydrichas sumetė, jog jo neįprasta kelionė įgavo kitokią prasmę. Mėgaudamasis cigaretės dūmais ir jausdamas, kad dabar "Rolandas" ėmė plaukti lygiau, Frydrichas pajuto šiokią tokią palaimą, nors apskritai visoms jūrų kelionėms būdingas jaudulys dar neišsisklaidė. Jis pats stebėjosi dėl tokios keistos užgaidos atsidūręs čia, gabenamas į kitą pasaulio kraštą kartu su visais tais žmonėmis, su kuriais turės dabar dalytis džiaugsmais ir vargais. Dar niekada gyvenime jis nesijautė esąs klusni marionetė likimo rankose. Tamsios iliuzijos kaitaliojosi su šviesesnėmis. Jis prisiminė Ingigerdą, kurios iki šiol dar nebuvo matęs, ir kai palietė vibruojančią sieną gydytojo kambarėlyje, staiga pasijuto toks lai-

mingas, kad kartu su ja radosi tarp tų pačių sienų, kad juos abu priglobė tas pats laivas. "Tai netiesa! Negali būti!" – vėl ir vėl patyliukais kartojo jis pats sau, prisimindamas berankio žodžius, kad Halštremas išnaudoja dukterį negarbingais tikslais.

Daktaro Vilhelmo sugrįžimas nutraukė Frydricho svajas taip šiurkščiai ir netikėtai, kad jis pajuto kone fizinį skausmą. Laivo gydytojas juokdamasis numetė ant lovos savo kepurę ir pasakė, kad ką tik jis savo rankomis kartu su šunim ištempė į denį mažąją Halštrem. Toji mergšė visąlaik vaidinanti, tuo tarpu jos ištikimas pudelis, vardu Achleitneris, tai ujamas, tai glostomas.

Nuo tokios žinios Frydrichui pasidarė labai neramu.

Tada, kai Frydrichas pirmą kartą pamatė mažąją Marą, jam pasirodė, kad ji yra vaikiškos nekaltybės įsikūnijimas. Tačiau vėliau jį pasiekė įvairūs gandai, privertę jį suabejoti jos šventumu. Tie gandai daugelį valandų ir bemiegių naktų Frydrichui buvo tikra kankynė. Daktaras Vilhelmas, kurį, atrodo, mažoji Mara irgi domino, prabilo apie Achleitnerį ir lyg didžiausią paslaptį pasakė, neva tas susižadėjęs su Ingigerda Galštrem. Frydrichas tylėjo. Kitaip negalėjo, nes būtų iš karto išsidavęs, kokia baimė jį apėmė vėl.

– Tas Achleitneris iš tiesų ištikimas pudelis, – toliau aiškino daktaras Vilhelmas. – Jis iš tų šuns tipo vyrų, kurie kantrūs dar ir dėl kitokios šuniškos savybės. Jie leidžiasi žeminami, klusniai vykdo paliepimus, stojasi ant užpakalinių kojyčių ir paima iš šeimininko cukraus gabalėlį. Esu tikras, kad ką ji bepadarytų, jis viską iškęs ir bus jai ištikimas kaip šuo. Beje,

kolega fon Kamacheri, jei jūs nieko prieš, tai gal eikime truputėlį pasivaikščioti po denį, ten pamatysime ir juos – o ta mažylė tai tikrai įdomus padarėlis – na, ir gryno oro kvėptelsim.

Mažoji Mara gulėjo patogiame šezlonge, o Achleitneris sėdėjo labai nepatogiai ant mažos sudedamos kėdutės, kad galėtų žiūrėti jai į veidą. Jis ją kaip mažą vaiką iki pažastų buvo apkamšęs antklodėmis. Besileidžiančios saulės spinduliai, slystantys viršum didelių bangų keterų, apšvietė mielą skaistų merginos veidelį. Denyje žmonių padaugėjo. Nes kai tik laivą ėmė supti mažiau, atsirado norinčiųjų pasivaikščioti, ir denis ūžte ūžė nuo keleivių kalbų. Kai tik čia pasirodė mažoji Mara, daug kam krito į akis jos puikūs šviesūs banguoti plaukai. Rankose ji laikė mažą lėlytę, tai buvo taip netikėta, kad kiekvienas eidamas pro šalį vis atsigręždavo pasižiūrėti.

Kai tik Frydrichas vėl išvydo šią merginą, kuri jau keletą savaičių vis stovėjo jam prieš akis, užgoždama visą likusį pasaulį, taip susijaudino, širdis ėmė taip smarkiai daužytis krūtinėje, kad turėjo nusigręžti, bijodamas prarasti savitvardą. Taip praėjo dar kelios sekundės, bet ir dabar jis dar negalėjo garantuoti, ar aplinkiniai nepastebi, koks jis sutrikęs.

– Tėtė jau sakė, kad jūs čia, – jaunoji panelė tarė Frydrichui, taisydama lėlės atlasinę kepuraitę. – Ar nenorėtumėt prisėsti? Achleitneri, atneškite kėdę ponui fon Kamacheriui! Gerai, kad jūs iš to nedarote didelių ceremonijų, – tarė ji, kreipdamasi į daktarą Vilhelmą. – Tačiau jums aš vis tiek esu dėkinga: jei ne jūs, tai nebūčiau sėdėjusi čia ir gėrėjusis

saulėlydžiu. Pone fon Kamacheri, juk jūs irgi mėgstate gamtą, ar ne?

– O mėgo ji tik gamtą... – paniūniavo daktaras Vilhelmas, stiebdamasis ir siūbuodamasis ant pirštų galiukų.

– Oi, koks jūs įžūlus, – tarė Ingigerda. – Daktaras tikras akiplėša! Tą aš supratau iš karto, kai tik jis pažvelgė į mane; o kad būtumėt matę, kaip jis griebė mane!

– Mano miela mažyte, kiek prisimenu, prie jūsų iš viso nebuvau prisilietęs!

– Šnekėkite sau sveikas! O kas tempė mane laiptais? Mėlynės ant rankų ir dabar tebėra.

Štai taip dar kurį laiką vyko pokalbis. Frydrichas, nė pats nepajuto, kad gaudo kiekvieną jos žodį, stebi jos veido išraišką, seka jos žvilgsnius, kiekvieną jos blakstienų virptelėjimą. Lygiai taip pat jis nepraleido nė vieno judesio, nė vieno žvilgsnio jos pusėn – pavyduliaudamas viską dėjosi į galvą. O matė jis viską: ir kaip Maksas Panderis, laivo junga, stovintis poste, negali atitraukti nuo jos akių ir šypsosi putliomis lūpomis.

Toks vyrų dėmesys Ingigerdai, atrodo, labai patiko. Ji koketiškai pešiojo pirštais lėlytę, pešiojo ir savo keistą rudomis ir baltomis dėmėmis išmargintą veršelio odos striukę. Jos balsą Frydrichas gėrė taip godžiai, kaip ištroškęs žmogus, pripuolęs prie vandens. Pavydas degino jį kaip ugnis. Prisiartino pirmasis šturmanas, ponas fon Halmas, augalotas vyras, tikras milžinas. Ir Mara pasitiko jį ne tik žvilgsniais, bet ir kandžiomis replikomis, leisdama suprasti savo gerbėjams, kad vėjų nugairintam jūrų vilkui ji neabejinga.

– Pone leitenante, kiek mylių mes jau nuplaukėme nuo Nydlso? – paklausė Achleitneris, išbalęs ir, atrodo, šiek tiek žvarbąs.

– Dabar plaukiame jau greičiau, – atsakė ponas fon Halmas, – bet per dvidešimt dvi ar dvidešimt tris valandas nenuplaukėme nė dviejų šimtų mylių.

– Jei taip, iki Niujorko plauksime porą savaičių! – sušuko berlynietis Hansas Fiulenbergas, gan įžūliai įsiterpdamas į pokalbį. Šalia jo buvo jaunoji anglė iš Sautamptono, tačiau jį taip traukė Maros draugija, kad jis pašoko, palikęs savo širdies damą sėdėti vieną.

Jis pakreipė pokalbį visiems – ir Marai, ir jos gerbėjams, išskyrus fon Kamacherį, – priimtina linkme. Netrukus linksma nuotaika užsikrėtė ir kiti po denį vaikštinėjantys keleiviai. Frydrichui buvo koktu klausytis visų šių banalybių, ir jis pasitraukė į šalį, norėdamas pabūti vienas.

Denis, apie pietus dar buvęs visas šlapias, dabar išdžiūvo. Frydrichas nuėjo į laivugalį ir išdrįso žvilgtelti į plačią putojančią srovę kilvateryje. Giliai atsikvėpė, patenkintas, kad ištrūko iš tos mažos raganiūkštės kerų. Taip ilgai jį kamavusi vidinė įtampa atslūgo. Dabar jam pačiam buvo gėda savo nesantūrumo, ir jo aistra tai mažai mergiotei pasirodė juokinga, ir tiek. Jis paslapčiomis mušėsi sau į krūtinę ir stukseno krumpliais į kaktą, tarsi žadindamas save.

Vėjas vis dar pūtė kiek įstrižai į laivo korpusą, pasisukusį ton pusėn, kur saulė, raudonai nudažiusi dangų, tuoj tuoj turėjo nugrimzti į jūrą. Šita saulė, ta juoda it anglis jūra, ramiai ridenanti vandens kalnus, sušiaušdama rudas putotas kete-

ras... ta jūra ir pagaliau sunkių debesų išvagotas dangus Frydrichui atrodė kaip pasaulio simfonijos sudėtinės dalys. Ir tas, kuris nėra jai kurčias, tarė jis pats sau, kad ir kokia bebūtų gąsdinanti jos didybė, neturėtų jaustis menkas ir bejėgis.

Frydrichas stovėjo netoli greitmačio, kurio ilgas lynas vilkosi paskui laivą. Jis pasisuko į tą pusę, kurlink plaukė laivas. Jo didžiulis galingas korpusas drebėjo. Iš abiejų kaminų virstančius tirštus dūmus vėjas tuoj pat blokšdavo prie vandens, ir rodėsi, jog traukia gedulinga siluetų eisena į amžiną pragaro tamsą: našlės su ilgais krepo šydais, grąžančios rankas ir nebyliai aimanuojančios. Tačiau Frydricho ausis pasiekdavo ir besišnekučiuojančių keleivių balsai. Jis negalėjo susilaikyti nepagalvojęs, kiek daug žmonių susibūrė tarp šio be paliovos vandeniu slystančio didžiulio namo sienų, kiek ieškančių, kažkur skubančių, kažko besiviliančių, kažko bijančių rado čia prieglobstį. Frydrichui besistebint visais šiais dalykais, jo sieloje vėl sukilo taip ir likę be atsako anie reikšmingi klausimai “Kodėl?”, “Kam?” apie neatskleistą būties prasmę.

* * *

Frydrichas paskendęs mintyse ir pats nepastebėjo, kaip bevaikščiodamas vėl atsidūrė netoli mažosios Ingigerdos Halštrem.

– Jus kviečia, – staiga kažkas tarė jam. Tai daktaras Vilhelmas kreipėsi į jį, tačiau pamatęs, kaip Frydrichas krūptelėjo, tučtuojau atsiprašė.

– Jūs užsisvajojęs! Matau, jūs iš tiesų svajotojas! – taip šūktelėjo jam mažoji Mara. – Eikite čia pas mane, – kvietė ji. – Tie kvaili padarai, kurie dabar supa mane, man visai nepatinka.

Kokie šeši ar aštuoni ją apstoję vyrai nusijuokė ir nuėjo šalin, pabrėžtinai demonstruodami savo paklusnumą. Liko tik Achleitneris.

– O jūs ko čia, Achleitneri?

To pakako, kad ir šis ją paliktų. Frydrichas pastebėjo, jog nuvytieji kiek paėję susimetė į būrelius ir ėmė šnibždėtis tarpusavyje. Taip paprastai elgiasi vyrai, paflirtavę su kokia abejotinos moralės gražiosios lyties atstove.

Šiek tiek gėdydamasis ar bent priešiškai nusiteikęs, Frydrichas atsisėdo ant dar šiltos kėdės, kurioje ką tik sėdėjo Achleitneris, ir Mara pradėjo suokti apie gamtos grožybes. Pradėjo tokiais žodžiais:

– Ar gali būti kas nors gražiau už saulėlydį? Man labai smagu juo gėrėtis, na tiesiog patinka, – pasiteisino ji, pamačiusi, kaip Frydrichas susiraukė, ir, matyt, pamaniusi, kad jis nepritaria jos žodžiams. O paskui prašneko, ir visi jos sakiniai prasidėjo vienodai: “Aš to nenoriu”, “Man tas nepatinka”, “Aš to nemėgstu” ir taip toliau. Ir pasakodama savo vidinius išgyvenimus, kurie prilygo kone kosminei dramai, ji visiškai blaiviai ir abejingai įpindavo į pasakojimą pačių banaliausių išlepinto vaiko užgaidų. Frydrichui norėjosi pašokti ir sprukti kuo toliau. Jis nervingai pašė ūselius ir ironiškai šypsojosi. Ji tą pastebėjo ir gerokai sunerimo dėl tokio neįprasto jai rodomo dėmesio.

Frydrichas sveikata negalėjo skųstis, tačiau kartais jį apsėsdavo nelabasis. Jo draugai žinojo: jei viskas gerai, jis panašus į užgesusį vulkaną, jei kas ne taip, jis ima spjaudyti ugnį. Nors iš šalies žiūrint atrodė, kad jam nebūdingas nei sentimentalumas, nei brutalumas, kartais jis darydavosi perdėm sentimentalus arba brutalus. Kartais jį pagaudavo ir poetinis įkvėpimas, ypač šiek tiek pasmaguriavus vyneliu. Tada jis nesitverdavo savo kailyje ir imdavo garsiai ir patetiškai šlovinti saulę, o naktį – žvaigždes, deklamuodamas ir savo sukurtas eiles.

Mažoji Mara suprato, kad Frydricho kaimynystė gan pavojinga. Tačiau, kita vertus, kipšiukas gundė ją pažaisti su ugnimi.

– Nemėgstu žmonių, kurie pernelyg geros nuomonės apie save, – tarė ji.

– Aš tuo labiau, nes esu fariziejus, – atsakė Frydrichas ir jau visai šiurkščiai pridūrė: – Man atrodo, kad jūs ne pagal savo metus per daug riečiate nosį ir mėgstate įsakinėti. Atvirai kalbant, jūsų šokis man labiau patinka.

Ir nuo tų žodžių jam pačiam pasidarė skaudu. O Mara tik žiūrėjo į jį ir keistai šypsojosi.

– Jumis dėta, – pagaliau prabilo ji, – jauna mergina turi kalbėti tik kieno nors klausiama ir jokiu būdu nereikšti savo nuomonės? Matyt, pamiltumėt tik tokią merginą, kuri mėgsta sakyti: “Suprasti negaliu, deja, ką jis surado manyje”[1]. Ne, tokių kvailų padarų aš nemėgstu.

---

[1] Margaritos žodžiai iš Getės “Fausto”.

Kai Frydrichas, kaipmat išblaivintas tokio triuškinančio atkirčio, jau kėlėsi nuo kėdės, ji aikštingai susiraukusi sustabdė jį.

– Dar Berlyne šokdama aš nuo scenos visą laiką stebėjau jus, – kalbėjo ji, spausdama lėlę prie lūpų, net jos nosytė susiplojo. – Jau tada aš pajutau, kad kažkas mus sieja, ir žinojau, kad mes dar susitiksime.

Frydrichas nejuokais išsigando. Jis nė akimirkos neabejojo, kad ji dažnai taip mėgsta užmegzti santykius, bet iš tikrųjų tai grynas melas.

– Beje, o jūs jau vedęs? – išgirdo jis, dar nespėjęs iki galo atsitokėti, smarkiai išbalo ir pasiskubino atsakyti.

Tai skambėjo toli gražu ne draugiškai, o rūsčiai ir priešiškai:

– Panele Halštrem, būtų visai neblogai, jei jūs prieš pasirinkdama mane tarp kitų, geriau įsižiūrėtumėt į mane. O tuo ryšiu, ypatingu ryšiu, kuris turėtų susieti mus, aš kol kas netikiu. Šokdama jūs žiūrėjote ne tik į mane, bet ir į visą publiką salėje!

Ingigerda nusijuokė ir atsakė:

– Pradžiai visai neblogai, mano mielas. Tad kas gi aš jums – ar tik ne Žana d'Ark, Orleano mergelė?

– Nebūtinai, – atšovė Frydrichas, – bet jei tik leisite, norėčiau laikyti jus jauna gerbiama dama, kurios gerą vardą reikėtų saugoti kad ir nuo menkiausios dėmės.

– Gerą vardą? – pakartojo mergina. – Žiauriai klystate, jei manote, kad jis kada nors man labai rūpėjo. Dešimt kartų geriau jo neturėti ir gyventi savo malonumui negu mirti iš

nuobodulio, išsaugant kuo geriausią vardą žmonių akyse. Aš noriu pasimėgauti gyvenimu, pone daktare.

Tuos jos žodžius, kuriuos Frydrichas iš šalies žiūrint išklausė labai ramiai, palydėjo ištisa serija tokių Ingigerdos prisipažinimų, kurie buvo verti pačios Laisės ar Frynės[1].

Frydrichas galįs gailėtis ar ją užjausti, sakė ji, jei jam taip patinka, tik tegu niekada neprasimano apie ją to, ko nėra. Kas su ja bendrauja, turįs aiškiai žinoti, kokia ji yra. Šitaip sakydama, ji aiškiai išdėstė nemalonią tiesą, tarsi norėdama apsaugoti jį nuo nusivylimo.

Kai saulė nusileido ir kai Ingigerda vis dar pagiežingai šypsodamasi baigė savo baisiąją išpažintį, prieš Frydricho akis atsiskleidė toks prieštaringas ir nuotykių kupinas jaunos merginos gyvenimas, kokio jis dar nebuvo patyręs per visą savo gydytojo praktiką. Achleitneris ir ponas Halštremas kelis kartus ragino merginą eiti namo, tačiau ji juos vydavo šalin. Pagaliau pačiam Frydrichui teko palydėti ją į kajutę.

Grįžęs į savo kajutę, Frydrichas nenusirengęs krito ant lovos. Jo protas nevaliojo aprėpti viso to, ką jis išgirdo. Jis dūsavo, griežė dantimis, nenorėjo tuo tikėti. Ne kartą ir ne du jis garsiai šūkteldavo “Ne!” arba “Negali būti!”, kumščiu daužydamas viršutiniojo gulto čiužinį, bet galiausiai vis tiek buvo priverstas pripažinti, kad visas tas įžūlus merginos pasakojimas buvo gryna teisybė. “Mara, arba voro auka”! Tik

[1] Laisė ir Fryna – graikų heteros, garsėjusios nepaprastu grožiu.

dabar jis suprato, kodėl tada tas šokis buvo taip pavadintas. Mergina šoko tai, ką jai teko išgyventi.

“O viskas buvo tik miražas!” – pats sau kartojo Frydrichas, tramdydamas perdėtą, besiliejantį per kraštus linksmumą, kai sėdo už vakarienės stalo. Jis su laivo gydytoju gėrė šampaną. Pirmąjį butelį Frydrichas užsakė dar tebevalgant sriubą ir iš karto išgėrė kelias taures.

Kuo daugiau jis gėrė, tuo mažiau peršėjo žaizdos, ir tuo nuostabesnis jam atrodė pasaulis, sakytum, dar labiau kupinas visokiausių stebuklų ir paslapčių, ir regėdamas juos, pasiduodamas jų kerams, jis dabar mėgavosi nuotykių ieškotojo svaiguliu. Jis buvo puikus pasakotojas. Ir pasakodamas sumaniai demonstruodavo savo išprusimą. Be to, jis gebėjo lengvai pašmaikštauti ir galėjo tai daryti, nepaisydamas tokiomis minutėmis, kaip ši, jo sielą užgulusių juodų debesų. Taigi taip susiklostė, kad tame salės kampe, kur sėdėjo kapitonas ir jo artimiausi žmonės, šį vakarą jis grojo pirmuoju smuiku.

Jis šlovino mokslo ir pažangos išganingą jėgą, kuria jau ir pats nebetikėjo. Nesuskaičiuojamų elektros lempučių skaisčiai nušviestoje salėje, vyno, muzikos ir ritmingo laivo korpuso virpėjimo sudirgintam, jam kartais iš tikrųjų imdavo rodytis, kaip žmonija, lydima muzikos garsų, išsirikiuoja į iškilmingą procesiją ir traukia ieškoti laimės salų. Juk, ko gero, kada nors ateis ir toks laikas, kai žmogus mokslo laimėjimų dėka taps nemirtingas. Bus surasti būdai ir priemonės apsaugoti organizmo ląsteles nuo senėjimo. Juk jau ir dabar kartais pavyksta atgaivinti mirusius gyvūnus, įšvirkščiant jiems druskos tirpalo. Jis

ėmė pasakoti apie chirurgijos stebuklus, apie kuriuos dažnai prisimena šiuolaikinis žmogus, kai norima pabrėžti mūsų laikmečio pranašumus. Pasitelkus chemiją veikiai bus išspręstos visos socialinės problemos, o apsirūpinimo maisto produktais problema taps žmonijai praeities dalyku. Juk chemijos galimybės dabar tokios didelės, jog netrukus bus įmanoma kepti duoną iš akmenų, kaip kad ligi šiol iš javų.

Apsvaigęs nuo vyno ir šurmulio, Frydrichas kartkarčiais su baime pagalvodavo, kas bus, kai ateis laikas miegoti. Jis gerai žinojo, kad akių sumerkti tikrai nepavyks. Pakilęs nuo stalo, jis kartu su laivo gydytoju nuėjo į moterų saloną, o iš ten – į rūkomąjį. Ten ilgai neužsibuvo, vėl užlipo ant denio, kur dabar buvo tamsu ir tuščia. Vėjas dar labiau sustiprėjo, jis ūžavo ir stūgavo tarp laivo stiebų ir takelažo. Buvo labai šalta, ir Frydrichui pasirodė, kad ant jo veido nusileido kelios snaigės. Pagaliau jis nusprendė, kad laikas ilsėtis.

Ištisas dvi valandas, nuo vienuoliktos iki pirmos, jis prasivartė ant čiužinio, negalėdamas užmigti, kamuojamas jį užplūdusių minčių, ir tik kartais trumpam užsnūsdamas. Tiek būdraudamas, tiek snūduriuodamas jis regėjo prieš save vizijas; kartais tie paveikslai šmėkščiodavo vienas po kito pašėlusiu greičiu, kartais prieš akis iškildavo vienas vienintelis veidas, sustingęs, žadinantis skausmą, ir ilgai neišblėsdavo. Žodžiu, norom nenorom jis turėjo stebėti vidiniu žvilgsniu šį svetimų jėgų žaidimą. Jis išjungė šviesą ir dabar tamsoje, kur akys jau nieko nebegalėjo pasitarnauti jam, dvigubai stipriau juto klausos ir pojūčių perduodamus signalus, visus milži-

niško laivo, tolygiai plaukiančio numatytu kursu per nakties tamsos apgaubtą vandenyną, garsus ir jo korpuso virpčiojimus. Klausėsi laivo sraigto nepaliaujamo ūžimo, ir jam rodėsi, kad taip darbuojasi kažkoks milžiniškas demonas, žmonijos įkinkytas į darbą. Girdėjo kūrikų šūkavimą ir žingsnius, kai jie nešiojo iš milžiniškos kūryklos ir pylė už borto šlaką. Dvidešimt penki tūkstančiai centnerių anglių – štai kiek kuro reikėjo tai besotei kūryklai vienai kelionei iki Niujorko!

Frydricho mintys visą laiką sukosi tai apie Marą, tai apie ligoninėje paliktą žmoną, ir dabar, kai Ingigerda Halštrem taip pasityčiojo iš jo atsidavimo, jį kankino sąžinės priekaištai dėl jos kančių. Atrodė, kad visa jo psichika sukilo prieš tos jo aistros nuodus, ir jis visas virpėjo kaip drugio krečiamas. Ir tai, kas tokioje būsenoje dar buvo jo "aš", įnirtingai vijosi "ją", Marą. Jis matė, kaip sugauna ją Prahos gatvėse, kaip tempia ją pas jos motiną. Kaip suranda ją įtartinuose namuose. Matė, kaip ji ištisas valandas stoviniuoja prie lango, paniekinta to paties žmogaus, kuris iš gailesčio parsivedė ją pas save. Frydrichas vis dar tebebuvo kupinas kilnumo kaip jaunystės laikais, ankstesnis nuvalkiotas "vokiečių mergelės" idealas jam vis dar tebebuvo šventas. Ir nors Frydrichas ne kartą sugaudavo Marą besielgiančią išties bjauriai, nors savo mintyse stumdavo ją nuo savęs ir iš paskutiniųjų stengėsi ištrinti iš atminties jos atvaizdą, aukso garbanų apsuptas jos veidelis, baltas ir trapus mergaitės kūnas vėlei stodavo jam prieš akis, nepaisant jokių uždangų, jokių sienų,

nesvarbu, apie ką jis begalvotų, ir niekas negalėjo to reginio nuvyti šalin – nei maldos, nei prakeiksmai.

Tuoj po pirmos valandos nakties smarkus krestelėjimas Frydrichą išvertė iš lovos. Svyrinėdamas tučtuojau vėl grįžo į lovą. Vadinasi, "Rolandas" vėl įplaukė į audringus Atlanto vandenis, ir oras vėl pabjuro.

Tarp penktos ir šeštos valandos ryto Frydrichas jau buvo ant denio. Vėl atsisėdo ten, kur sėdėjo vakar – ant suolo priešais laiptelius į valgyklą. Jo stiuardas, jaunas nepailstantis vaikinas iš Saksonijos, atnešė jam iš valgyklos karštos arbatos ir džiūvėsių – kaip tik to, ko reikėjo.

Bangos ir vėl skalavo denį. Nuo laiptus saugančio stogelio kartkarčiais pasipildavo vanduo, ir jaunas Panderio kolega, kuris kaip tik dabar budėjo, buvo peršlapęs nuo galvos iki kojų. "Rolando" stiebai ir takelažas jau apledėjo. Lietus kaitaliojosi su šlapdriba. Ir atrodė, kad ta pilka ir niūri brėkštančio ryto prieblanda, tas vėjo švilpimas, kauksmas, ūžavimas, vaitojimas tarp laivo stiebų ir takelažo kartu su įsisiautėjusių bangų ūžimu ir laivo konstrukcijų girgždėjimu nesibaigs niekada.

Frydrichas šildėsi rankas, laikydamas rankose didžiulę stiklinę su karšta arbata, ir degančiomis ir, kaip jam atrodė, įkritusiomis akimis, dairėsi tai į vieną, tai į kitą smarkiai siūbuojančio į šonus ir linguojančio laivo pusę. Galvoje buvo tuščia, mintys atbuko, tačiau tokia būsena jam labiau patiko negu visą naktį jį kamavęs nemalonių reginių kaleidoskopas. Jį gaivino ir tas sodrus, drėgnas, bromu atsiduodantis jūros oras ir druskos skonis

burnoje. Pasistatęs palto apykaklę, kad apsigintų nuo besiskverbiančio šaltuko, jis pajuto, kaip jį apima mieguistumas.

Tai jam netrukdė gėrėtis šėlstančia bangų stichija ir plaukiojančio namo kova su ja: matė kaip laivas, atkakliai laikydamasis kurso, galingai skrodžia bangų kalnus, šaltakraujiškai ignoruodamas jų keliamą mirtiną pavojų jam. Frydrichas mintyse šlovino drąsųjį laivą, tarsi jis būtų gyvas padaras, kuriam bent kiek galėtų rūpėti jo dėmesys.

Tuoj po septynių ant denio pasirodė liesas ir lieknas vyras su laivo įgulos uniforma. Jis neskubėdamas prisiartino prie Frydricho, pridėjo pirštą prie kepurės ir paklausė:

– Jūs būsite ponas Kamacheris?

Kai Frydrichas tai patvirtino, jis išsitraukė iš palto vidinės kišenės laišką, paaiškino, kad jį vakar perdavė locmano paštas iš Prancūzijos, tačiau iš karto jo negalėjęs jam paduoti, nes keleivių sąrašuose Kamacherio pavardės nebuvo. Pareigūno pavardė buvo Rinkas, jis vadovavo vokiečių–amerikiečių jūrų pašto skyriui "Rolande".

Frydrichas paslėpė laišką, spėjęs atpažinti tėvo braižą ant voko. Pajuto, kaip į akis ima plūsti ašaros, ir užsimerkė.

Štai tokį susigraudinusį jį ir surado daktaras Vilhelmas.

– Miegojau kaip užmuštas, – pasigyrė laivo gydytojas, ir iš jo sveiko ir atsigavusio veido, iš to, su kokiu malonumu jis rąžėsi ir žiovavo, buvo matyti, jog jis iš tiesų išsimiegojo kaip reikiant. – Nenorite po pusryčių kartu su manimi nusileisti į vidurinįjį denį? Tik prieš eidami tenai užsuksime į mano vaistinę – reikia gerai apsibarstyti milteliais nuo parazitų.

Kaip tarė, taip padarė. Pusryčių valgė kotletus su keptomis bulvėmis, kiaušinienę su kumpiu, keptą plekšnę ir kitokią žuvį. Užsigėrė arbata ir kava, po to nuėjo į vidurinįjį denį.

Kai tik jų akys šiek tiek apsiprato su ten viešpatavusia prieblanda – kad nepargriūtų, jie abu laikėsi įsikibę metalinių atramų, prilaikančių lubas – išvydo tiesiog ant grindų besėdinčių ir begulinėjančių dejuojančią, verkšlenančią, rėkaujančią žmonių knibždėlynę. Čia buvo daug Rusijos žydų šeimų su visa savo manta, vaikais, ir nuo jų sklido blogas kvapas, o išvėdinti nebuvo kaip, nes atidaryti liukus nebuvo galima. Perbalusios pusgyvės motinos gulėjo ant grindų užsimerkusios ir pražiotomis burnomis gaudė orą, prispaudusios kūdikius prie krūtinių. Buvo baisu žiūrėti, kaip jos raičiojosi, tąsomos konvulsijų, norėdamos ir negalėdamos išsivemti.

– Eime, – tarė daktaras Vilhelmas, iš kolegos veido pastebėjęs, kad ir jam pradeda svaigti galva, – juk ir mes nieką tegalime jiems padėti.

Vis dėlto daktarui Vilhelmui, lydimam gailestingosios sesselės, pavyko šį tą padaryti gero. Jis išrašinėjo keleiviams vynuogių ir kitokių skanėstų, kurių atnešė iš pirmosios klasės kajučių sandėliukų.

Taip jie ėjo nuo vieno keleivių būrelio prie kito, ir visur buvo tas pats: nuo vienos bėdos bėgantys žmonės pakliuvo į kitą. Net ir tų, kurie dar šiaip taip laikėsi šitame bangų svaidomame nevilties laive, išbalę veidai buvo niūrūs ir pikti. Čia buvo nemažai ir gražių merginų. Jų žvilgsniai susitikdavo su abiejų gydytojų žvilgsniais. Didelio pavojaus ir didelės bėdos

akivaizdoje gyvenimo geismas suliepsnoja nauja jėga, tegu ir trumpam. Tokią akimirką visi žmonės pasijunta lygūs. Kartu gimsta ir pašėlusi drąsa.

Frydrichui įstrigo į atmintį gilus ir niūrus jaunos Rusijos žydės žvilgsnis. Vilhelmas pastebėjo, kad jo kolega padarė įspūdį tai merginai, o ši jam, ir negalėjo susilaikyti, jam šito nepasakęs. Juokdamasis palinkėjo laimės Frydrichui.

Jiems beeinant toliau, juos staiga pamatė Vilkė ir sustabdė garsiai šūktelėdamas. Šį kartą Frydricho kraštietį vos tegalėjai atpažinti: matyt, jis bandė praskaidrinti pašlijusią nuotaiką, truktelėdamas degtinės. Vilhelmas aprėkė jį, nes Vilkė priekabiavo, netgi buvo pavojingas aplinkiniams. Apsvaigusiam nuo degtinės jam ėmė rodytis, jog jį kažkas persekioja. Jo atrištas daiktamaišis su nešvariais skudurais gulėjo ant čiužinio šalia sūrio ir duonos likučių, o dešinėje rankoje jis laikė atlenktą medžioklinį peilį.

Vilkė šaukė, kad jį apvogė kaimynai, stiuardai, jūreiviai, sandėlininkas ir net pats kapitonas. Frydrichas paėmė iš jo peilį ir, kreipdamasis į jį vardu bei ranka liesdamas randą ant triukšmadario murzino sprando, priminė jam, kaip kartą po panašių pjautynių jis jam jau buvo užsiuvęs peiliu padarytą žaizdą ir tik vargais negalais išgelbėjęs gyvybę. Vilkė atpažino Frydrichą ir truputį aprimo.

Kai abu gydytojai vėl užkopė į viršų ir įkvėpė gaivaus jūros oro, Frydrichui pasirodė, kad jis ištrūko iš tikro pragaro, kuriame vos neužtroško.

Su dideliu vargu jie ėjo per šlapią tuščią denį, per kurį viena po kitos ritosi didelės bangos. Tačiau jų siautėjimas tik

atgaivino Frydrichą, suteikė jam žvalumo. Jis nuėjo į moterų saloną perskaityti laiško, apie kurį buvo beveik pamiršęs. Salone sėdėjo viena kita moteris iš tų, kurios nesirgo jūros liga, tačiau ir jos atrodė suglebusios ir nuvargusios. Salone tvyrojo pliušo ir lako kvapas, ant sienų – veidrodžiai paauksuotais rėmais, stovėjo koncertinis fortepijonas. Žingsnių garsą sugėrė storas kilimas.

Frydricho fon Kamacherio tėvas rašė:

"Mielas sūnau!

Nežinau, ar tas laiškas pasieks tave, o jei pasieks – tai kur. Gal tu jį gausi tik Niujorke, atplaukęs pirma jo. Atvirai pasakius, ar ne geriau būtų buvę gauti senojo tėvo ir gerosios motinos palaiminimą prieš leidžiantis tau į kelionę, kuri mums buvo labai nelaukta. Bet mes jau pripratom prie tavo siurprizų, nes jau seniai mažai ką težinom apie tave. Aš esu fatalistas ir visai nesiruošiu įkyrėti tau savo priekaištais. Ir vis dėlto gaila, kad sulig tavo pilnametyste mudviejų mąstysenoje ir elgesyje atsirado tiek daug skirtybių. Vienas Dievas težino, kaip gaila, kad taip yra. O jei būtum bent paklausęs manęs... Bet ką čia tuščiai kalbėti, kas buvo, tas buvo, ir jokie "jeigu" dabar nieko nebepadės!

Mielas sūnau, kai dabar likimas taip žiauriai tave nuskriaudė – o juk sakiau tau, kad Angelė iš nesveikos šeimos – vis tiek nenuleisk galvos, nes pralaimi tik tas, kas pasiduoda. O ypač prašau tavęs neimti į širdį to nesusipratimo su bacilų tyrimu. Ne kartą sakiau tau, kad visas tas triukšmelis dėl bacilų tėra, mano nuomone, grynas prasimanymas, ir tiek. Juk Pe-

tenkoferis prarijo visą šiltinės bacilų kultūrą ir nieko jam neatsitiko. Tavo kelionė į Ameriką – tai tikrai neblogas sumanymas, – ką gali žinoti – gal kas nors iš to išeis. Teko sutikti žmonių, kurie čia, Europoje, užplaukę ant seklumos iš Amerikos grįžo milijonieriais, jiems visi pavydi ir visi pataikauja. Ir neabejoju, kad po viso to, ką tau teko patirti, tu ne kartą ir ne du gerai apgalvojai tą savo žingsnį, kurį dabar žengi..."

Frydrichas atsiduso, tyliai nusijuokė ir sulankstė laišką, nusprendęs baigti jį skaityti kiek vėliau. Dabar jo žvilgsnis užkliuvo už dabitos amerikiečio, beflirtuojančio su jauna dama, kiek teko girdėti, kanadiete, kuris jau vakar taip nemaloniai nuteikė jį. Tiesiog negalėjo patikėti savo akimis, kai jaunuolis staiga uždegė visą saują švediškų degtukų – šioje patalpoje tai daryti buvo pavojinga. Priėjo stiuardas ir labai mandagiai pasilenkęs prie dendžio pasakė, kad jo pareiga jį perspėti, jog taip elgtis čia nederėtų. *"Get out with you, idiot!"*[1] – atšovė jam amerikietis.

Frydrichas išsitraukė motinos laišką, bet prieš pradėdamas skaityti bandė atspėti, iš kokios medžiagos galėtų būti jaunojo amerikiečio smegenys. O Frydricho motina rašė:

"Mylimas sūnau!

Tavo motinos maldos lydi tave. Tu dar jaunas, bet jau daug patyrei, daug išgyvenai ir daug iškentei. Norėdama tave pradžiuginti, skubu pranešti, jog tavo vaikučiai sveiki. Aš pati prieš trejetą dienų įsitikinau, jog pas linksmąjį pastorių Mohauptą jie jaučiasi puikiai. Albrechtas labai pasitaisė, o

[1] Nešdinkis, idiote! *(Angl.)*

Bernhardas, kuris panašesnis į tavo motiną ir visada buvo toks tylus berniukas, dabar jau gyvesnis ir šnekesnis. Atrodo, kad gyvenimas pastoriaus namuose ir arčiau gamtos jam išėjo į naudą. Ponas Mohauptas mano, kad abu berniukai gana gabūs. Jis jau pradėjo mokyti juos lotynų kalbos. Mažoji Anamarija pradėjo nedrąsiai klausinėti manęs apie mamą ir dar labiau apie tave. Paaiškinau jai, kad Niujorke ar Vašingtone vyksta didelis kongresas, kur pagaliau sugalvos, kaip galutinai įveikti tą baisiąją tuberkuliozę – aš ją vadinu džiova. Sūneli, sugrįžk kuo greičiau į mūsų senąją mieląją Europą!

Ilgai kalbėjausi su Binsvangeriu. Jis aiškino man, kad tavo žmonos liga paveldėta. Liga visą laiką tūnojo joje ir anksčiau ar vėliau vis tiek turėjo pasireikšti. Vaikeli, jis kalbėjo ir apie tavo darbą. Sakė, kad tau nereikėtų nuleisti rankų. Ketveri, penkeri metai atkaklaus darbo, ir tu atsigriebsi už savo nesėkmę. Mano mielas Frydrichai, paklausyk savo senos motinos ir vėl patikėk savo sielą mūsų mielajam dangiškajam Tėvui! Atrodo, kad tu netikintis. Gali sau kiek tinkamas juoktis iš savo motinos, bet aš vis tiek tau sakiau ir sakysiu, kad be Dievo pagalbos ir Jo malonės mes esame niekas! Pasimelsk bent retkarčiais – nepakenks! Žinau, kad dažnai visai be reikalo priekaištauji sau dėl Angelės. Binsvangeris sako, kad dėl to gali būti visiškai ramus. Bet jei pradėsi melstis, tai, patikėk man, Dievas išvaduos tavo iškamuotą sielą nuo minčių apie tariamą kaltę. Tau dar tik trisdešimt metų su trupučiu, o aš pradėjau jau aštuntąją dešimtį. Taigi turėdama didesnę nei tu, keturiasdešimties metų patirtį, pasakysiu tau, kad tavo gyvenimas dar gali taip susiklostyti,

kad kada nors iš tų tavo dabartinių bėdų ir kančių liks tik prisiminimas. Faktus gal ir prisiminsi, bet to skausmo ir tų jausmų, kuriuos jie tau šiandien sukelia, jau tikrai nebegalėsi įsivaizduoti. Aš juk moteris ir Angelę myliu. Bet aš ne kartą stebėjau iš šalies ją ir tave, tave ir ją. Ir patikėk: kartais ji bet kokį vyrą būtų įstūmusi į neviltį."

Laiškas baigėsi motiniškos meilės protrūkiu. Frydrichas pasijuto sėdįs priešais siuvimo mašiną ir bebučiuojąs siuvančios motinos smilkinius, kaktą, rankas.

Kai Frydrichas pakėlė galvą, pamatė stiuardą, kuris dar kartą priėjo prie frantelio, ir išgirdo, kaip šis garsiai ir aiškiai taisyklinga vokiečių kalba pasiuntė jį velniop, pareikšdamas:

– Tas kapitonas senas asilas!

Tas žodis kaip elektros iškrova paveikė aplinkinių nervus. O ugniai pavojingos patalpos prieblandoje vėl suvirpėjo dar nedrąsi miniatiūrinio laužo liepsnelė.

Frydrichas mintyse ėmė nuosekliai, pagal visas anatomijos taisykles preparuoti jaunuolio smegenėles ir didžiąsias smegenis, – ketino parodyti jį apspitusiems studentams, kur yra bukumo, kurio, be abejo, buvo sklidina jaunojo amerikiečio siela, centras. Be to, ir šis atvirai reiškiamas įžūlumas, kurio centras ko gero irgi slypėjo galvos smegenyse, buvo retas dalykas. Frydrichas fon Kamacheris neištvėrė nesusijuokęs ir, linksmos nuotaikos pagautas, suprato, jog vėl gali mėgautis laisve, nes Mara, ta mažoji Ingigerda Halštrem, jau nebeturi jam įtakos, kad ji reiškia jam ne daugiau kaip ta juodbruvė žydaitė, kurią pirmą kartą pamatė vos prieš ketvirtį valandos.

Įėjo šviesiaplaukis kapitonas fon Keselis. Galvos linktelėjimu pasisveikinęs su Frydrichu, prisėdo prie stalo, už kurio sėdėjo nebejauna ponia, toji iš karto pagyvėjo ir pradėjo jam kažką berti. Tuo metu jaunasis frantas susižvalgė su gražiąja kanadiete, kuri, nors ir išbalusi ir nusikamavusi, koketiškai atsilošė fotelyje. Frydrichui krito į akis jos nepaprastas, pietietiškas grožis: tiesi nosis su virpančiomis šnervėmis, tankūs grakščiai išlenkti antakiai, tokie pat juodi kaip ir plaukai, švelnūs pūkeliai aplink išraiškingas, neramiai trūkčiojančias lūpas. Nors ir nusilpusi nuo smarkaus supimo, ji nepajėgė atsispirti pagundai nusijuokti, regėdama, kaip jos gerbėjas su komišku rimtumu vėl ima dėlioti degtukus, retkarčiais prisidengdama veidą juodu nėriniuotu šalikėliu.

Tai buvo įtempta akimirka, nes dabar jau buvo aišku, jog jaunuolis, nepaisydamas kapitono buvimo, ruošiasi dar kartą pradėti savo pavojingą žaidimą su ugnimi.

Plačiapetė masyvi fon Keselio figūra nelabai tiko prie dailios elegantiškos moterų salono aplinkos. Jis sėdėjo atsipalaidavęs ir ramiai šnekučiavo. Tačiau iš jo veido buvo matyti, jog jis sunerimęs dėl pablogėjusio oro. Staiga plykstelėjo iš degtukų sukrautas lauželis. Dabar kapitonas ramiai, it koks sanbernaras, pasuko galvą ton pusėn, ir kažkas ištarė žodį "Užgesinti!", bet tokiu tonu, kad negalėjo likti nė menkiausių abejonių, ką tai galėtų reikšti. Ir Frydrichas dar nė karto iki šiol nėra girdėjęs tokios trumpos, aiškios ir griežtos komandos, nuo kurios net pagaugai nuėjo per nugarą. Jaunuolis išbalo ir skubiai užgesino ugnelę. Gražioji kanadietė užsimerkė...

Kirpėjas, pas kurį Frydrichas tuojau pat užėjo nusiskusti, tarė:

– Na ir oras, kad jį kur!

Tai buvo inteligentiškas žmogus, nepaisydamas smarkaus supimo, jis labai sumaniai dirbo savo darbą. Jis dar kartą papasakojo Frydrichui, kas nutiko "Nordmanijai", kaip vandens lavina, pralaužusi moterų salono grindis, nuplukdė fortepijoną net į triumą.

Įėjo vokietė tarnaitė, vardu Roza, kuriai jis padavė buteliuką odekolono. Mergiotė atrodė sveikut sveikutėlė, tik ne visai sumani.

– Tai jau penktas buteliukas nuo Kukshaveno, – paaiškino kirpėjas. – Ji tarnauja pas išsiskyrusią moterį su dviem vaikais. Jai tikrai nesaldu. Už šešiolika markių per mėnesį ji turi būti pasiruošusi tarnauti bet kuriuo paros metu – iš ryto, per pietus, prieš ir po vidurnakčio. Aš tą ponią esu sušukavęs. Ir ko tik ji man neprišnekėjo apie Rozą! Jokio dėkingumo, net menkiausio!

Išsitiesusiam patogiame krėsle Frydrichui buvo malonu klausytis vikriai skutančio jį žvalaus žmogelio plepėjimo. Tai padėjo jam prasiblaškyti, tai veikė raminamai. Dabar kirpėjas pradėjo pasakoti jam apie šiuolaikinių laivų statybą. Jo manymu, tai didelė klaida, jog tiek daug dėmesio skiriama greičio rekordui pasiekti. Juk argi gali toks lengvai sudurstytas milžiniškas statinys plonomis sienelėmis ilgainiui atlaikyti galingų bangų spaudimą? O kur dar didžiulės, galingos mašinos, kalnai sukūrenamos anglies! Beje, "Rolandas" esąs puikus laivas, pastatytas "John Elder & Co" laivų statykloje Glazge. Jis buvo nuleistas į vandenį 1881 metais. Jo mašinų galingumas – penki tūkstančiai aštuoni šimtai arklio galių, per dieną suryja šimtą penkiolika

tonų anglies. Jis gali išvystyti šešiolikos mazgų greitį. Jo talpa – keturi tūkstančiai penki šimtai dešimt tonų. Jis turi trijų cilindrų garo mašiną ir šimto šešiasdešimt aštuonių žmonių įgulą.

Visas tas detales laivo kirpėjas žinojo mintinai. Neslėpdamas apmaudo, tarsi jam pačiam tai būtų kainavę nemažai pastangų, jis pasakojo, jog "Rolandas" kiekvieno reiso metu gabena savo bunkeriuose po dvidešimt penkis tūkstančius tonų akmens anglies. Jis tvirtai laikėsi savo nuomonės: plaukti lėčiau yra daug patogiau ir saugiau, o greitas plaukimas pavojingas ir brangesnis.

Elektros apšviestoje nedidelėje kirpykloje būtų buvę daug jaukiau, jei ne taip suptų. Čia, deja, viskas juda, sienos virpa nuo laivo mašinų dundėjimo, o storą iliuminatoriaus stiklą be perstojo įnirtingai plaka didžiulės bangos. Buteliukai spintose šokinėja ir skambčioja. Kirpėjo manymu, lėčiau plaukiantys, sunkesni laivai ne taip smarkiai sūpuoja.

Kirpėjas pradėjo pasakoti apie vieną mažytę keleivę dažytais plaukais.

– Ji gal kokią valandą išbuvo štai šiame krėsle, prašydama parodyti lūpdažius bei įvairiausios pudros, – visą turimą "Pinaud" ir "Roger et Gallet" kosmetiką.

Kirpėjas susijuokė, tarsi kažką prisiminęs, ir pasakė, kad beplaukiojant laivais jam yra tekę sutikti keisčiausių moterų. Ir papasakojo keletą tokių istorijų, į kurias, pasak jo, ir jis buvęs įpainiotas ir kuriose kaskart dominavo kokia nors erotiška moteris.

Baisiausia iš tų istorijų buvo pasakojimas apie jauną amerikietę, kurią rado gulinčią be sąmonės pakabintoje gelbėjimo

valtyje ir kur ją prievartavusi vos ne visa laivo įgula. Frydrichas suprato, kad impulsą tokioms kirpėjo fantazijos suregztoms istorijoms davė Ingigerda Halštrem. Juk tai ji gulėjo tame pačiame krėsle, kuriame dabar sėdėjo Frydrichas. Ir iš neramiai plakančios savo širdies, kuri tai apmirdavo, tai vėl imdavo daužytis kaip pašėlusi, Frydrichas pasibaisėjęs suvokė, kad jis vis dar neišsilaisvino iš šios mažylės kerų.

Jis pašoko ir nusipurtė. Jį apėmė noras kuo greičiau pasinerti į karštą ir šaltą vonią po šalto dušo čiurkšlėmis ir nusiplauti visą kūną, tiek iš išorės, tiek iš vidaus, išvalyti iš kraujo tuos šlykščius it kokie pūliai nuodus.

Kirpykla buvo laivo paskuigalyje. Išėjęs iš jos, galėjai matyti, kaip dirba garo mašinos cilindrai ir velenai. Frydrichas sunkiai užkopė į denį ir įsliūkino į sausakimšą rūkomąjį, nors jį ir labai erzino triukšminga žmonių spūstis.

Daktaras Vilhelmas laikė užėmęs vietą jam.

– Jūs, pasirodo, buvote viduriniajame denyje, – tarė kapitonas, pasisukęs į Frydrichą ir valiūkiškai šyptelėjęs. – Mūsų daktaras sakė, kad gražioji Debora padariusi jums įspūdį – tai pavojinga!

Frydrichas nusijuokė, ir taip pradėtas pokalbis pakrypo žaisminga linkme.

Kaip visada tame pačiame kampe kortuotojai lošė skatą. Tai buvo komersantai, daugiausia apoplektinio kūno sudėjimo. Jie čia susirinko tuoj po pusryčių, gėrė alų ir lošė skatą. Beje, nieko kito jie neveikė nuo pat kelionės pradžios, bent jau kai nemiegojo. Jų visai nedomino aplinkinių kalbos, jie neklausinėjo apie

orą, rodės, jie nepastebėjo nei milžiniško laivo sūpavimo, nei girdėjo nykų ir niūrų vėjo staugimą. Tuo tarpu bangos pradėjo mėtyti ir siūbuoti laivą dar smarkiau, – kairysis šonas tai pasinerdavo, tai iškildavo, ir Frydrichas instinktyviai dairėsi, į ką čia įsikibus. Jam kartais atrodydavo, jog laivas ims ir apsivers. Ir tada "Rolando" kilis atsidurtų ore, o kapitono tiltelis, laivo stiebai ir kaminai giliai po vandeniu. Ir tada visiems galas; ko gero tie trys skato lošėjai ir toliau sau loštų žemyn galvomis.

Pro dūmų kamuolius Frydrichas pamatė, kaip palenkęs galvą vidun įžengė ilgšis Halštremas ir, įdėmiai žvalgydamasis šaltomis pašaipiomis akimis, pradėjo dairytis, kur prisiglausti. Apsimetė nepastebėjęs berankio, kuris ironišku balsu pašaukė jį. Kai pagaliau su šaltakraujišku mandagumu susirado vietą kuo toliau nuo Štoso, išsitraukė iš kišenės tabako kapšelį ir trumpą olandišką pypkutę. "O kurgi Achleitneris?" – dingtelėjo Frydrichui.

– Kaip jaučiasi jūsų dukra? – paklausė laivo gydytojas.

– Ačiū, jau geriau, – atsakė Halštremas. – Tikiuosi, kad oras pasitaisys.

Visa čia susirinkusi publika – laivo sūpavimui atsparūs ir jūros užgrūdinti keleiviai – sušneko apie orą.

– Ar tiesa, pone kapitone, – paklausė kažkas, – kad šią naktį vos neužplaukėme ant sudužusio laivo?

Kapitonas tik šyptelėjo ir nieko neatsakė.

– O kurgi mes dabar esame, pone kapitone? Ar tikrai naktį buvo rūkas? Girdėjau, kaip kas porą minučių kaukė laivo sirena!

Kapitonas fon Keselis į visus klausimus apie laivo kursą ir meteorologines sąlygas atsakinėjo labai lakoniškai, trumpai.

– O teisybė, kad laivas gabena aukso luitus didžiajam Vašingtono bankui?

Kapitonas fon Keselis šyptelėjo ir išpūtė pro šviesius ūsus ploną dūmų srovelę.

– Na, tai būtų tas pats, kas vežti smėlį į Sacharą, – pareiškė Vilhelmas, ir kalba iškart nukrypo prie pačios svarbiausios temos pasaulyje, kuriai abejingų negalėjo būti. Kiekvienas keleivis mintyse tučtuojau perkratė, ko gi vertas jo turtelis, stengdamasis viską suskaičiuoti iki paskutinio pfenigo arba bent apytiksliai. Beveik visi trumpam virto skaičiavimo mašinomis, nors iš tiesų kalbėjo tik apie didžiųjų pasaulio bankų – Vašingtono, Anglijos, didžiojo Liono banko atsargas ir lygino jas su Amerikos milijardierių turtais. Tokios šnekos sudomino net kortuotojus – kartkarčiais kokią akimirką suklusdavo ir jie.

Ameriką ištikusi ekonomikos krizė. Visi pradėjo aiškintis, kokios gi jos priežastys. Dauguma amerikiečių palaikė demokratus ir vertė kaltę respublikonams. O užvis daugiausia kliuvo "Tamanio tigrams"[1]. Tai jie laiką savo letenose ne tik visą Niujorką, kurio meras esąs statytinis, bet ir kone visus svarbiausius ir įtakingiausius postus visoje šalyje yra užėmę tos organizacijos nariai. Kiekvienas iš jų stengiasi iš to išpešti sau kuo daugiau naudos, iš amerikiečių liaudies iščiulpiami paskutiniai syvai. Korupcija tarp aukščiausio rango valdininkų pasiekė neregėtą mastą. Pavyzdžiui, milijardinės lėšos buvo skirtos laivynui kurti, tačiau viso labo pavyko nuleisti į vandenį vos

[1] "Tamanio tigrai" – 1789 m. Niujorke susikūrusi agresyvi organizacija, pasivadinusi garsaus indėnų vado vardu.

vieną karo laivą, nes visas tas auksas nusėdo anaiptol ne suinteresuotų tokio laivyno kūrimu amerikiečių kišenėse.

– Na jau ne, aš tai tikrai nenorėčiau būti palaidotas Amerikoje! – skardžiu balsu šaukė berankis. – Man ten ir kape būtų nyku ir nuobodu. Aš mirtinai nepakenčiu to spjaudymo ir to vandens su ledu.

Visi pradėjo garsiai juoktis. Paskatintas tokio pritarimo, Štosas toliau kritikavo amerikiečius.

– Tie amerikiečiai kaip papūgos visą laiką kartoja du žodžius: "doleris" ir "biznis". *Business and dollar! Dollar and business"*[1]*!* Čia, Europoje, bent jau žmonės gyvena.

Amerikiečiai viską pasaulyje, net ir savo artimuosius, matuoja doleriais. Jie mato tik tai, ką galima išreikšti doleriais. Ir štai ateina tokie ponai Karnegiai[2] su savo šutve ir ketina priblokšti mus ta savo šlykščia smulkmeniška filosofija. Nejaugi jūs manote, kad pasaulis toli pažengs, jei jie išvilios iš jūsų paskutinius jūsų dolerius, arba dalį tų išviliotų dolerių su didžiule pompa teiksis jums grąžinti? Nejaugi manote, kad jei jie teikiasi mus kirpti kaip kokius avinus, tai mes už tai turime atsisakyti mūsų Mocarto ir Bethoveno, mūsų Kanto ir Šopenhauerio, mūsų Gėtės ir Šilerio, mūsų Rembrandto, Leonardo ir Mikelandželo, kitaip sakant, viso milžiniško europinės kultūros palikimo? Argi galima su tuo palyginti kokį nusususį amerikiečių milijardierių ir dolerinį kretiną? Geriau jau jis teprašo išmaldos iš mūsų!

---

[1] Biznis ir doleris! Doleris ir biznis!

[2] Andrus Karnegis (1835-1919) – JAV milijonierius, plieno pramonės magnatas.

Kapitonas paprašė Frydricho parašyti keletą žodžių į jo albumą. Ta proga jis aprodė Frydrichui žemėlapių kabiną ir vairinę. Joje už kompaso buvo šturvalas, kurį sukaliojo jūreivis, klausydamasis garsintuvu perduodamų pirmojo šturmano nurodymų. Sprendžiant iš kompaso parodymų, "Rolandas" dabar plaukė vakarų-pietvakarių kryptimi: kapitonas pasuko kiek piečiau nuo įprasto kurso, tikėdamasis geresnio oro. Jūreivis prie šturvalo buvo labai susikaupęs ir nekreipė į juos jokio dėmesio. Jo bronzinis vėjų nugairintas veidas su šviesia barzda ir mėlynomis kaip jūros vanduo akimis atidžiai sekė ant kardano pakabinto kompaso rodyklę apvaliame variniame korpuse, kuri milžinui stūmiantis pirmyn – išdidžiai šuoliuojant, išdidžiai krintant – visąlaik išlikdavo horizontalioje padėtyje.

Kajutėje kapitonas pasidarė šnekesnis. Gražusis šviesiaplaukis germanas, kurio akys buvo lygiai tokios pat kaip ir prie šturvalo budėjusio jūreivio, pasisodino Frydrichą ir pasiūlė jam cigarą. Netrukus Frydrichas sužinojo, jog kapitonas nevedęs, jo dvi vyresnės seserys irgi netekėjusios, tik brolis turi šeimą: žmoną ir vaikus. Seserų, brolio, brolienės ir jų vaikų bei kapitono tėvų nuotraukos, tvarkingai sukabintos ant sienos virš tamsraudonio pliušo sofos, kapitonui buvo itin brangios.

Frydrichas nepamiršo ir jam užduoti savo įprastą klausimą, ar fon Kesselis patenkintas savo profesija.

– Pasiūlykite man krante tokią vietą, kur uždirbčiau tiek, kiek uždirbu čia, ir aš nė nemirktelėjęs mesiu šį darbą, – atsakė kapitonas. – Metams bėgant, jūreivio darbas netenka savo patrauklumo.

Kapitono balsas buvo gerklinis ir labai malonus. Frydrichui jis priminė iš dramblio kaulo padarytų biliardo rutulių skambėjimą jiems susidūrus. Jis tarė kiekvieną žodį be galo aiškiai, vengdamas bet kokių tarmybių.

– Mano brolis turi žmoną ir vaikų, – tarė jis, ir jo balse, savaime aišku, nebuvo nė trupučio sentimentalumo. Tačiau iš jo švytinčių akių buvo matyti, kad jis tiesiog dievina savo sūnėnus ir dukterėčias, kurių nuotraukas rodė Frydrichui. Galiausiai jis tiesiai šviesiai pareiškė: – Mano broliui išties galima tik pavydėti.

Paskui jis paklausė Frydricho, ar jis kartais nebūsiąs generolo fon Kamacherio sūnus. Frydrichas patvirtino, kad tikrai taip. Pasirodo, kapitonas dalyvavo 1870-1871 metų kampanijoje, tarnaudamas leitenantu artilerijos pulke, kuriam vadovavo Frydricho tėvas. Apie jį kapitonas atsiliepė labai pagarbiai.

Kapitono kajutėje Frydrichas išbuvo ilgiau nei pusvalandį. Regis, kapitonui labai malonu bendrauti su Frydrichu. Kas galėjo pamanyti, kad to žmogaus siela tokia švelni. Ir kiekvieną kartą prieš atskleisdamas kokią savo sielos kertelę, kapitonas smarkiau užsitraukdavo dūmą ir nužvelgdavo Frydrichą ilgu tiriamu žvilgsniu. Ir po truputį Frydrichas suprato, koks magnetas stipriausiai veikia šio šviesiaplaukio milžino širdies kompaso rodyklę: ji visą laiką šokinėjo nuo Švarcvaldo prie Tiuringijos miško ir atgal. Frydrichas mintyse įsivaizdavo šį nuostabų žmogų, stovintį su sodininko žirklėmis prie ligustrų gyvatvorės, supančios jo jaukų namelį, arba matė jį rožyne su okuliavimo peiliu. Frydrichas nė kiek neabejojo, kad kapitonas su

didžiausiu malonumu visam laikui pasinertų į bekraščių girių ošimą, mielai iškeisdamas jį į visų pasaulio okeanų ošimą.

– Na, tikiuosi, dar ne viskas baigta, – tarė kapitonas, atsistojo ir šypsodamasis padėjo priešais Frydrichą didelį albumą, prigrasindamas: – Dabar uždarysiu jus su rašalu ir plunksna, o grįžęs tikiuosi rasti šiame albume ką nors giliamintiška.

Frydrichas pavartė albumą. Iškart buvo matyti, kad jis neatsiejamas nuo svajonių apie daržovių lysves, agrastų krūmus, paukštelių čiulbėjimą, bičių dūzgimą. Veikiausiai kapitono siela, slegiama atsakomybės naštos už laivo reisų sėkmę, atsigaudavo sklaidant šį albumą, ir joje įsižiebdavo viltis, jog ateis toks laikas, kai jis, mėgaudamasis savo kuklaus namų židinio ramybe, vėl paims jį į rankas ir prisimins senus laikus. Tada ateis jo, albumo, eilė, ir saugiame uoste po visų pavojų, grumtynių, vargų bus galima pasinerti į prisiminimus.

Ir Frydrichas staiga išvydo mintyse savo įsivaizduojamą idealą: ramią fermą, vienišą rąstų namelį nuošalioje vietoje. Tik jame gyveno ne jis vienas, o ir toji raganėlė Mara. Tai galutinai įsiutino Frydrichą. Jis mintyse leidosi į dar atokesnes vietas ir įsivaizdavo esąs visiškas atsiskyrėlis, geriantis šaltinio vandenį, meškeriojantis, besimeldžiantis ir besimaitinantis šaknelėmis bei riešutais.

Netrukus Frydrichas atsisveikino su kapitonu, kuris grįžęs savo albume rado tokias eilutes:

Okeanus tu vagoji,
Balsui Viešpaties pašaukus,

Į ramybės uostą plaukia
Tavo siela išdidžioji.
Kad ten liudyti galėtų,
Jūroj kiek vargų patyrėt,
Kaip jūs laivą bangos mėtė
Ir kaip nepalūžo vyrai.
Himnus tu tada giedosi
Viešpačiui, kur mus sukūrė,
Už visus mus padėkosi,
Kad neleido žūti jūroj.

Kai, viena ranka laikydamasis už skrybėlės, o kita – už laiptų turėklų, Frydrichas iš aukštybių, kur buvo kapitono kajutė, nusileido ant denio, staiga atsidarė puošnios pirmojo šturmano kajutės durys, ir pro jas, kalbėdamasis su Achleitneriu, įžengė jis pats. Eidamas pro šalį, Achleitneris perbalusiu ir susirūpinusiu veidu šūktelėjo Frydrichui, pasakęs, jog išnuomojo Ingigerdai šturmano kajutę, nes nebegalįs ilgiau žiūrėti, kaip ji kamuojasi savojoje. Audra vis stiprėjo, ir ant denio jau nebeliko nė vieno keleivio. Jūreiviai apžiūrinėjo gelbėjimo valtis. Milžiniška vandens lavina, atlėkusi iš priekio kiek įstrižai laivo judėjimo krypčiai, atsidauždavo į laivo korpusą ir pasišokėjusi trumpam sustingdavo ore, pasipuošusi baltomis putų keteromis it kokiais koralais, o paskui užgriūdavo denį, viską kiaurai permerkdama. Iš laivo kaminų besiverčiančius tirštus dūmus kaipmat pasigaudavo smarkus vėjas ir blokšdavo žemyn į laukinį chaosą, kuriame maišėsi dangus su jūra. Frydrichas pažvelgė į žemutinį denį laivo priekyje. Įkaitu-

sioje galvoje trumpam iškilo gražioji žydaitė, o paskui ir tas šunsnukis Vilkė. Dabar priekinį denį taip skalavo bangos, kad jame niekas nebūtų išsilaikęs. Todėl dabar ten ir tebuvo vienas vienintelis jūreivis savo stebėjimo poste prie števenio, netoli inkaro krano.

Pagrindinių laiptų anga buvo aptverta turėklais. Aplink juos buvo dar truputis vietos, kur geru oru galėjo sutilpti keliolika žmonių ir kur jie galėjo sėdėti, nesibijodami būti aptaškyti. Frydrichas jau buvo benusileidžiąs ir, žengęs į rūkomąjį pro visada atviras duris, rado čia pulkelį išbalusių ir žado netekusių žmonių. Viena kėdė buvo tuščia, ir Frydrichas susiviliojo prisėsti ant jos. Sakytum, savo noru prisijungė prie pasmerktųjų. Žiūrėdamas į juos, Frydrichas viename iš tų pasmerktųjų manė atpažinęs profesorių Tuseną, – garsųjį į bėdą patekusį skulptorių. Tai rodė jo drabužiai – plačiakraštė skrybėlė ir berankovis apsiaustas. Jis persimesdavo vienu kitu žodžiu su greta jo stovinčiu žmogum – turbūt slaptuoju patarėju Larsu iš kultūros ministerijos; kad tai buvo būtent jis, Frydrichas nebuvo tikras, nors sykį teko sėdėti priešais jį už vieno stalo pas burmistrą. Vienas Dievas težino, kaip iš savo kajutės čia buvo atsivilkęs ir gatavų drabužių pirklys ir dabar kaip negyvas gulėjo ant kėdės. Dar čia buvo nedidukas apvalutis baugštus ponas, jis kaip tik kalbėjosi su aukštu ir liesu ponu.

Ilgšis rodė jam gabalą perpjauto povandeninio telegrafo kabelio. Tai buvo sudėtingas raizginys iš metalo, kanapių plaušo ir gutaperčios. Iš pašnibždomis tariamų sakinių nuotrupų aplinkiniai sužinojo, jog ilgšis septyniasdešimt septintaisiais metais dirbo elektriku transkontinentinį kabelį tarp Europos ir

Šiaurės Amerikos klojančiame laive. Darbas atviroje jūroje truko ištisus mėnesius. Jam net yra tekę laivų statykloje prižiūrėti, kaip statomas šis laivas, jis asmeniškai tikrinęs, ar gerai darbininkai sutvirtino metalines vantų plokšteles kniedėmis. Jis pasakojo apie pilko smėlio gūbrį vandenyno dugne, besidriekiantį nuo Airijos iki Niufaundlendo, per kurį ir eina visi svarbiausi Europą su Amerika jungiantys kabeliai.

Vario laidai kabelio viduje vadinami kabelio siela, juos saugo storas didumo sulig plaštaka sluoksnis, primenantis storą inkaro lyną. Frydrichas jau įsivaizdavo niūriose gelmėse milžinišką metalinę gyvatę, kurios nei pradžios, nei galo nematyti, besirangančią smėlėtu dugnu, kur įsikūrę paslaptingi gelmių gyventojai. Jam net pagailo kabelio sielos, pasmerktos tokiai baisiai vienatvei.

Ir čia jam kilo klausimas: kodėl žmonės abiejuose pirmojo telegrafo kabelio galuose taip džiūgavo, kai tuo kabeliu buvo perduotos pirmosios telegramos? Tikroji to džiaugsmingo kvaitulio priežastis turėjo būti gilesnė, mistinė, nes argi vertėjo taip džiūgauti vien dėl to, kad dabar įmanoma per minutę pasiųsti dvidešimt pranešimų į bet kurią žemės rutulio vietą, tokių kaip "Labas rytas, pone Miuleri!" arba "Labas rytas, pone Šulcai!", arba leisti reporteriams kvaršinti galvą žmonijai savo plepalais iš viso pasaulio.

Jam taip bemąstant, jo kėdė pradėjo slysti, ir Frydrichas kartu su elektrotechniku ir snaudžiančiu gatavų drabužių pirkliu trenkėsi į laiptų aptvarą, o priešais juos sėdėję keleiviai, tarp jų ir slaptasis patarėjas, ir profesorius, vos neapsivertė aukštielninki. Iš šalies tai gal ir atrodė juokingai, tačiau keleiviams ne juokai rūpėjo.

Pasirodė vienas iš nenuilstančių stiuardų ir, tarsi guosdamas nukentėjusius, ėmė vaišinti juos ispaniškomis vynuogėmis iš neišsenkančių laivo atsargų.

– Kada atplauksime į Niujorką? – kažkas paklausė. Visi sutrikę ir išsigandę sužiuro į stiuardą. Tačiau visada mandagus ir paslaugus stiuardas šį kartą nieko neatsakė. Matyt, jam atrodė, kad konkretus atsakymas į tokį klausimą reikštų tiesioginį iššūkį likimui. Beje, tą patį jautė ir keleiviai. Net mintis, kad kada nors jie vėl pajus tvirtą žemę po kojomis, esamoje situacijoje atrodė kvaila pasaka, ir tiek.

Kažkaip keistai elgėsi tas mažasis apkūnus ponas, su kuriuo ir kalbėjosi elektrotechnikas. Jis nuolat susirūpinęs kažką sakydavo ir kartkarčiais vis baimingai žvilgčiojo įsisiautėjusios stichijos link. Jo mažos šmirinėjančios akys susirūpinusiame veide vis dažniau nukrypdavo į stiebų viršūnes, kurios nesiliovė ore brėžusios apskritimus – nuo kairiojo borto prie dešiniojo ir nuo dešiniojo vėl prie kairiojo, o paskui nerimastingai įsmigdavo į monotoniškai slenkančius laivo link vis didesnius vandens kalnus. Frydrichui jau knietė bent mintyse pasišaipyti iš tos sausumos žiurkės bailumo, kai kažkas iš keleivių ėmė pasakoti jam, jog storulis esąs laivo kapitonas, ir jo burlaivis vos prieš tris savaites grįžęs į Niujorką, apiplaukdamas visą pasaulį ir užtrukdamas kelionėje net trejus metus. Dabar jis aplankė Europoje savo žmoną ir grįžta į Niujorką, iš kur vėl išplauks į tokią pat kelionę tokiam pat laikui.

Frydrichas pagalvojo, kad šio baikštaus jūrininko charakterio savybės nesiderina su jo pasiaukojama profesija, ir klausė

pats savęs, kokie gi saitai neleidžia subyrėti to žmogaus santuokai ir iš kur jis ima jėgų tokiam gyvenimui. Paskui jis nutarė truputį pasivaikščioti. Priverstinis dykinėjimas plaukiant jūra ypač blogu oru, verčia keleivius, patyrusius visus laive įmanomus įspūdžius, pradėti vėl viską iš naujo. Štai taip ir Frydrichas, kurį laiką be tikslo paslampinėjęs tai šen, tai ten, pagaliau vėl atsidūrė tame pačiame paradiniame rūkomajame, kurio rūkantieji laivo keleiviai kažkodėl nemėgo ir kuriame jis vakar užtiko bevalgantį beranką artistą.

Jam besėdint ant oda apmušto minkštasuolio įėjo Hansas Fiulenbergas. Pasiteiravęs, ar čia galima užsirūkyti, jis prašneko apie orą, ir jo prognozės buvo gan niūrios.

– Kas žino, kuo tai baigsis, – tarė jis. – Kad tik vietoj Niujorko neatsidurtume kur nors Niufaundlende, gelbėdamiesi nuo audringo vandenyno.

Frydrichas liko abejingas tokiems jo būgštavimams, ir Fiulenbergas ėmė ieškoti kitos temos pokalbiui.

– Ką veikia jūsų dama? – paklausė Frydrichas.

– Mano dama spjaudosi ir vemia taip, kad, rodos, išvems visą savo sielą – aišku, jei tik ją turi. Prieš porą valandų paguldžiau ją į lovą. Ta anglė jau visai suamerikonėjusi. O jau cinikė – net baisu! Nesivaržo nė trupučio. Paprašė manęs ištrinti jai kaktą degtine, o paskui pati truktelėjo jos. Teko atsegioti jai apykaklę. Atrodo, ji laiko mane masažuotoju, kurį nusamdė jai jos vyras. Galiausiai man tas visai įgriso. Be to, ir man tame jos girgždančiame buduare pradėjo darytis bloga. Visa poezija nuėjo velniop.

Beje, ji man rodė savo karštai mylimo vyro, gyvenančio Niujorke, nuotrauką. Tik atrodo, kad ji Londone turi ir kitą...

Fiulenbergą pertraukė *first call for dinner*[1]. Tai trimitininkas, stovėdamas ant laiptų, iš visų jėgų pūtė savo trimitą, tačiau jo garsą iš karto sugėrė tirštas oras ir nustelbė bangų ūžimas.

– O be to ji išsikvietė daktarą Vilhelmą, – baigė savo pasakojimą jaunuolis.

Valgyklos salėje buvo tuščia ir nyku. Nebuvo nei "Rolando" kapitono, nei karininkų. Blogu oru jie turėjo daug darbo. Medinė konstrukcija dalijo stalo paviršių į daugybę pertvarų, kad lėkštės, stiklinės ir buteliai neslydinėtų po visą stalą. Iš virtuvės kartais pasigirsdavo džeržgėjimas ir bildesys – tai dūždavo krintančios lėkštės. Prie stalo sėdėjo tik dvylika ar trylika žmonių, tarp jų ir Halštremas bei daktaras Vilhelmas. Pagaliau į salę garsiai ginčydamiesi įvirto ir kortuotojai įraudusiais veidais. Vienas iš lošėjų už išloštus pinigus pastatė butelį vyno. Nepaisant siaubingo oro, užstalės muzika grojo kaip visada. Tai buvo tarsi įžūlus iššūkis stichijai – juk "Rolandas" kartais virpėdamas net sustingdavo, tarsi būtų užplaukęs ant rifo. Kažkurią akimirką viduriniojo denio keleivius net buvo apėmusi panika. Apie tai pietaujantiesiems papasakojo vyresnysis stiuardas ponas Pfundneris, nes ir čia, valgyklos salėje, pro bangų ūžimą, indų barškėjimą ir orkestro muziką girdėjosi išgąstingi keleivių šauksmai.

Prieš desertą Halštremas iš savo tolimo kampo šiaip taip prasibrovė iki Frydricho ir daktaro Vilhelmo. Jis prisipažino

[1] Pirmasis kvietimas pietums *(angl.)*.

esąs šundaktaris ir užvedė kalbą apie gydomąją gimnastiką. Kaip tik toji gimnastika, pasak jo, ir įkvėpusi dukteriai Ingigerdai mintį sušokti. Atrodė, kad Halštremas buvo gerokai įkaušęs, nes staiga pasidarė labai šnekus, nors šiaip jau labiau mėgdavo patylėti. Jis pradėjo filosofuoti. Tarsi provokuodamas pašnekovus, jis dėstė jiems vieną po kitos vis beprotiškesnes idėjas. Bet kurio jo švietalo būtų pakakę įvaryti į kampą dešimtį vokiečių filisterių. Jei tikėti jo žodžiais, tai jis buvo ir teroristas, ir anarchistas, ir prekiautojas merginomis, ir avantiūristas. Šiaip ar taip su jam būdingu aplombu įrodinėjo tokių žmonių pranašumą prieš likusiuosius, kuriuos vadino kvailiais.

– Ameriką, kaip žinome, sukūrė sukčiai, – tarė jis. – Ir jei tik jums pavyktų ištempti virš jos palapinę, tai turėtumėte iš jos patį prašmatniausią kalėjimą visame pasaulyje, mano ponai! Sukčius, didysis Renesanso laikų idiotas, ten kaip tik ir yra triumfuojanti gyvenimo forma. Sakyčiau, kad gal net vienintelė įmanoma Amerikoje gyvenimo forma. Pamatysite, kaip vieną gražią dieną didysis amerikietiškas sukčius pavergs visą pasaulį! Tiesa, ir Europa pradeda po truputį prisiminti Renesanso idealus ir tas Renesanso bestijas. Kitaip sakant, ji pradeda uoliai mokytis suktybės meno. Tik Amerika ją šioje srityje beviltiškai pralenkė. Europos Cezariai Bordžijos su plačiausiais švarkais sėdi kavinėse ir deklaruoja savo nusikalstamus polinkius gan nekaltomis eilėmis. Jie panašūs į prispjaudytą tamsųjį alų, atrodo taip, tarsi kažkoks barzdaskutys būtų nuleidęs jiems gerokai kraujo.

Jei Europa nori išsigelbėti, jai belieka vienintelė galimybė: išleisti įstatymą, draudžiantį išvykti į Ameriką aferistams, išeik-

votojams, kortų sukčiams ir kitokiems panašaus plauko paukšteliams. Amerikiečių, anglų, prancūzų laivams atplaukus į Amerikos uostus, tokie žmonės turėtų naudotis ypatinga Europos globa. Pamatytumėt tada, kaip greit Europa aplenktų Dėdę Samą!

Abu gydytojai nusijuokė.

– Kada gi genijus turėjo ką nors bendra su morale? – toliau kalbėjo Halštremas. – Net ir Dangaus ir Žemės kūrėjas jos nesilaikė, – juk jo tvariniai amoralūs. Kiekviena aukštesnioji veiklos forma moralės nepaiso. Kas iš tokio istoriko, kuris, užuot tyrinėjęs, imtų moralizuoti? Arba ko vertas būtų moralizuojantis gydytojas? Ar įmanoma įsivaizduoti valstybės veikėją, kuris vadovautųsi miesčioniška dešimties Dievo įsakymų morale? Netgi moralizuojantis menininkas yra kvailys ir apgavikas. Pagaliau kaipgi verstųsi viso pasaulio bažnyčios, jei visos iki vienos laikytųsi moralės principų? Tada jų apskritai nebebūtų!

Visi pakilo nuo stalo, ir kai jie užlipo ant denio, Halštremas staiga tarė Frydrichui:

– Mano duktė laukia jūsų. Mes čia turime tokį draugą, poną Achleitnerį. Tai toks švelnus avinas, bet užtat pinigų turi kaip šieno. Ir vargšelis nežino, kaip geriau juos iššvaistyti. Taigi jis iš vieno laivo karininko išsinuomojo mano dukteriai puikią kajutę. Gaila tik, kad dėl to jis jaučiasi turįs teisę jai retkarčiais įkyrėti.

Ir iš tikrųjų, kai juodu įėjo į minėtąją kajutę, rado ten ant išklypusios sudedamosios kėdutės besėdintį Achleitnerį. Tuo tarpu Mara, šiltai apsikamšiusi, gulėjo ant sofos. Ji iškart sušuko tėvui, kad jis kuo greičiau išsivestų jai jau įkyrėjusį

Achleitnerį ir ženklais parodė Frydrichui turinti svarbų reikalą. Halštremas ir Achleitneris klusniai išėjo.

– Kuo galėčiau jums pasitarnauti? – paklausė Frydrichas ir išgirdo vieną iš tų nereikšmingų prašymų, kuriuos Ingigerda mėgdavo pateikti savo gerbėjams. Ji pati paaiškino taip daranti vien dėl to, kad jei aplinkiniai nevykdo kokių nors menkų jos prašymų, tai jai atrodo, jog visi ją pamiršo.

– Bet jei jūs nenorite padaryti man tokios paslaugos, – tarė ji (o ta paslauga buvo toks niekniekis, kad tai kuo puikiausiai būtų galėjusi padaryti ir stiuardesė), – tai jau geriau nebedarykite. Ir jei apskritai jums nuobodu su manim, tai aš kuo puikiausiai galiu pasilikti ir viena.

Tokią pradžią Frydrichas įvertino kaip jos nevykusį bandymą užglaistyti sutrikimą. Jis labai ramiai atsakė, kad su malonumu patenkins kiekvieną jos prašymą, jei tik sugebės, ir patikino, jog jam su ja tikrai nenuobodu. Tai buvo tikra teisybė, nes čia, kajutėje, kur laivo supimas buvo mažiau jaučiamas, likęs vienas su mažąja mergina, jis ėmė jausti pavojingą jos artumo žavesį.

Jūros ligos iškamuotas jos dailus veidelis įgavo vaško skaidrumo. Stiuardesė paleido jos plaukus, ir jie dabar kaip auksaspalvis srautas pasklido ant baltos pagalvės. Vos pažvelgus į jį, Frydrichui pasidarė neramu. Jam dingojosi, kad visas šis didžiulis laivas, kuriame it skruzdės knibždėjo šimtai žmonių, buvo tik to mažyčio šilkaverpio vikšro, tos švelniaspalvės nuostabios peteliškės kokonas, kad tie pusnuogiai vergai, kurie laivo apačioje svaidė anglį į iki baltumo įkaitusią kūryklą, taip nėrėsi iš kailio tik dėl to, kad įtiktų šiai dar tokiai vaikiš-

kai Venerai, kad kapitonas ir laivo karininkai tėra tik karalienės paladinai, o visi kiti laivo žmonės – tik jos palyda. Ir kad viduriniame denyje pilna aklai atsidavusių vergų.

– Ar aš vakar neįskaudinau jūsų savo pasakojimais? – staiga paklausė ji.

– Mane? – paklausė Frydrichas. – Greičiau jūs įskaudinote save pačią.

Ji žiūrėjo į Frydrichą su kandžia šypsenėle ir pešiojo gniutulėlį rožinės vatos iš čia stovinčios saldainių dėžutės.

Frydrichas jautė šaltakraujišką pasimėgavimą tiek jos šypsenoje, tiek žvilgsnyje. Kadangi, būdamas vyras, prieš tokį pasityčiojimą buvo bejėgis, tai jį staiga apėmė pašėlęs pyktis. Jo akys pasruvo krauju, o rankos savaime susigniaužė į kumščius. Tai buvo vienas iš tų priepuolių, kurie kartais ištikdavo jį, – jo draugai apie tai gerai žinojo.

– Kas jums? – pašnibždomis paklausė Ingigerda, toliau pešiodama vatą. – Tokio vienuolio kaip jūs aš nė kiek nebijau.

Tokia jos pastaba tikrai netiko aistros bangai nuraminti, tačiau šį kartą ją sutramdė jis pats, tvirtai nusprendęs netapti dar viena kiaule tos Kirkės tvarte.

Atrodė, kad Ingigerda buvo tikras piktosios Psichės įsikūnijimas – taip ji mokėjo atspėti mažiausius vyro sielos virpesius.

– Oi, juk aš ir pati kažkada norėjau tapti vienuole, – tarė ji ir gan smulkiai pradėjo pasakoti, neaišku, tikrą ar prasimanytą istoriją, kaip ji daugiau nei metus praleidusi vienuolyne, kad ten pasitaisytų, tik nieko gero iš to neišėję. Tačiau ji esanti religinga, ir tai nėra tušti žodžiai. Jei ji jaučianti, kad nega-

lės melstis Dievui, šalia žmogaus arba kartu su juo, visada jis liks jai svetimas ir net nemalonus. Ką gali žinoti, gal kada nors ji iš tikrųjų taps vienuole, tik ne iš pamaldumo – čia ji, pati to nepastebėdama, ėmė prieštarauti pati sau – nes ji tikrai nesanti nei pamaldi, nei dievobaiminga. Ji netikinti niekuo, išskyrus save pačią. Gyvenimas trumpas, po jo nieko nėra. Todėl reikia mėgautis gyvenimu. Ir jei kas to nedaro, tai tik apgaudinėja savo prigimtį ir save.

Į kajutę įėjo stiuardesė. Maloniai pašnekinusi Ingigerdą, ji pataisė pagalvę ir apklostė ją.

– Čia juk daug geriau negu apačioje, ar ne, panele?

Kai ji išėjo, Ingigerda tarė:

– Tiesiog nesuprantu, kas čia darosi – ir ta kvaila moteriškė įsimylėjusi mane.

"Ko aš čia sėdžiu?" – klausė savęs Frydrichas, ir jam užėjo noras pabandyti atverti akis tam kvailam mažam padarui. Bet kodėl gi jis visą laiką jautė tokią užuojautą jai, nors ji to visai neprašė? Ir kodėl tos vaikiškos Lamijos[1] akivaizdoje jis negalėjo atsikratyti minties apie jos nekaltumą ir tyrumą? Ji atrodė jam tokia dora ir nepaliesta, o kiekvienas jos aikštingas gestas ar pastaba, kaip jam atrodė, tik pabrėžė jos jaudinantį bejėgiškumą.

Meilė visada reiškia gailestį! Iškeldamas tokį teiginį, Šopenhaueris laiko jį paradoksaliu ir kartu teisingu. Kaip tik tuos jo žodžius dabar ir prisiminė Frydrichas. Jis paėmė vieną

[1] Lamija – senovės graikų mitologijoje pabaisa gražios moters pavidalu, ryjanti vaikus.

iš lėlyčių, kurios ir čia buvo išmėtytos aplink merginą, ir pabandė kuo švelnesniu balsu, kokiu buvo pripratęs kalbėtis su pacientais, paaiškinti Ingigerdai, kad likti nenubaustam negalima įsivaizduojant, jog pasaulis tėra tik lėlių spektaklis – tai klaida. Jos lėlės iš tikrųjų yra ne kas kita kaip plėšrūs žvėrys, ir vargas tam, kas to anksčiau nepastebės, nes būsiąs sudraskytas, pakliuvęs joms į dantis ir į jų nagus.

Ji tik nusijuokė ir nieko neatsakė. Paskui pasiskundė, kad jai skauda krūtinę. O kadangi Frydrichas gydytojas, tai ar negalėtų jis pasižiūrėti, kas jai yra.

Frydrichas atžariai atšovė, kad tai daktaro Vilhelmo rūpestis, nes keliaudamas jis gydytojo praktika neužsiimąs. Tada, pasakė ji, kas jai iš tokios draugystės, jei ji serganti, o jis, kaip daktaras, nenorįs jai padėti.

Prieš tokį argumentą Frydrichas negalėjo atsispirti. Jis seniai žinojo, kad, būdama tokia gležna, ji vargiai išlaikydavo pusiausvyrą tarp pareigos ir galimybių ir kaskart rizikuodavo.

– Jei būčiau jūsų gydytojas, – pareiškė jis, – tai įkurdinčiau jus kaime pas kokį pastorių ar ūkininką. O teatro turėtumėt lenktis iš tolo, apie kokius nors pasirodymus scenoje negali būti nė kalbos. Tie prakeikti spektakliai visai nualino jus fiziškai ir morališkai.

"Aš kalbu su ja labai šiurkščiai, bet tai jai išeis tik į naudą", – pagalvojo Frydrichas.

– Tai jūs norite tapti ūkininku?

– Iš kur jūs ištraukėte?

– Todėl, kad pastorium jau tapote! – nusijuokė ji. Tuo

metu jų pokalbį pertraukė papūgos riksmas. Ji tupėjo ant kartelės kajutės gale, ir Frydrichas tik dabar ją pastebėjo.

– To betrūko! Iš kur jūs ištraukėte tą bjaurybę?

– Prašau duoti man tą bjaurybę! Koko! Koko!

Frydrichas atsistojo ir ištiesė ranką didelei baltai su rožiniu atspalviu papūgai, kuri bemat užsiropštė.

Tuo metu "Rolandas", ropšdamasis per gilius sūraus vandens slėnius ir kopdamas į kylančius be perstojo dirbančio vandenyno kalnus, tarsi didžiulė mašina įplaukė į rūko zoną, ir jo sirena gūdžiai sustaugė.

– Tai rūkas, – tarė Ingigerda ir išbalo.

Bet tučtuojau ėmė tvirtinti niekada nieko nebijanti. Paskui įsidėjo į burną saldainiuką, leido jo atsignybti ir papūgai, kuri lyg niekur nieko užsikabarojo ant gundančiai besikilnojančios merginos krūtinės.

O Frydrichui tuo metu teko vykdyti vis naujus merginos pageidavimus. Ir kol ji pasakojo jam apie kažkada turėtą beždžionėlę iš Javos, jis klausė pats savęs, kuo ji jį laiko: gydytoju, sanitaru, kirpėju, liokajum, laivo stiuardu, o gal nori, kad jis būtų tiesiog jos pasiuntinukas.

Jam norėjosi kuo greičiau vėl sugrįžti ant denio, įkvėpti gryno oro.

Tačiau kai netrukus sugrįžo Achleitneris ir baugščiu žvilgsniu klausiamai pažvelgė į ją, Ingigerda, piktai žiūrėdama į Frydrichą, ne paleido, o veikiau pavarė jį šalin. Vos atsidūręs anapus užtrenktų durų rūko debesyje, jis pasijuto kažkokios nematomos jėgos traukiamas atgal prie merginos.

O sirena staugė taip, jog, rodės, ausys plyš. Tas garsas priminė didžiulio buliaus priešmirtinį kriokimą. Laukinis garsas vis stiprėjo, ir jame girdėjosi ne tik grasinimas, bet ir perspėjimas. Frydrichui kaskart atrodė, kad tas perspėjimas skirtas jam. Ir dar jam rodėsi, kad tas slenkantis rūkas yra jo sielos atvaizdas, ar kad jo siela yra to slenkančio rūko atvaizdas, arba aklai lekiančio į nežinią laivo atvaizdas. Jis priėjo prie turėklų ir pažvelgęs žemyn pamatė, kokiu pašėlusiu greičiu milžiniška laivo siena skrodžia vandenis. Ir suabejojo, ar toji žmonių drąsa neprilygstanti beprotybei.

Juk kas, pradedant kapitonu ir baigiant junga, galėjo užtikrinti, kad jau kitą akimirką nenulūš vienintelis laivo sraigtas, kuris kartkarčiais išlįsdavo iš vandens ir burzgė ore? Kas galėjo tokiame rūke įžiūrėti priešais atplaukiantį laivą, kad išvengtų galimo susidūrimo? Kaip išvengti susidūrimo su vieno iš daugelio kažkada sudužusių laivų liekanomis, kas bus, jei įsisiautėjusi stichija blokš į dideliu greičiu plaukiantį “Rolandą” metalo ir sijų kiuženas? Kas bus, jei staiga išeis iš rikiuotės laivo mašina? Arba jei katilas vieną kartą ims ir nebeatlaikys tokio ilgalaikio garų slėgio? Be to, šiame rajone juk pasitaiko ir aisbergų. O ką jau bekalbėti apie “Rolandui” gresiantį pavojų, jei audra dar labiau įsišėltų?

Frydrichas, įėjęs į rūkomąjį viršutiniame denyje, ten rado nuolatinius kortuotojus, daktarą Vilhelmą, berankį Artūrą Štosą, profesorių Tuseną ir dar kelis laivo keleivius. Jį pasitiko entuziastingi šūksniai. Smarkiai kvepiantis kava kambarys buvo pilnas aitrių dūmų, ir tą akimirką, kai Frydrichas pravėręs duris įėjo į vidų, jie susimaišė su įsiveržusiu rūku.

– Kas atsitiko, ponai? – paklausė Frydrichas.

Kažkas sušuko:

– Na kaip, ar pavyko jums išoperuoti tai šokėjai visiems žinomą apgamą virš kairiosios šlaunies netoli kryžkaulio?

Frydrichas tik išbalo ir nieko neatsakė.

Jis vėl atsisėdo šalia daktaro Vilhelmo ir apsimetė, tarsi visas tas triukšmingas sutikimas ir nepažįstamojo žodžiai būtų ne jam skirti. Kai kolega pasiūlė pažaisti šachmatais, jis sutiko.

Bežaisdamas jis turėjo pakankamai laiko nuslopinti gėdą ir pasipiktinimą. Paslapčiomis jis dairėsi, kas galėjo užduoti jam tokį klausimą. Štosas šūktelėjo jam:

– Pone daktare, yra čia ir tokių žmonių, kurie, vykdami į Ameriką, bet kokį padorumą palieka Vokietijoje, nors pati kelionė dėl to nė kiek neatpinga.

Tas, kuriam šie žodžiai buvo skirti, nutylėjo. Užtat atsiliepė kitas iš keleivių:

– Bet, pone Štosai, mes juk čia ne damų salone, ir nereikėtų pykti, jei kas ir patraukia per dantį.

– O man nepatinka, kai per dantį traukiami šalia mūsų esantys žmonės, ypač kai dar įpainiojamos damos, – atšovė Štosas.

– Oi, pone Štosai, – tarė nebejaunas hamburgietis, kuris jau buvo atsakęs Štosui, – viskam savas laikas. Aš nesu nusistatęs prieš pamokslus, bet mes juk ne bažnyčioje, o atviroje jūroje ir dar tokiu blogu oru.

Kažkas pridūrė:

– Be to, juk niekas vardų neminėjo.

Jaunasis amerikietis, kuris jau spėjo atkreipti į save dėmesį, degiodamas degtukus moterų salone, sausai tarė:

– *When Mister Stoss is in New York, he will hold church services every night in Webster and Foster's tingeltangel.*[1]

Štosas atšovė jam:

– *No moisture can be compared with the moisture behind the ears of many youngs American fellows.*[2]

Jaunuolis į tai atsakė:

– *Directly after the celebrated Barrison sisters' appearance, after the song "Linger longer Loo" Mr. Stoss will raise his hands to heaven and beg the audience to pray.*[3]

Taip taręs ilgšis pašoko ir abejingu veidu išėjo per duris.

Štosas liko it musę kandęs. Tačiau ir jis greitai atitoko po gauto atkirčio, palydėto susirinkusiųjų juoko.

– Labai klysta tie, kurie mano, jog artistai mažiau padorūs nei kiti visuomenės sluoksniai, – tarė jis, kreipdamasis į profesorių Tuseną. – Tai perdėm klaidinga nuomonė. Nejaugi jūs manote, kad tokie drąsūs triukai, kuriuos taip dažnai demonstruoja cirko artistai, ir palaidas netvarkingas gyvenimas yra suderinami dalykai? *Goddam!*[4] Nieko panašaus. Tokie triukai, kurie rodomi cirko balaganuose, neįmanomi be asketiško gyvenimo ir juodo darbo, apie juos miesčionis,

---

[1] Kai ponas Štosas atsidurs Niujorke, jis kas vakarą laikys pamaldas Vebsterio ir Forsterio balagane *(angl.)*.

[2] Sunku rasti ką nors skystesnio už tai, kas yra daugelio jaunų amerikiečių smegeninėse *(angl.)*.

[3] Tuoj po garsiųjų seserų Barison pasirodymo, po dainos "Dar palauk, Lu" ponas Štosas pakels rankas į dangų ir pakvies publiką pasimelsti *(angl.)*.

[4] Po velnių! *(Angl.)*

nepraleidžiantis progos išmaukti alaus bokalą, neturi nė menkiausio supratimo.

Įsismaginęs Štosas toliau gyrė artistus. Hansas Fiulenbergas paklausė jo:

– Pone Štosai, o kokius gi triukus jūs atliekate?

– Jei žmogus ką moka, jaunuoli, tai tada nėra labai sunku, – atsakė šis. – Bet štai jei jūs kada nors užsimanysite iškviesti mane į dvikovą, tai aš leisiu pasirinkti jums, į kurią vietą norėtumėt gauti kulką – į akį, ausies spenelį ar krūminį dantį.

– Jis šaudo taikliau už patį Karverį[1], – kažkas pasakė. – Tris ar keturis kartus iš eilės pataiko į čirvų tūzą!

– Tai toks pat menas, kaip ir visi kiti, mano ponai! Tik nemanykite, jog tai nekainuoja prakaito, kantrybės ir pasišventimo, net jei jūs šautuvą laikysite ir nuspausite gaiduką rankomis, o ne kojomis.

Įėjo kapitonas fon Keselis, ir visi sutiko jį garsiu šūktelėjimu. Kartu su juo pro duris įsiveržė ir saulės spinduliai.

– Barometras kyla, mano ponai!

Ta žinia visus paveikė kaip koks stebuklas. Vienas iš keleivių, snaudęs kambario kampe – tai lengviausia jūrų ligos forma – išsitiesė ir pasitrynė akis. Hansas Fiulenbergas kartu su kitais keleiviais skubiai išėjo į denį. Jais pasekė ir daktaras Vilhelmas su Frydrichu, kuris, beje, partiją pralošė.

Abu daktarai vaikštinėjo po promenadų denį nuo vieno jo galo iki kito. Čia viešpatavo linksma pakili nuotaika. Oras

---

[1] Džonatanas Karveris (1732-1780) – anglų keliautojas, Šiaurės Amerikos tyrinėtojas, pasižymėjęs susirėmimuose su prancūzais.

buvo švelnus. Laivas plaukė lygiai, ramiai ir, atrodė, kad jo galingas korpusas su didžiausiu malonumu skrodžia neaukštas žalias kaip butelio stiklas bangas.

Vandenyno ramybė persidavė ir keleiviams. Vyrai vaikštinėdami sveikinosi ir traukdavosi į šalį, praleisdami stiuardus, kurie dabar ėjo iš kajutės į kajutę su linksma naujiena, kad oras pasitaisė. Visi, kas gyvas, išlindo į denį. Iš visų pusių girdėjosi kalbos ir juokai, ir negalėjai atsistebėti, iš kur laive tiek gražių moterų – tikras gėlynas, iki šiol tūnojęs kažkur "Rolando" gelmėse.

Pro šalį praėjo Hansas Fiulenbergas su savo jau pasveikusia amerikiete, kuri spėjo susirasti draugę. Ši, kaip ir daugelis švedžių, buvo su šviesių plaukų kupeta, kailio berete ir lapių kailiniais. Atrodė, kad jai labai patiko Hanso Fiulenbergo lėkšti juokeliai ir darkyta anglų kalba. Be to, ji buvo patikėjusi jam ir savo movą, kurią jis prisispausdavo tai prie pilvo, tai prie širdies, tai kuo aistringiausia – prie lūpų. Jaunasis amerikietis lydėjo kanadietę, kuri vaikštinėjo labai pasipūtusi ir atrodė kur kas žvalesnė. Matyt, ją krėtė šaltis, nors ji buvo su puskailiniais iš kanadietiškų sabalų kailiukų. Jie siekė jai beveik iki kelių.

Kairiojoje denio pusėje, priešais Ingigerdos kajutę, susidūrė pulkelis žmonių. Jai dabar buvo labai malonu, kad visi vaikščiojantieji deniu gali pamatyti, kokioje puikioje kajutėje ji gyvena – beje, duris ji tyčia paliko praviras – ir pavydėti jai. Ar ne puiki proga savimeilei paglostyti?

Frydrichas tarė daktarui Vilhelmui:

– Jei neprieštaraujate, kolega, tai gal šį sykį neperženkime Rubikono. Mažylė man jau truputį pakyrėjo. Beje, ar

negalėtumėt pasakyti, – tęsė jis, – kodėl, kai aš įėjau į rūkomąjį, visi taip triukšmingai sutiko mane ir tas nepažįstamasis ėmė replikuoti?

Vilhelmas linksmu balsu nuramino jį, kad nieko ypatingo neįvyko, tik prieš tai į rūkomąjį buvo užėjęs Hansas Fiulenbergas ir juokais pranešęs visiems, kad matęs Frydrichą įeinantį į Ingigerdos kajutę.

Frydrichas pažadėjo nurauti jaunuoliui ausis.

Abu nusijuokė, ir jų linksma nuotaika puikiai derinosi su denyje viešpataujančia linksmybe ir gyvenimo džiaugsmu. Po kankinamų valandų visi vėl ėmė vertinti gyvenimą. Rodės, nieko daugiau nenorėjai – tik gyventi, tik gyventi! Tai galėjai jausti kiekviename žingsnyje, kiekvienoje šypsenoje, kiekviename šūksnyje kaimynui ar pažįstamam, ir tas noras stelbė visus rūpesčius. Prieš jį nublanko bet kokį europietį ar amerikietį kamavęs rūpestis. Jei likai gyvas, vadinasi, tau smarkiai pasisekė.

Visi tie vaikštinėjantys žmonės dabar buvo pasiruošę bet kokiai kvailystei, ir tai būtų buvęs savaime suprantamas dalykas, nors sausumoje jie nė už ką nebūtų to sau leidę.

O tuo metu kapitono įsakymu ant denio pasirodė muzikantai su savo instrumentais ir gaidomis. Ir kai linksmos melodijos pasklido po visą "Rolandą", linksmybė pasiekė apogėjų, ir taip tęsėsi visą pusvalandį: atrodė, kad ir mėlynu dangumi plaukiantys reti debesėliai, ir laivas, ir jame plaukiantys žmonės, ir net pats okeanas šoka kadrilį.

Visai nelauktai piktasis Neptūnas tapo linksmas ir geraširdis. Savo gerą nuotaiką ir kartu savotišką tuštybę jis pademonst-

ravo, leisdamas vienas po kitos aplink "Rolandą" sušokti ir savo lėlėms. Savo sugebėjimus rodė skraidančių žuvų pulkeliai. Banginis paleido savo garsųjį fontaną. Ir štai kažkuris iš viduriniojo denio keleivių, stovėjęs arčiausia forštevenio, sušuko:

– Delfinai!

Ilgai išvengti susitikimo su Ingigerda abiems gydytojams nepavyko. Kai Vilhelmas ją pastebėjo, jis tarė:

– *Theridium triste* – voras žudikas!

– Ką jūs čia dabar? – truputį išsigandęs paklausė Frydrichas.

– Jūs tikriausiai žinote, – pradėjo aiškinti Vilhelmas, – kad šis voras paprastai įsitaiso netoli skruzdėlyno kokio nors žolės stiebelio viršūnėje. O toliau jam belieka pastebėjus apačioje beskubantį kokį mirmidoną[1] numesti ant jo voratinklio siūlų kamuoliuką. Visa kita paskui padaro jau pati skruzdė. Ji taip įsipainioja į tuos siūlus, kad tampa visiškai bejėgė, ir mažasis voras gali neskubėdamas ramiai sušveisti ją.

– Kolega, jei jūs būtumėt kada nors matęs mūsų mažylės šokį, – tarė Frydrichas, – tai tikriausiai pavadintumėte ją ta skruzdėlyte, kurią voras pasmaugia.

– Na, nežinau, – atsakė Vilhelmas. – Prisimenu kažkokio poeto žodžius, jog ši lytis stipriausia tada, kai ji silpna.

O Ingigerda tuo metu susigalvojo naują pramogą, už kurią ji turėjo būti dėkinga ponui Rinkui, pašto skyriaus viršininkui. Ji žaidė su dailučiu šuneliu, kuris lyg baltos vilnos kamuolėlis

[1] Pagal senovės graikų mitą mirmidonai, Tesalijos achajų gentis, kilo iš skruzdėlių.

didumo sulig dviem kumščiais gulėjo jos sterblėje. Juokingiausia buvo tai, kad šis baltasis lokys en miniature[1] plonu falcetu lojo ant didžiulio katino, kurį ponas Rinkas laikė priešais jį.

– Jums leidus, pone Rinkai, šiandien pagaliau galėsime gerai išsimiegoti, – tarė jam Vilhelmas.

– *I always sleep well*[2], – labai flegmatiškai atsakė pašto tarnautojas, vienoje rankoje laikydamas smilkstančią cigaretę, o kitoje – didžiulę minkštą katę.

– Pažvelkite čia, kolega!

Taip sakydamas, daktaras Vilhelmas atidarė netoli esančias duris, už kurių buvo gili kvadratinė šachta, iki pusės prikrauta tūkstančių paketų. Jais buvo galima vaikščioti ir su batais. Visa tai tvarkyti turėjo pašto tarnautojas.

– O kur dar laiškai, – papildė Vilhelmą flegmatiškasis ponas Rinkas.

– Tas Rinkas baisiai originalus žmogus, verta su juo susipažinti. Prieš keletą metų jam baisiai nepasisekė su panašia moterim kaip ta mažoji Halštrem. Tokių moterų nederėtų vesti. Po to jis daug kartų žiūrėjo mirčiai į akis visose pasaulio jūrose ir įvairiausiomis progomis. Patarčiau jums pasiklausyti jo pasakojimų, tik nelengva išprovokuoti jį toms kalboms, nes jis negeriantis. Žmonės labai mėgsta kalbėti apie fatalizmą, bet dažniausiai tos kalbos tik tušti plepalai. Apie Rinką to nepasakysi.

O gyvenimas ant denio vis labiau ėmė panėšėti į aukštuomenės susibūrimus. Frydrichas net nustebo, kiek daug čia

---

[1] Miniatiūrinis *(pranc.)*.
[2] Miegu aš visada gerai *(angl.)*.

buvo iš matymo pažįstamų berlyniečių. Netrukus prisistatė profesorius Tusenas ir nusivedė jį prie sėdinčios krėsle savo žmonos.

– Mane į Ameriką pakvietė vienas draugas, – toliau aiškino Tusenas ir kiek atsainiai paminėjo žinomo milijonieriaus pavardę. – Tiktai net jei ten ir gaučiau daug užsakymų, Amerika man vis tiek niekada netaps antrąja tėvyne.

Išblyškęs, rūpesčių iškamuotas, garbusis profesorius ėmė kloti savo rūpesčius ir viltis. Jo vis dar graži žmona žiūrėjo į jį šiek tiek iš aukšto ir su ironija. Profesorius, pats to nepastebėdamas, kelis kartus pavadino Ameriką "dolerių šalimi".

O tuo tarpu škancuose prasidėjo šokiai. Iniciatorius buvo tas pats Hansas Fiulenbergas, energingasis berlynietis. Kai muzikantai užgrojo Vienos valsą, jis nepraleido progos pakviesti šokiui damą su lapių kailiniais. Na, ir kaip visada tokiais atvejais, jo pavyzdžiu kaipmat pasekė dar kelios poros, ir netrukus po išsigiedrijusiu dangumi jau sukosi šokėjų pulkelis, ir taip jie šoko net ir saulei nusileidus.

Kai orkestrantai, susirinkę savo blizgančius vario instrumentus, jau buvo beišeiną, keleiviai juos sulaikė. Jie kaipmat sumetė nemažą krūvelę pinigų ir perdavė juos muzikantams. Šokiai su dar didesniu įkarščiu tęsėsi toliau.

Daktarą Vilhelmą kažkur iškvietė. Frydrichui po kiek laiko pavyko atsikratyti Tuseno, ir jis galėjo pabūti vienas. Išsiblaivęs dangus, tiesiog per stebuklą nurimusi jūra, šokiai, muzika, saulės spinduliai sužadino jo sieloje kažkokį naują

palaimingą egzistencijos pojūtį. Gyvenimas, mąstė Frydrichas, kaskart vis kitoks: tai jis kupinas džiaugsmo, tai suteikia skausmo, nakties tamsą keičia šviesi diena, tai šviečia saulė, tai dangų aptraukia debesys. Ir todėl kiekvieną kartą praeitis ir ateitis atitinkamai atrodys tamsesnė ar šviesesnė. Argi šviesioji gyvenimo pusė turi mažiau šansų nei tamsioji? Kupinas jaunatviško, kone vaikiško džiugesio jis girdėjo, kaip viskas jo viduje ir aplink jį tvirtino “Ne!”

Plačiakraštę skrybėlę Frydrichas nusmaukė ant pakaušio ir atsisagstė lengvą vasarinį apsiaustą. Abiem rankomis, aptemptomis pilkomis švediškomis pirštinėmis, kaip kokiais kabliais tvirtai įsikibęs turėklų, jis žiūrėjo į jūrą, į slystantį jūros paviršiumi laivą, juto laivo mašinų vibravimą, jo ausis glostė švelnūs, harmoningi Vienos valso garsai, ir atrodė, jog visas pasaulis virto spalvinga gyva pokylių sale! Jis pats kentėjo ir kitus privertė kentėti, tačiau dabar mintyse jis apkabino visus, nuo kurių kentėjo pats, ar kurie kentėjo nuo jo – tas svaigulys visus sujungė, suvienijo.

Kaip tik tuo metu pro jį praėjo Ingigerda Halštrem su tuo ilgšiu pirmuoju kapitono padėjėju. Frydrichas nugirdo, kaip ji tvirtino savo palydovui, jog nešokanti, nes šokiai – banali pramoga. Frydrichas staiga pašoko ir po kelių akimirkų jau sukosi su kanadiete, kurią jis su vokiečiams būdingu impulsyvumu be jokių ceremonijų paveržė iš apstulbusio geltonsnapio amerikiečio. Buvo aiškiai matyti, jog uždususi, švelni ir egzotiška kanadietė jautė malonumą atsidūrusi narsiojo užkariautojo glėbyje.

Baigęs šokti su kanadiete Frydrichas dar kurį laiką pašnekėjo su ja laužyta prancūzų ir anglų kalba, o paskui su džiaugsmu grąžino ją jaunajam amerikiečiui. Tuo metu ant denio pasirodė ir Štosas. Kaip paprastai laikydamas už apykaklės, jį atlydėjo tarnas. Berankis ta proga pasišaipė iš tokio gabenimo būdo, pavadindamas jį “transkontinentiniu ir transokeaniniu skubiuoju asmeniniu transportavimu”. Frydrichas iš karto pristūmė jam kėdę, nes jam staiga užėjo noras pasikalbėti su estrados artistu. Tarnas labai vikriai pasodino savo šeimininką.

– Jei tik oras nesubjurs, jau antradienį galėsime prisišvartuoti Hobokene, – tarė Artūras Štosas. – Bet sakau – jei tik oras nepasikeis. Kapitonas sako, kad pagaliau plaukiame visu greičiu – šešiolika mazgų.

Frydrichas išsigando: nejaugi taip greit baigsis jo gyvenimas kartu su Ingigerda viename laive, tarp tų pačių sienų?

– O ta mažylė – tai pikantiška padykėlė, – tarė Štosas, tarsi skaitydamas Frydricho mintis. – Nesistebiu matydamas, kaip nepatyrę vyrai susivilioja tokiu gardžiu kąsneliu. Prie tokios be pirštinių geriau neprisiliesti!

Frydrichui buvo labai nemalonu klausytis tokių kalbų. Jis žvairavo į berankį artistą, širdies gilumoje suvokdamas savo padėties juokingumą ir gėdydamasis to.

O Štosas pradėjo filosofuoti apie erotiką apskritai. Jis, tas berankis donžuanas, mokė Frydrichą, kaip elgtis su moterimis. Ir išsijuosęs ėmė girtis, ir kuo labiau jis atleido vadžias, duodamas valią savo tuštybei, tuo menkesnis atrodė jo inte-

lektas. Atrodė, kad jį apėmė kažkoks liguistas noras trūks plyš padaryti kuo didesnį įspūdį pašnekovui.

Pro šalį praėjo tarnaitė su vaikais. Frydrichas lengviau atsiduso, nes Štoso dėmesys nukrypo į ją. Jis sušuko:

– Ei, Roza, o ką veikia ponia?

Roza atsakė:

– Ji čia neateis. Buria kortomis ir staliuką sukioja.

Tarnas Bulkė, kuriam, kaip atrodė, jaunoji auklė patiko, padėjo jai susodinti vaikus. Frydrichas atpažino, kad tai ta pati mergina, kuri buvo užėjusi į kirpyklą odekolono ir apie kurios nelengvą tarnybą kirpėjas jam tada pasakojo.

Beje, kirpėjo žodžius dabar patvirtino ir Artūras Štosas.

– Ta ponia Lybling ne tik pati engia tą savo auksinę tarnaitę, bet net vyresnįjį stiuardą kvietėsi į talką. Tačiau Pfundneris atsakė jai, kad tokią pavyzdingą tarnaitę kaip Roza reikia ne peikti, o saugoti suvyniojus į vatą. Tokios kvaišos dažnai ir pačios nežino, ką daro, – užbaigė Štosas.

Dar tebeskambėjo muzika, dar tebešvietė saulė, džiovindama denį, o keleiviai, apimti lengvabūdiškos nuotaikos, beribio dangaus ir beribės jūros akivaizdoje tebešoko ir tebestrakaliojo, kai Frydrichą iškvietė į mašinų skyrių. Į jį reikėjo leistis geležinėmis kopėčiomis. Oras buvo tvankus, dienos šviesa čia nepateko, ir kelias Frydrichui pasirodė labai ilgas. Aplink jį dirbo mašinos. Milžiniškus smagračius švilpdami suko platūs diržai. Ant storų metalinių ašių sukosi dideli metaliniai diskai, sujungti su ratais ir ratukais, kiekvienas iš jų dirbo savo darbą. Frydrichas dairėsi į didžiulius cilindrus, kuriuose su-

spaustas garas stumdė stūmoklius, o šie, savo ruožtu, suko didelius velenus, sustabdytus išilgai kilio linijos.

Mašinistai su skudurais ir alyvos kibirėliais rankose vaikštinėjo tarp besisukančių geležinių pabaisų be galo ramiai ir drąsiai – juk čia menkiausias neatsargus judesys galėjo baigtis mirtimi.

Bet jam teko leistis dar žemiau, kur su kastuvais rankose pusnuogiai helotai svaidė anglį į įkaitusią iki baltumo kūryklą po garo katilais. Frydrichas atsidūrė anglimi, degėsiais ir šlakais atsiduodančiame pragare, apšviestame liepsnojančių kūryklose anglių.

Frydrichas gaudė orą. Bedugnėje, kurioje jis dabar atsidūrė, buvo taip karšta, kad per jo sprandą iš karto pradėjo tekėti prakaito srovelės. Vis dar negalėdamas atsitokėti nuo ką tik patirto įspūdžio ir užsimiršęs, jog dabar jis atsidūrė giliai po vandeniu, staiga pamatė daktarą Vilhelmą, o kartu ir lavoną, baltuojantį ant juodų anglių krūvos.

Frydricho sąmonėje iš karto nubudo profesinės pareigos jausmas, ir po kelių akimirkų su daktaro Vilhelmo stetoskopu rankoje jis jau stengėsi įsitikinti, ar parkritusiojo širdis iš tikrųjų nustojo plakti. O pastarojo kolegos, suodini nuo galvos iki kojų, nė minutės nesiliaudami aptarnauti mašinų, tik retkarčiais, stabtelėdami atsigerti alaus ar vandens, pažvelgdavo į sukniubusį draugą.

– Jis parkrito vos prieš trejetą minučių, – paaiškino Vilhelmas. – Štai tas, kur neseniai nusiprausęs, pakeitė jį.

– Jis kaip tik norėjo įmesti į kūryklą porciją anglių, – aiškino mašinistas, garsiai šaukdamas, kad perrėktų kastuvų

žvangčiojimą ir kūryklos durelių bildesį; tas mašinistas čia ir atvedė Frydrichą. – Tik kastuvas staiga išslydo jam iš rankų ir vos nesužeidė kito kūriko. Jį pasisamdėme Hamburge, – tęsė mašinistas. – Kai tik jis pasirodė laive, aš ir karto pagalvojau, ar jis ištvers tokį darbą. Taip jam ir pasakiau, bet jis dar bandė pajuokauti ir pasakė: “Nebijokite, pone mašiniste, mano širdis dirba kaip laikrodis!” Man pagailo jo, nes kitokių galimybių perplaukti didžiąją balą jis neturėjo, o jam ten būtinai reikėjo susitikti su kažkuo, nes jau keturiolika metų nebuvo to žmogaus matęs.

– *Exitus*[1], – tarė Frydrichas, kurį laiką spaudydamas stetoskopą prie gulinčio kūriko krūtinės. Ant pamėlynavusios vaško geltonumo kūriko odos virš šonkaulių dar keletą sekundžių matėsi stetoskopo įspaustos žymės. Negyvėliui atvipo žiauna. Frydrichas parišo ją balta nosinaite.

– Ir pasitaikyk man šitaip, – tarė jis.

Didžiulės veržlės kampas, į kurį griūdamas atsitrenkė, paliko gilią, pajuodusią sukrešėjusią kraujuojančią žaizdą velionio smilkinyje.

Abu gydytojai pakilo į denį, o civilizacijos auka, tas šiuolaikinių galerų vergas su prakaito lašeliais ant veido – jo alinančio darbo liudininkais – nosinaite parištu žandikauliu atrodė kaip dantų gydytojo pacientas su skaudamu dantimi. Keli vyrai iškėlė jį iš to įkaitusio pragaro ir nutempė į mirusiems skirtą kambarėlį.

---

[1] Mirtina baigtis *(lot.)*.

Daktaras Vilhelmas turėjo pranešti apie tai kapitonui. Niekas iš keleivių, esančių ant denio, kur vis dar tebeskambėjo muzika, neturėjo nujausti ir iš tikrųjų nenujautė, kas atsitiko. Tuo tarpu žuvusiojo lavonas, padedant Raudonojo Kryžiaus seselei, buvo paguldytas ant čiužinio ir netrukus jį apspito solidžių žmonių būrelis, tarp jų buvo ir laivo kapitonas, iždininkas ir abu gydytojai.

Kapitonas fon Keselis paliepė niekam nepasakoti apie kūriko mirtį. To jis paprašė ir abiejų daktarų. Po to reikėjo surašyti visus reikiamus popierius bei atlikti kitokius formalumus. Tai užtruko gana ilgai, lauke visai sutemo ir denyje bei koridoriuose tarp pirmosios klasės kajučių nuaidėjo skardus trimito garsas – *first call for dinner*[1].

Tuo metu Frydrichas persirengė savo kajutėje. Kai jis pasirodė valgyklos salėje, čia jau buvo prasidėjusi tikra moteriškų tualetų paroda. Beveik visos laivo damos, šnarėdamos savo gražiausiais drabužiais, susirinko ryškiai apšviestoje, šventiškai papuoštoje salėje. Vis dėlto Frydrichui krito į akis, kad ne viena tų gražiųjų į salę žengiančių damų turėjo sukaupti visą savo drąsą, kad galėtų paskui su gracingu humoru nuslėpti jūrų ligos ir jos padarinių baimę.

Tiesą sakant, laivo judėjimo beveik nesijautė, išskyrus nedidelį virpėjimą, kuris visur persiduodavo per grindis ir sienas. Užgrojo orkestras, ir atskubėjo pulkelis stiuardų su livrėjomis. Kadangi jiems dabar nereikėjo balansuoti sten-

[1] Pirmasis signalas pietums *(angl.)*.

giantis išlaikyti pusiausvyrą, jie pradėjo ramiai aptarnauti susirinkusiuosius.

– Šventiniai pietūs, – tarė kapitonas ir, sėsdamasis už stalo, patenkintas apžvelgė salę.

Jau perėjus prie žuvies, salėje pagaliau pasirodė Ingigerda, lydima drambloto ir labai neišvaizdaus Achleitnerio. Frydrichui norėjosi prasmegti kiaurai žemę: mažylė atrodė taip prastai, buvo taip nevykusiai apsirengusi. Laivo kirpėjas jos šviesius plaukus buvo susukęs į kažkokį siaubingą ant galvos stirksantį bokštą, ant pečių ji buvo užsimetusi ispanišką šalį, tarsi ketindama suvaidinti Karmen. Tik toji Karmen buvo tokia prasta, tiesiog pasigailėtina, kad visi už ilgo stalo susėdę pietautojai ėmė iš jos šaipytis ir net atvirai tyčiotis. Frydrichas kramtė žuvį su visomis ašakomis ir suko galvą, iš kurgi ji ištraukė tas ryškiai žalios spalvos kojines ir kurių galų prisireikė apsiauti tokiais šlykščiais bateliais, vadinamaisiais "Aukso vabalėliais"?

– Betrūksta tik kreida patepti tos damos batukų padus, – pareiškė vienas ponas. – Atrodo, ji susiruošusi pademonstruoti šokį ant lyno.

Vyrai piktinosi balsiai, o moterys pasitenkino vien žvilgsniais. Kažkas net užspringo ir turėjo prisidengti burną servetėle. Toli gražu ne visos vyrų pastabos buvo diskretiškos, kortuotojai, kurie vėl vaišinosi šampanu, šaipydamiesi neieškojo švelnių žodžių.

Frydrichas vos patikėjo savo akimis, kai staiga išvydo mažąją nenaudėlę, kuri akiplėšiškai familiariai atsistojo prie-

šais jį ir, patempusi lūpas, paklausė, kada gi jis vėl ateisiąs pas ją ar kažką panašaus. Frydrichas pasibaisėjęs kažką neaiškiai sumurmėjo. Dabar į jį pasisuko visų galvos: ir ponų su krakmolytomis stačiomis apykaklėmis, ir ponių, pasipuošusių perlų vėriniais ir auksinėmis grandinėlėmis. Frydrichas neprisiminė, ar dar kada nors jam yra tekę patirti didesnę gėdą nei ši. Tik Ingigerda nieko nepastebėjo ir nieko nejuto. Veltui Achleitneris bandė ją nusivesti į šalį, nes ir jam buvo nejauku atsidūrus dėmesio centre.

Pagaliau ji nuėjo, mesteldama atsisveikinimui: "Fe, koks jūs vulgarus! Ir kvailas! Man jūs visai nepatinkate".

Aplink kapitoną susibūrusioje kompanijoje pasigirdo linksmas kvatojimas, ir Frydrichas lengviau atsikvėpė.

– Patikėkite, ponai, niekaip nesuprantu, kodėl gi nusipelniau tokio jos dėmesio ir ko galiu tikėtis iš jos ateityje, – su gana neblogai suvaidinta ironija pareiškė Frydrichas. Pokalbis pakrypo kita linkme.

Gražus oras ir numanoma rami naktis visiems pataisė nuotaiką, ir vyrus, ir moteris pagavo nerūpestinga linksmybė. Visi valgė, gėrė, juokėsi, flirtavo. Malonu buvo jaustis šaunioj o devynioliktojo amžiaus piliečiais ir laukti artėjančio dvidešimtojo amžiaus, tikintis, kad jis bus dar puikesnis.

Kai abu daktarai po pietų susėdo Vilhelmo kajutėje, pokalbis nukrypo į šiuolaikinės kultūros rezultatų svarstymą ir vertinimą.

– Bijau, kad visą pasaulį beaprėpianti transporto ir ryšių sistema, neva tarnaujanti žmonijai, veikiau pati pajun-

gė sau visą žmoniją, – tarė Frydrichas. – Bent aš tai tikrai nematau, kad milžiniška mašinų galia būtų palengvinusi žmonių darbą. Šiuolaikinis vergavimas mašinoms – pati įspūdingiausia vergovės rūšis iš visų iki šiol egzistavusių. O vergovė yra ir bus vergovė! Į klausimą, ar mašinų darbas priartino laimę ar bent viltį ją pasiekti, atsakymas kol kas tik vienas: "Ne!"

– Štai kodėl iš apsišvietusių žmonių kas trečias pritaria Šopenhauerio pažiūroms, – atsakė Vilhelmas. – Ir šiuolaikinis budizmas plinta labai sparčiai.

– Na, taip, – sutiko Frydrichas. – Juk mes gyvename pasaulyje, kuris tariasi esąs velniaižin kas ir kuris pats sau įgriso ligi gyvo kaulo. Vis labiau į lyderius veržiasi dvasios vidutiniokai, dar tuštesni nei iki šiol, užtat kokie pasipūtę ir persisotinę. Joks idealizmas, jokia kad ir pati didžiausia iliuzija nebegali tam atsispirti.

– Sutinku, – atsakė Vilhelmas, – kad civilizacija, ta didžioji komercinė firma, šykšti visko, tik ne žmogaus ir ne to, kas jame geriausia. To ji visiškai nevertina ir tam leidžia nunykti. Tačiau yra ir šiokia tokia paguoda: man atrodo, kad ši firma padarė gerą darbą, sugebėdama visiems laikams apsaugoti mus nuo praeities barbariškumo, kad jau nebeįmanomi tokie dalykai, kaip, pavyzdžiui, inkvizicija, neregėtai žiaurios bausmės už sunkius nusikaltimus ir panašūs dalykai.

– O kodėl jūs taip tvirtai įsitikinęs? – paklausė Frydrichas. – O ar jūsų nestebina, kad šalia didžiausių mokslo laimėjimų –

spektrinės analizės, energijos tvarumo dėsnio ir taip toliau – vis dar tebėra gajūs atgyvenę prietarai? Aš, pavyzdžiui, negaliu garantuoti, kad siaubingiausi *malleus maleficarum*[1] laikai nebegrįš!

Kaip tik tuo metu į kajutę, išsikviestas gydytojų skambučio, įėjo stiuardas ir junga Panderis. Vilhelmas tarė:

– Kolega, jaučiu, kad mums būtinai reikia išgerti šampano. Adolfai, – kreipėsi jis į stiuardą, – atneškite mums butelį!

– Šiandien šampaną graibstyte graibsto, – tarė Adolfas.

– Tai natūralu, juk žmonės džiaugiasi, kad vakar ar užvakar mes nenuskendome.

O jungą kapitonas buvo pasiuntęs, kad tas atneštų kūriko mirties liudijimą. Žuvusio kūriko pavardė buvo Cikelmanas. Vargšelio užrašų knygelėje buvo rastas pradėtas rašyti laiškas. Ta pradžia skambėjo maždaug taip:

"Brangioji mamyte, nebeprisimenu net, kaip tu atrodai! Man klojasi nekaip, tačiau bent kartą pagaliau nusigausiu į Ameriką pasimatyti su tavim! Kaip liūdna, kad visame pasaulyje neturiu daugiau jokių giminių. Mama, mieloji, noriu tik pamatyti tave dar kartą, o jau paskui tavęs nebevarginsiu".

Atnešė šampano butelį, netrukus ir antrą.

– Nesistebėkite, kolega, kad šį vakarą padauginau, – tarė Frydrichas. – Gal šie vaistai padės man šiąnakt užmigti bent kelioms valandoms.

[1] "Raganų kūjis" *(lot.)*, 15 a. Vokietijoje pasirodžiusi knyga, ilgai buvusi oficialiu žinynu vadinamųjų raganų teismo procesuose.

Buvo jau pusė vienuoliktos, o abu gydytojai vis dar tebesėdėjo. Paprastai vynas labai padeda suartėti buvusiems moksladraugiams, nūnai kolegoms atverti vienas kitam širdį.

Frydrichas pradėjo pasakoti, kaip idealizmo skatinamas iš principo atsisakė kariškio ar valdininko karjeros. O mediciną pasirinko tik todėl, jog manė šitaip atnešiąs daugiausia naudos žmonėms. Deja, teko nusivilti.

– Matote, kolega, sodininkas prižiūri sodą, kuriame auga sveiki medžiai; o mums juk tenka prižiūrėti iš nesveikų gemalėlių išaugusius, ligotus ir sunykusius augalus!

Kaip tik todėl, aiškino Frydrichas, jis ir pasirinkęs kovą su pikčiausiais žmonių priešais – bakterijomis. Tačiau jis neslėpė, kad tas nuobodus, vargingas ir daug kantrybės reikalaujantis bakteriologo darbas jo nepatenkino. Jis neketino užsidaryti siaurame profesijos kiaute, o tai tiesiog neišvengiama jo specialybės žmonėms.

– Šešiolikos svajojau tapti dailininku. Vėliau Berlyne, skrosdamas lavonus, pasakysiu jums atvirai, kūriau eiles. O dabar mieliausiai pasirinkčiau laisvo rašytojo darbą. Kaip matote, mielas kolega, – ironiškai šyptelėjo Frydrichas, – mane gerokai gyvenimas vėtė ir mėtė.

Vilhelmas niekaip nenorėjo su tuo sutikti.

Tačiau Frydrichas atkakliai laikėsi savo:

– Taip yra iš tikrųjų. Aš tikras savo epochos kūdikis ir visai to nesigėdiju. Kiekvienas šį tą reiškiantis žmogus šiandien yra draskomas vidinių prieštaravimų kaip ir visa žmonija. Aišku, aš kalbu tik apie lyderio padėtį užimančią mišrią europietiškąją rasę. Manyje slypi popiežius ir Liuteris, Vil-

helmas Antrasis ir Robespjeras, Bismarkas ir Bebelis, amerikiečių multimilijonieriaus dvasia ir žavėjimasis neturtu, taip išgarsinęs šventąjį Pranciškų Asyžietį. Aš esu karščiausias savo epochos pažangos šalininkas ir kartu pašėlęs reakcionierius ir retrogradas. Jaučiu neapykantą amerikietiškajam gyvenimo būdui, tačiau amerikiečių siekis pavergti ir išnaudoti visą pasaulį man primena ir Augijaus arklidėse Heraklio nuveiktus darbus.

– Tegyvuoja chaosas! – tarė Vilhelmas.

Jie susidaužė.

– Sutinku, – tarė Frydrichas, – bet tik su sąlyga, jei iš jo rastųsi šokantis dangus ar bent viena šokanti žvaigždė.

– O, tų šokančių žvaigždžių geriau pasisaugoti! – juokdamasis tarė laivo gydytojas ir reikšmingai pažvelgė į Frydrichą.

– Ką padarysi, jei esi užsikrėtęs ta prakeikta maro bacila, – atsakė šis.

Toks netikėtas prisipažinimas nuo vyno apsvaigusiems Vilhelmui ir Frydrichui atrodė visai natūralus dalykas.

Vilhelmas pacitavo: "Gyveno žiurkė rūsyje"[1].

– Taip tai taip, bet ką gi padarysi, – tarė Frydrichas ir pasuko pokalbį kita linkme. – Kaip gali likti nuo viso to nuošalyje, jei tau iš panosės nuplaukė visi idealai, kaip anam kailiadirbiui kailiai? Todėl aš ir suvedžiau visas sąskaitas su savo praeitim. Vokietija man nebeegzistuoja, ji tarsi paskendo vandenyno gelmėse. Ir gerai! Juk ką mes matome, žiūrėdami į ją? Argi ji iš tikrųjų toji pati galinga suvienyta valstybė,

[1] Žodžiai iš Getės "Fausto" pirmosios dalies.

o ne lengvas grobis, dėl kurio be perstojo varžosi Dievas su velniu, tai yra kaizeris su popiežium? Juk reikia pripažinti, kad daugiau kaip tūkstantį metų vienijančio principo laikėsi kaizeriai, imperatoriai. Apie Trisdešimties metų karą sakoma, kad jis suskaldė Vokietiją. Aš sakyčiau, jog tai padarė tūkstantmečio karas, o Trisdešimties metų karas tėra tik pats sunkiausias vokiečiams įskiepyto religinio kvailumo užkrato priepuolis. Tačiau kai nėra vienybės, valstybė darosi panaši į labai keistą pastatą, kuriame tik labai maža dalis plytų priklauso to namo savininkui ar jo gyventojams, o sėdintis Romoje kreditorius su tiara vis klibina ir klibina jas, šantažuodamas ir gąsdindamas sugriausiąs namą, jei neatgausiąs skolos su palūkanomis ir palūkanų palūkanomis. O tada geriausiu atveju liks tik griuvėsių krūva.

Gali sau kiek įmanydamas rėkti ir rautis plaukus nuo galvos – viskas veltui: vokietis nemato, kad jo keistojo namo požemiuose yra nuo visų slepiamas ir rakinamas baisus Mėlynbarzdžio kambarys. Ir ne tik moteriškėms pagąsdinti. Jis net nenujaučia, kokie kankinimo įrankiai ten laukia jo dvasios, būtent dvasios, nors iš tikrųjų jie tarnauja fanatiškos beprotybės kupinai kraugeriškai ilgaskvernių idėjai ir skirti šlykščiausiam kūno kankinimui. Vargas, jei tos durys atsidarys, nes jų užraktai visą laiką klibinami. Tada vėl kruvinais žiedais sužydės visos Trisdešimties metų karo baisenybės, tie siaubingi eretikų teismų žiaurumai.

– Na, už tai mes negersime, – tarė Vilhelmas. – Verčiau jau paskelbkime tostą už sveiką, atvirai cinišką amerikietiškąjį išnaudojimo idealą su visa jo banalybe ir tolerancija!

– Tai jau tūkstantį kartų geriau, – atsakė Frydrichas, ir juodu išgėrė už Ameriką.

Stiuardesė, aptarnaujanti antrosios klasės kajutes, staiga atvedė iš viduriniojo denio septyniolikmetę Rusijos žydaitę, kuri laikė prispaudusi prie nosies nosinaitę, negalėdama sustabdyti bėgančio kraujo.

– Oi, aš sutrukdžiau, – tarė mergina ir atbula ėmė trauktis nuo durų.

Vilhelmas paprašė ją prieiti arčiau. Tačiau dabar paaiškėjo, kad stiuardesė atėjo čia su mergina visai dėl kitos priežasties. Ji kažką pašnibždėjo Vilhelmui į ausį ir to pakako, kad jis, atsiprašęs Frydricho, pašoktų. Užsidėjęs kepurę, jis išėjo kartu su stiuardese, palikęs žydaitę savo kolegai.

– Jūs gydytojas? – paklausė mergina.

Frydrichas patvirtino ir nieko nelaukdamas, paguldęs pacientę ant kušetės, netrukus sustabdė kraujavimą. Duris į denį jis paliko praviras, nes jam atrodė, jog šviežias jūros oras pacientei išeis į naudą.

– Dėl manęs galite rūkyti, – tarė žydaitė po kiek laiko, pastebėjusi, kaip Frydrichas kelis kartus buvo beužsidegąs cigaretę, bet paskutiniu momentu vis susilaikydavo.

– Ne, dabar aš nerūkysiu, – trumpai atsakė jis.

– Jei taip, tai gal galėtumėt duoti cigaretę man, – pareiškė mergina, – nes man nuobodu.

– Taip ir turėtų būti, – atsakė Frydrichas. – Pacientas privalo nuobodžiauti.

– Jei man duosite cigaretę, – paaiškino ligonė, – aš jums pasakysiu: “Taip, mano pone, jūs iš tikrųjų teisus!”

– O aš ir taip žinau, kad esu teisus, – atsakė Frydrichas. – Apie jokį rūkymą šiuo momentu negali būti nė kalbos.

– Bet aš tikrai noriu rūkyti, – spyriojosi ji. – Jūs tiesiog nemandagus.

Frydrichas žiūrėjo į žydaitę, kuri aikštingai kilnojo kulnus aukštyn, o paskui vėl nuleisdavo juos ant odinės kušetės, ir dėjosi rūstus.

– Nejaugi jūs manote, kad aš palikau Rusiją tik tam, kad užsienyje kiekvienas man dar labiau įsakinėtų? – paklausė mergina niurzgliu tonu ir pridūrė: – Man šalta! Uždarykite duris!

– Jei taip norite, galiu uždaryti, – atsakė Frydrichas. Jis tai padarė, neslėpdamas aiškaus susierzinimo.

Frydrichui, kuris rytą ant viduriniojo denio buvo persimetęs žvilgsniais su šia mergina – Debora, dabar, nepaisant to, kad buvo įkaušęs, o gal kaip tik dėl to, kad buvo įkaušęs, laukė, kad kuo greičiau sugrįžtų daktaras Vilhelmas, o jis vis nesirodė. Kai jo pacientė trumpam nutilo ir Frydrichas tuo pasinaudojęs tikrino vatos tamponą jos nosytėje, išvydo ašaras jos akyse.

– Kas jums? – paklausė jis. – Ko verkiate?

Ji staiga rankomis atstūmė Frydrichą, pavadino jį buržujum ir ketino keltis nuo kušetės. Tačiau Frydrichas sulaikė ją ir švelniai paguldė atgal. Paskui atsisėdo pats ir laukė, kas bus toliau.

– Mielas vaikeli, – švelniai tarė jis maloniu balsu, – labai keista, kad jūs taip tituluojate mane, tačiau nesigilinkime į tai. Jūs juk susinervinusi. Jūs susijaudinusi!

– Niekada nekeliausiu pirmosios klasės kajutėje!

– Kodėl?

– Todėl, kad kai didžioji žmonijos dalis skęsta skurde, tai būtų niekšiška. Pasiskaitykite Dostojevskį, pasiskaitykite Tolstojų, pasiskaitykite Kropotkiną! Mus persekioja! Mus pjudo! Niekam nerūpi, kokiam patvory mes numirsime.

– Jei jums įdomu, – atsakė Frydrichas, – tai man jie visi žinomi – ir Kropotkinas, ir Tolstojus, ir Dostojevskis. Tik nemanykite, kad visame pasaulyje esate vienintelė persekiojamoji! Aš irgi persekiojamas. Mes visi persekiojami, mano miela.

– Tačiau jūs plaukiate pirmosios klasės kajutėje, – atšovė mergina. – Be to, jūs juk ne žydas, o aš žydė! Ar suprantate, ką reiškia žydui gyventi Rusijoje?

– Užtat dabar vykstate į Naująjį pasaulį, – tarė Frydrichas.

– Žinau, kas manęs laukia, – atsakė ji. – Ar žinote, į kokių prakeiktų išnaudotojų nagus pakliuvau?

Mergina pravirko, ir kadangi ji buvo maždaug tokia pat jauna ir gležnutė, kaip ir Ingigerda, tik visai kitokios – juodaakės ir tamsiaplaukės rasės – tai Frydrichas pajuto, kad jis pasiduoda. Jis vis labiau gailėjo, o jis gerai žinojo, kad gailesys yra trumpiausias kelias, vedantis į meilę. Todėl jis dar kartą nusprendė nepasiduoti.

Jis tarė:

– Aš esu gydytojas ir čia pakeičiu savo kolegą. Kas man darbo, kad patekote į išnaudotojų rankas ir ką aš čia galiu pakeisti? Be to, visi tie inteligentai iš Rusijos, tiek vyrai, tiek

moterys, yra isterikai. O tai kaip tik tas bruožas, kurio labiausiai nemėgstu.

Ji pašoko ir norėjo išbėgti. Kad sutūrėtų, Frydrichas sugriebė ją už alkūnių. Tada mergina pažvelgė į jį tokiu neapykantos ir paniekos kupinu žvilgsniu, kad jos aistringos prigimties žavesys Frydrichą net pakerėjo.

– Ką aš jums padariau? – paklausė jis, nejuokais išsigandęs, ar kartais iš tikrųjų nebus kažką blogo pridaręs. Juk jis buvo įkaušęs. Ir susijaudinęs. Jei kas nors dabar užeitų čia, ką pagalvotų apie jį? Ką gali žinoti tas moterų gudrybes – juk dar bibliniais laikais Potifaro žmona, nuo kurios vos pavyko paspruktі Juozapui, griebėsi panašių triukų.

– Ką aš padariau? – pakartojo jis.

– Nieko, – atsakė mergina, – išskyrus tai, kas jums taip įprasta – nuskriausti bejėgę mergaitę.

– Ar jums galvoj negerai? – paklausė Frydrichas.

Visai netikėtai ji atsakė:

– Nežinau.

Ir tą pačią akimirką rūstybę ir neapykantą jos veide pakeitė atsidavimas. Šitokiai permainai tokio tipo vyras kaip Frydrichas atsispirti negalėjo. Jis užsimiršo. Ir nebepajėgė kontroliuoti savęs.

Tas keistas nuotykis, tas "Atėjau, pamačiau, pamilau" ir atsisveikinimas visiems laikams pralėkė kaip sapnas. Kadangi Vilhelmas vis negrįžo, Frydrichas, merginai išbėgus, išėjo pasivaikščioti po denį. Žvaigždėto dangaus ir beribio okeano vaizdas tarsi apvalė jo sielą. Iš prigimties jis nebuvo donžuanas ir neturėjo

tokio įpročio, todėl dabar pats stebėjosi, kad toks neįprastas nuotykis jam atrodė kaip pats natūraliausias dalykas pasaulyje.

Šią valandą Frydrichas labai įsijautęs skausmingai bandė suvokti, ką per milijonus savo gyvavimo metų pasiekė žmonija, koks gi tas gyvenimo ir mirties balansas. Mirtis turėjo būti dar prieš pradžią. Nuo mirties iki mirties – tai buvo riba, mąstė Frydrichas, kurią prieina po begalinių vargų, vilčių, troškimų, malonumų (kurie kaipmat praeina), ir į kurių vietą stoja vėl nauji troškimai, turėjimo iliuzijos, praradimų realybė, vargai, kovos, susijungimai ir išsiskyrimai, visi tie nesulaikomi įvykiai ir jų atkarpos, susiję su vis naujomis ir naujomis kančiomis. Frydrichą šiek tiek guodė tik mintis, kad dabar, kai jūra nurimo, žydaitė ir kiti jos nelaimės draugai tikriausiai ramiausiai miega, bent trumpam išsivadavę iš didžiosios gyvenimo beprotybės.

Taip mąstydamas ir laukdamas, kada gi sugrįš laivo gydytojas, Frydrichas nuėjo iki denio galo, apsisuko ir atsitiktinai pamatė tamsiame kampe netoli kamino susigūžusią palei sieną kažkokią tamsią masę, kuri jam pasirodė keista. Priėjęs arčiau pamatė miegantį vyrą. Giliai užsimaukšlinęs kepurę jis sėdėjo ant grindų, padėjęs barzdotą galvą ant sudedamos kėdutės. Frydrichas atpažino Achleitnerį. Stebėdamasis, kodėl šis keturių ar penkių laipsnių šaltyje tūno čia, o ne šiltoje lovoje, galų gale suvokė: mat už trejeto žingsnių nuo čia buvo Ingigerdos kajutės durys. Achleitneris budėjo prie jų kaip ištikimas kiemsargis šuo, kaip cerberis, kaip pamišęs pavyduolis.

– Vargšelis, – gan garsiai tarė Frydrichas. – Nelaimingas, pakvaišęs Achleitneris!

Ir prie jo nuoširdžios, kone švelnios užuojautos, prisidėjo ir mylinčio, bet jau nusivylusio vyro kančia, kurios neišvengė ir didieji mąstytojai nuo Nyčės ir Šopenhauerio iki pat Budos Gautamos. Juk kai pastarojo mokinys Ananda paklausė: "Mokytojau, kaip mums elgtis su moterimis?", jis atsakė: "Ananda, venkite jų!" Juk moters esmė, kalbėjo jis, slėpininga ir neatsekama kaip žuvies kelias vandenyje; jos neskiria melo nuo tiesos ir tiesos nuo melo.

– Tss, kolega, ką gi čia veikiate? – paklausė tyliai priėjęs daktaras Vilhelmas, laikydamas rankose kažkokį rūpestingai suvyniotą ryšulėlį.

– Ar žinote, kas čia guli? – paklausė Frydrichas. – Achleitneris!

– Jis tikriausiai sekė, kad tos durys nebūtų per dažnai atidarinėjamos, – pareiškė Vilhelmas.

Frydrichas tarė:

– Reikėtų jį pažadint.

– O kam? Vėliau! Kai eisite miegoti.

– Kaip tik dabar ir eisiu, – atsakė Frydrichas.

– Pirma užsukite trumpam pas mane!

Savo kajutėje gydytojas išvyniojo iš popieriaus dar drėgną žmogaus embrioną.

– Savo tikslą ji pasiekė, – tarė jis, turėdamas galvoje merginą iš antrosios klasės kajutės. Jo nuomone, vienintelis jos kelionės tikslas tebuvo atsikratyti nepageidaujamo meilės vai-

siaus. O Frydrichas, žiūrėdamas į šį mažą anatomijos eksponatą, galvojo, kažin kas geriau: ar iš tikrųjų gimti, ar iš viso negimti.

Paskui jis išėjo, pažadino miegantį Achleitnerį ir nusivedė jį, besispyriojantį ir murmantį pro miegus kažką nesuprantamo, laiptais žemyn į jo kajutę. O paskui ir pats nuėjo miegoti, baimindamasis dėl kankinančios nemigos.

Tačiau užmigo jis iš karto, bet užtat kai nubudo, buvo tik antra valanda nakties. Laivas ir toliau plaukė ramiai, girdėjosi, kaip po vandeniu sukasi jo sraigtas. Jei nuo didelių psichinių sukrėtimų žmogus pasijunta lyg drugio krečiamas, kelionės ir bemiegės naktys dar labiau padidina tą karštinę. Frydrichas žinojo, koks jis, ir todėl nusigando, kad taip trumpai mėgavosi miego palaima.

Tik ar iš tikrųjų tas miegas buvo palaimingas? Jis susapnavo, jog kartu su Achleitneriu eina kažkur toli toli, įkandin tų juodai apsirengusių našlių, kurias priminė iš "Rolando" kaminų besiveržiančių ir vėjo nešamų juodų tirštų dūmų draiskanos. Paskui juodu su žydaite iš Odesos įsirėžę vilko negyvą kūriką Cikelmaną į mėlynąjį moterų saloną. Ten jis su jo paties išrastu serumu atgaivino jį. O paskui jam teko taikyti susipešusias žydaitę ir Ingigerdą Halštrem, nes jos susikibo nejuokais, plūdosi kaip turgaus bobos. Po to jis atsidūrė daktaro Vilhelmo vaistinėje ir kartu su juo stebėjo, kaip kažkada Vagneris[1], kaip stikliniame rutulyje veikiant šviesos reiškiniams formuojasi homunkulo embrionas.

[1] Čia kalbama apie sceną iš Gėtės "Fausto" antrosios dalies "Viduramžiška laboratorija".

– Žmonės atsiranda kaip oro burbulai vandenyje, – tarė Frydrichas. – Nesuprasi, nei iš kur atsirado, nepamatai ir kur dingsta – žiūri tik, kad sprogo kaip burbulas, ir tiek.

O tuo metu prabilo Ingigerdos baltoji papūga Artūro Štoso balsu: “Šiandien aš jau visiškai nepriklausoma! Keliauju tik tam, kad dar padidinčiau savo kapitalą”.

Kol Frydrichas stengėsi prisiminti ką sapnavęs, jis ėmė sapnuoti vėl. Staiga jis pašoko, šaukdamas: “Nurausiu jums ausis, Hansai Fiulenbergai!” Ir tuoj po to jis rūkomajame išrėžė triuškinantį pamokslą, pastatęs prie gėdos stulpo tą poną, kuris atskleidė jo slaptus ryšius su Ingigerda.

Ir vėl prasidėjo jo kelionė kartu su Achleitneriu ir tomis gedulingas našles primenančiomis juodų dūmų šmėklomis per bekraštę vandens dykumą. Vėl jis kartu su jaunąja Kropotkino gerbėja sunkiai vilko laiptais aukštyn ir žemyn nuogą nebegyvą kūriką. Vėl pasikartojo moterų peštynės, Fiulenbergo ir to pono iš rūkomojo išbarimas. Ir kiekvienas toks pasikartojimas buvo vis skausmingesnis. Vėl pasirodė homunkulas stikliniame rutulyje ir daktaras Vilhelmas. Homunkulas vystėsi, lydimas šviesos reiškinių. Kupina nevilties, nukamuota nesiliaujamos kankinančių reginių virtinės, Frydricho siela troško ramybės, ir jis garsiai tarė: “Uždek proto šviesą! Dangaus Valdove, uždek proto šviesą!” Paskui jis pašoko ir pamatė, jog šalia jo lovos stovi Roza, tarnaitė, su tikra degančia žvake rankoje.

– Pone daktare, jums bloga? – paklausė ji.

Kajutės grindys sugirgždėjo. Tarnaitė išėjo. Laivas plaukė ramiai. O gal “Rolandas” taip tvirtai nebesilaiko savo ankstes-

niojo kurso? Frydrichas įtempė klausą ir išgirdo tolygų laivo sraigto šnarėjimą po vandeniu. Paskui pasigirdo monotoniški šūksniai ant denio ir garsus į jūrą pilamo šlako bildesys. Laikrodis rodė penktą valandą. Vadinasi, nuo to laiko, kai Frydrichas nubudo, praėjo trys valandos.

Ir vėl tarškėdamas ir bildėdamas už borto į Atlanto gelmes nukeliavo dar vienas šlako nešulys. Kas jį išpylė – ar tik ne žuvusiojo kūriko kolegos? Frydrichas išgirdo vaikų šūkaliojimus, savo isteriškosios kaimynės verkšlenimus ir aimanas, pagaliau Rozos balsą: ji bandė nuraminti mažąjį Zygfrydą ir plepiąją Elą Lybling. Zygfrydas nebenorėjo keliauti. Jis inkštė ir verksmingai prašė, kad jį vežtų atgal pas senelę į Lukenvaldą. Ponia Lybling barėsi su Roza ir kaltino ją dėl tokio vaikų elgesio. Frydrichas girdėjo, kaip ji tarė:

– Liaukitės tampę man nervus, leiskite man išsimiegoti!

Nepaisant visų tų įspūdžių, Frydrichas vėl užmigo. Dabar jam prisisapnavo, kad jis su tarnaite Roza ir mažuoju Zygfrydu Lyblingu atsidūrė gelbėjimo valtyje, kuri siūbavo ramioje žalsvoje jūroje. Valties dugne guli neaišku iš kur atsiradę aukso luitai – tikriausiai tie patys, kurie "Rolando" buvo plukdomi Vašingtono bankui. Jie kiek paklaidžioję – visą laiką prie šturvalo buvo Frydrichas – įplaukė į šviesų svetingą uostą Azorų ir Kanarų salose, o gal ir Madeiroje. Dar nepasiekus krantinės, Roza šoko į vandenį ir, aukštai iškėlusi Zygfrydą, pasiekė krantą. Žmonės sutiko ją, ir ji netrukus kartu su jais ir su mažuoju Lyblingu dingo viename iš baltutėlių uosto pastatų. Kai Frydrichas išlipo į krantą, ant marmurinių krantinės laiptų – o džiaugsme! – jį

pasitiko senas draugas Peteris Šmitas. Peteris Šmitas kaip tik ir buvo tas gydytojas, dėl kurio jis ir leidęsis į šią kelionę – bent taip jis aiškino visiems smalsuoliams, klausinėjantiems, ko jam prisireikė Amerikoje. Kai po tokio ilgo išsiskyrimo Frydrichas nelauktai vėl išvydo jį čia, baltame pietietiškame mieste, net pats stebėjosi, jog taip nudžiugo jį susitikęs. Ir kaip galėjo atsitikti, kad jis taip ilgai tik retkarčiais teprisimindavo tą nuostabų žmogų, ištikimą jaunystės draugą?

– Kaip gerai, kad atvykai, – tarė Peteris Šmitas, ir Frydrichui pasirodė, kad jis čia jau seniai laukiamas.

Draugas tylėdamas nuvedė jį į čia pat uoste esančius užvažiuojamus namus, ir Frydrichas kaip niekada iki šiol pasijuto esąs saugus. Kai jis užkando bufete, o tų namų *padrone*[1], vokietis, kuris stovėjo priešais Frydrichą ir sunėręs rankas suko nykščius, Šmitas tarė:

– Tas miestas nedidelis, bet pasižiūrėti yra ko. Rasi ir tokių žmonių, kurie apsistojo čia visam laikui.

Šiame keistame, akinamos šviesos užlietame nebyliame mieste žmonės lyg susitarę bendravo beveik be žodžių. Čia vieni kitus suprasdavo kitokiu nebyliu vidiniu suvokimu. Tačiau Frydrichas vis tiek tarė:

– Aš visada laikiau tave valdovu, rodančiu kelią į slėpiningas mūsų lemties gelmes!

Šitaip sakydamas, jis norėjo pabrėžti, jog dievina savo draugo paslaptingąją esybę.

[1] Šeimininkas *(it.)*.

– Taip, taip, bet tai tik pradžia, – atsakė šis. – Šiaip ar taip čia galima sužinoti šį bei tą, kas slypi po paviršium.

Po to Peteris Šmitas, kuris buvo fryzas iš Tonderno Šlezvigo-Holšteino, nuvedė Frydrichą į uostą. Uostas buvo labai mažas. Jame buvo keli senoviniai laivai.

– *Fourteen hundred and ninety two*[1], – tarė Peteris Šmitas.

Tai buvo kaip tik tie metai, apie kurių artėjantį keturių šimtų metų jubiliejų tiek daug kalbėjo "Rolandu" plaukę amerikiečiai. Fryzas parodė į dvi karaveles ir paaiškino Frydrichui, kad viena iš jų yra "Santa Maria", Kristoforo Kolumbo flagmanas.

– Aš atvykau čia su Kristoforo Kolumbu, – pareiškė fryzas.

Visa tai Frydrichas išklausė tarsi seniai žinomus dalykus. Net kai Peteris Šmitas paaiškino, kad šių pamažu irstančių karavelių mediena vadinasi *legno santo*[2] ir kad švenčių dienomis ji kūrenama židiniuose, nes joje slypinti pažinimo dvasia, Frydrichui tai nebuvo jokia paslaptis. Tolėliau jūroje sūpavosi trečiasis laivas, priekyje ant kairiojo borto žiojėjo didžiulė skylė.

Fryzas tarė:

– Jis nuskendo. Jis mums atgabeno labai daug žmonių.

Frydrichas pabandė į jį geriau įsižiūrėti ir daugiau sužinoti apie tą svetimą ir kažkur matytą laivą. Tačiau fryzas išvedė jį iš uosto, ir jie įsuko į siaurą vingiuotą, o vietomis ir laiptuotą gatvelę.

---

[1] Tūkstantis keturi šimtai devyniasdešimt du *(angl.)*.
[2] Šventoji mediena *(it.)*.

O čia atsitiko taip, kad jie pamatė iš priekio prie jų besiartinantį seną, jau daugiau kaip prieš penkiolika metų mirusį Frydricho dėdę. Jis patenkintas papsėjo pypkutę ir atrodė, kad jis ką tik pakilo nuo suolelio prie pravirų savo namo durų.

– Labą dieną! – tarė jis. – Štai ir susirinkome čia visi, mano mielas!

Ir Frydrichas suprato, ką turėjo galvoje, sakydamas "susirinkome čia visi", šis senolis, kuris gyvenime neturėjo laimės.

– Čia gyventi net visai neblogai, – šypsodamasis aiškino jis. – Pas jus, tuo niūriu oru, man sekėsi prasčiau. Pirmiausia, sūneli, mes čia turime *legno santo*, – čia jis pypkute parodė į tamsioje namo gilumoje žėruojančio židinio melsvus liepsnos liežuvėlius. – O be to čia dar yra šviesdarių – valstiečių, kurie rūpinasi šviesa. Manau, man pritarei, kad su tokiomis *arcanis*[1], Dievas mato, tarp Visatos pavojų gali išsilaikyti gan ilgai, per daug nesukdamas sau galvos. Bet aš gaišinu tave. Mes laiko turime sočiai, o tu juk skubi!

– Sudie! – tarė jam Frydrichas.

– To betrūko! – piktai šūktelėjo dėdė. – Sūnau, nejaugi jūs vis dar tebevargstate su visais tais pasisveikinimais ir atsisveikinimais?

Jie nuėjo toliau. Kartais jiems tekdavo lipti laipteliais. Peteris Šmitas vedė Frydrichą per daugelį namų ir vidinių kiemų. Viename iš vingiuotų kiemų, kurie priminė Frydrichui senovinius Hamburgo ar Niurnbergo kvartalus, jis pamatė krautuvėlę su iškaba "Pas jūros laivą".

---

[1] Slaptos priemonės *(lot.)*.

– Čia viskas akiai įprasta, – tarė Peteris Šmitas. – Tai natūralu: juk mes čia turime visų daiktų prototipus.

Tarsi patvirtindamas savo žodžius, jis parodė draugui senovinio laivo modelį, stovintį krautuvėlės vitrinoje tarp kramtomojo tabako ir rimbo.

Laivai, laivai, vieni laivai! Frydrichas juto, kaip visa jo esybė tyliai, skausmingai priešinasi apžiūrinėjant vis naujus laivelius. Jis taip pat suprato, kad prieš save jis mato iki šiol dar neregėtą apibendrinantį simbolį. Kažkelintu dar nežinomu jutimu, be galo aiškiai jis atpažino tame mažame simbolyje visą žmogaus sielos klajūnišką ir avantiūristinę prigimtį.

– Oi, mielasis Frydrichai, tai čia tu? – šūktelėjo krautuvininkas, pravėręs mažytės krautuvėlės stiklines duris; subarškėjo ant jų sukabintos visokiausios smulkios prekės. – O aš maniau, kad tu jūroje!

Krautuvininkas buvo apsirengęs seniai pasimirusio konditerininko, kurį Frydrichas prisiminė iš vaikystės dienų, drabužiais – padėvėtu naminiu chalatu ir kepuraite. Nustebęs Frydrichas atpažino, jog šis krautuvininkas – tai Georgas Rasmusenas – tas pats, kurio atsisveikinimo laišką gavo dar Sautamptone. Viskas buvo labai paslaptinga, tačiau tas jų susitikimas, Frydrichui atrodė kaip pats natūraliausias dalykas. Po krautuvėlę plasnojo geltonosios startos.

– Tai geltonosios startos, – tarė sendaiktininku persirengęs Rasmusenas. – Tos pačios, kurios, kaip prisimeni, praėjusią žiemą užplūdo Hoišojerį ir išpranašavo man tokią lemtį.

– Kaip neprisiminsiu! – atsakė Frydrichas. – Būdavo,

vos tik prisiartini prie pliko krūmo, kai tasai staiga tarsi pasipurto ir nuo jo pasipila auksinių monetų lietus. Tada mes manėm, jog tai pranašauja mums aukso kalnus.

– Tai štai, – tarė krautuvininkas, – sausio dvidešimt ketvirtą dieną trylika minučių po pirmos, laikydamas rankose iš Paryžiaus išsiųstą tavo telegramą, kurioje tu dovanojai man mano skolas, aš išleidau paskutinį kvapą. Krautuvėlės gale tebekabo mano kolegos lapių kailiniai, per kuriuos aš ir užsikrėčiau džiova, tik, gink Dieve, aš nekaltinu jo už tai. Rašiau tau, jog norėčiau nusiųsti tau kokį ženklą iš anapus. *Well*[1], štai ir aš pats! Ir čia visi jaučiamės ganėtinai saugūs.

– Kaip gražu, kad tu susitikai su Peteriu, – tęsė jis. – Peteris Šmitas čia svarbi figūra. Na, jūs dar susitiksite ir ten, viršuje, per tą jubiliejinę sumaištį Niujorke, kai bus švenčiama *"fourteen hundred and ninety two"*. Dieve brangus, kai įsigilini, pamatai, jog Amerikos atradimas iš tikrųjų tėra smulkmena.

Keistai apsirengęs Rasmusenas išėmė iš vitrinos nedidelį jūros laivą, kuris, kaip ir Kristoforo Kolumbo flagmano laivas, vadinosi "Santa Maria".

– O dabar nuolankiai prašau pažvelgti čia! – tarė jis.

Frydrichas pamatė, kaip senasis konditeris iš to laivelio vieną po kito traukia tokius pat, tik vis mažesnius ir mažesnius laivelius. O betraukdamas juos kalbėjo:

– Kantrybės, kantrybės – kuo mažesnis laivelis, tuo geresnis! Jei tik turėčiau laiko, tai prieičiau iki paties mažiausio –

---

[1] Na *(angl.)*.

paskutiniojo, paties nuostabiausio Apvaizdos kūrinio. Turėdami tokį laivelį mes galime peržengti ne tik mūsų planetos, bet ir mūsų pažinimo galimybių ribas. Jei tau įdomu, – tęsė jis, – tai aš turiu čia ir kitokių prekių. Štai kapitono žirklės gyvatvorei karpyti, štai gylmatis, kuriuo galima išmatuoti net žvaigždėto dangaus ir Paukščių kelio bedugnę. Gaila, kad jūs neturite laiko, aš jūsų negaišinsiu.

Sendaiktininkas dingo už stiklinių krautuvėlės durų. Tačiau pro stiklą buvo matyti, kaip jis prikišęs nosį tebežiūrėjo, ši net susiplojo. Tarsi norėdamas įsiūlyti dar kažkokią prekę, jis paslaptingai prispaudė pirštą prie burnos, kuri prasižiojo lyg žuvies, ketindamas kažką pasakyti. Tačiau jau Frydrichas suprato, ką jis nori pasakyti: *legno santo!* Šviesdariai! Bet štai Peteris Šmitas kumščiu išdaužė durų stiklą, nutraukė Rasmusenui nuo galvos megztą kepuraitę, paėmė mažą raktelį ir davė ženklą Frydrichui sekti paskui jį.

Jie išėjo už miesto į tuščią kalvotą vietovę.

– O dabar teks padirbėti, – perspėjo Peteris.

Po to jie ištisas valandas tai bėgo, tai kopė. Atėjo vakaras. Juodu susikūrė lauželį. Miegojo vėjo siūbuojamame medyje. Atėjo rytas. Jie keliavo toliau visą dieną, o kai saulė buvo jau arti laidos, Peteris pagaliau priėjo prie durelių žemoje sienoje ir atidarė jas. Už sienos buvo sodas. Vynuogynojus parišinėjęs sodininkas tarė:

– Sveiki atvykę, pone daktare. Saulė leidžiasi, bet juk aišku, kam žmogus miršta.

Kai Frydrichas geriau įsižiūrėjo į jį, atpažino tą patį kūriką, kuris žuvo "Rolande".

– Tas darbas malonesnis už kūriko darbą laive, – tarė jis, galvos linktelėjimu parodydamas į virvutes rankoje, kuriomis parišinėjo vynuogynojus ir vynuogių kekes. Paskui jie visi trys paėjėjo dar gerokąą gabalą ir atsidūrė apleistoje sodo dalyje, o čia visai sutemo. Pakilo vėjas, sodo medžiai ir krūmai sušlamėjo, suošė it jūros bangų mūša. Kūrikui davus ženklą, jie sutūpė ratu, ir Frydrichui pasirodė, jog kūrikas plika ranka išsitraukė iš kišenės žėruojantį anglies gabalą. Jis laikė jį truputį pakėlęs virš žemės, apšviesdamas apvalią angą žemėje, primenančią žiurkėno urvą.

– *Legno santo,* – tarė Peteris Šmitas, rodydamas į rusenančią anglį. – O dabar, mielas Frydrichai, tu pamatysi anuos į skruzdę panašius mažuosius demonus, kuriuos čia vadina nakties šviesulėliais – *noctilucae.* O jie patys pasivadinę įmantriau – šviesdariais. Šiaip ar taip turime pripažinti, jog būtent jie surenka žemės gelmėse slypinčią šviesą į sandėlius, paskui pasėja į specialiai paruoštą dirvą, ir kai šviesa gausiai uždera, nuima derlių ir saugo aukso pėdus ar luitus juodai dienai.

Ir iš tikrųjų Frydrichas regėjo pro plyšį tarsi kokį požeminės saulės apšviestą antrą pasaulį, kuriame darbavosi nesuskaičiuojama daugybė mažųjų šviesdarių: vieni plakė dalgius, kiti kirto šviesos stiebelius, treti rišo juos į pėdus, žodžiu, dorojo derlių. Daugelis pjaustė šviesos luitus tiesiog iš žemės.

– Tie šviesdariai tam ir yra, kad įkūnytų mano idėjas, – pareiškė Peteris.

Frydrichas nubudo, bet jo ausyse vis dar tebeskambėjo draugo balsas: atrodė, kad jis čia pat, visai netoli.

Pakirdęs iš miego Frydrichas pirmiausia žvilgtelėjo į laikrodį. Kažkokia neaiški nuojauta jam sakė, kad jis miegojo ne mažiau kaip kelias dienas ir naktis. Iš tikrųjų nuo to laiko, kai jis prieš tai buvo pakirdęs, praėjo ne daugiau kaip šešios minutės.

Jį apėmė savotiška baimė. Kadangi buvo labai susijaudinęs, jam net kilo mintis, ar tik nebus jo aplankęs apreiškimas. Iš tinklelio virš lovos pasiėmė užrašų knygutę ir užsirašė mirties datą ir valandą, kurią jam sapne minėjo keistasis krautuvininkas ar sendaiktininkas: jo ausyse tebeskambėjo Rasmuseno balsas: sausio dvidešimt ketvirta, trylika minučių po pirmos.

Jūros bangavimas ir laivo supimas vėl truputį sustiprėjo. Be to, pradėjo staugti didžioji sirena. Frydrichą apėmė nekantrumas. Sirena vėl galingai sukaukė – vadinasi, vėl užslinko rūkas, o laivo siūbavimas, kuris, ko gero, pranašavo naujas audras ir naujus nemalonumus, erzino Frydrichą ir gadino jam nuotaiką. Trokšdamas nuotykių jis iš tiesų susidūrė su realia tikrove, kurioje nuotykių netrūko. Nors sapne jau buvo išlipęs į sausumą, užtat nubudęs pasijuto ankštos kajutės nelaisvėje, o laivas ir toliau vagojo vandenyną, ir keista, kad jis iki šiol dar nenuskendo nuo daugybės žmonių košmariškų sunkių sapnų.

Dar prieš pusę šešių Frydrichas buvo ant denio. Rūkas vėl išsisklaidė, ir danguje virš saikingai banguojančio švininio

vandenyno jau matėsi pirmieji brėkštančio ryto ženklai. Denyje buvo tuščia ir nyku, lyg dykumoje. Keleiviai dar tebesivartė savo lovose, įgulos narių irgi nesimatė, todėl didžiulis laivas, rodės, niekieno nevaldomas, plaukia nustatytu kursu tolyn.

Frydrichas stovėjo laivugalyje ir žiūrėjo į greitmačio lyną, kuris driekėsi paskui laivą kunkuliuojančiu farvateriu. Nors dar buvo ankstyvas metas, alkanos žuvėdros priešaušriu jau lydėjo laivą, tai priartėdamos, tai vėl atsilikdamos, ir kartkarčiais gailiai klykdamos it prakeiktos vėlės, puldavo į kunkuliuojantį farvaterio vandenį. Tai buvo ne sapnas, bet Frydrichui jis menkai tesiskyrė nuo tikrovės. Jo nervai vis dar tebebuvo smarkiai sudirginti sapne matytų keistenybių, ir ši svetima banguojanti pasaulinio vandenyno plynė jam atrodė ne mažiau paslaptinga. Juk milijonams metų stebint jį nematančiomis akimis, jis rita ir rita didžiulius vandens kalnus taip pat aklai, kaip ir tie milijonai metų. Ir taip tęsiasi nuo pat pirmosios pasaulio sutvėrimo dienos: "Pradžioje Dievas sutvėrė dangų ir žemę. O žemė buvo tyra ir tuščia, ir tamsybė buvo viršum gelmių, o Dievo dvasia sklendeno viršum vandenų."[1]

Frydrichas drebėjo nuo šalčio. Nejaugi jis anksčiau su nieku kitu negyveno, išskyrus dvasią ir dvasias, kitaip sakant, šmėklas? Ir nejaugi jis šią akimirką labiau negu bet kada jaučiasi atitrūkęs nuo to, kas vadinama tikrove ir kas jam buvo kaip

[1] Šventasis Raštas. Senasis Testamentas, Pradžios knyga I.

tvirtas nepajudinamas pagrindas? Ir kaip tokioje būsenoje netikėsi auklės pasakomis ir jūreivių pasakojimais? Apie skrajojantį olandą ir apie naminį? Ką slepia šis be perstojo genantis savo bangas beribis vandenynas? Argi ne iš jo viskas ir atsirado? Ar ne į jo gelmes viskas kada nors pasiners? Juk galėtų kokia nors jėga praskleisti uždangą ir leisti Frydrichui bent mintyse pažvelgti į nuskendusią Atlantidą?

Frydrichas išgyveno kankinančios, bet kartu ir palaimingos baimės tylias ir paslaptingas minutes. Priešais jį buvo jūra, o joje svirduliuodamas į šalis į priekį varėsi beribiuose plotuose pasimetęs mažulytis laivas. Priešais – jokio regimo tikslo, už jo – jokio regimo išeities taško. Buvo tik dangus, rūškanas ir pilkas. Dar buvo ir jis, Frydrichas, ketvirtas toje draugijoje, ir visa, kas gyva toje plynėje, jo sieloje virto regėjimais, neaiškiais šešėliais ir šmėklomis. Akistatoje su nežinomybe žmogus visada vienas: tada jį apima didybės ir kartu vienatvės pojūtis. Taigi čia, prie laivo achterštevenio, stovėjo žmogus, nematomomis likimo gijomis tvirtai susietas su abiem žemynais ir nakties tamsai traukiantis prieš artėjančią ryto aušrą, laukė, kol iš saulės, to svetimo, nutolusio už milijonų mylių nuo žemės šviesulio, ateis nauja, ne tokia kankinanti gyvenimo forma. Visa tai jam atrodė lyg koks stebuklas, kuris jam grėsė sunaikinimu. Tarsi jį būtų kas užbūręs. Ir staiga, suvokus savo padėties beviltiškumą kada nors išsivaduoti iš tų burtų ir kerų gniaužtų, jį apėmė pagunda šokti už borto. Tučtuojau ją pakeitė baimė, taip būna sąžinės kamuojamam žmo-

gui. Jis apsidairė, tarsi bijodamas, ar neužklups jo kas nors nusikaltimo vietoje. Krūtinėje buvo sunku, tarsi ten būtų pripilta švino.

Kaip tik tuo momentu jis išgirdo, kaip kažkas garsiai pasisveikino su juo:

– Labas rytas!

Tai buvo pirmasis šturmanas, ponas fon Halmas. Jis ėjo kapitono tiltelio link. Gražiai skambanti žmonių kalba atitolino nuo jo visas šmėklas, ir Frydricho siela grįžo į realybę.

– Ar tik nesumanėte išmatuoti jūros gylį? – paklausė ponas fon Halmas.

– Žinote, nedaug betrūko, – nusijuokė Frydrichas. – Dar truputis ir būčiau pradėjęs matuoti, kaip giliai nugrimzdo Atlantida.

Staiga jis pakeitė temą ir paklausė:

– Ką jūs manote apie orą?

Milžinas šturmanas, vilkintis ziudvestę ir neperšlampamą apsiaustą, tylėdamas parodė Frydrichui į barometrą, kuris buvo gerokai nukritęs.

Frydrichą susirado stiuardas Adolfas. Neradęs jo kajutėje, jis atnešė jam ant denio arbatos ir džiūvėsių. Frydrichas, kaip ir praėjusią dieną, atsisėdo priešais laiptus į kajutes, su malonumu gurkšnojo arbatą ir apglėbęs puoduką šildėsi rankas.

Ir keista: nespėjo jis išgerti arbatos ir sugraužti džiūvėsio, kaip stiebų takelaže vėl pradėjo švilpti vėjas. Į kairįjį laivo šoną papūtė smarkus brizas, ir laivas pakrypo į dešinę.

Frydrichas juto, kaip jį apima apmaudas, tarsi jis ruoštųsi su kuo nors susikirsti dėl artėjančių kelionės vargų.

Kai prieš aštuonias jis su Vilhelmu pusryčiavo didžiojoje valgyklos salėje, laivas sudrebėjo tarsi nuo smūgio į povandenines uolas. Žema, tik kelių elektros lempučių teapšviesta tamsoka salė ėmė kaip pašėlusi šokinėti, tai aukštai iškildama, tai vėl tarsi nugrimzdama į jūros gelmes kartu su viskuo, kas tik buvo joje. Pasigirdo juokas; tai keli keleiviai, išdrįsę ateiti čia pusryčiauti, laidė sąmojus ir juokelius, stengdamiesi neparodyti savo nerimo dėl toli gražu nelinksmos padėties. Frydrichas prisipažino krūtinėje pajutęs tuštumą, taip jam būdavo vaikystėje, kai jis aukštai įsisupdavo.

Vilhelmas tarė:

– Kolega, mes juk patekome į tikrą velnių virtuvę, ir tai, ką teko patirti lig šiol, vieni niekai palyginti su tuo, kas dabar dedasi!

Kažkas jau ištarė žodį "ciklonas". Tai išties baisus žodis, tačiau atrodė, jog šauniajam "Rolandui", kuris, sąžiningai vykdydamas savo pareigas, narsiai tebeskrodė bangas, jis nepadarė jokio įspūdžio. Jo tikslas buvo Niujorkas, ir jis skubėjo jo link.

Frydrichas norėjo išeiti į denį, bet ten dėjosi tokie dalykai, kad jam teko atsisakyti tokių ketinimų. Jis stabtelėjo po stogeliu ant laiptų viršutinio laiptelio. Atrodė, jog smarkiai pakilo jūros lygis, ir "Rolandas" dabar plaukė tarsi giliu tarpekliu. Nejučia galėjai pasiduoti iliuzijai, kad bet kurią akimirką jūros paviršius viršum tarpeklio susilygins, tuo nulemdamas laivo likimą. Jūreiviai ir jungos ėmė bėgioti po

denį ir tikrinti, ar viskas gerai pritvirtinta, ką reikia priverždami, pririšdami ar kitaip pritvirtindami. Bangos didėjo. Sūrus vanduo užpildavo denį, o čia dar iš dangaus pasipylė lietus ir sniegas. Takelaže visais balsais staugė, švilpė, kaukė, ūžė, dejavo vėjas. Ir ta rūsti ir šiurpi būsena, tas galingas bangų ūžesys, švilpimas ir dundėjimas, pro kurį laivas tarsi pamišęs aklai veržėsi pirmyn, tas niūrus svaigulys tęsėsi ištisas valandas, apie vidurdienį dar labiau sustiprėdamas.

Nepaisant to, nustatytu laiku ant denio ir girgždančiuose laivo koridoriuose nuaidėjo trimito garsas – kvietimas pietų, tik mažai kas teatsiliepė į jį. Ilgšis Halštremas atsisėdo prie Frydricho ir daktaro Vilhelmo stalo, kur buvo daug tuščių vietų.

– Ko čia stebėtis, kad jūreiviai tokie prietaringi, – tarė Frydrichas. – Kai iš giedro dangaus užgriūna štai toks oras, norom nenorom imi galvoti apie piktus burtus.

– Gali būti dar blogiau, – tarė Vilhelmas.

Kelios ponios, išgirdusios jo žodžius, pažvelgė į juos siaubo kupinomis akimis.

– Jūs manote, kad mums gresia pavojus? – paklausė viena iš jų.

– Dievulėli, bet juk visas gyvenimas kupinas pavojų! – atsakė Vilhelmas ir šypsodamasis pridūrė: – Svarbu tik nepradėti panikuoti.

Sunku patikėti, tačiau orkestrėlis užgrojo kaip ir visada. Ir ne bet ką, o kūrinį, kuris vadinosi *"Marche triomphale"*[1].

[1] "Triumfo maršas" *(pranc.)*.

– Na, ar ne puikus dalykas, tas šiuolaikinis pakaruokliškas humoras! – šūktelėjo Halštremas.

– O Dieve, ramiai pavalgyti, ramiai pasėdėti, ramiai išsimiegoti! Tie, kurie visa tai turi, dažnai nesupranta, kokie jie turtingi, – garsiai šaukė Frydrichas, nes kitaip jo balsas būtų užgožtas jūros ūžimo anapus ir muzikos šiapus sienų.

Nekreipdamas dėmesio į blogą orą, berankis Artūras Štosas šaltakraujiškai ir linksmai pietavo kitų laivo keleivių nemėgstamame rūkomajame. Tuo metu, kai Frydrichas, jau papietavęs, atsisėdo priešais originalų ir sąmojingą apsigimėlį, tasai dorojo žuvį, laikydamas šakutę ir peilį tarp didžiojo ir antrojo abiejų kojų pirštų.

– Mūsų senosios vežėčios ėmė braškėti, – tarė Štosas. – Bet jei mūsų katilai geri, tai nėr ko bijoti. Aišku tik viena: jei tai dar ne ciklonas, tai jis gali bet kada užgriūti. Man vis tiek. Reikalai atrodo blogesni negu iš tikrųjų. Tik pamanykit, koks ištvermingas turi būti tas žmogus. Kad parodytų žmonėms Keiptaune, Melburne, Tananaryve, Buenos Airėse, San Franciske ir Meksike, ko gali pasiekti net ir nuskriaustas gamtos energingas tvirtos valios žmogus, jam tenka įveikti daugelio jūrų ciklonus, tornadus ir taifūnus. O filisteriui, sėdinčiam Berlyno "Žiemos sode", Londono "Alhambroje" ar dar kur nors, ir į galvą neateina, kiek vargo tenka patirti artistui, kad jis atsidurtų scenoje ir ten galėtų rodyti savo triukus.

Frydricho savijauta buvo bjauri. Nors jam vis dar neišėjo iš galvos sapne matytos pamėklės, jis jautė, kaip jas vis labiau išstumia visur jaučiama brutalaus pavojaus grėsmė. Įėjo Han-

sas Fiulenbergas ir rūškanu veidu ėmė pasakoti apie negyvėlį laive. Kaip ir reikėjo tikėtis, užklupusią audrą jis sieja su mirusiu kūriku. Jį buvo apėmusi baimė. Štosas pareiškė, kad Bulkė, jo tarnas, jam irgi kažką pasakojęs apie kūriko mirtį. Frydrichas apsimetė apie tai nieko nežinąs. Įpratęs stebėti save iš šalies, jis pripažino, jog toji žinia, kuri jam jau nebebuvo paslaptis, vis tiek sukėlė siaubą.

– Kas mirė, tas mirė, – tarė Štosas, su apetitu šveisdamas kepsnį. – Susidūręs su mirusiu kūriku, mūsų laivas nesuduš. Blogiau, kad šią naktį buvo pastebėti sudužusio laivo likučiai. Tie laivų palaikai kur kas pavojingesni. O kai jūra nerami, tai ir pamatyti jų neįmanoma.

Frydrichas paprašė papasakoti smulkiau apie tai.

– Atlanto vandenyno šiaurinėje dalyje per pastaruosius penkerius metus buvo pastebėti devyni šimtai septyniasdešimt penki dreifuojantys sudužę laivai. Iš tikrųjų jų daugiau nei dvigubai. Vienas iš pavojingiausių tokios rūšies klajūnų bus metalinis keturstiebis laivas "Houresfield". Kai jis plaukė iš Liverpulio į San Franciską, užsidegė jo krovinys, ir įgula buvo priversta palikti laivą. Va jei susidursime su tokiu, tai nė viename iš penkių pasaulio žemynų apie mus nieko nebus žinoma.

Štosas tai pareiškė smagiai tebekramtydamas, bet iš jo tono neatrodė, kad jis tikėjosi būtent tokios kelionės baigties.

– Iš koridorių dabar ir norėdamas neišeisi, – tarė Fiulenbergas. – Nelaidžios pertvaros visos sandariai uždarytos.

Vėl pradėjo staugti laivo sirena. Nors Frydrichas tame staugime tebegirdėjo drąsų iššūkį ir pergalės troškimą, tačiau jo

ausis pagavo kažkokį kitą garsą, kuris priminė sutrūkinėjusį ragą to narsiojo riterio, kurio vardu buvo pavadintas garlaivis[1].

– Tai dar ne pavojaus signalas, – nuramino Štosas.

Štosą jo tarnas jau seniai buvo paguldęs įprastam popiečio miegui, o Frydrichas vis tebesėdėjo tame rūkomajame, kurio visi vengė. Čia buvo nejauku, bet gal kaip tik dėl to čia niekas daugiau neužsuko. O kadangi padėtis buvo rimta, Frydrichui kaip niekad norėjosi pabūti vienam. Jis jau pradėjo apgalvoti pačius blogiausius variantus. Palei kambario sieną buvo oda apmuštas minkštasuolis. Frydrichas atsiklaupė ant jo ir žiūrėjo pro iliuminatorius į įsisiautėjusią vandenyno stichiją. Taip klūpodamas ir žiūrėdamas, kaip atkakliai bangos daužo įnirtingai besipriešinantį laivą, jis mintyse peržvelgė visą savo gyvenimą.

Aplink jį buvo pilka prieblanda. O jis juto, kaip dabar trokšta šviesos ir toli gražu nėra taip pasirengęs mirti, kaip dar visai neseniai jam atrodė. Jis ėmė tarsi gailėti savęs. Kodėl jis čia? Kodėl jis ramiai neapsvarstė visko ir nepaklausė proto balso, kuris būtų apsaugojęs jį nuo tos beprasmiškos kelionės? Na gerai, mirti tai mirti! Bet tik ne taip! Ne toje vandenų dykumoje, toli nuo gimtosios žemės, be galo toli nuo didžiosios žmonių bendruomenės! Nes jam atrodė, kad tokia mirtis – tai ypatingas prakeikimas, apie kurį net nenutuokia žmonės, saugiai gyvenantys ten, sausumoje, prie savo židinių, tarp kitų žmonių. Kas jam darbo ta Ingigerda? Jam ji dabar nė motais! Ir jis prisipažino sau, kad dabar

[1] Kalbama apie grafą Rolandą iš senovinio prancūzų epo "Rolando giesmė".

galvoja tik apie save, vien tik apie save. Vienintelė jo mintis buvo, kaip pabėgti nuo tokio žiauraus likimo ir vėl kur nors pasiekti bet kokį krantą! Dabar Frydrichui bet koks žemynas, bet kokia sala, bet koks miestas, bet koks apsnigtas kaimas atrodė tikras Edenas, tikras rojus, neįtikėtina laimės svajonė. Kaip karštai jis dėkotų likimui vien už galimybę pajusti po kojomis tvirtą žemę, kvėpuoti jos oru, už pilnas žmonių gatves, žodžiu, už pačius papraščiausius dalykus! Frydrichas net sugriežė dantimis. Ką čia padėtų bet koks pagalbos šauksmas? Ar pasiektų jis Dievo ausį? O jei ateitų paskutinioji ir "Rolandas" su visais žmonėmis pradėtų skęsti, tai jame pradėtų dėtis tokie dalykai, kad jų prisižiūrėjęs žmogus, net jei ir išsigelbėtų, jau niekada nebesugebėtų džiaugtis. Ne, tokie vaizdai ne man, galvojo Frydrichas, aš jau geriau pats šokčiau už borto.

Ir štai laikraščiai rašo, kad nuskendo garlaivis "Rolandas". "Oho!" – taria sau filisteris Berlyne, filisteris Hamburge ir Amsterdame, gurkšteli dar gurkšnelį kavos, užsitraukia dūmą ir tik tada pradeda mėgautis katastrofos aprašymo smulkmenomis – tikromis ir prasimanytomis. O laikraščių leidėjai džiūgauja: šitokia sensacija, nauji prenumeratoriai! Štai jums Medūza, žiūrinti tiesiai į akis ir sakanti, kiek gi iš tikrųjų pasaulis vertina laive buvusių žmonių gyvybes.

Ir Frydrichas veltui bandė nuvyti šalin reginį, kurį jam atkakliai bruko bejėgiškai audros blaškoma didžiulė tvirtovė, vardu "Rolandas", su beužspringstančia sirena, tyliai ir iš lėto grimztančia į jūros dugną. Ten jis tarsi pro stiklo sieną įžiūrė-

jo galingą laivą, po denius bešmirinėjančius žuvų pulkelius, visas jo ertmes užpildytas vandeniu. Ir didžioji valgyklos salė, apmušta riešutmedžio plokštėmis, su visais stalais ir oda apmuštomis sukamosiomis kėdėmis buvo užtvindyta jūros vandens. Didelis polipas, medūzos, žuvys ir grybų pavidalo raudonos aktinijos pateko į laivą lygiai taip, kaip kad pateko dabar jame esantys keleiviai. Frydrichas pasibaisėjo pamatęs ratu lėtai plaukiojančius vyresniojo stiuardo Pfundnerio ir Frydricho kajutės stiuardo uniformuotus lavonus. Tai būtų buvę beveik juokinga, jei nebūtų taip baisu ir taip panašu į teisybę. Juk kokių tik dalykų nepripasakoja narai! Ir ko tik netenka jiems susitikti didžiųjų paskendusių laivų kajutėse ir koridoriuose: amžinai susipynusius žmonių kūnus, keleivius ir jūreivius, kurie ištiesę rankas kaip gyvi artindavosi prie jų, tarsi būtų tik ir laukę jų pasirodant. Iš arčiau pasižiūrėjus, pasirodė, kad visų tų į jūros dugną nugrimzdusių lobių savininkų ir prižiūrėtojų, tų keistųjų laivų savininkų, komersantų, kapitonų ir iždininkų, tų avantiūristų, aukso ieškotojų, sukčių ir išeikvotojų ir dar kitokių drabužiai buvo aplipę polipais, vėžiais ir kitokiais jūros gyvūnais, kurie tol skanaudavo skenduolių kūnus, kol iš jų telikdavo balti apgraužti kaulai.

Ir Frydrichas išvydo save tarp tų irstančių skenduolių, klajojančių po tokį šiurpų būstą, po tą klaikiąją Vinetą[1], kur kiekvienas praslinkdavo pro savo kaimyną tylomis, klaikiai mostaguodamas. Ir, regis, kiekvieno krūtinėje sustingo skausmo riksmas, ir to

[1] Vineta – miestas vienoje iš Baltijos jūros salų, pagal padavimą prasmegęs į jūrą, iš tikrųjų 12 amžiuje sugriautas normanų.

skausmo išraiška kiekvieno buvo vis kitokia: kas nuleido galvą, kas išskėtė rankas ar atmetė galvą ir prasižiojo, kas plūduriavo kojomis aukštyn arba grąžė, kryžiavo ar skėsčiojo rankas. Mašinistai katilinėje, rodėsi, vis dar tebetikrina, kaip veikia cilindrai ir varomieji ratai, tik tą jie darė lėtai lėtai, ne taip, kaip anksčiau, nes traukos dėsniai čia jau nebeveikė. Vienas iš jų keistai susirietęs buvo tarsi įstrigęs rate ir užmigęs tokia poza. Toje vaiduokliškoje kelionėje Frydrichas pasiekė ir kūrikus, kuriuos katastrofa užklupo dirbančius. Kai kurie dar tebelaikė rankose kastuvus, tik negalėjo jų pakelti. Jie patys kabojo, judinami vandens, bet ant grindų gulintys kastuvai, kurių jie buvo įsitvėrę, nejudėjo. Viskas buvo baigta, jie nebegalėjo įkurti ugnies ir išjudinti iš mirties taško galingojo laivo, o viduriniame denyje vyrai, moterys ir vaikai buvo taip susigrūdę niūrioje prieblandoje ir atrodė taip kraupiai, kad net ryklys, per kaminą patekęs į kūryklą, o iš ten per mašinų skyrių atplaukęs iki čia, neišdrįso lįsti į šį knibždėlyną, kad numalšintų savo alkį. Rodės, tie žmonės kartoja Archimedo žodžius "Noli turbare circulos meos!"[1] Visi įtemptai galvojo ir buvo paskendę mintyse apie gyvasties mįsles; ką gi, laiko tam jie turėjo pakankamai.

Ir apskritai atrodė, kad visi čia sustingę tokiose keistose pozose tik tam, kad būtų patogiau galvoti. Galvojo jie visi – ir tie, kur grąžė rankas, ir kurie skėsčiojo jomis, ir kurie vaikščiojo rankomis ir netgi tie, kurie įsigudrino stovėti ant vieno piršto, kojomis liesdami lubas. Tik profesorius Tusenas, plevendamas koridorium Frydricho link, pakėlęs dešinę ranką tarsi

[1] Neliesk mano brėžinių! *(lot.)* – Archimedo priešmirtiniai žodžiai jį nužudžiusiam Romos kareiviui.

perspėjo Frydrichą: “Menininkas apkerpėti neturi teisės! Reikia judėti, nuolat ieškoti naujo! O jei, sakysim Italijoj, tavo nuopelnų neįvertino, tada galima paprasčiausiai, kaip kadaise padarė Leonardas da Vinčis, persikelti į Prancūziją, o gal net į Laisvės šalį!”

Noriu tik gyventi, gyventi ir nieko daugiau, galvojo Frydrichas. Jau geriau ateityje aš, kaip Katonas Vyresnysis, pėsčias eisiu kad ir ištisus metus, užuot tą patį kelią laivu įveikęs per trejetą dienų. Ir kad nepatektų į tų išpurtusių, pamėlusių mąstytojų baisiąją kompaniją, Frydrichas išėjo iš tamsaus, panašaus į kapą rūkomojo kambario ir skaudama galva ir tarsi švino pripiltomis kojomis užlipo į denį. Ten laukinis audros siautėjimas ir sniego, lietaus ir sūraus jūros vandens purslų chaosas išlaisvino jo sielą nuo kamavusio slogučio.

Mažojoje patalpoje, prie vedančių kajučių link laiptų, Frydrichas rado vakarykštę kompaniją, susėdusią šalia viena kitos sustatytų denio kėdžių. Čia buvo ir profesorius Tusenas. Dar čia buvo tas baikštusis burlaivio kapitonas, ilgšis elektrotechnikas, aiškinęs apie kabelį, ir dar amerikiečių pulkininkas. Pastarasis, tipiškas tos plačiai paplitusios rūšies atstovas, buvo pradėjęs pokalbį apie tai, koks platus geležinkelių tinklas Jungtinėse Valstijose. Jo samprotavimai sužadino ilgšio elektrotechniko, europiečio, šovinizmą, kuris, nepaisant tokio bjauraus ir drėgno oro, nejuokais įsiliepsnojo. Abu ginčininkai minėjo nesuskaičiuojamą daugybę kilometrų ir kiekvienas stengėsi pabrėžti savo šalies geležinkelių pranašumus.

– Mes plaukiame dvigubai lėčiau, nei galėtume, – tarė Tusenas Frydrichui. – Ar jums neatrodo keista, kad viskas dabar kitaip?

– Aišku, keista, – atsakė Frydrichas.

– Apie ciklonus aš, aišku, nieko neišmanau, – kalbėjo toliau Tusenas, ir jo veidą nušvietė blyški grimasa, panaši į šypseną, – tačiau jūreiviai sako, kad ši audra primena cikloną.

Mažas apkūnus baikštus burlaivio kapitonas pridūrė, kad tokį orą iš tiesų galima pavadinti ciklonu.

– Jei būčiau savo laive ir tokia smarki audra taip staiga būtų užgriuvusi mus, tai nebūtume spėję nuleisti bures. Ačiū Dievui, moderniuose garlaiviuose šiek tiek geriau. Ir vis dėlto aš tvirčiau jaučiuosi savo keturstiebėje barkoje. Su mielu noru jei ne šiandien, tai bent rytoj iš ryto atsidurčiau tarp savo keturių stulpų.

Frydrichas nusikvatojo.

– Jei kalbėsime apie “Rolandą”, pone kapitone, – tarė jis, – tai ir aš mielai iškeisčiau jį į kokią nors alinę Miunchene. O jūsų keturi stulpai mane irgi nelabai tevilioja.

Prie jų prisigretino Hansas Fiulenbergas ir papasakojo, jog bangos nusinešė vieną gelbėjimo valtį. Ir kaip tik tuo momentu, kai jis tą pasakė, laivą užgriuvo didžiulė vandens lavina, kurią lydėjo kupini nuostabos ir pasibaisėjimo šūksniai.

– Nuostabu! – tarė Frydrichas. – Nepakartojama!

– Tikrai kad panašu į cikloną! – pareiškė burlaivio kapitonas.

– Patikėkite man, – vėl pasigirdo pulkininko balsas, – kad vien tik Niujorko–Čikagos ruože...

Tusenas šūktelėjo:

– Tikras Niagaros krioklys!

Ir iš tikrųjų užgriuvusi vandens masė pateko net į kaminus bei ventiliacijos kanalus ir kaip reikiant išprausė visą galingojo laivo korpusą.

Be to, buvo šalta, ir "Rolandas" su pasigėrėtinu atkaklumu yrėsi į priekį, jau padengtas sniego ir ledo plutele. Nuo stiebų ir trosų buvo nukarę varvekliai. Aplink kapitono tiltelį ir šturmano kabiną susidarė tarsi stikliniai stalaktitai, jie buvo ir ant visų turėklų, ir atbrailų. Denis blizgėjo kaip ledas, vaikščioti juo buvo rizikinga. Tačiau Frydrichas tam ryžosi iš karto, vos tik prasivėrė Ingigerdos kajutės durys ir pasirodė vėjo taršomi ilgi šviesūs merginos plaukai. Ingigerda įsitempė jį į vidų.

Ji priglaudė pas save Zygfrydą ir Elą Lyblingus, nes, kaip ji paaiškino, Rozai pakako darbo su jų motina. Ji neslėpė džiaugsmo, atėjus Frydrichui, ir ėmė klausinėti jo, ar verta ruoštis gresiančiam pavojui. Kai Frydrichas gūžtelėjo pečiais, ji neišsigando. Gal net atvirkščiai – tapo ryžtingesnė. Ji sušuko:

– Bet kas per žmogus tas Achleitneris! Guli savo kajutėje ir be perstojo šaukia: "Oi, mano vargšė motina! Vargšelė mano sesutė! Ir kodėl nepaklausiau tavęs, mamyte!" Ir taip toliau. Jis žliumbia! O dar vadinasi vyras! Na, tiesiog šlykštu!

Nesitverdama iš juoko ji tvirtai įsikibo už lovos krašto – taip ja dėtas būtų pasielgęs bet kas, kad jo kaip kokio paketo nenublokštų kur nors į kampą.

Ir tą pačią akimirką akmenų kalno, po kuriuo Frydrichas buvo palaidojęs mažąją nusidėjėlę Ingigerdą, kaip nebūta.

Jis dar labiau nustebo, kai staiga ji užsimanė eiti per denį pas Achleitnerį, paguosti "tą seną asilą", jos žodžiais tariant. Frydrichas, aišku, jai neleido.

Jo atėjimas išvadavo Ingigerdą nuo kai kurių rūpesčių, mat jis iš karto užsiėmė vaikais. Ela, kuriai Ingigerda davė savo lėlę, sėdėjo sofos kampe, susisupusi kojytes į antklodę, o Zygfrydas patogiai įsitaisė lovoje. Pasiėmęs kortų kaladę, jis susirūpinusiu veideliu dėjosi lošiąs su įsivaizduojamu partneriu.

– Mama išsiskyrusi, – pasakojo Ela. – Tėtis visą laiką vaidijosi su ja.

Zygfrydas tai patvirtino, padėjęs kortas į šalį:

– Mama sykį kad sviedė batą į tėtį!

– O tėtis stiprus, – paaiškino Ela. – Kartą jis net kėdę suvarė į žemę!

Ingigerda susijuokė ir tarė:

– Jau tie vaikai – galima numirti iš juoko!

– O kitą kartą tėtis paleido į sieną grafiną su vandeniu, – tarė Zygfrydas, – nes dėdė Bolė labai įprato lankytis pas mus.

Štai taip vaikai ir toliau lyg suaugę rūpestingai narpliojo vedybinio gyvenimo problemas.

Estrados artisto Štoso tarnas lygiai taip pat kaip savo šeimininką, į kajutę per denį atlydėjo Rozą. Abu buvo įraudę ir patenkinti. Frydrichas paklausė jaunuolio, kaip, jo manymu, klostosi kelionės reikalai. Šis tik nusijuokė ir atsakė, kad viskas gerai, jei tik kas nors neatsitiks.

– Bulke, – tarė Roza, – užsikelkite Zygfrydą ant nugaros!

Bulkė jau buvo bepaimąs mažylį, o Roza tuo metu paraudusia ranka apglėbė Elą.

Tačiau vaikai ėmė spyriotis, ir Ingigerda pareiškė norinti pasilikti juos čia. Roza padėkojo ir pasakė, kad jiems iš tikrųjų čia bus geriau. Ji pažadėjo tučtuojau atnešti jiems po bandelę ir kavos su pienu – jų įprastinę vakarienę.

– Kas jūsų rankai? – paklausė Frydrichas, pamatęs ilgą įbrėžimą ant jos rankos.

Mergina atsakė, kad jos maloningoji ponia, kamuojama bėdų ir baimės, kartais pati nebežino ką daro.

Ciklonas negailestingai siautėjo jau penkias valandas. Vienas po kito smarkūs vėjo gūsiai užgriūdavo laivą, tarpai tarp jų vis trumpėjo. Frydrichas su dideliausiais vargais nusikapstė iki kirpyklos kambarėlio, kur kirpėjui teko pademonstruoti neeilinį meistriškumą, norint tokiu siaubingu oru nuskusti klientą.

– Reikia palaikyti formą! – perrėkdamas audros triukšmą, šaukė kirpėjas. – Kas nedirba, tas žuvęs.

Staiga jis nutilo, atitraukė skustuvą nuo Frydricho kaklo ir išbalo. Mašinų salėje suskambėjo signalinis skambutis – ženklas, kad nuo tiltelio garsintuvu gauta kapitono komanda. Tuoj po to mašinos sustojo. Tai nebuvo kažkas ypatingo, tačiau tokiu oru ir pačiame Atlanto viduryje ne tik Frydrichui ir kirpėjui, bet ir kiekvienam sugebančiam bent kiek mąstyti keleiviui ir netgi visai laivo įgulai tai buvo tolygu katastrofos signalui. Tarp nevaldomo laivo keleivių kilo bruzdesys. Kažkas šaukė, moterys klykė, šlepsėjo žingsniai koridoriuose. Kažkoks ponas atplėšė kirpyklos duris ir sušuko:

– Pone kirpėjau, kodėl mes sustojome?

Jis paklausė su tokiu pasipiktinimu, tarsi dėl to būtų kaltas ne laivo kapitonas, o vargšas kirpėjas. Frydrichas nusibraukė nuo veido muilo putas ir kuo skubiausiai prisijungė prie skubančių į denį, klausinėjančių vienas kitą, lipančių, šokinėjančių, grabaliojančių, bloškiamų nuo vienos koridoriaus sienos prie kitos žmonių knibždėlyno.

Kažkas šaukė:

– Dreifuojame! Sraigtas nulūžo!

– Ciklonas! – tvirtino kiti.

– Ne, sraigtas lūžo! – nenusileido pirmieji.

– Oi! – šūktelėjo jauna mergina, – dėl savęs aš per daug nesijaudinu, bet Štutgarte liko mano vargšė motina!

– Kas atsitiko, kas atsitiko? – sušuko vienu metu bent dvidešimt keleivių kažkur skubančiam stiuardui. Tačiau šis tik gūžtelėjo pečiais ir nulėkė toliau.

Kadangi keleiviai, susigrūdę kaip avių bąnda, užtvėrė pirmuosius laiptus į denį, Frydrichui teko ieškoti antrųjų. Tam reikėjo paėjėti geroką gabalą į laivo paskuigalį, ten apsisukti ir siauru koridorium vėl grįžti į priekį. Frydrichas ėjo greitai ir pažiūrėti atrodė ramus, nors iš tikrųjų buvo nepaprastai įsitempęs, kupinas baimės. Prie antrosios klasės kajučių jį sustabdė basas vyriškis, stovintis prie savo kajutės durų. Jis bandė užsisegti baltinių apykaklę, tačiau iš susijaudinimo pirštai neklausė jo.

– Kas atsitiko? – sušuko jis Frydrichui. – Ar jau visi toje prakeiktoje geldoje išsikraustė iš proto? Iš pradžių miršta kūrikas! O dabar, ko gero, prakiuro korpusas ar sraigtas sulūžo! Ir ką

sau galvoja kapitonas? Aš esu karininkas! Vasario dvidešimt penktą trūks plyš turiu būti San Franciske. O jei ir toliau taip bus, tikrai nespėsiu.

Frydrichas norėjo praeiti pro jį, tačiau šis užtvėrė jam kelią.

– Aš esu karininkas, – pakartojo jis. – Mano pavardė Klinkhameris. Ir ką galvoja tas kapitonas! – šaukė jis toliau, kai nelauktas smūgis jį taip bloškė atgal, kad jis vos neįvirto į savo kajutę. – Aš juk ne todėl išėjau į atsargą ir peržegnojau savo karjerą, kad toje prakeiktoje suskilusioje geldoje...

Frydrichas nuskubėjo, nesiklausydamas jo kalbų.

Apmirus laivo pulsavimui, jame įsiviešpatavo gili tyla. Toje tyloje dar labiau buvo juntamas laivo keleivius apėmęs išgąstis. Ėmė trinksėti durys, o kai jos prasiverdavo, iš kajučių sklisdavo trumpi, neaiškūs šūksniai, tai rodė, jog žmonės buvo sutrikę ir išsigandę. Frydrichą ypač šiurpino tame elektros lemputėmis apšviestame, siūbuojančiame ir lyg nauji batai girgždančiame koridoriuje be perstojo aidintys elektrinių skambučių garsai. Jie skambėjo iš šimtų kajučių, kai persigandę keleiviai, brangiai už jas sumokėję ir todėl pagrįstai reikalaujantys nepriekaištingo aptarnavimo), visi vienu metu ėmė spausti mygtukus. Nė vienas iš jų net neketino pripažinti tokį dalyką kaip *force majeure*[1] – tą Atlanto vandenyno, ciklono, sulūžusio sraigto ar dar kokios nors nelaimės padarytą kiaulystę. Jie manė, kad jei jau paskambino, vadinasi, pateikė savo kategorišką reikalavimą kažkokiam

[1] Nepaprastos aplinkybės, kurių neįmanoma nei numatyti, nei išvengti *(pranc.)*.

už viską atsakančiam gelbėtojui, kad tasai tučtuojau išlaipintų juos į sausumą.

“Ką gali žinoti, – galvojo sau Frydrichas, – gal kai jūs čia skambinate, ten, viršuje, gelbėjimo valtys jau nuleistos į vandenį ir pilnutėlės laivo keleivių.”

Tačiau pasirodė, kad taip blogai dar nėra. Tuo Frydrichas įsitikino, kai jam pagaliau pavyko užkopti į viršų ir pasiekti Ingigerdos kajutę; mat jį kažkokia nenugalima jėga traukė prie Ingigerdos Halštrem. Be vaikų, kuriais ji rūpinosi kaip kokia mažoji mama, kajutėje dar buvo jos tėvas ir daktaras Vilhelmas.

Vilhelmas tarė:

– Tas žmonių bailumas tiesiog siaubingas!

– Taip, tas tai tiesa, bet kas gi atsitiko? – paklausė Frydrichas.

– Atrodo, kad perkaito vienas velenas. Jam atšaldyti reikia laiko.

Ant laiptų susigrūdę keleiviai be perstojo šaukė kapitoną.

Vilhelmas tarė:

– Kapitonas turi svarbesnių darbų, užuot atsakinėjęs į kvailus klausimus.

Frydrichas pareiškė, kad reikėtų žmonėms paaiškinti ir nuraminti juos, ir pridūrė:

– Man atrodo, kad nėra ko stebėtis, jei kokia sausumos žiurkė, ničnieko nenutuokianti apie navigaciją ir apie tai, kas čia vyksta, ima nerimauti.

– Aiškinti žmonėms? O kam to reikia, – atšovė laivo gydytojas. – Juk netgi jei reikalai visai pašlytų, žmonėms geriau tiesos nesakyti, apgaudinėti juos.

– Na tai ir apgaudinėkite, – tarė Halštremas. – Išsiuntinėkite stiuardus, kad jie visiems skelbtų, jog viskas *all right*[1], kad mums teks prigerti!

Netrukus iš tikrųjų laivo vadovybės nurodymu pulkelis stiuardų ėmė raminti keleivius, aiškindami, esą, kaip sakė ir daktaras, perkaitęs velenas ir kad mašina netrukus vėl pradėsianti veikti. Į šimtus klausimų, ar keleiviams negresia pavojus, visi stiuardai kuo ryžtingiausiai atsakinėjo, kad ne. Tačiau bejėgiškai dreifuojantis milžiniškas laivas, kuris buvo aiškiai matomas iš Ingigerdos kajutės, nuteikė nekaip, ir todėl stiuardų aiškinimas žmones nelabai įtikino.

Norėdama bent kiek pravėdinti kajutę, Ingigerda, kiek tai buvo įmanoma, visą laiką stengėsi duris į denį laikyti praviras.

– Juk niekaip nenuslėpsi to fakto, kad mes dreifuojame, – tarė Halštremas.

Vilhelmas tuoj pat pridūrė:

– Mes leidžiame žemyn maišus su alyva!

Pro pravertas duris jis parodė Frydrichui jungą Panderį, kuris kartu su kitu jūreiviu lynu leido į vandenį maišą iš burinės drobės, pripiltą alyvos. Tiktai toks bandymas atrodė tiesiog juokingas įsisiautėjusios stichijos akivaizdoje, kai laivą užgriūdavo viena po kitos didžiulės bangos, tikri vandens kalnai, lydimi siaubingai švilpiančio vėjo gūsių. Sustingęs "Rolandas" nuolat kartojo perspėjimo signalus, labiau panašius į pagalbos šauksmą. Kartais vandens kalnai iškeldavo laivą aukš-

[1] Viskas tvarkoj *(angl.)*.

tyn, tačiau ir nuo to jo padėtis nė kiek nepagerėdavo. Didžiulis garlaivis plūduriavo, tarsi nežinodamas, į kurią pusę jam pasisukti, nuo smarkių gūsių jis pasvirdavo tai į vieną, tai į kitą pusę. Jo didžiulės jėgos pakako tik šiaip taip išlaikyti vandens paviršiuje savo gremėzdišką nerangų kūną. Jis iš lėto sukosi, ir kaip tik tuo metu didžiulis vandens kalnas, kurio žalsvai juoda viršūnė buvo nusėta tūkstančiais šnypščiančių baltų panterų, užgriuvo laivo denį.

– Čia tai bent! – tarė Vilhelmas, spėjęs laiku užtrenkti kajutės duris.

Frydricho nervai įsitempė jau nebe vien perkeltine, bet ir tiesiogine prasme: jam atrodė, kad jie tapo panašūs į maksimaliai įtemptas, kiekvieną akimirką galinčias trukti stygas.

– Jus tai nervina? – paklausė Halštremas.

– Šiek tiek, – atsakė Frydrichas. – Nenoriu sakyti, kad ne. Juk, atrodo, ir jėgų netrūksta, ir proto pakaktų, o štai kai reikia, tai nieko negali padaryti, nors pavojus akivaizdus.

– Tiesioginis pavojus? – paklausė Vilhelmas. – Kolega, iki to dar nepriėjome. Visų pirma, sraigtas netrukus vėl pradės suktis, o kita vertus, net jei mes iš tikrųjų pradėtume dreifuoti vien su avarinėmis burėmis, galėtume dar kapstytis kokį aštuonetą dienų.

– Kapstytis? Kaip tai suprasti, pone daktare? – paklausė Halštremas.

– Audra eina iš šiaurės – šiaurės rytų. Toks didelis laivas atviroje jūroje neturėtų apvirsti. Taigi mus tikriausiai nuneš prie Azorų salų, ir vieną gražią dieną atsidursime kuria-

me nors iš tenykščių uostų. Tačiau mus gali nunešti dar piečiau ir tada visai galimas dalykas, kad mes po aštuonių dienų išmesime inkarą Kanarų salose ir galėsime gėrėtis puikiomis Tenerifės viršukalnėmis.

Halštremas suirzęs tarė:

– Ačiū už tas Tenerifės viršukalnes. Man reikia į Niujorką. Mus įpareigoja sutartis.

Frydrichas prisiminė savo iki pavojingos ribos įtemptus nervus.

– Aštuonių dienų visiškos nežinios mano nervų sistema neatlaikys, – tarė jis. – Tokiam pasyviam didvyriškumui aš netinku. Aktyviai veikdamas galėčiau padaryti kur kas daugiau.

– Jūs tikriausiai girdėjote apie Odinę Kojinę[1], – su ironija tarė Vilhelmas. – Taigi, kolega, turėtumėt žinoti, kad senieji raudonodžiai Amerikos gyventojai kaip tik labiausiai gerbė pasyvųjį didvyriškumą – tik prisiminkite kankinimo stulpus.

– Na jau ne, su tais kankinimo stulpais nuolankiai prašau palikti mane ramybėje! – atšovė Frydrichas. – Jei aš šiandien sužinosiu, kad mūsų sraigtas sulūžo ir rytoj mes bejėgiškai dreifuosim, tai aš paprasčiausiai neištversiu viso to ir poryt iššoksiu už borto. Kaip tik dėl to aš nusistatęs ir prieš gelbėjimo diržus. Aš jo atsisakysiu, net jei jūs primygtinai man siūlytumėt jį.

Valandos slinko. Pilką dienos prieblandą, lydimą nepaliaujamo kurtinančio jūros ūžimo, pakeitė užslinkusi vakaro tamsa.

---

[1] Fenimoro Kuperio (1789-1851) romanų apie indėnus herojus.

Frydrichas kaip ir visi keleiviai veltui laukė akimirkos, kai sraigtas vėl pradės suktis ir bejėgį laivo korpusą nukreips senuoju kursu. Keleiviai sekė gūsių stiprumą, su baime ir neviltimi skaičiavo, didėja ar mažėja tarpai tarp jų. Audra nesilpnėjo, ir Frydrichą kartais apimdavo kažkokia keista persekiojimo manija. O klaikiausia buvo tai, kad jau kelias valandas iš eilės girdėjosi viduriniajame denyje uždarytų keleivių riksmai. Suvaryti, sugrūsti į vieną vietą, žmonės inkštė, meldėsi, šaukė, įtūžę kvietėsi dangaus pagalbos ir klykė kas iš baimės, kas iš įniršio, o kas tiesiog iš fizinio skausmo. Tarsi nieko nebūtų atsitikę, nustatytu laiku pasigirdo įprastas signalas – kvietimas pietums. Jis nuaidėjo per vis dar nevaldomai dreifuojantį laivą, tokį didžiulį ir drauge tokį bejėgį, kuris, apšviestas daugybės lempučių, dabar priminė apledėjusius pasakų rūmus su tviskančių iliuminatorių eilėmis, nūnai it žaisliukas bejėgiškai blaškomus bangų, – ir Frydrichas pagalvojo, vargu ar atsiras šaltakraujiškų, drąsių ar tiesiog panorusių šiomis aplinkybėmis valgyti žmonių.

Bet Vilhelmas sušuko: "Prie stalo, ponai!", ir kadangi Roza, peršlapusi, bet žvali, sugrįžo prižiūrėti vaikų, tai ilgiau pasilikti Ingigerdos kajutėje nebebuvo kaip. Taigi Frydrichui nebeliko nieko kito, kaip prisijungti prie daktaro Vilhelmo ir Halštremo, kurie ryžtingai žengė ant apledėjusio slidaus denio. Papūga spygavo. Ela pradėjo verkti, o Ingigerda ir Roza energingai ėmėsi raminti ją. Bet prieš išeidamas iš kajutės Frydrichas paklausė:

– Ar nenorėtumėt, kad pasilikčiau? Panele Ingigerda, esu pasiruošęs padėti jums kuo tik galėsiu.

Ingigerda atsakė:

– Ačiū, pone daktare, būtinai sugrįžkite.

Frydrichas pats nustebo, kad taip natūraliai nuskambėjo jo klausimas ir jos atsakymas.

Ir visai nelauktai viskas pasikeitė. Iš visą laivą apėmusio vibravimo, pradedant sienomis ir baigiant grindimis, galima buvo spėti, jog vėl atgijo jėgos, ritmas, veržimosi į tikslą ritmas, jog "Rolando" širdis vėl gyva, vėl pulsuoja. Ingigerda džiūgavo kaip maža mergaitė, o Frydrichas tik sukando dantis. Naujo gyvenimo, naujų perspektyvų ir vilčių plūsmas, galimybė vėl planuoti jį taip išsekino, jog jis susijaudino ir vos ištvėrė nepravirkęs, – čia dar prisidėjo ir atslūgusi įtampa. Sukrėstas jis išėjo į denį.

Ir čia dabar viskas atrodė visai kitaip. "Rolandas" linksmai ir galingai vėl veržėsi pirmyn, į ūžiančią tamsą. Ta siaubingoji tamsos apgaubta, ūžianti ir kriokianti raganų skalbykla, kurioje kunkuliavo pasaulinio tvano vandenys, jam dabar atrodė it kokia linksma smagi šventė. Vėl jis skrodė vandenų kalnus, leidosi žemyn, kad būtų iškeltas į viršų, o paskui su nutrūktgalviška drąsa nerdavo į gilius slėnius tarp tų kalnų, ir tada pašėlusiu greičiu besisukantis sraigtas kelioms sekundėms pakibdavo viršum šėlstančios jūros paviršiaus.

Rinkas sėdėjo ant vokiečių – amerikiečių jūros pašto skyriaus slenksčio ir glostė savo dėmėtąją katę.

– Kaip gerai, kad vėl plaukiame, – negalėjo susilaikyti jo neužkalbinęs Frydrichas, kai svirduliuodamas ėjo pro šalį, nes laivą smarkiai supo.

– *Why?*[1] – flegmatiškai atsiliepė Rinkas.

– Kaip ten bebūtų, – tarė Frydrichas, – geriau jau lėkti visu greičiu negu bejėgiškai dreifuoti, bent man taip atrodo.

– *Why?* – pakartojo savo klausimą ponas Rinkas.

Apačioje koridoriuose, nors laivą ir supo, dabar buvo vėl gan jauku. Atrodė, kad baimę visi pamiršo. Svirduliuodami, stvarstydamiesi už ko pakliuvo, bet juokaudami žmonės skubėjo į valgyklos salę. Netoli virtuvės indų barškėjimas buvo toks garsus, nors ausis užsikimšk, juolab kai ant grindų dar pažiro visa rietuvė lėkščių. Keleiviai juokėsi, linkėjo vieni kitiems gero apetito. Ir visų ausis glostė vėl pradėjusios veikti didžiosios mašinos malonus ritmas, ir to palaimingo poveikio dabar nebūtų galėjusi atstoti jokia kita muzika pasaulyje.

Kadangi Frydrichas buvo gerokai sušlapęs, tai jis ryžosi persirengti savo kajutėje. Adolfas, jo stiuardas, atėjo padėti jam. Kol Frydrichas persirenginėjo, stiuardas ėmė pasakoti apie viduriniajame denyje kilusią paniką, sustojus mašinoms. Kelios moterys ketino šokti į vandenį. Vargais negalais sugebėta nelaimei užbėgti už akių. O vieną lenkę jo kolega stiuardas Šolis ir dar vienas jūreivis tiesiog spėjo nutverti už kojų ir išvilkti ant denio.

– Negali pykti ant žmonių už tai, kad tokia padėtis jiems įvaro baimės, – tarė Frydrichas. – Būtų keista, jei būtų ki-

[1] Kodėl? *(Angl.)*.

taip. Kaip galima tvirtinti, jog tu tvirtai stovi ant kojų, jei žemė po tavo kojomis siūbuoja? Toks žmogus arba meluoja, arba yra taip atbukęs, kad jo vieta jau nebe tarp žmonių, o tarp gyvulių.

– Taip, bet ką mes turėtume daryti, jei mus pagautų tokia baimė? – paklausė stiuardas.

Čia Frydrichas, kaip jam neretai pasitaikydavo, pradėjo dėstyti tuo pamokomu tonu, kuris jam, kaip privatdocentui, buvo pelnęs jaunų klausytojų populiarumą.

– Jūs – kitas reikalas, – tarė jis. – Supratimas, kad atliekate savo pareigą, yra ne tik geriausias atlyginimas jums, bet kartu ir tvirčiausia atrama. Juk žiūrėkite – kol mes, keleiviai, iš baimės drebėjome, virėjai virė sriubą, kepė paukštieną, dalijo ją į porcijas, skuto žuvį, virė ją, puošė petražolėmis, smaigstė lašiniais stirnieną ir panašiai (čia stiuardas ėmė juoktis), tačiau galiu jus užtikrinti, jog kartais lengviau kepsnį kepti negu jį valgyti.

Štai taip Frydrichas ir toliau filosofavo apie bailumą ir drąsą kone iškilmingu ir todėl dar didesnį juoką keliančiu tonu.

Pietūs prasidėjo, ir, nors oras nė kiek nepasitaisė, šiaip ar taip buvo atsilaikyta prieš dar didesnį pavojų, ir todėl dabar už stalų, sustatytų tridančio forma, susėdo gan daug valgytojų. Vyresnysis stiuardas Pfundneris, kurio žilus plaukus laivo kirpėjas nors ir nesupynė į senovinę kasą, tačiau vis tiek gražiai sugarbiniavo ir pakirpo taip, kad jo šukuosena priminė rokoko stiliaus peruką, stovėjo kaip visada didinga poza šalia butaforinio židinio prie įėjimo į salę, iš kur geriausiai matėsi visa salė.

Orkestrėlis užgrojo Gano[1] maršą "Le Pere la Victoire"[2]. Po jo ėjo Žile[3] "Lin du Bal"[4]. Kai orkestras ėmė groti Zupe[5] "Banditų išdaigų" uvertiūrą, rėkaudami ir svirduliuodami į salę įvirto prisiekusieji skato lošėjai. Dėl to savo lošimo ir šį kartą jie kaip paprastai vėlavo. Visi pietautojai gėrė daug vyno – dėl drąsos ir norėdami užsimiršti. Orkestras grojo Folšteto[6] "Linksmuosius brolius", o keleiviai vis dar aptarinėjo praėjusią katastrofą.

– Mes buvome iškėlę nelaimės vėliavą, – kažkas tarė.

– Mes leidome signalines raketas.

– Jau buvo paruošti gelbėjimo diržai ir valtys!

– Na taip, ir dar pylėme alyvą!

Tokios ir panašios replikos skambėjo viena garsiau už kitą, nes salėje nebuvo nei kapitono, nei laivo karininkų.

– Kapitonas nuo pat ryto nepalieka kapitono tiltelio, kažkas paaiškino.

Staiga salės iliuminatorius kažkas apšvietė iš lauko. Visi pietaujantieji nustebę sušuko ir numetė peilius ir šakutes, pašoko nuo stalo ir, stumdydamiesi, grūsdamiesi ir šaukdami "Laivas!", "Garlaivis!", galvotrūkčiais puolė lipti ant denio. Ten iš tikrųjų nepaprastai didingai, tviskėdamas tūkstančiais žiburių, grakščiai, nors ir supamas bangų vos už penkiasdešimties metrų nuo "Rolando"praplaukė pro šalį vienas iš galingiausių to meto transokeaninių garlaivių.

---

[1] Lui Gastonas Ganas (1862-1923) – prancūzų kompozitorius.
[2] Pergalės tėvas *(pranc.)*.
[3] Ernstas Žilė (1856-1940) – prancūzų kompozitorius.
[4] Toli nuo baliaus *(pranc.)*.
[5] Francas Zupė (1819-1895) – austrų kompozitorius.
[6] Robertas Folštetas (1854-1915) – vokiečių kompozitorius.

– “Kunigaikštis Bismarkas”, “Kunigaikštis Bismarkas!” – šaukė keleiviai, atpažinę garlaivį.

Ir tada keleiviai visa gerkle ėmė šaukti valio. Šaukė ir Frydrichas. Neatsiliko ir Halštremas. Ir daktaras Vilhelmas, ir profesorius Tusenas. Žodžiu, šaukė visi, kas tik turėjo gerklę, ir šaukė iš visų jėgų. Tokie pat džiaugsmingi šūksniai girdėjosi ir iš viduriniojo denio. Prie sveikinimo šūksnių prisijungė ir galingos garo sirenos.

Aišku, ir visuose “Kunigaikščio Bismarko” deniuose pasirodė mojuojantys rankomis keleiviai ir buvo girdėti, kaip jie šaukia valio, nors jų balsus beveik visai nustelbė vandenyno ūžimas. “Kunigaikštis Bismarkas” ką tik buvo pasiekęs pasaulio rekordą: jis perplaukė Atlanto vandenyną per šešias dienas, vienuolika valandų dvidešimt keturias minutes. Apie du tūkstančius žmonių dabar tuo dvisraigčiu garlaiviu, vienu iš pirmųjų naujojo tipo egzempliorių, grįžo iš Niujorko į Europą. Du tūkstančiai – dukart tiek žmonių galėjo sutilpti didelio teatro žiūrovų salėje nuo parterio iki pat galerijos.

“Rolandas” vėliavėlėmis signalizavo “Bismarkui”, “Bismarkas” atsakė jam tuo pačiu. Tačiau visas tas epizodas, nuo praplaukiančio laivo pasirodymo iki jo išnykimo, neužtruko nė trijų minučių. Per tą laiką vandenynas buvo užtvindytas šviesų jūros. Ir kai migloje iš “Bismarko” teliko vos įžiūrimi žiburėliai, jo denyje pasigirdo muzika – vėjo gūsių blaškomi nacionalinio himno garsai. Netrukus “Rolandas”, audros ir sniego pūgos plakamas, vėl paliko vienui vienas toliau plaukti savo kursu nakties glūdumoje, vandenyno platybėse.

Orkestras su dar didesniu užsidegimu užgrojo Karlo kadrilį "Šventės garsai" ir Kyslerio galopą "Skandalas mugėje", o keleiviai valgykloje su dvigubu apetitu ir dviguba energija kibo į valgį. Iš visų pusių tik ir girdėjosi susižavėjimo kupini šūksniai: "Pasakiška!", "Nuostabu!", "Puiku!", "Galinga!", "Kolosališka!" Net Frydrichą apėmė pasididžiavimo jausmas ir ramybė, į jį tarsi padvelkė ta atmosfera, kurios šiuolaikinio žmogaus dvasiai reikia kaip oro plaučiams.

– Kad ir kiek mes besipriešintume, kolega, – tarė Frydrichas. – Kad ir kiek aš kaip vakar vakare beužsipulčiau šiuolaikinę kultūrą, toks vaizdas, kuriuo ką tik gėrėjomės, negali nesujaudinti iki sielos gelmių. Argi nekeista, kad žmogaus protas ir rankos iš paslaptingų gamtos jėgų sugebėjo pagaminti tokį dalyką, tą nepakartojamą kūrinį, tokį laivą!

Juodu susidaužė. Ir ne tik jie – stikleliai skambėjo už daugelio stalų.

– Ir koks narsumas, kokia begalinė drąsa, koks bebaimiškumas įkūnyti jame, prieš tas pačias gamtos jėgas, kurių žmogus tiek tūkstantmečių bijojo, – kalbėjo Frydrichas, – kiek žmogaus išradingumo įdėta į jį: nuo kilio iki stiebo viršūnės, nuo bušprito iki pat sraigto. Žodžiu, į visą tą galingą gyvą organizmą!

– Ir visa tai, kolega, – tarė laivo gydytojas, – ką turime šiandien, pasiekta vos per kokį šimtą metų, vadinasi, tai yra tik vystymosi pradžia. Kas nori, lai sau spyriojasi, bet mokslas, juolab technikos pažanga yra amžina revoliucija, visų žmogaus raidos pakopų tikroji ir vienintelė reformacija. Ir jau nie-

kas nebesulaikys to, kas čia prasidėjo, tos raidos, kuri ir yra nepaliaujama pažanga.

– Tai vis žmogaus protas, – tarė Frydrichas. – Tūkstančius metų pasyviai tūnojęs, jis staiga suaktyvėjo. Be abejo, žmogaus smegenys, taip pat ir socialinė visuomenės veikla įžengė į naują raidos etapą.

– Taip, – sutiko Vilhelmas, – gal tam tikra prasme žmogaus protas buvo aktyvus ir senovėje, tik jis per ilgai kovojo su savo paties atspindžiu veidrodyje.

– Tada tikėkimės, – pritarė jam Frydrichas, – kad jau nebetoli tų visų dar išlikusių iki mūsų dienų kovotojų su atspindžiais veidrodyje, sukčių, Polinezijos šundaktarių ir burtininkų paskutinioji valanda ir kad visi tie flibustjerai ir ciniški piratai, kurie tūkstančius metų gyveno ir dabar tebegyvena iš sielų medžioklės, bus priversti pasitraukti iš kelio greitai ir užtikrintai plaukiančiam pirmyn civilizacijos laivui, kurio vienintelis savininkas yra Humanizmas, o jo kapitonas – Intelektas!

Pavalgę Frydrichas ir daktaras Vilhelmas pakilo į viršų ir nuėjo į rūkomąjį kambarį. Už stalo sėdėjo skato lošėjai. Jie rūkė, gėrė viskį ir kavą, mėtė kortas ant stalo ir atrodė, jog niekas daugiau jų nedomina. Frydrichas užsakė vyno ir toliau dirgino pats save. Jam skaudėjo galvą, ir taip smarkiai, kad skausmas apėmė net sprandą. Nuo nuovargio maudė akių vokus, tačiau kai tik jis užsimerkdavo, vietoj tamsos išvysdavo kažkokią skausmingą vidinę šviesą. Buvo sudirgintas kiekvienas jo nervas, kiekvienas raumuo, kiekviena ląstelė, ir apie miegą negalėjo būti nė kalbos. Jam atrodė, kad kaip viena akimirka pra-

lėkė ištisos savaitės, mėnesiai, metai, nors iš tikrųjų nuo išplaukimo iš Sautamptono praėjo vos trys su puse dienos.

– Kolega, jūs pavargęs, – tarė Vilhelmas. – Gal geriau jau nekviesiu jūsų į mirusio kūriko laidotuves.

– Nieko baisaus, ateisiu, – atsakė Frydrichas. Jį apėmė kažkoks skausmingas įniršis ir pasiryžimas negailėti savęs ir iki dugno išgerti pačių karčiausių įspūdžių ir išgyvenimų taurę, kurią galėjo pasiūlyti šis nuo didžiojo žmonių pasaulio atitrūkęs, bangų mėtomas ir blaškomas mažas jo gabalėlis.

Abu gydytojai atėjo tuo momentu, kai kūriką Cikelmaną, ketinusį Amerikoj aplankyti savo motiną, o gal apskritai susirasti ją, jau baigė įsiūti į burinę drobę. Tuščias kambarys buvo menkai teapšviestas nedidelės elektros lemputės. Frydrichas prisiminė savo sapną, kaip velionis kūrikas, laikydamas rankose virvutes, kuriomis parišinėjo vynuogynojus, nuvedė jį ir Peterį Šmitą pas šviesdarius. Kūriko išvaizda buvo smarkiai pasikeitusi: veidas buvo tarsi išlietas iš geltono vaško ir prie jo priklijuoti plaukai, antakiai, barzda. Tačiau Frydrichui pasirodė, jog velionis gudriai šypsosi. Ir kai jaunasis gydytojas, apimtas keisto jaudulio ir smalsumo, įdėmiau įsižiūrėjo į jį, jam pasirodė, jog velionis sušnibždėjo: "*Legno santo!* Šviesdariai!"

Kai pagaliau audeklas uždengė ir lavono veidą ir jūreiviai stambiais dygsniais baigė užsiūti drobulę, jie su vargu pakėlė tą didelį burine drobe apsuktą kokoną ir pririšo prie obliuotos lentos su pritvirtintu gelžgaliu, kad būtų sunkesnė. "Įdomu, ar kada nors iš tokio kokono išsiris peteliškė?" – klausė Frydrichas pats savęs.

Visa laidojimo procedūra bangų mėtomame laive, kai reikėjo demonstruoti tiesiog akrobatinius sugebėjimus, buvo daugiau juokinga negu šiurpi. Nors čia buvo laidojamas tik mirtingas nemirtingos sielos apvalkalas, norom nenorom piršosi liūdna mintis, ar tik jis vienas atiduodamas tai siaubingajai pasaulinio vandenyno dykumai.

Kadangi tokiu oru išmesti lavoną už borto buvo nelengvas dalykas, o ant siūbuojančio ir visą laiką bangų užpilamo denio surengti atsisveikinimo ceremoniją buvo neįmanoma, tai kasininkas paprašė susirinkusiųjų, kurių buvo nedaug, tylomis pasimelsti už mirusiojo vėlę. Kapitonas fon Keselis ceremonijoje nedalyvavo, nes jis negalėjo palikti kapitono tiltelio. Po to keturi kūriko kolegos svyruodami, klupčiodami, stabčiodami ir sunkiai šnopuodami nuvilko sunkų nešulį prie turėklų, o paskui nutaikę momentą išmetė jį į jūrą.

Vilhelmas palinkėjo Frydrichui labos nakties ir pridūrė:

– Pabandykite užmigti!

Juodu persiskyrė, ir Frydrichas pradėjo ieškoti ant denio ramesnės vietos, kur galėtų praleisti naktį. Jis buvo pasiryžęs mieliau praleisti tamsią naktį šaltame ore, blyškioje prie stiebų pritvirtintų lankinių lempų šviesoje, čaižomas šalto vėjo gūsių, negu slogioje ankštoje kajutėje su uždarytais iliuminatoriais ir karštu tvankiu oru. Tačiau čia, ant denio, jį laikė ne tik ta baimė, bet, ko gero, dar daugiau noras pavojaus atveju būti kuo arčiau Ingigerdos Halštrem. Ir kai jis, užsimaukšlinęs ant akių skrybėlę, įtraukęs

smakrą po palto apykakle, įsitaisė netoli kamino, remdamasis nugara į šiltą sienelę, staiga nusišypsojo, prisiminęs, jog lygiai ta pačia poza ir toje pačioje vietoje vakar rado architektą Achleitnerį.

Frydricho ausyse ūžė. Jis juto, kaip smarkiai siūbuoja virš jo galvos lankinės lempos, juto tolygius šuorus, ir tame bangų ūžime ir šniokštime girdėjosi, kaip takelaže ūžauja vėjas – tikra kačių muzika: įnirtingas piktas kniaukimas, pasiruošusio šuoliui tigro urzgesys. Paskui Frydrichui dingojosi, jog jis girdi pasiklydusių vaikų gailų inkštimą ir verkšlenimą, ir dabar jis jau aiškiai įžiūrėjo pulkelį vaikų, susispietusių aplink neštuvus, kuriuose gulėjo negyvas kūrikas, ir garsiai aimanuojančių. Na ir, aišku, vėl pasirodė tie šviesdariai. Frydrichas staiga sugriebė vieną iš jų ir ketino nusitempti į Ingigerdos Halštrem kajutę. Tačiau Ingigerda tuo momentu kaip tik vilkosi drabužius, ruošdamasi sušokti savo garsiąją pantomimą. Didysis voras jau kybojo ir mezgė tinklą, į kurį vėliau turėjo susukti Marą. Frydrichas paprašė šluotos – norėjo sutrukdyti šokiui ir iššluoti tą vorą. Šluota atsirado, tačiau ji kaipmat pavirto tarnu, kuris nešiojo ir pylė vandenį; paskui pasirodė antras tarnas, po jo trečias, ketvirtas, penktas, kol viską užliejo šniokščiantis vanduo.

Frydrichas nubudo. Jis suprato, kad jam prisisapnavo "Burtininko mokinio"[1] scena. Jo lūpose sustingo burtažodis, kuriuo galima sustabdyti vandenų srautus. Bangos ūžė.

[1] J.V.Gėtės eilėraštis.

Frydrichas vėl užmigo. Dabar tas bangų ūžimas pavirto upe, kuri buvo čia pat, prie Frydricho kojų. Švietė saulė, buvo skaistus rytas. Iš kito kranto atplaukė Frydricho žmona, apsirengusi gėlėta suknele, jauna ir graži, irkluodama nedidelę valtelę. Jos švelni, tamsi, apkūnoka figūra buvo kupina vestalės žavesio ir moteriško grožio. Iš netoliese esančio miško išėjo Ingigerda – tokia švelni ir graži savo šviesiais plaukais ir baltutėle oda. Saulės nutviekstas kraštovaizdis taip harmoningai derinosi su jos tyra nuogybe, kad atrodė, jog visa tai vyksta dar prieš Adomo ir Ievos išvarymą iš rojaus.

Frydrichas paėmė už rankos nuolankiai besišypsančią žmoną, paskui paėmė Ingigerdos Halštrem ranką – minkštutę, švelnią ir klusnią – ir sujungė jas, sakydamas Ingigerdai:

"Tu būsi vėl skaisti, tu būsi vėl tyra,
Tave juk apvalys mano širdies liepsna".

Tačiau dangus ėmė niauktis. Miškas užtemo, vaiduokliškas mėnulis patekėjo virš baisaus, kaip audringa jūra ošiančio miško. Frydrichas bėgo užtemusio lauko kraštu, kai staiga jam už nugaros pasigirdo šauksmai: "Moiros! Moiros!" [1]

Ir tuo metu sunkiai, tarsi milžiniškų juodų sparnų mostelėjimo atplėštas, nuo miško krašto atskilo gabalas juodumos. Tai buvo paukštis, kuris plasnojo paskui jį, kaskart vis garsiau klykdamas: "Moira, Moira!" Frydrichas bėgo, tarsi

[1] Senovės graikų mitologijoje trys likimo deivės.

vejamas baisiojo Roko[1]... "Moira, Moira!" Jis išsitraukė lenktinį peilį, kad turėtų kuo gintis... Frydrichas nubudo ir pamatė, jog nusirengęs guli savo lovoje; kažkas jį, kaip jis vakar Achleitnerį, nuvedė žemyn į jo kajutę. Tačiau ir nubudus jo ausyse tebeskambėjo tas šauksms "Moira!"

Pamiegojęs kelias valandas, Frydrichas staiga nubudo ir pamatė besąs kažkur koridoriuje, kur jis šnekino stiuardus, jau pradėjusius savo rytmetinius darbus. Ne iš karto suvokė, jog apsirengęs vienais marškiniais. Iki šiol niekada lunatizmu nesiskundė. Dabar suprato, kad nėra apsidraudęs ir nuo šios ligos. Jis sutriko, susigėdo ir taip kaip stovi, vienais marškiniais, stiuardo lydimas sugrįžo į savo kajutę. Ir čia pamatė, jog kajutėje ant grindų per tris keturis colius vandens. Tikriausiai prakiuro vamzdis. Jis užsiropštė ant lovos, ir gulėjo prisiplojęs, įsirėmęs kojomis į kojūgalį, kad nenusiristų laivui sūpuojant.

Tuoj po šešių Frydrichas jau buvo ant denio savo įprastoje vietoje ant suolo, ir laikė apgniaužęs rankomis karštą puodelį arbatos. Oras buvo siaubingas. Rytas buvo kaip niekada šaltas ir niūrus. Bangos dar labiau įsisiautėjo. Nakties tamsą pakeitė brėkštančio ryto prieblanda. Nuo vandens ūžesio ir vėjo kaukimo buvo galima apkursti. Frydrichui spengė ausyse. Tačiau laivas atkakliai kovojo toliau, ir nors pamažu, veržėsi pirmyn, laikydamasis nustatyto kurso.

Frydrichas nepatikėjo savo ausimis, kai staiga pro audros triukšmą išgirdo dangiškus bažnytinės muzikos garsus –

[1] Rokas – milžiniškas paukštis arabų folklore.

ramius, šventiškai pakilius. Bažnytinio choralo akordai ir harmonija iki ašarų sujaudino Frydrichą. "Tad dėkokime visi Dievui širdimi, burna ir rankomis." Tada jis prisiminė, jog šis niūrusis rytas, kuris dar tik prasidėjo, buvo sekmadienio rytas, ir jį laivo orkestras, nepaisydamas ciklono, kaip įprasta pradėjo šiais bažnytinės muzikos garsais. Orkestrantai susirinko rūkomajame, į kurį retai kas teužsukdavo ir kuris buvo prie pat laiptų, vedančių į žemutinį denį, ir iš ten melodija, nors ir silpnai tegirdima, sklido po visą laivą. Tie iškilmingi, paprasti ir nekalti garsai akies mirksniu sutirpdė Frydricho sieloje visą susikaupusią rūstybę, sumaištį, agresyvumą. Jis prisiminė savo jaunystę, tuos kupinus nekaltybės rytmečius, tą didelės laimės nuojautą, jos laukimą, tuos sekmadienius, tas švenčių dienas, tėvo ar motinos gimtadienius, kai vaikus iš rytmetinio miego pažadindavo pulko orkestro grojama choralu prasidedanti serenada. Ką reiškė ši diena palyginti su ana praeitim? Kas skyrė tas dvi datas – kiek beprasmiškų darbų, kiek neišsipildžiusių svajonių, brangia kaina įgytų žinių, kiek godžiai siekto turto, kuris paskui vis tiek pradingo, kiek išblėsusios meilės, užgesusios aistros, kiek daug pirmųjų susitikimų ir sunkių atsisveikinimų, varginančios skausmingos kovos dėl bendriausių ir dėl konkrečių dalykų, kiek kilnių ketinimų, vėliau sutryptų ir supurvintų, kiek pastangų siekiant laisvės ir ieškant savo vietos gyvenime, pasibaigusių akla nelaisve.

Nejaugi Dievo akyse jis buvo tokia svarbi persona, kad šis nusprendė pasiųsti jam tokius rafinuotus išbandymus, tokius karčius apsivalymo būdus?

– Kokia neviltis! – garsiai šaukė Hansas Fiulenbergas, pasirodęs prie vedančių į kajutes laiptų. – Nebegaliu daugiau – tuoj išprotėsiu.

Tačiau ir jis, ir Frydrichas, ir visi kiti keleiviai, kurie irgi buvo visiškai išsekę ir apatiški ar apimti nevilties, ir toliau vilko tą baisiąją naštą, skaičiuodami valandas nuo ryto iki pietų, nuo pietų iki vakaro, paskui nuo vakaro iki ryto. Visiems atrodė, kad jie nesuskaičiuojamą daugybę kartų jau buvo prie mirties, tačiau visi tebegyveno, nors ir netekę jėgų, ir kupini nevilties. Dauguma jų manė, kad daugiau nebeištvers nė valandos, o jiems buvo aiškiai pasakyta, jog iki Niujorko teks pakentėti dar ne mažiau kaip tris kartus po dvidešimt keturias valandas.

Nors pirmadienį trumpam išlindo saulė, tačiau audra nenurimo ir diena buvo išties siaubinga. Viską, kas tik buvo nepakankamai pritvirtinta, bangos nušlavė nuo denio. Nesiliaujantys klyksmai, sklindantys iš kovojančio su bangomis viduriniojo denio, labiau panėšėjo į vedamų skersti gyvulių bliovimą. Antradienio naktis buvo tikra kankynė, ir niekas, išskyrus netekusius sąmonės dėl silpnumo ar dėl jūros ligos, negalėjo sumerkti akių. Antradienį ankstų rytą, vos pradėjus brėkšti, kiekvieną pirmosios klasės kajučių keleivį aplankė stiuardai ir pribloškė juos vienu vieninteliu ramiai ištartu žodžiu: "Pavojus!"

Frydrichas jau kurį laiką nenusirengęs vartėsi lovoje, kai ir jo kajutės duris pravėrė jo stiuardas ir rimtu tonu, kaip to reikalauja tarnybinė instrukcija, ištarė tą patį žodį – "Pavojus!" Ta proga tokios trumpos, bet reikšmingos žinios pranešėjas įjungė

elektros lemputę. Frydrichas pašoko. Jis sėdėjo ant lovos – išlipti iš jos jam trukdė iš kiauro vamzdžio pribėgęs vanduo, kuris, nelygu kurion pusėn pasvirdavo laivas, subėgdavo tai į vieną, tai į kitą pusę. Iš pradžių jis nebuvo visiškai tikras, ar iš tiesų girdėjo tą žodį – gal taip jam tik pasirodė: juk ko tik nepasitaiko, kai nervai tokie pavargę ir sudirgę! Tačiau kai aiškiai išgirdo stiuardus beldžiantis į gretimų kajučių duris, durų virstelėjimą ir dar kelis sykius pakartotą tą patį žodį, jis iškart atsitokėjo.

– Gerai, – tyliai tarė jis ir, rūpestingai užsimetęs paltą, išėjo, tarsi visai pašalinis stebėtojas, susiruošęs pasižiūrėti kažkokio spektaklio.

Koridoriuje nebuvo nė gyvos dvasios. Frydrichas pagalvojo: "Na gerai, matyt, mums nematomos jėgos, kurių rankose mes, žmonės, esame tik žaisliukai, užsimanė paskutinį kartą mus pašokdinti". Frydrichas ne šiaip sau buvo pažadintas iš miego – ne, jis buvo ištrauktas iš šimtasluoksnės sapnų ir miego gelmės ir išblaivintas. Tačiau tuoj jam ėmė vėl rodytis, kad visa tai tėra jo pairusių nervų fantastiniai apgaulingi regi-niai, ir jau buvo besugrįžtąs į kajutę.

Tik dabar jam dingtelėjo, jog nebegirdėti mašinų ritmingo kalenimo ir besisukančio sraigto pūkščiojimo. Jam staiga pasirodė, jog milžiniškas laivas plūduriuoja vandenyno platybėse, paliktas keleivių ir įgulos, gelbėdami savo kailį, visi jį užmiršo. Pro šalį prasvirduliavo kažkoks keleivis šilkiniu chalatu. Frydrichas nustebęs paklausė, kas gi atsitiko.

– Ak, nieko, – atsakė keleivis. – Aš tik ieškau savo stiuardo. Mane kamuoja troškulys. Mielai išgerčiau stiklinę limonado.

Keleivis nusvyravo į savo kajutę.

– Asilas! – tarė Frydrichas, išplūsdamas pats save, išvadindamas visišku bepročiu. Tačiau tyla baisiausiai slėgė, ir Frydrichas, paklusdamas kažkokiam laukiniam instinktui, puolė pirmyn, genamas noro kuo greičiau atsidurti ant denio.

Kažkas užstojo jam kelią ir paklausė, kur jis taip skuba.

– Pasitraukit! – sušuko Frydrichas. – Ne jūsų reikalas.

Tačiau klaikiai atrodantis, aiškiai jūros ligos iškankintas, pusiau apsirengęs, į lavoną panašus žmogus iš kelio nepasitraukė, tik sušuko:

– Kas čia užėjo tiems stiuardams – ar jie visi išprotėjo?

Tuo metu visai prie Frydricho ausies sučirškė elektros skambutis, ir po akimirkos prie išsigandusio žmogelio, kuris buvo užtvėręs kelią Frydrichui, prisijungė dar dešimt, dvidešimt, trisdešimt dar kitų į jį panašių vaiduoklių. Jie šaukė:

– Kas čia darosi? Kas atsitiko? Mes skęstame! Pavojus!

– Stiuarde, stiuarde! – kažkas šaukė įsakmiu balsu.

– Kapitone, kapitone! – antrino jam kitas.

– Prakeiktas sumautas balaganas! – užsikirsdamas plūdosi trečias. – Niekaip neprisišauksi stiuardo! Kiek čia galima tyčiotis iš žmonių?

Elektriniai skambučiai čirškė kaip pašėlę.

Frydrichas pasuko atgal ir nubėgo ilgu koridoriumi į priešingą pusę, nusileido žemyn ir, niekieno nesulaikytas, praėjo pro mašinų salės langus. Cilindrai ir velenai nejudėjo. Iš laivo gilumos, kur buvo katilai ir kūryklos, nepaisant laivo sienų braškėjimo ir girgždėjimo, girdėjosi ir kitoks garsas, prime-

nantis vandens čiurlenimą ir pliuškėjimą. "Nejaugi sprogo katilas?" – pagalvojo Frydrichas visai pamiršęs, kad tokiu atveju būtų girdėjęs, kaip švilpdamas veržiasi garas. Tačiau Frydrichas čia nesustojo, o nulėkė toliau, pro pašto skyrių achterštevenio ir antrosios klasės kajučių link. Bebėgdamas staiga prisiminė, koks laimingas jautėsi Paryžiuje, kai Operos aikštėje kontoroje "Thomas Cook ir sūnus" jam pasakė, jog jis dar galįs suspėti į "Rolandą", stovintį kanale prie Sautamptono. Ir kurių galų jis tada net drebėdamas iš nekantrumo ir baisiausiai bijodamas pavėluoti taip lėkė tiesiai į savo pražūtį?

Prie durų, už kurių buvo antrosios klasės kajutės, Frydrichas susidūrė su kirpėju.

– Ugnis užgeso! – sušuko šis. – Susidūrimas! Vanduo prasiskverbė į patalpas po mano salonu.

Skambučiai nesiliovė čirkšti. Kirpėjas nešėsi du gelbėjimo diržus.

– Kam jums du? – paklausė Frydrichas, paėmė iš jo vieną ir nulėkė toliau.

Jis pasiekė užpakalines duris į denį, tačiau negalėjo išeiti pro jas. Iš laivo padėties iš karto suprato, jog laivui atsitiko kažkas nepataisoma. Laivo pavėjinė pusė buvo iškilusi aukštai, o priešvėjinė pusė buvo tik per tris ar keturis metrus virš vaterlinijos. Kadangi "Rolando" pasturgalis buvo nugrimzdęs daug žemiau nei priekis, bandyti deniu slinkti į priekį, tuo labiau taip banguojant jūrai, buvo labai rizikingas ir beveik beviltiškas dalykas. Nori nenori Frydrichui teko tuo pačiu keliu, kuriuo ką tik atėjo, vėl sugrįžti atgal į priekį ir pakilti į viršų.

Kai po penkiolikos sekundžių Frydrichas priėjo laiptus, vedančius į denį virš valgyklos, jis pats nebūtų sugebėjęs paaiškinti, kaipgi jam vis dėlto pavyko prasibrauti per koridorių, sausakimšą nuo keleivių, kaip jo nesutraiškė, nepasmaugė, nesutrypė. Jo kakta ir rankos buvo subraižyti, ir, tvirtai įsikibęs durų rėmo, jis karštligiškai tarėsi su daktaru Vilhelmu. Vilhelmas įsikibo į jį, ir abu gydytojai, nekreipdami dėmesio į mirtiną pavojų, leidosi kapitono tiltelio link. Susilenkę slinkdami pavėjine puse, glausdamiesi prie denio konstrukcijų, jie staiga pamatė, kaip brėkštančio ryto prieblandoje kažkas iškilo aukštai aukštai, ir jau kitą akimirką abu atsidūrė iki juosmens vandenyje. Didžiulė banga būtų juos kaip šapelius nunešusi į jūrą, jei jie nebūtų tvirtai įsikibę į turėklus.

Kapitono tiltelis atrodė taip pat kaip visada. Kapitonas fon Keselis stovėjo palinkęs į priekį, iš pažiūros jis buvo visai ramus. Milžinas fon Halmas, prisidėjęs prie akių žiūronus, stengėsi ką nors įžiūrėti pro vėl sutirštėjusį rūką. Laivo sirena kaukė. Prie forštevenio buvo leidžiamos signalinės raketos ir šaudė patrankėlė. Iš dešinės nuo kapitono stovėjo antrasis karininkas, o trečiasis karininkas ką tik gavo įsakymą: “Nukirsti virves, gelbėjimo valtis nuleisti į vandenį!”

– Nukirsti virves, gelbėjimo valtis nuleisti į vandenį, – pakartojo antrasis karininkas ir dingo vykdyti įsakymo.

Visa tai stebint, Frydrichą iš pradžių vėl apėmė jausmas, kad tai kažkas nerealaus. Nors apie tai, kad taip gali atsitikti, jis ir anksčiau pagalvodavo ne kartą, tačiau tik dabar suprato, kad iki šiol nepakankamai rimtai įvertino šį pavojų. Dabar jis aiš-

kiai suvokė, jog tai, ką mato, yra nepermaldaujama realybė, ir vis dėlto nesugebėjo su ja susitaikyti. Tarė pats sau, kad ir jam reikėtų kaip nors įsėsti į gelbėjimo valtį. Kapitono mėlynų akių žvilgsnis praslydo pro jį, bet jis jo arba nepažino, arba net nepastebėjo. Ramiu balsu jis davinėjo nurodymus; ir jis skambėjo kaip visada melodingai tarsi vienas į kitą atsitrenkę biliardo rutuliai.

– Visiems į denį! Pumpuotojai į vietas!

– Visiems į denį! Pumpuotojai į vietas! – pakartojo karininkas, prieš nusileisdamas ant denio.

– Moteris ir vaikus prie dešiniojo borto! – nuaidėjo nauja komanda.

– Moteris ir vaikus prie dešiniojo borto! – tarsi aidas atkartojo karininkas.

Prie kapitono priėjo junga Panderis. Jam kilo drąsi ir originali idėja pasiūlyti kapitonui gelbėjimosi diržą. Fon Keselis paglostė jaunuoliui galvą.

– Ačiū, sūneli, man jos nereikia, – tarė jis.

Paėmęs pieštuką greitosiomis brūkštelėjo kelis žodžius ir padavė jungai lapelį, tardamas:

– Šok, vaikine, greičiau į valtį ir perduok tai mano seserims – jei tik pavyks!

Iš pavėjinės pusės jūra dar labiau įsisiautėjo. Didžiulė banga pakėlė ir pakreipė vis dar tebeapšviestą didelį laivą. Frydrichas veltui stengėsi nusikratyti sunkaus it švinas abejingumo, sukausčiusio stebint šį sunkiai suvokiamą reginį. Ir staiga jį pagavo siaubas. Jis stengėsi jį įveikti, nes nieku gyvu nenorėjo

pasirodyti bailiu nei savo, nei kitų akyse. Ir jis nusekė paskui savo kolegą Vilhelmą, kuris, savo ruožtu, stengėsi neatsilikti nuo jungos Panderio.

– Reikia įsėsti į valtį, – tarė Vilhelmas. – Visiškai aišku, kad mes skęstame.

Po akimirkos Frydrichas jau buvo Ingigerdos kajutėje.

– Kelkitės! Pirmyn! Žmonės jau sėdasi į valtis!

Duris jis paliko praviras, ir pro jas aiškiai buvo matyti, kaip junga Panderis ir dar du jūreiviai kirviais kapoja apledėjusias virves, kuriomis buvo pritvirtintos gelbėjimo valtys. Ingigerda paklausė, kur jos tėvas. Paskui prisiminė ir Achleitnerį. Frydrichas patarė jai pagalvoti verčiau apie save. Nusileisti dabar žemyn neįmanoma – tai pražūtis.

– Renkitės, renkitės!

Ingigerda pakluso ir tylėdama paskubomis rengėsi. Tik dabar vienas iš stiuardų, praeidamas pro Ingigerdos kajutę, trumpai šūktelėjo jai:

– Pavojus!

– Koks pavojus? – sušuko mažoji mergina. – Argi mes skęstame?

Tačiau Frydrichas jau sugriebė ją, pakėlė ant rankų ir nunešė prie gelbėjimo valties. Kaip tik tą akimirką virvės buvo nukirstos, ir valtis ėmė leistis į rūko gaubiamą sukūriuojantį vandenį.

– Moterys ir vaikai, į kitą pusę! – pasigirdo ryžtinga trečiojo karininko komanda.

Jo komanda buvo skirta ne tik Ingigerdai, bet ir tarnaitei Rozai, kuri, visa išraudusi nuo įtampos, tarsi bijodama

pavėluoti į tramvajų su pilnais krepšiais pirkinių, tuo momentu pasirodė ant denio, – negalėjai atsistebėti, su kokia jėga ji tempė savo storomis rankomis ponią Lybling ir abu vaikus.

– Moterys ir vaikai, į kitą pusę! – gal net per daug energingai pakartojo trečiasis karininkas, tik, laimė, jo dėmesį atitraukė užvirusi kova dėl sekančios gelbėjimo valties. Negalima buvo gaišti nė minutės, ir, nepaisydami dviejų jūreivių ryžtingo pasipriešinimo, Frydrichas, junga Panderis ir daktaras Vilhelmas laimingai nuleido Ingigerdą į valtį. Pasirodo, Frydrichas sugeba pakovoti kaip ir dera tikram prūsui. Niekas negalėjo atsispirti jo geležinei jėgai: pagaliau ir ponia Lybling, ir Roza buvo įsodintos į valtį, nors tai padaryti buvo oi kaip nelengva.

Frydrichas šaukė, įsakinėjo, plūdo jūreivius ir bocmaną, šie atsilygino jam tuo pačiu. Jis darbavosi, jis kovojo: nors neturėjo nė menkiausios vilties kibirkštėlės, nors puikiai suvokė, kokia beviltiška padėtis. Viskas baigta. Viskas žuvo. O jei kas nors dar abejojo, galėjo įsitikinti savo akimis. Pavyko laimingai nuleisti į vandenį ir sekančią valtį. Trys jūreiviai sušoko į ją. Valtis siūbavo, bangos kilnojo ją. Frydrichui dingojosi, jog tarp aštuonių ar devynių jau spėjusių į ją patekti keleivių buvo ir pažįstamų veidų, bet staiga bangos užpylė valtį, ir ji dingo. Tai buvo panašu į fokusininko triuką: toje vietoje, kur ką tik ant bangų sūpavosi pilna žmonių medinė valtis, dabar ničnieko, išskyrus putas, nebuvo matyti.

Ryto prieblanda iš juodai pilkos pamažėl tapo rusvai pilka, brėkštanti diena artinosi kažkokiu svetimu ir abejingu žingsniu. Kartais, kai rūkas kiek prasisklaidydavo, Frydrichui trumpam dingojosi, jog jis atsidūrė ramiame slėnyje tarp kalnų, žydinčioje pievoje, nusagstytoje žiedlapių baltumo. Tiktai netrukus tie kalnai, tarsi stūgaujančios uragano dvasios, įsiveržė į slėnį. Masyvios stiklinės viršūnės ėmė lūžinėti ir jų skysto pavidalo uolos įnirtingai užgriuvo "Rolandą" ir kaip nendreles nulaužė abu atsarginius stiebus. Nelaimingasis laivas katilams atšalus jau nebegalėjo net pasiųsti pagalbos šauksmo. Jo aplamdyto gigantiško korpuso priekis buvo dar aukštai iškilęs virš vandens. Į orą kilo raketos. Nuo priekinio stiebo be perstojo buvo signalizuojama vėliavėlėmis, tik jų signalai be jokio atsako dingdavo šėlstančioje stichijoje. Viduriniajame denyje buvo tylu. Užtat iš pavėjinės pusės sklido neįprastas triukšmas, tarsi minios žmonių krykštautų ir spygautų tarp mugės būdelių, čiuožynių ir karuselių. Pro uragano ūžesį aiškiai girdėjosi tarsi bičių dūzgimas, kurį kartkarčiais nustelbdavo pasipiktinęs ar susijaudinęs moterų klyksmas. Frydrichas prisiminė savo juodbruvę Deborą. Prisiminė ir Vilkę, ir staiga pamatė jį, einantį paskui Artūrą Štosą, kurį vedė jo ištikimasis tarnas Bulkė. Jis buvo įkaušęs ir linksmai šaukė, tarsi visa tai būtų tik smagus spektaklis. Tačiau jis buvo ne vienas, o su senyva darbininke, kurią jis pusiau užtempė, pusiau užnešė ant denio. Nustūmęs į šalį Štosą ir Bulkę, jis sėkmingai įsodino ją į valtį. Ingigerda vis šaukė tėvą ir Achleitnerį.

Tačiau vietoj jų šalia jos valtyje atsidūrė berankis Štosas, kurį virve nuleido Vilkė kartu su Bulke.

Netoli Frydricho, pravėręs savo pašto skyriaus duris, ant slenksčio stovėjo ponas Rinkas, rankoje laikydamas katę.

Frydrichas šūktelėjo jam:

– Atrodo, kad prasti popieriai, pone Rinkai!

– *Why?* – flegmatiškai atsakė šis.

Po akimirkos kažkas išsigandusiu balsu suriko jam:

– Kas atsitiko, kas čia darosi?

– Nieko! – atsakė šis.

Tuo tarpu Vilkė su Bulke nuleido į valtį ir daktarą Vilhelmą.

– Ta mergina ten apačioje baigia užkimti beklykdama, – tarė Bulkė. – Vis šaukia tėvą.

Ingigerdos klyksmas draskė Frydrichui širdį. Tačiau Halštremo niekur nesimatė. Frydrichas nuėjo pasižiūrėti į tą ne itin mėgstamą rūkomąjį, nors jame tebedegė elektros lemputės, viduje stovintys apmušti minkštasuoliai jį pasitiko tarsi pragaro nasrai.

– Čia nieko nėra, – tarė Vilkė, netikėtai atsiradęs šalia jo.

Abu toliau leidosi laiptais žemyn. Priešais valgyklą ir pačioje salėje buvo tuščia. Kadangi laivas buvo pasviręs, tai prie salės durų pūpsojo krūva čia atriedėjusių lėkščių ir sidabrinių stalo įrankių. Frydrichas sušuko visa gerkle:

– Halštremai! Achleitneri! Eikite čia!

Niekas neatsiliepė. Užtat salėje pasigirdo trankus maršas, tikriausiai kapitono įsakymu, kad keleiviai taip nebijotų ir nepanikuotų. Tačiau kaip tik dabar, žiūrėdamas į tą mir-

ties šventei pasiruošusią ryškiai nutviekstą ir muzikos garsų užtvindytą tuščią salę, Frydrichas pajuto, kaip jį apima siaubas. Jis leidosi bėgti, jis bėgo nuo mirties.

Netrukus jis jau buvo valtyje, kuri ruošėsi atsistumti nuo laivo. Frydrichas ėmė protestuoti ir smarkiai susikirto su karininku, kuris irgi įsėdo į valtį ir paėmė į savo rankas vairą. Frydrichas niekaip negalėjo ryžtis palikti likimo valiai narsųjį Vilkę iš Hoišojerio, kuris taip drąsiai lydėjo jį po laivą, tačiau tasai vis dar nesirodė. Ir staiga pamatė, kaip šis nuo laiptų stogelio čiuožia iki pat turėklų, tarsi rogutėmis nuo kalniuko. Frydrichas sušuko jam:

– Vilke! Vilke! Greičiau į valtį!

– Tuoj, tuoj! – kelis kartus pakartojo Vilkė. Jis kažkur aptiko gelbėjimo diržų ir dabar iš įvairių vietų svaidė juos į jūrą, kur beviltiškai kepurnėjosi nuplauti nuo denio žmonės. Tuo tarpu gelbėjimo valtis, bangų ir irklų genama, nutolo nuo "Rolando" per dvidešimt trisdešimt metrų.

Dabar matėsi vieta, į kurią įsirėžė svetimas laivas ar plūduriuojantys kokio nors sudužusio laivo likučiai: didžiulė skylė, kuri ir tapo katastrofos priežastimi. Vėl užslinko rūkas, ir mirtinai sužeistas laivas dingo iš akių. Kai rūkas kiek išsisklaidė, pasirodė, kad skęstantis laivas kažkaip keistai pasisuko, ir apie dvidešimt žmonių, sėdėjusių kartu su Frydrichu gelbėjimo valtyje, banga išmetė į tokį svaiginantį aukštį, jog jie žemai po kojų išvydo garlaivio užpakalinę dalį, kuri kone susilygino su vandens paviršiumi. Visi vienu balsu garsiai suriko, nes atrodė, jog jų valtį tuoj blokš į čia susibūrusių žmonių

knibždantį skruzdėlyną. Šią sekundę buvo aiškiai matyti, kokia žmogaus protu nesuvokiama būsena juos buvo apėmusi. Visos tos mažos susigrūdusios juodos skruzdės bejėgiškai ir beviltiškai blaškėsi, stumdėsi, niurkė ir tąsė viena kitą. Tarpusavyje bekovojančių vyrų ir moterų būreliai susivyniojo į kamuolius. Kelios dar nenuleistos į vandenį gelbėjimo valtys, virvės ir geležinės sijos, ant kurių jos kybojo, taip tirštai apkibusios žmonėmis, jog dabar buvo panašios į knibždančias kekes, nuo kurių kartkarčiais atsiskirdavo ir įkrisdavo į vandenį kokia nors uoga ar skruzdė.

Rūkas ir vandens purslai vėl uždengė šį kraupų vaizdą. Tačiau pro jūros ūžesį ir bangų šniokštimą, pro tęvą uragano vaitojimą girdėjosi ir kiti garsai, kuriuos Frydrichas ne iš karto susiejo su siaubingomis scenomis ant skęstančio laivo denio. Kelioms sekundėms jo mintys nuskrido toli toli, į tas gimtinės vietas, kur pelkėtose pievose rudenį trumpam poilsiui nutūpdavo į pietus traukiančių paukščių pulkai. Tačiau dabar iš rūko sklido ne paukščių keliauninkų pulkų klegėjimas – tai šurmuliavo žmonės, nepagrįstai žiauriai baudžiami žmonės, nes tokios bausmės tikrai nenusipelnė net patys didžiausi piktadariai. Frydrichas pasijuto taip smarkiai sukrėstas visa to, ką regėjo, kad sugriuvo tiltas, jungiantis jo slapčiausias sielos gelmes su išoriniu pasauliu. Tačiau matant daugybės nekaltų žmonių karštligišką kovą dėl gyvybės, iš Frydricho sielos gelmių ir iš burnos savaime išsiveržė šauksmas, kuriam, tarsi pagal komandą, pritarė visi buvusieji valtyje. Ir tame šauksme skambėjo baimė, kančia, įtūžis, pro-

testas, maldavimas, pasibaisėjimas, skundas, prakeiksmas ir siaubas.

O tą siaubą didino suvokimas, jog jų šauksmo negirdi niekieno ausis, jam buvo kurčias ir dangus. Kur tik bepažvelgdavo Frydrichas, visur buvo mirtis. Abejingai ritosi sunkūs kaip švinas vandenų kalnai. Jų judėjime galėjai įžiūrėti mirtį nešantį dėsningumą, jų negalėjo sulaikyti niekas, jie nepaisė jokių kliūčių. Frydrichas užsimerkė, jis buvo pasiruošęs mirti. Kelis kartus jis griebėsi už tėvų laiškų švarko vidinėje kišenėje, tarsi tai būtų kelionės pasai į nebetolimą amžinosios tamsos šalį. Jis nedrįso atmerkti akių, kad nematytų besiblaškančių moterų valtyje ir žiaurios egzekucijos "Rolando" denyje. Vėjo gūsiai nesiliovė. Buvo baisiai šalta. Valties kraštai apledėjo. Vienintelė tarnaitė Roza plušėjo stengdamasi kaip įmanydama padėti vaikams, poniai Lybling, Ingigerdai ir Artūrui Štosui. Ji tarsi lenktyniavo su Bulke, semdama iš valties vandenį, nes sėdintiems jis jau siekė iki kelių, o Artūras Štosas ir ponia Lybling tiesiog mirko vandenyje.

O tai, kas tuo metu dėjosi "Rolando" denyje, galutinai sugriovė ligtolinius Frydricho vaizdinius apie žmogaus prigimtį. Tie keleiviai, kuriuos, kaip jam atrodė, jis atpažino, nė iš tolo negalėjo lygintis su anais civilizuotais ir išauklėtais žmonėmis, kurie aidint muzikai šoko valgyklos salėje ir ant denio, šnekučiavo, šypsojosi vieni kitiems, mandagiai sveikinosi, grakščiai dorodami šakute žuvį. Frydrichas galėjo dievagotis, jog jis mato baltai apsirengusį virėją, apsiginklavusį ilgu virtuviniu peiliu ir besiskinantį kelią pro tuos solidžius

ponus, kuriems ką tik gamino valgį. Jis buvo įsitikinęs, kad tas tamsaus gymio tipas, kuris ką tik smogė į jį įsikibusiai damai – ko gero, tai pačiai kanadietei – ir nustūmė ją už borto, buvo vienas iš kūrikų. Keli stiuardai, kuriuos Frydrichas gerai įžiūrėjo, vis dar elgėsi didvyriškai, pagal visas taisykles. Bet kliuvo ir jiems. Vienas jų, apsipylęs krauju, skindamasis kelią ir šaukdamas, padėjo moteriai su vaiku įsėsti į gelbėjimo valtį. Tačiau valtis apsivertė ir dingo.

Iliuminatorių virtinės, ryškiai tebeapšviestos iš vidaus, leidosi įstrižai nuo laivo pirmagalio pasturgalio link. Ir žibintas stiebo viršūnėje vis dar skrodė pilką rytmečio prieblandą. Kartkarčiais dusliai nuaidėdavo signalinės patrankėlės šūvis, ir į dangų pakildavo silpnai šviečianti raketa. Bet štai šviesa iliuminatoriuose užgeso. Jūra tarsi to tik ir laukė: nesitverdama įtūžiu ji užpylė denį tokia didžiule banga, kad netrukus pavėjinėje laivo pusėje už borto jūra sukunkuliavo nuo besiblaškančių, šaukiančių, su mirtimi kovojančių žmonių. Nespėjo išsigelbėję keleiviai nė atsipeikėti, kai jų valtis vėl atsidūrė šalia "Rolando" ir ją puolė daugybė įtūžusių, viskam pasiryžusių žmonių ir užvirė tiesiog žvėriškos jūrų kautynės.

Frydrichas visa tai ir matė, ir nematė: nors viskas vyko jo panosėje, jam atrodė, kad tai vyksta be galo toli. Jis pradėjo daužyti kur pakliuvo ir kaip pakliuvo; pataikydamas kam per ranką, kam per delną, kam per galvą, smogė kažkokiai ne žmogaus balsu klykiančiai šlapiai į ruonį panašiai būtybei, kurią tikriausiai budelio rankos tempė žemyn. Jis matė raudonus Rozos kumščius, mėšlungiškai sugniaužtus ponios Lybling pirštus, ma-

tė mažąją Ingigerdą, kuri atplėšinėjo į apledėjusius valties bortus bebandančių įsikabinti skęstančių bendrakeleivių rankas – neviltis jai įkvėpė jėgų. Jūreiviai taip darbavosi irklais, kad tik kraujai tiško. Niekas net nepastebėjo, kaip prie vairo nežinia kur dingusio karininko vietoje atsidūrė Bulkė, ir valtyje atsirado naujas keleivis, ilgaplaukis jaunuolis, kuris be gyvybės ženklų gulėjo ant dugno.

Reikėjo kaip nors išsikapstyti iš to skęstančių žmonių pragaro, tolyn nuo tos vietos, kad valties neįtrauktų aplink grimztantį laivą susidarysiantis verpetas. Valtį kartais dar pasiekdavo laivo orkestro grojamų melodijų nuotrupos. Tarsi mesdami iššūkį mirčiai, prieš Frydricho akis trumpam iškilo tie neturtingi, bevardžiai, kuklūs muzikantai – tikri didvyriai. “Ir vis dėlto jums niekas nepastatys net menkiausio paminklo, – galvojo jis. – Netrukus visi pamirš ir mus, ir mūsų baisiąją dalią.” Ir Frydrichui staiga vėl pasirodė, kad visa tai jis tik regi sapne ir dėl visa pikta stuktelėjo per kaktą irklu. Argi ne jis taip neseniai dar mėgavosi patogaus kambario komfortu? O štai dabar bejėgiškai kapstosi be stogo virš galvos ir tvirto pagrindo po kojomis amžinai banguojančioje jūroje. Argi įmanoma čia išgyventi? Matyt, Frydrichas kelioms minutėms buvo praradęs sąmonę, nes kai vėl atsikvošėjo, jam pasirodė, tarsi labai iš toli būtų sugrįžęs į tą siaubo kupiną vietą. Mintimis jis aplankė tėvus, kurie ramiai sau vaikštinėjo po namus, kupinus palaimingos ramybės, net nenujausdami, koks mirtinas pavojus gresia jų sūnui. Ir koks skausmingas buvo tas sugrįžimas į tikrovę, kaip nepasiekia-

mai toli visa tai buvo! Dabar jam teks mirti čia, niekieno nepastebėtam, ir niekas net mintyse neprisimins su meile jo. Frydrichas pajuto, kaip iš pykčio ir nevilties jam net kvapą užėmė. Bet ir tos jėgos, kurios blaškė jį čia tarp dangaus ir žemės, buvo ne kas kita kaip piktdžiugiškas demoniškas įniršis, aklas kerštas žmogaus kūriniams. Beribis priešiškumas ir kraujo troškimas. Ir staiga, tai supratęs, Frydrichas pajuto, kaip jo rankų raumenys susitraukė, ir jis pajuto nežabotos laukinės jėgos antplūdį, pasiryžo žūtbūtinai susiremti su galingo kurtaus priešo siautėjimu. Sukandęs dantis, jis užgulė irklus, be gailesčio atsikratydamas visų, kas tik mėgino gelbėtis, kabindamasis už irklų. Dabar jis vėl norėjo gyventi, norėjo išsigelbėti. Tiesa, valtyje buvo tokia sumaištis, kad niekas nesusigaudė, kas priekyje, kas užpakalyje, kas viršuje ir kas apačioje. Tačiau tolygus irklavimas šiek tiek išlygino valtį, ir todėl ji neapsivertė. Reikalai dar labiau pasitaisė, kai Štoso tarnas Bulkė ėmė komanduoti irkluotojams. Ir niekas nežino, kaip tai atsitiko, bet netrukus valtį nuo "Rolando" jau skyrė daugybė nepaliaujamai judančių vandens kalnų. Pagaliau didžiulis Šiaurės Vokietijos laivininkystės kompanijos greitasis pašto ir keleivinis garlaivis visiškai dingo iš akių.

Tos pačios dienos, kai įvyko ši nelaimė, vakarą, esant giedram orui ir smarkiai banguojant jūrai, vieno Hamburgo krovininio garlaivio, vežusio apelsinus, vyną, aliejų ir sūrį, kapitonas pamatė dreifuojančią valtį. Tvirtai suręstas nedidelis garlaivėlis ką tik buvo nugabenęs iš Hamburgo į Azorų salas žemdirbystės įrankių ir Fajalo salos reide pasikrovė kro-

vinį į Niujorką plukdyti. Kapitonas atkreipė dėmesį į tai, kad valtyje esantys žmonės mosuoja nosinėmis. Jis priplaukė prie valties, ir po pusvalandžio sudužusio laivo keleiviai su dideliu vargu iš valties buvo perkelti į garlaivėlį. Iš viso valtyje būta penkiolikos žmonių. Be trijų jūreivių ir jungos, ant kurių kepurių puikavosi žinomo greitojo garlaivio "Rolandas" pavadinimas, ten buvo dar du ponai, dvi damos, viena paprasta senyva moteriškė, viena tarnaitė, žmogus be rankų ir ilgaplaukis vyras aksomine striuke. Valtyje dar buvo vairininkas ir pora vaikų – mergaitė ir berniukas. Berniukas buvo nebegyvas.

Patirti vargai, kančios, baimė ne tik pribaigė gležną vaiką, bet siaubingai paveikė ir visus kitus. Vienas kiaurai peršlapęs vyras (tai buvo Frydrichas) bandė užtempti trapu aukštyn apalpusią jauną damą. Tačiau jam neužteko jėgų. Krovininio garlaivio jūreiviai turėjo prilaikyti jį, kai jis susverdėjo, ir perimti iš jo gražiąją naštą, nuo kurios varvėjo vanduo. Jis norėjo kažką pasakyti, tačiau iš burnos jam, tarsi sergančiajam angina, sklido tik kažkokie švilpiantys garsai. Jis buvo ne tik visas šlapias ir sustipęs kaip šuo, bet jį dar ir surietė kaip nuo podagros. Teko padėti ir jam užsiropšti ant denio. Jis tai dejavo, tai juokėsi nei iš šio, nei iš to, plačiai praskėsdamas pamėlynavusius nuo šalčio pirštus. Pamėlusios buvo ir jo lūpos, ant veido – purvo ir jūros druskos plutelė, giliai įkritusios akys karštligiškai blizgėjo. Užvis labiausiai jam norėjosi apdžiūti, sušilti, apsivalyti.

Paskui jį į denį pakilo tarnaitė Roza. Perdavusi šturmanui dar neatgavusią sąmonės mažylę – Elą Lybling, ji apsisuko ir

norėjo vėl grįžti į valtį. Tačiau to padaryti ji negalėjo, nes kaip tik tuo momentu Bulkė, padedamas krovininio garlaivio jūreivio, kaip paprastai pririšęs vilko trapu kiaurai permirkusį savo berankį šeimininką. Štosas žiūrėjo padėrusiu žvilgsniu, nuo jo varvėjo vanduo, jo dantys kaleno. Ir vargais negalais įveikdamas tą dantų kalenimą, jis tik iš kelinto karto sugebėjo išspausti porą žodžių:

– Grogo! Karšto grogo!

Jo nosis varvėjo, akių vokai buvo paraudę kaip nuo uždegimo, o nosies galiukas buvo pabalęs ir vaškinis kaip lavono. Bulkė, atrodo, rado bendrą kalbą su Roza, ir dabar juodu darbavosi kartu. Nors abu buvo tokie šlapi, kad vanduo tiesiog varvėjo nuo jų, jie kartu sugrįžo į valtį, kur leisgyvė gulėjo antroji dama – ponia Lybling.

– Ta ponia mirusi, ir berniukas nebegyvas, – kalbėjo garlaivio jūreiviai ir norėjo pirma užkelti ant denio moteriškę iš viduriniojo denio, kuri sunkiai švokštė, tarsi norėdama parodyti, kad ji dar gyva. Tačiau Roza ėmė verkti, aimanuoti ir tvirtinti, kad ponia Lybling dar gyva. Jūreiviai tvirtino, kad ji per daug prisigėrė vandens. Bet Roza nenusileido ir spyriojosi tol, kol jos ponia nebuvo užvilkta ant denio ir paguldyta ant stalo didžiojoje kajutėje. Kai ant denio užtempė ir tą vargingą moteriškę, kuri ir toliau baisiai švokštė, niekaip neatgaudama sąmonės, vienas iš išsigelbėjusių "Rolando" jūreivių, kuriam buvo nušalusios kojos ir kuris ligi tol tylėjo kaip nebylys, staiga pradėjo klykti iš skausmo. Jo draugai šiurkščiai užriko ant jo šiaurės vokiečių tarme:

– Ko išskydai, Karlai, kaip sena boba! Užčiaupk srėbtuvę, nėr čia ko rėkauti!

Po to jie padėjo jam trapu užsiropšti ant denio. Nelaimingojo jūreivio veidas buvo persikreipęs nuo baisaus skausmo, tačiau jis neberėkė, o tik tyliai inkštė. Jam iš paskos trapu lipo žmogus aksomine striuke, murmėdamas panosėje nei šį, nei tą, daktaras Vilhelmas ir pagaliau jūreiviai, nešini mažojo Zygfrydo Lyblingo lavonu.

Atsidūręs denyje kukliai apsirengęs ilgaplaukis ėmė elgtis labai keistai. Jis tai išsitempdavo lyg dresuojamas naujokas, tai vėl susigūždavo, tai į kažką nusitaikydavo, tarsi medžiotų. Ir visą laiką šaukė:

– Aš dailininkas! Aš susimokėjau už savo kajutę! Aš netekau kajutės! Aš žinomas visoje Vokietijoje! – Taip sakydamas, jis sustingdavo išdidžia poza. – Aš esu dailininkas Jakobas Fleišmanas iš Fiurto.

Net graudu buvo žiūrėti į jį, kaip jis, konvulsijų tąsomas, vemia jūros vandenį, o nuo jo varvančių drabužių ant denio netrukus jau telkšojo balutės.

O daktaras Vilhelmas tarsi prarado kalbos dovaną: jis visą laiką tik čiaudėjo ir čiaudėjo.

Tuo metu vienintelis laivo stiuardas atnešė Frydrichui karštos arbatos, o jūreivis, į kurio pareigas įėjo ir ligonių slaugymas, pabandė atgaivinti ponią Lybling. Netrukus ir Frydrichas tiek atsigavo, kad galėjo prisijungti prie šio gailestingojo samaritiečio. Daktaras Vilhelmas, išlenkęs keletą taurelių konjako, padedamas laivo pirmojo mašinisto pono Vendlerio, ėmėsi

gaivinti mažąjį Zygfrydą, nors vilčių, kad tai pavyks padaryti, buvo nedaug.

Ponia Lybling irgi labiau panėšėjo į mirusią negu į gyvą. Tos dar jaunos ir visai neseniai dar gražios moters kaktą, skruostus ir kaklą dabar bjaurojo tamsios raudonai mėlynos dėmės. Ją nurengus pasirodė, kad ir visas kūnas, nors ir ne taip smarkiai kaip veidas, padengtas kraujosruvų ir išpurtęs. Frydrichas pirštais praskyrė jos lūpas, pražiodė pilną auksinių plombų burną, ištraukė liežuvį ir išvalė nuo gleivių trachėjų viršų. Po to jis paliepė laivo virėjui trinti nejudantį kūną karštais rankšluosčiais, o pats ėmėsi daryti jai dirbtinį kvėpavimą.

Didelis ovalus raudonmedžio stalas, ant kurio gulinčiam be jokių gyvybės ženklų moters kūnui buvo stengiamasi sugrąžinti kvėpavimą mechaniškai, tarsi kokiai lėlei judinant ir lankstant rankas ir kojas, užėmė didžiąją dalį garlaivėlio bendrosios keleivių kajutės. Šis nedidelis braškantis salonas buvo apšviestas iš viršaus, o jo abiejose išilginėse sienose buvo po šešias raudonmedžio duris, vedančias į miegamąsias kajutes. Šie tušti kambarėliai – mat laive keleivių nebuvo – kaipmat virto improvizuota ligonine.

Laivo bocmanas, lygiai toks pat kaip ir visi bocmanai, Frydricho nurodymu išrengė Ingigerdą Halštrem ir, be ceremonijų paguldęs ant sofos, stovinčios prie šoninės sienos, pradėjo energingai trinti jos švelnų perlamutrinį kūnelį vilnonėmis skepetomis. Tą patį Roza darė su mažąja Ela Lybling, kurią paskui pačią pirmąją nunešė į lovą. Stiuardas labai energingai puolė kloti visas dvylika lovų. Kai tik antroji lova buvo

paklota, į ją buvo paguldyta Ingigerda ir apklostyta, apkamšyta pašildytomis antklodėmis ir pagalvėmis. Berankis artistas Artūras Štosas turėjo būti dėkingas savo ištikimajam tarnui Bulkei už tai, kad, vis dar tebekalendamas dantimis, atsidūrė trečiojoje paklotoje lovoje.

Su dailininku Jakobu Fleišmanu buvo daugiau vargo. Kai priėjęs jūreivis pasisiūlė nurengti jį, šis pradėjo blaškytis ir siautėti, tūžmingai šaukdamas:

– Aš menininkas!

Stiuardas ir Bulkė turėjo ateiti jūreiviui į pagalbą. Jį jėga nutempė į lovą, ir daktaras Vilhelmas, kuriam pavyko išgelbėti savo nemažą lagaminą su medikamentais, pasirodęs pačiu laiku, suleido dozę morfijaus, kad jis aprimtų. O prieš tai, deja, gydytojas nustatė, kad mažasis Zygfrydas Lyblingas jau tikrai miręs.

Tam jūreiviui, kuris nesitverdamas iš skausmo buvo pradėjęs garsiai rėkti, žirklėmis sukarpė batus ir išlaisvino sutinusias kojas. Jis dabar kentėjo dantis sukandęs ir tik gailiai dejavo, kol jo nepaguldė į lovą. Atsigulęs paprašė kramtomojo tabako.

Paguldė į lovą ir skarmaluotą moteriškę. Ji vis kartojo, kad kartu su seserim, vyru, keturiais vaikais ir motina vykstanti į Čikagą. O tai, kas atsitiko su ja pastaruoju metu, atrodo, nepaliko jokio pėdsako jos atmintyje.

Tuo tarpu Frydrichas, išsirengęs iki pusės, padedamas vieno jūreivio, nesiliovė bandęs atgaivinti vargšę moteriškę, nerodančią jokių gyvybės ženklų. Jis net suprakaitavo, ir tai jam pačiam buvo į naudą. Tačiau jo jėgos baigė sekti, ir daktarui

Vilhelmui teko pakeisti jį. Kol šis toliau kilnojo moteriškės rankas tarsi siurblio rankenas, Frydrichas nusvirduliavo prie dar nepaklotos lovos ir bejėgiškai krito į ją veidu žemyn.

Po kiek laiko į kajutę pasveikinti Frydricho ir daktaro Vilhelmo įėjo ponas Butoras, žvaliai plaukiančio pirmyn krovininio garlaivio kapitonas. Jis pasiuntė vieną jūreivį atnešti sausų drabužių abiems gydytojams, kurie, išsirengę ir vos besilaikydami ant kojų, vis dar bandė atgaivinti vargšę moteriškę. Suprantama, kad laivo virtuvėje irgi buvo smarkiai darbuojamasi – malonūs kvapai pasklido po visą laivą.

Kai abu gydytojai, toliau gaivindami moteriškę trumpai papasakojo apie "Rolando" katastrofą, kapitonas Butoras gerokai nustebo. Mat jam beplaukiant oras buvęs gal ir ne itin geras, bet ir ne per daug blogas: beveik visą laiką buvo giedra, pūtė gan stiprus vėjas, toks kaip dabar, ir bangos buvo nelabai didelės.

Apie katastrofos priežastį Frydrichas ir Vilhelmas nieką tegalėjo pasakyti. Vilhelmas sakė apie šeštą valandą ryto pro miegus išgirdęs panašų į gongo garsą. Pirmoji jo mintis buvo, kad tai kvietimas pietums, bet paskui jis prisiminė, jog "Rolande" pietauti kviečia trimitas, gongas čia nenaudojamas. Frydricho nuomone, "Rolandas" užplaukė ant sudužusio laivo arba ant rifo. Tačiau kapitonas pareiškė, kad šiame rajone apie jokius rifus negali būti nė kalbos, o per tokį trumpą laiką, kai gelbėjimo valtis nuplaukė nuo katastrofos vietos iki jo garlaivio, jūrų srovės negalėjo "Rolando" taip toli nunešti. Apie savo kolegą fon Keselį, su kuriuos jis neseniai kalbėjęsis Ham-

burge, kapitonas Butoras pasakė, jog tai patyręs kapitonas, o ir jis manąs, jog tai pati didžiausia iš visų jam žinomų katastrofų. Žinoma, jei tik didysis garlaivis iš tikrųjų nuskendo, o ne buvo nuvilktas į kokį nors uostą. Baigdamas pokalbį, kapitonas pakvietė abu gydytojus, kai tik jie baigs savo darbą, ateiti į kajutkompaniją pavakarieniauti.

Gydytojai jau buvo beketiną atsisakyti beviltiškų pastangų atgaivinti ponią Lybling, kai jos širdis pradėjo silpnai plakti, o krūtinė kilnotis. Rozos džiaugsmui nebuvo ribų. Stengdamasi kaip įmanydama valdytis, kad nepradėtų garsiai šaukti iš džiaugsmo, ji pajuto, jog jos ponios kojos, kurių padus ji nesiliaudama trynė ir trynė įdiržusiais nuo darbo delnais, ima šilti. Ištraukta iš mirties nagų moteriškė irgi buvo nunešta į lovą ir apdėta iš visų pusių šildynėmis tarsi koks neišnešiotas naujagimis.

Ta didžiulė sėkmė, apvainikavusi abiejų gydytojų pastangas, buvo panaši į mirusiojo prikėlimą. Ji giliai sukrėtė visus čia buvusius, neišskiriant ir Frydricho su daktaru Vilhelmu. Juodu stipriai spaudė vienas kitam rankas.

– Mes išgelbėti! – tarė Vilhelmas. – Atsitiko neįtikėtinas dalykas!

– Taip, – pritarė jam Frydrichas, – iš tikrųjų taip atsitiko. Dabar belieka vienas klausimas: kodėl mes išlikome gyvi?

“Hamburgo” kajutkompanija buvo mažas kvadratinis kambarėlis geležinėmis sienomis. Jame, išskyrus keturkampį stalą ir iš trijų pusių aplink jį sustatytus suolus, nieko daugiau nebuvo. Abu gydytojai, kuriems, kaip ir kitiems jų nelaimės

draugams, nestigo rūpestingo dėmesio, buvo pasodinti palei šilčiausią sieną, už kurios buvo mašinų patalpa. Ant stalo stovėjo didžiulis dubuo su garuojančia sriuba. Elektros garlaivėlyje nebuvo, ir virš stalo kabančios žibalinės lempos dagtis skleidė jaukią šviesą.

Pats kapitonas Butoras pilstė tirštą sriubą, o laivo mašinistas ponas Vendleris dar prieš atnešant kepsnį pabandė kiek pašmaikštauti, kad praskaidrintų vakarieniaujančių nuotaiką. Jo tėviškė buvo kažkur netoli Leipcigo, ir laivo įgula mėgdavo pasišaipyti iš šio nediduko apvalučio žmogelio tarmiškos šnekos.

– Galite nekalbėti, – tarė kapitonas gydytojams. – Dabar jums reikia tik valgyti, gerti ir gerai išsimiegoti.

Tačiau kai vienas jūreivis atnešė kepsnį – didžiulį Hamburgo rostbifą – o kapitonas jį supjaustė ir, vakarieniautojai ėmė šveisti jį, užsigerdami raudonuoju vynu, gydytojai netruko pamiršti svetingojo kapitono patarimą. Pasirodė ir Bulkė, kurį, atrodo, kartu su kitais "Rolando" jūreiviais jau spėjo kaip reikiant privaišinti "Hamburgo" įgula. Nors jis ir buvo gerokai įsilinksminęs (tik ar galima dėl to jam priekaištauti!), nenorėjo gultis, kol neišklausys Frydricho ir daktaro Vilhelmo nurodymų, prieš tai juos kariškai pasveikinęs. Buvo nuspręsta, kad šią naktį budės laivo kirpėjas (jis ėjo ir sanitaro pareigas) kartu su kitu "Hamburgo" jūreiviu, o visi išgelbėtieji "Rolando" žmonės eis miegoti, kiek jiems tai pavyks.

Apie pačią katastrofą ir spėjamą laivo paskendimą abu gydytojai, nors ir gerokai pažvalėję, nekalbėjo. Tai buvo kažkas nesuvokiama, kažkas baisaus, ir tai buvo dar taip neseniai,

kad nė vienas iš išsigelbėjusių "Rolando" žmonių, išskyrus nebent jo jūreivius, negalėjo apie tai ramiai kalbėti. Ji tebeslėgė sielą kaip sunki našta. Taigi vakarienės metu Vilhelmas ir Frydrichas, juo toliau, juo labiau atsigaudami, daugiausia kalbėjo apie vargus gelbėjimo valtyje bei kelionės "Rolandu" smulkmenas iki to momento, kai kelią laivui pastojo banga, per vieną amžinybės sekundę nulėmusi jo likimą.

Frydrichas tarė:

– Pone kapitone, jums neteko patirti, ką jaučia prisikėlęs iš numirusių žmogus. Įsivaizduokite, kapitone, žmogų, kuris galutinai, negrįžtamai atsisveikino su viskuo, ką turėjo brangaus šiame gyvenime! Pone kapitone, aš ne tik priėmiau komuniją ir gavau paskutinį patepimą, aš jaučiau mirtį, tikrų tikriausią mirtį visais savo sąnariais. Beje, tebejaučiu ir dabar. O štai dabar saugiausiai sėdžiu čia malonioje lempos šviesoje, jaukioje, sakyčiau, šeimyninėje aplinkoje. Jaučiuosi, tarsi būčiau jaukiausiuose namuose ir norėčiau pasakyti, kad visi jūs, – Frydrichas turėjo galvoje kapitoną, mašinistą Vendlerį, bocmaną ir pirmąjį šturmaną, – kad visi jūs man reiškiate kur kas daugiau negu atsitiktinai sutikti žmonės.

Vilhelmas tarė:

– Tuo metu, kai mes pamatėme "Hamburgą", aš kaip tik sudarinėjau testamentą. Aš juk nepasiduodu taip greitai kaip mano kolega fon Kamacheris. Kai jūsų laivas išaugo nuo smeigtuko galvutės iki gero žirnio dydžio, mes pradėjome rėkti ir rėkėme taip, kad atrodė, jog gerklė plyš. O kai jūsų "Hamburgas" išaugo iki riešuto dydžio, pone kapitone, ir kai su-

pratome, jog mus pastebėjote, jūsų laivas mano akyse sutviskėjo kaip koks deimantas ar rubinas, o ausyse man suskambėjo trimitų garsai. Rytai, iš kur jūs, pone kapitone, atplaukėte, švytėjo mano akyse labiau nei vakarai, kur tuo metu kaip tik kybojo besileidžianti saulė. Visi net apsižliumbėme iš džiaugsmo.

– Iš tiesų stebėtina, – tęsė Frydrichas, – kaip po tokio ryto gali ateiti toks vakaras. Juk kiek daug mano gyvenime buvo dienų, pralėkusių kaip kelios minutės. Būdavo nė nepamatai, kaip praėjo vasara, praėjo žiema. Rodosi, ką tik iškrito pirmasis sniegas, o štai jau ir žibuoklės pražydo, o tuoj po jų – ir vėl pirmasis sniegas. Ko verta palyginti su metais ši vienintelė diena – kiek daug joje visko būta!

Daktaras Vilhelmas ėmė pasakoti, jog dar Kukshafene “Rolando” jūreivius apėmusi prietaringa baimė dėl kažkokio dvasininko kalbų. Paskui jis prisiminė, ką sapnavusi jo senoji motina prieš jam išplaukiant į kelionę. Jai sapne pasirodęs vienas seniai seniai miręs vaikas, kuris teišgyveno viso labo tik vieną parą, tik dabar tai buvęs suaugęs vyras. Jis perspėjęs neplaukti “Rolandu”.

Kadangi pokalbis nukrypo į jūreivius tokią pamėgtą prietarų sferą, kuriai nebuvo nei galo, nei krašto, tai visi ėmė pasakoti apie pranašingus sapnus, išsipildžiusius būgštavimus, mirštančiųjų ar jau mirusiųjų pasirodymus. Ta proga Frydrichas išsitraukė iš piniginės, kurią jam pavyko išsaugoti, paskutinįjį Rasmuseno laišką ir perskaitė jo ištrauką, kuri skambėjo taip: “O jei po tos lemtingosios akimirkos pasitaikytų

nors menkiausia proga duoti tau kokį nors ženklą iš Anapilio, tai aš ja tikrai pasinaudosiu ir priminsiu tau apie save".

Kapitonas Butoras šypsodamasis paklausė Frydricho, ar jo draugužis iš tikrųjų davęs kokį nors ženklą apie save iš ano pasaulio.

– Štai kas man prisisapnavo, – atsakė Frydrichas. – Ką tai reiškia, spręskite patys, nes aš nežinau.

Ir nors jis pats nemėgo tokių dalykų, šį kartą perpasakojo jiems tą savo sapną, kuris prasidėjo išsilaipinimu paslaptingame uoste ir baigėsi šviesdariais ir kuris visą laiką nedavė jam ramybės. Jis papasakojo apie Amerikoje gyvenantį savo draugą Peterį Šmitą ir vis dar smarkiai užkimusiu, primenančiu lojimą, balsu paaiškino, kad šis jį pasitikdamas bus, matyt, pasiuntęs savo astralinį kūną į patį Atlanto vidurį. Jis papasakojo ir apie "fourteen hundred ant ninety two", apie Kolumbo karavelę "Santa Maria", tačiau daugiausia apie savo susitikimą su Rasmusenu, įgavusiu sendaikčių krautuvininko pavidalą. Tiksliai nupasakojo, kaip Rasmusenas buvo apsirengęs, kokius keistus laivelius jis regėjo krautuvėlės lange, kaip atrodė pati krautuvėlė, kurioje purpčiojo ir čiulbėjo geltonosios startos. Išsitraukęs užrašų knygelę, jis perskaitė žodžius, kuriuos tame sapne jam taręs paslaptingasis krautuvininkas: "Tad štai sausio dvidešimt ketvirtą dieną trylika minučių po pirmos aš išleidau paskutinį kvapą".

– Turėtų paaiškėti, ar iš tikrųjų buvo taip, – tarė Frydrichas. – Aišku tik tai, kad jei tas sapnas nėra vien vaizduotės žaismas, tai mano siela prisilietė prie ano pasaulio ir perspėjo mane apie artėjančią katastrofą.

Prieš pakylant nuo stalo mažajai "Hamburgo" šeimai, visi dar kartą, tik dabar itin rimtai, tiesiog iškilmingai pakėlė taures.

Kitą rytą Frydrichas nubudo išmiegojęs vienuolika valandų. Prižiūrėti ligonius naktį, kiek tai bus reikalinga, apsiėmė daktaras Vilhelmas. Į siaurą Frydricho kajutę skaisčiai švietė saulė, o už pertvaros, pro nuleistas žaliuzes, girdėjosi ramūs balsai ir taikus lėkščių ir puodukų barškėjimas. Frydrichas nieko neprisiminė, jam atrodė, kad jis tebėra "Rolando" garlaivyje, tik niekaip nesuprato, kodėl jo kabina visai ne tokia, prie kokios buvo įpratęs "Rolande". Toliau besistebėdamas, jis pabeldė į raudonmedžio žaliuzes ir po akimirkos išvydo virš savęs šviežią, pailsėjusį daktaro Vilhelmo veidą. Vilhelmas papasakojo, kad visi ligoniai, išskyrus moteriškę iš viduriniojo denio, miegojo ramiai. Tik kai jis jau buvo bebaigiąs savo ataskaitą, staiga suprato, kad lovoje gulįs kolega tik dabar pradeda susigaudyti, apie ką jis kalba. Vilhelmas nusijuokė ir priminė jam kai kuriuos paskutiniuosius įvykius. Frydrichas pašoko ir susiėmė už galvos. Jis tarė:

– Tiesiog galva sukasi nuo tokios painiavos – šitiek keisčiausių, tiesiog neįtikėtinų dalykų!

Netrukus jis jau sėdėjo su daktaru Vilhelmu už stalo, valgė ir gėrė, tačiau apie katastrofą daugiau nebekalbėjo. Ingigerda Halštrem buvo nubudusi, bet tuoj vėl užmigo. Flitė, kirpėjas, sanitaras ir jūreivis viename asmenyje, užrakino jos kajutės duris. Berankis Artūras Štosas gulėjo lovoje. Pro praviras jo kajutės duris girdėjosi, kaip jis kuo puikiausiai nusiteikęs juokauja, o jo ištikimasis Bulkė tuo metu jam patarnavo, kai ką

įpildamas jam į burną, o kai ką įdėdamas tarp jo kojų pirštų. Klausantis jo falceto galėjo susidaryti įspūdis, kad viskas, ką jiems vakar teko išgyventi, tebuvo tik daugybė komiškų situacijų. Įpindamas į savo pasakojimą stiprių žodelių, jis kalbėjo, jog tikriausiai nebespėsiąs sutartyje numatytu laiku atvykti į Niujorką ir todėl prarasiąs ne mažiau kaip porą šimtų svarų sterlingų. Ta proga jis labai sklandžia anglų kalba keikė visą Hanzą, ypač kliuvo "Hamburgui", tam senam kaliošui, tinkančiam tik silkes žvejoti ir sugebančiam plaukti ne didesniu kaip dešimties mazgų greičiu.

Keturiolika valandų ramaus miego išblaivino protą ir dailininkui Jakobui Fleišmanui iš Fiurto. Jis paliepė atnešti jam į lovą ko nors užvalgyti, įsakinėjo ir visaip šokdino stiuardą. Jis kalbėjo taip garsiai, jog visi girdėjo jį vis tvirtinant, esą prarastų jo tapybos darbų, piešinių ir ofortų, kuriuos jis vežė į Niujorką parduoti, kompensuoti neįmanoma, ir laivininkystės kompanija turėsianti už tai atsakyti.

Tarnaitė Roza, nors ir užverktomis akimis, tačiau vis tiek švytinti iš laimės ir energinga, atėjo paimti nuo bendrojo stalo kavos, cukraus ir duonos ir nunešė savo poniai į kajutę. Negalėjai atsistebėti, kaip greit atsigavo vakarykštė "numirėlė". Kai po pusryčių Frydrichas aplankė ją, ji beveik neprisiminė, ką visai neseniai jai teko patirti. Ji pasidžiaugė sapnavusi labai malonų sapną ir gailėjosi, kad ją ne laiku pažadinę.

Apie dešimtą valandą ryto bendrojoje kajutėje pasirodė kapitonas Butoras. Jis pasiteiravo daktarų, kaip jie išsimiego-

jo, paspaudė jiems rankas ir paaiškino, kad nuo kapitono tiltelio visą naktį buvo stebima, ar neplūduriuoja jūroje daugiau žmonių iš sudužusio laivo. Kadangi vėjas tebepučia iš šiaurės rytų, galima tikėtis, kad "Hamburgas" artėja prie avarijos ištikto laivo, jei tik šis dar nenuskendo.

– Apie pirmą valandą nakties mes iš tiesų pamatėme sudužusį laivą, – tarė jis, – tačiau paaiškėjo, kad tai ne garlaivis, o burlaivis, jau seniai ištiktas avarijos ir paliktas žmonių.

– Ar tik tai nebus "Rolando" žudikas, – tarė Vilhelmas.

Kapitonas paprašė daktaro Vilhelmo ir Frydricho užeiti į šturmano kabiną, kur jau buvo susirinkę išsigelbėjusieji "Rolando" įgulos žmonės. Kapitonas ketino juos apklausti, tie duomenys buvo reikalingi trumpai jūreiviškai ataskaitai apie avarijos aukų išgelbėjimą ir jo aplinkybes, kurią jis turėjo pateikti laivininkystės kompanijos agentūrai Niujorke. Buvo atlikta savotiška apklausa, užrašinėjami liudytojų parodymai, tačiau tai neatskleidė kokių nors svarbesnių naujų didžiosios katastrofos smulkmenų.

Junga Panderis parodė pieštuku surašytą laiškelį, kurį kapitonas fon Keselis paprašė perduoti jo seserims. Tą trumpą laiškelį visi apžiūrėjo labai susijaudinę. Ši scena parodė, kaip šis baisus įvykis paveikė net užgrūdintų jūreivių širdis ir nervus. Vos paminėjus vieną kitą pavardę ar aplinkybę, ne tik Panderis, bet ir jūreiviai apsipildavo ašaromis.

Po "apklausos" Frydrichas staiga panoro pabūti vienas. Keista: dar vakar vakare jis sugebėjo juokauti, o šiandien jį apėmė jausmas, tarsi jo esybės santūrumas pavirto bronza, ir

prislėgė jį visu svoriu ne kaip metalinė kaukė, ne kaip švininis apvalkalas, o veikiau kaip sunkus metalinis sarkofagas.

Frydrichas jautė, kad šio įvykio pasekmės jam bus nemalonios. Jos, tarsi susikaupę juodi debesys, grėsmingai klajojo po jo sielą. Frydrichas tik vargais negalais įstengdavo įveikti vidinį drebulį, kai kažkas, panašaus į žaibą, nutvieksdavo tuos debesis, ir prieš akis vėlei visu ryškumu iškildavo neseniai patirtas siaubas.

Ir kodėl galingosios jėgos parodė jam tą Paskutiniojo Teismo dieną ne vaizduotėje, ne sapne, o tikrovėje ir pademonstravo negirdėtą šališkumą, leisdamos jam, vienam iš nedaugelio, išsigelbėti nuo pražūties? O gal jis, ta menkutė skruzdėlytė, sugebėjusi ištverti tokį didžiulį siaubą, joms pasirodė gana svarbus, kad pasirinko jį kaip įrankį kažkokiems savo aukštesniems tikslams, tik neaišku – geriems ar blogiems? Ar jis nusikalto? Ar nusipelnė bausmės? Tačiau net ir tada visa ta masinių žudynių scena yra per daug baisi, per daug didelio masto! Tiesiog juokinga būtų manyti, kad tai buvo padaryta tik norint pamokyti jį – argi menkutis vieno žmogaus likimas to vertas? Juk ir pats Frydrichas jautė, kad įvykis buvo toks didis ir reikšmingas, jog beveik užgožė visus asmeniškumus. Išskyrus labiausiai nukentėjusį šioje istorijoje žmogų, čia veikė vien tik aklos ir kurčios griaunančios ir naikinančios jėgos!

Šiaip ar taip Frydrichas buvo patyręs savo kailiu ir žmonių giminės pirmapradį tragizmą, ir tų jėgų beribį žiaurumą, ir net pačiai mirčiai žvelgęs į akis. Net jei čia ir nebuvo kokios nors aukštesnės jėgos ar pačios Apvaizdos įsikišimo,

jis vis dėlto įgijo tokią patirtį, kuri savo atsparumu neprilygo nė tvirčiausiai uolai. Kur glūdi to įvykio prasmė, jei tokia buvo amžinojo Tėvo valia, ir kurgi jo galia, jei jis nesugebėjo viso to sukliudyti?

Jei "Rolande" laikas slinko be galo lėtai, tai čia laikrodžio rodyklės porą kartų po dvylika valandų atskaičiuodavo nepaprastai greit. Abi damos vis dar nesikėlė iš lovų, nors oras buvo gaivus ir pastovus ir ant denio buvo visai smagu. Ponią Lybling dažnai ištikdavo smarkūs jaudulio priepuoliai, juos lydėdavo padažnėjęs pulsas ir baimės būsena, tuo tarpu Ingigerda Halštrem miegojo kaip užmušta, ir tas miegas jai išėjo tik į naudą, nes jai nereikėjo leisti morfijaus kaip poniai Lybling. Tai vis katastrofos pasekmės. Abiejų damų temperatūra buvo normali, užtat jūreivis, kuris nušalo kojas, visą laiką karščiavo. Dar blogiau buvo moteriškei iš viduriniojo denio: kiek abu gydytojai nesistengė numušti jos temperatūrą, ji vis tiek laikėsi netoli keturiasdešimties laipsnių.

Kiekvieną kartą, kai Frydrichas užeidavo aplankyti ligonės, jam vis kildavo pagunda visam laikui išvaduoti tą nelaimingą moteriškę iš kančių. Pradžioje ta moteriškė kliedėdama vis minėdavo laivo skendimą, savo vyrą, savo seserį su jos vaikais. O vėliau ji tarsi pati sugrįžo į savo vaikystę, į gimtuosius tėvų namus: jos kliedesiuose atgijo vaikystės įspūdžiai – kregždžių lizdai, karvė, ožka, nušienauta pieva ir šienas, kurį reikia saugoti nuo lietaus.

Artūras Štosas, lydimas savo ištikimojo Bulkės, ir dailininkas Fleišmanas kuo puikiausiai nusiteikę vaikštinėjo po denį

arba gulinėjo čia pat esančiuose šezlonguose. Gydytojams, užklijavusiems pleistru keletą nedidelių žaizdelių ir masažuojantiems jį, apsigimėlis linksmai aiškino:

– Ponai, visada sakiau ir sakysiu, kad piktžolės nieko nebijo! Išraugintos odos neveikia net jūros vanduo! Aš kaip ta skruzdė, kuri gali išlikti gyva ir išbuvusi po vandeniu aštuonias dienas.

Ela Lybling nepailstančios Rozos rūpesčiu atsipirko tik smarkia sloga. Jos drabužėliai buvo išdžiovinti, ir mažoji mergytė, tokia dailutė ir koketiška, suaugusiųjų prižiūrima išlandžiojo visus "Hamburgo" kampelius. Jos statusas leido jai bet kada užlipti ant kapitono tiltelio pas kapitoną Butorą, nueiti pas mašinistus į mašinų skyrių ir nusigauti net iki tunelio, kur sukosi storasis sraigto velenas. Ji buvo visų numylėtinė. Na ir, savaime aišku, visi netrukus sužinojo apie jos motinos, ponios Lybling, padėtį visuomenėje ir jos gyvenimo būdą.

Visai mažajai laivo šeimai buvo tikra šventė, kai Ingigerda po ilgo gulėjimo lovoje buvo susupta į išgelbėtą Frydricho paltą ir išnešta ant denio. Visi laivo vyrai su vyriška užuojauta žiūrėjo į šią žavingą šviesiaplaukę, netekusią tėvo, būtybę. Šaunusis junga Panderis ėmė lyg šešėlis visur sekioti paskui ją. Iš Kilio šprotų dėžės jis padirbdino jai suolelį kojoms, ir kai ji sėdėdavo ant denio, šnekučiuodama su Frydrichu, jis stovėdavo atokiau nuo jos, tačiau pakankamai arti, kad galėtų girdėti kiekvieną jos nurodymą. Taip pat ir Flitė, jūreivis ir sanitaras, visą laiką šmirinėjo aplink, kad tik nepražiopsotų progos pasitarnauti merginai.

Apskritai Flitė buvo bene pats populiariausias žmogus laive. Tas mažas kresnas vyriokas iš Marko, kuris trokšdamas nuotykių iš kirpėjo ir sanitaro tapo jūreiviu, tarp laivo keleivių visai netikėtai pelnė autoritetą. Jo vis dažniau šaukėsi tai ponia Lybling, tai Ingigerda, tai jūreivis nušalusiomis kojomis, tai Fleišmanas, tai Štosas, netgi Bulkė ir Roza. Beje, Roza didžiąją dienos dalį praleisdavo ankštoje virtuvėje, padėdama senam ir gudriam laivo virėjui. Aišku, neišsiversdavo be jo ir du gydytojai. Taigi nenuostabu, kad ir jo dievinamas kapitonas, kurį jis šiaip jau tik skusdavo, dabar į jį ėmė žiūrėti kitokiomis akimis.

Nėra čia ko slėpti: netikėtas tų nepaprastų keleivių būrelio pasirodymas vidury vandenyno labai sujaudino mažojo krovininio garlaivėlio kapitoną ir visą įgulą, ir tas susijaudinimas buvo ne tik didelis, bet ir iškilmingas. Kapitonas, bocmanas, pirmasis šturmanas, laivo virėjas ir mašinistas iš Saksonijos Vendleris vis pasakojo, kaip pastebėjo juos ir ėmėsi gelbėti, o gydytojams rodės, tarsi būtų kalbama ne apie juos, o kažkokius kitus žmones. Pasakotojus pagavęs susijaudinimas rodė, jog šis įvykis net ir tiems jūros vilkams buvo neeilinis. Nė vienam iš jų plaukiojant jūroje dar neteko sužvejoti tokio laimikio.

Ingigerda gulėjo patogiame šezlonge, o Frydrichas įsitaisė priešais ją ant sudedamos kėdutės. Jo kolega Vilhelmas, kaip ir visi kiti, likimo suvesti į "Hamburgo" laivą, sekdami jo pavyzdžiu, žiūrėjo į Frydrichą kaip į mažylės romantišką išgelbėtoją ir gerbėją. Pagarbiai ir susidomėję visi sekė, kaip rutuliojasi šis tarsi paties dangaus palaimintas romanas. Ingigerda

gulėjo priešais Frydrichą, žiūrėdama į jį su nebyliu prieraišumu, tarsi klusni globotinė į savo globėją.

Oras buvo gaivus, visiškai išsigiedrijo, o jūra buvo gan rami. Staiga, ilgai tylėjusi, nes taip jai patarė Frydrichas, Ingigerda paklausė:

– Ar mes iš tikrųjų “Rolande” susitikome tik per atsitiktinumą?

Frydrichas išsisuko nuo tiesaus atsakymo.

– Ingigerda, atsitiktinumų iš viso nebūna, arba apskritai viskas tėra atsitiktinumas!

Toks atsakymas Ingigerdos nepatenkino, ir ji nesiliovė klausinėti tol, kol išsiaiškino visas priežastis ir aplinkybes, atvedusias jį į “Rolandą” Sautamptone. Jos išvada buvo paprasta:

– Vadinasi, labai nedaug tetrūko, kad jūs dėl manęs būtumėt paskendęs. Užtat dabar jūs tapote mano išgelbėtoju.

Toks pokalbio posūkis dar labiau sustiprino jų ryšį.

Suvokimas, tarsi jie būtų iš naujo gimę, neskaitant Frydricho ir Ingigerdos, atsispindėjo ir išsigelbėjusių elgesyje, net gana keistai. Nors nuo to laiko, kai paskendo laivas, buvo praėję vos pora dienų, visas tos nelaimės baisenybes ištvėrusius žmones dabar neretai pagaudavo tiesiog nesuvaldomas linksmumas. Vargu ar kada nors Artūrui Štosui taip sekėsi juokinti publiką, kaip dabar: iš jo pokštų kvatojo kapitonas, pirmasis šturmanas, bocmanas, vyresnysis mašinistas Vendleris, laivo virėjas, dailininkas Fleišmanas, daktaras Vilhelmas ir netgi ponia Lybling.

Jei artistas improvizavo, pagautas gero ūpo ir tyčia, tai dailininkas Fleišmanas tai darė nenoromis ir nesąmoningai; sunku įsivaizduoti ką nors juokingesnio, klausantis to juoda-

plaukio vyro, įsigudrinusio išsaugoti savo juodą aksominę striukę bei tokias pat jūros vandens permerktas kelnes, išvedžiojimų apie meno teorijas, kurias jis vis iliustravo prarastais savo kūrybos lobiais. Štosas smaginosi, provokuodamas įsitikinusį savo genialumu dailininką pasakoti apie savo paveikslus, kurių praradimas "Rolandui" nuskendus, anot jo paties, buvo pati skaudžiausia katastrofa. Ir daktaras Vilhelmas, sekdamas Štoso pavyzdžiu, jei tik negirdėdavo Ingigerda, vis akindavo dailininką smulkiau prisiminti išsigelbėjimo aplinkybes. Būtent jos, dailininko žodžiais tariant, iškėlusios jį į šlovės aukštumas, o visų kitų apgailėtinų dalykų, kurie buvo jam atsitikę, jis nebuvo linkęs prisiminti.

Visas laivas žinojo paskutinę sumą, kuria Fleišmanas įvertino savo dingusius kūrinius ir pretenzijas laivininkystės kompanijai taip tiksliai, tarsi tai būtų naujausias akcijų kursas vertybinių popierių biržoje. Per pustrečios dienos toji suma išaugo nuo trijų iki mažų mažiausiai dvidešimt penkių tūkstančių markių. Ir kol kas buvo neįmanoma atspėti, kiek dar ši suma gali išaugti.

Fleišmanui pavyko "Hamburge" gauti popieriaus ir pieštuką, ir jis nepaisydamas nuovargio ėmėsi piešti visų "Hamburgu" plaukusiųjų šaržus. Dažnokai pasitaikydavo, kad jis prisistatydavo lyg tyčia tada, kai Frydrichas su Ingigerda likdavo dviese ir trečias jiems buvo nereikalingas. Frydrichui tokie jo apsilankymai gadino nuotaiką.

– Tiesiog stebiuosi, – tarė jis sykį nelabai draugišku tonu, – kaip po tokių didelių sukrėtimų jūs vėl gebate krėsti tokius pokštus.

– Stiprus charakteris! – lakoniškai atsakė Fleišmanas.

– O ar jums kartais neatrodo, kad jūsų nuolatiniai žvilgsniai gali trikdyti panelę Halštrem? – klausė Frydrichas.

– Ne, man taip neatrodo! – atsakė Fleišmanas.

Ingigerda užsistojo Fleišmaną, ir Frydricho susierzinimas dar labiau padidėjo.

Apie mažojo Zygfrydo mirtį poniai Lybling kol kas nieko nesakė. Tačiau ji pradėjo įtarinėti, kad kažkas negerai, nes visą laiką pas ją vedžiojo tik mažąją Elą. Ji paprašė Flitės ir Rozos atvesti Zygfrydą, o kai tie sugrįžo be berniuko, susijaudinusiai ir išsigandusiai moteriškei turėjo paaiškinti, esą berniukas sergąs.

– Kas atsitiko mano brangiajam vargšeliui Zygfrydui? – šūktelėjo ji Frydrichui, kai šis užėjo į kajutę.

Paskui, užsidengusi rankomis akis, krito ant pagalvių, pratarusi:

– Dieve, Dieve, ne, negali būti!

Ir nelaukdama, kol Frydrichas ką nors atsakys, ji tyliai ir nuoširdžiai pravirko.

Kitą dieną apie pietus daktaras Vilhelmas su Frydrichu išvedė ją ant denio. Visiems, kurie nebuvo matę jos nuo to laiko, kai ji leisgyvė buvo įkelta į laivą, tos vėlei prisikėlusios iš mirusių moters pasirodymas darė slogų įspūdį. Jūreiviai bailiai žvilgčiojo į ją, ir jei visi net lenktyniavo tarpusavy, stengdamiesi iš akių atspėti menkiausią Ingigerdos Halštrem norą, tai ponios Lybling jie vengė, tarsi abejodami, ar ji tikrai ne šmėkla, o gyvas žmogus. Nes jei

jūra iš tiesų grąžina joje radusius prieglobstį mirusiuosius, tai kodėl gi negalėtų atgyti ir mažasis Zygfrydas?

Kai graži, išbalusi dama, susupta į kapitono paltą ir vilnones antklodes, buvo patogiai pasodinta, ji ilgai tylėdama žiūrėjo į nurimusios jūros tolius. Po to ji staiga tarė Frydrichui, kurio paprašė pabūti su ja:

– Keista, bet man vis rodosi, kad tai buvo tik baisus sapnas. Tiktai sapnas – štai kas keisčiausia. Kas kad aš visaip stengiuosi įtikinti save, jog tai netiesa – vis tiek nieko neišeina. Tik kai pagalvoju apie Zygfrydą, suprantu, kad tame sapne atsispindi tai, ką išgyvenau iš tikrųjų.

– Nereikia apie tai galvoti, – tarė Frydrichas.

– Aišku, – kalbėjo ji, nežiūrėdama į Frydrichą, – aišku, kad ne visada elgiausi taip, kaip derėtų. Gal tai bausmė? Bet jei aš ir nusipelniau bausmės, tai Zygfrydas tikrai nenusipelnė. Tad kodėl aš jos išvengiau?

Ji nutilo, o paskui ėmė pasakoti šį bei tą iš savo praeities: vaidus su vyru, su kuriuo ją supiršo ne jos noru ir kuris netrukus ėmė apgaudinėti ją. Sakėsi esanti artistiškos prigimties ir kad senasis Rubinšteinas[1], kuris klausėsi jos skambinimo, kai jai buvo vos vienuolika metų, pranašavęs jai didelę ateitį. Savo pasakojimą ji užbaigė tokiais žodžiais:

– Apie virtuvę ir vaikus aš ničnieko neišmanau. Visada buvau baisiai nervinga, tačiau savo vaikus tai tikrai myliu!

[1] Antonas Rubinšteinas (1829-1894) – įžymus rusų pianistas ir kompozitorius.

Kitaip argi būčiau taip stengusis atkovoti juos iš savo vyro, su kuriuo išsiskyriau?

Frydrichas ėmė guosti ją ir neapsiribojo vien paviršutiniškomis frazėmis, bet paminėjo ir mirtį bei prisikėlimą, kalbėjo apie didįjį atpirkimą, kuris slypi visose mirties atmainose, neišskiriant ir miego.

– Mieloji ponia, – tarė jis, – jei būtumėt vyras, tai rekomenduočiau jums pasiskaityti Gėtę. Patarčiau kuo dažniau prisiminti "Fausto" antrosios dalies pradžią:

Lakūs elfai didžiadvasiai
Mums tarnauti skuba tuoj...
arba:
Parodykite kilnią savo širdį,
Neleiskit jam sunykt nuo graužaties,
Aprimti liepkit sielai jo audringai
Po pragariško siaubo praeities...[1]

Ir taip toliau. O tame, ką mums teko išgyventi, ar jūs nejaučiate savotiškos atgailos, savotiško apsivalymo?

– Man vis atrodo, – atsakė prisikėlusioji iš numirusių, – tarsi visas mano ankstesnis gyvenimas atsidūrė kažkur be galo toli. Nuo šio įvykio mane nuo mano praeities atskyrė tarsi koks neįveikiamas kalnagūbris. Eikite, daktare, jums nuobodu su manim! – baigė ji. – Negaiškite savo brangaus laiko dėl manęs.

---

[1] A.Churgino vertimas.

Tačiau Frydrichui kaip tik maloniau buvo kalbėtis su ponia Lybling negu su Ingigerda. Ir nuobodžiavo jis su mažąja mergina kur kas dažniau negu čia.

– Na ką jūs, – paprieštaravo jis, – dėl to galite nesijaudinti!

– Mano motina man vis sakė, kam reikėjo vežtis vaikus už okeano, – sakė ponia Lybling. – Jei būčiau paklausiusi, Zygfrydas ir šiandien tebebūtų gyvas. Taigi jos priekaištai man pelnyti. Na ir pagaliau kaip po viso to, kas atsitiko, aš pažiūrėsiu į akis Zygfrydo tėvui? Juk jis kaip įmanydamas – laiškuose, per draugus ir net per advokatus stengėsi vaikus pasilikti sau.

Nors tarp Frydricho ir Ingigerdos buvo šiokių tokių nesutarimų, apskritai "Hamburge" tokiu gražiu oru visi buvo puikiai nusiteikę ir žvalūs. Nuo katastrofos vietos juos skyrė jau šeši, septyni, aštuoni šimtai mylių ir sulig kiekviena minute buvo mėgaujamasi iš naujo dovanotu gyvenimu. Pietų vaisiai, sukrauti laivo triume, buvo puiki proga palepinti damas. Neretai vyrai, norėdami pralinksminti Ingigerdą, imdavo mėtyti didelius apelsinus lyg kokius kamuolius. Atrodė, kad Atlanto vandenynas aplink "Hamburgą" buvo visai kitoks negu tas, kuris prarijo "Rolandą". Jis tarsi antrasis dangus tiesė kelią "Hamburgui", lengvai besisupančiam ant nedidelių bangelių. Net ir šis nedidelis krovininis laivas, kurio korpusas virš vaterlinijos buvo nudažytas juodai, o žemiau jos – raudonai, žiūrint iš šalies irgi buvo savotiškai didingas. Palyginti su tokiu technikos stebuklu kaip "Rolandas" jis buvo tik sena, užtat patikima gelda, kuri mikliai stūmėsi pirmyn, įveikdama kas valandą po dešimt my-

lių. Kapitonas Butoras rimtu veidu tvirtino, esą išgelbėtieji jam neša laimę. Mat nuo pat jų pasirodymo vandenynas ramus ir švelnus kaip į devintą dešimtį įkopęs anglų pastorius.

– Gal ir taip, – atsakė jam Štosas, – tik visa bėda, kad tas anglų pastorius prieš tai, kad jį kur velniai, spėjo iki soties prisiryti žmogienos. Štai ir pasitikėk tokiu! Kai jis viską suvirškins, ko gero, dar geresnį apetitą turės.

Šventiška nuotaika išsilaikė iki pat kelionės pabaigos, nors laive buvo lavonas ir dar viena sunkiai serganti moteriškė. Kapitono tiltelis nebuvo uždrausta zona ir keleiviams, ir labai dažnai, kai tik švietė saulė, Ingigerda ten lošdavo šachmatais su ponu Vendleriu, arba žiūrėjo, kaip Frydrichas jį visą laiką aplošinėja. Visa įgula, neišskiriant nė kapitono, buvo labai patenkinta, atviroje jūroje sužvejojusi tokį laimikį. Ir jei tik būtų įmanoma tuos kilnius jausmus, rusenančius žvalaus krovininio garlaivėlio įgulos ir keleivių širdyse, paversti regimais spinduliais, tai “Hamburgą” ir skaisčią dieną būtų gaubusi žėrinti aureolė.

Prieš locmano katerio pasirodymą visi ėmė lažintis, kas teisingai atspės to katerio numerį. Kai visai arti staiga išniro burė, paženklinta dvidešimt penktuoju numeriu, Artūras Štosas, vos nesprogdamas iš juoko, liepė Bulkei surinkti iš visų nemažą sumelę – mat kaip tik jis laimėjo lažybas. Nuo tokio artimo bendravimo su bendrakeleiviais Frydrichą apėmė nekantrumas. Jis dar nesuspėjo kaip jie atstatyti ankstesnįjį ryšį su gyvenimu. Jį užvaldė savotiškas sielos kurtumas. Praeities jutimas, ateities jutimas, netgi aistra Ingigerdai – viskas kažkur dingo. Atrodė, kad tą siaubo valandą nutrūko visos gijos, sieju-

sios jį su ligtolinio gyvenimo įvykiais, žmonėmis ir daiktais. Kai tik išvysdavo Ingigerdą, jį tuoj apimdavo kažkoks bukas atsakomybės jausmas. Pirmosiomis dienomis po katastrofos, kai mergina buvo ypač surimtėjusi ir švelni, net atrodė, kad ji laukia, kada jis prabils apie savo jausmus jai. Sykį ji net pasakė:

– Jūs visi norite tik savo malonumų, tik nė vienas nežiūrite rimtai į mane.

Frydrichas nesuprato ir pats, kas jam darosi. Halštremas žuvo, Achleitneris irgi gavo galą dėl savo šuniškos meilės jai, ir Frydrichas turėjo pagrindo manyti, kad mergina po tokio sukrėtimo tam tikra prasme kažkiek apsivalė ir dabar bus tarsi minkštas vaškos jo rankose. Jis dažnai pagaudavo jos žvilgsnį: ji stebėdavo jį susimąsčiusi ir rimta. Ir tada Frydrichas pats sau atrodė apgailėtinai, nes buvo priverstas prisipažinti pats sau, kad jis, kadaise karštai norėjęs atskleisti jai visus savo aistringai mylinčios sielos turtus, dabar stovėjo priešais ją tuščiomis rankomis. Jam reikėjo kalbėti, atidaryti šliuzus, už kurių turėjo būti susitvenkusi jo aistringa meilė, tačiau giliai susigėdęs buvo priverstas tylėti, nes žinojo, jog kol kas visi vandenys išseko, visi šaltiniai išdžiūvo.

Vasario šeštą apie dešimtą valandą ryto kapitonas Butoras, stovėdamas šalia mažosios Elos Lybling, kuri sėdėjo netoliese linksmai mataruodama kojytėmis, pro žiūroną pamatė žemę. Kai ta žinia pasiekė laivo keleivius, tai buvo sukrečianti akimirka. Kai stiuardas, įkišęs galvą per kajutės duris, šūktelėjo Frydrichui, net nenumanė, kaip smarkiai paveikė šį svetimšalį tas trumpas šūktelėjimas “Žemė!” Frydrichas už-

sidarė kajutėje, ir visą jo kūną ėmė purtyti nebyli rauda. "Tad štai koks tas gyvenimas! – nudiegė jam širdį. – Regis, visai neseniai tamsią nykią naktį mano kajutėje pasigirdo šauksmas "Pavojus!", nuskambėjęs tarsi mirties nuosprendis vargšo nusidėjėlio kameroje? Ir štai jau idiliški lumzdelio garsai tolumoje dar tebegriaudėjančios perkūnijos fone!" Ir tik dabar, tebeverkdamas ir jau išsiverkęs, Frydrichas pajuto virpulį – gyvenimas sugrįžta, jis triumfuoja! Jį apėmė svaigulys, jam rodėsi, kad iš toli toli su smagia muzika artėja didžiulė armija – brolių armija, tarp kurių jis vėl galės jaustis kaip namie, vėl gyventi saugiai. Dar niekada gyvenimas jam neatrodė toks, kaip dabar. Dar niekada jis štai taip, it kokia didžiulė banga, nesirito jo link. Tiktai tas, kam teko atsidurti kupinoje sumaišties ir tamsos bedugnėje, gali kaip reikiant suprasti ir įvertinti, kad nė viename danguje nėra gražesnės saulės už tą, kuri šviečia mums.

Tas žodis "Žemė!" sujaudino visus Frydricho nelaimės draugus, tik kiekvienas į jį sureagavo vis kitaip. Girdėjosi, kaip ponia Lybling iš savo kajutės šaukia Rozą ir Flitę.

– *Per bacco*[1], senas nutrūktgalvi! – garsiai tarė Štosas savo ištikimajam tarnui Bulkei – Per bacco, vadinasi, pagaliau vėl po letenomis pajusime žemę!

Daktaras Vilhelmas įkišo galvą į Frydricho kajutę.

– *Gratulor*[2], kolega fon Kamacheri, – tarė jis. – Jau matyti Kolumbo žemė. Mums pasisekė: nereikia rūpintis lagaminais.

---

[1] Prisiekiu Bakchu *(ital.)*.
[2] Sveikinu *(lot.)*.

Įkandin Vilhelmo staiga tarpduryje pasirodė storasis mašinistas Vendleris. Jis atrodė šiek tiek juokingai. Jis tarė:

– Daktare, kuo greičiau ateikite ant denio. Jūsų globotinė plūsta ašaromis.

Aišku, jis kalbėjo apie Ingigerdą. Kai Frydrichas nuėjo jos raminti, mažai ką tepadėjo. Frydrichas niekada anksčiau nematė jos verkiant. Kadangi jam pačiam neseniai taip yra buvę, tai gerai suprato jos būseną ir užjautė ją. Tačiau ta jo užuojauta veikiau priminė tėvišką. O ji staiga tarė:

– Aš juk nekalta, kad tėvas nuskendo! Ir dėl Achleitnerio aš nekalta – juk kiek kartų ir geruoju, ir piktuoju atkalbinėjau jį nuo tos kelionės.

Frydrichas paglostė ją.

"Hamburgas" plaukė savo kursu, vis labiau toldamas nuo didžiosios vandenyno dykumos. Jei ligi šiol tik kartkartėmis pasirodydavo akiratyje koks nors skubantis į uostą laivas, tai dabar vandens paviršius buvo tiesiog nusėtas daugybės atplaukiančių ir išplaukiančių garlaivių ir burlaivių, ir tas aiškiai rodė, jog uostas jau arti. Netrukus pasirodė ir Sendi Huko kyšulio švyturys. Nors Ingigerda su Frydrichu vis dar negalėjo nuslopinti sukrėstų sielų virpulio, ir jie neliko abejingi greitai besikeičiantiems vaizdams. Stebėtini dalykai kaip kaleidoskope keitė vienas kitą, ir vos ne kiekviena sekundė kuo nors priblokšdavo.

Su muzika praplaukė pro šalį "White-Star" kompanijos garlaivis. Jis ką tik pradėjo tokią pat kelionę, kokią "Hamburgas" jau beveik baigė. Ant didingo laivo denio kaip skruzdės knibž-

dėjo keleiviai. Buvo matyti, kad jie linksmai ir šventiškai nusiteikę. Ar jie nujautė, kas galbūt jų laukia? Ir kai jie nuo aukšto denio žvelgė žemyn į mažąjį "Hamburgą" su saujele keleivių ant denio, tikriausiai nė nenutuokė, kokios didelės ir siaubingos katastrofos vieninteliai liudininkai tie žmogučiai yra.

Kai "Hamburgas", praplaukęs pro Sendi Huko kyšulį, per Žemutinę įlanką ėmė plaukti sąsiaurių link, jo keleivių susijaudinimas nesumažėjo, nervai tebebuvo įtempti, juos tarsi svilino ugnis ir laistė ašaros, tai buvo ne tik atsisveikinimas su tėvyne ir jūros pavojais, bet ir pasimatymo džiaugsmas. Jų laukė pasimatymas su sausuma ir su saugia žmonių civilizacija. Ta sausuma tai buvo tarsi motinos įsčios, iš kurių visi išėjo ir kur augo iki dvasinio gyvenimo brandos. Tai buvo lyg ir sugrįžimas namo, tik dar kažkur kirbėjo keistas pojūtis, tarsi atsidūrus svetimoje planetoje. Ten jūroje ir virš jūros tvyrojo vienišumo siaubas, kur žmogus, viską matydamas, pats lieka nematomas, nežinomas, Dievo ir žmonių užmirštas. Ir baisiausia, kad toje vandenų stichijoje žmogus, norėdamas būti laimingas savo šiltame, knibždančiame ir neramiame skruzdėlyne, privalo pamiršti: kad jis tėra į vabzdžius panaši būtybė, kuri visais pojūčiais ir protu suvokia, kokia ji be galo vieniša Visatoje.

Šmėkščiojo burlaiviai, ūkčiojo garlaiviai, visur lakstė žuvėdrų pulkeliai, jos tai gaudė žuvį, tai pleveno, nešamos vėjo gūsių. Ties Nortono kyšuliu prie jų prisiartino kitas didelis transatlantinis "Hamburgo-Amerikos linijos"garlaivis. Didžiulis laivas, tarsi kažkokios paslaptingos jėgos varomas, ramiai ir su pa-

sitikėjimu slinko į priekį. Aiškiai girdėjosi gongas, kviečiantis prie stalo keleivius iš pasivaikščiojimų denio.

– Dabar, – tarė Frydrichas, išsitraukdamas iš kišenės laikrodį, – Europoje jau be ketvirčio septynios ir ten jau sutemo.

Kapitonas Butoras pasikeitė vėliavėlių signalais su karantino stotimi, "Hamburgas" sustojo, ir netrukus čion sugužėjo sanitarinė komisija. Po ilgokų derybų ir abiejų gydytojų pateiktos tikslesnės informacijos serganti moteriškė ir, poniai Lybling sutikus, mažojo Zygfrydo lavonas buvo išgabenti iš laivo. Frydrichas pasirūpino, kad ponia Lybling pasiliktų savo kajutėje ir taip būtų išvengta per daug skausmingos scenos. Tada žvitrusis "Hamburgas" visu greičiu pasileido per Narouso sąsiaurį į puikiąją Aukštutinę įlanką.

Laisvės statulą, tą prancūzų tautos dovaną, visi keleiviai, apsiginklavę įvairiausiais žiūronais, stengiasi pamatyti kuo anksčiau. Ir Frydrichas jau šlovino ją mintyse, kai ji staiga išniro prieš jo akis iš vandens, ant penkiakampio pagrindo. Ji jam pasirodė ne tokia didelė, tačiau vis tiek paliko malonų įspūdį, ir tas įspūdis buvo susijęs ne tiek su dabartim, kiek su ateitim. Nors ir keistų minčių apniktas, Frydrichas jautė, kaip iš susijaudinimo ima jam kilnotis krūtinė. Laisvė! Na, ir kas, kad tuo žodžiu taip piktnaudžiaujama – nuo to jo žavesys ir ateities lūkesčiai nė kiek nenublanko.

Ir čia Frydrichui staiga pasirodė, kad pasaulis išprotėjo. Ankštas uostas, apsuptas iš visų pusių babiloniškų dangoraižių, prikimštas dar labai groteskiškai tada atrodžiusių daugiaaukščių keltų, atrodė kaip kokia klaiki fantasmagorija, ku-

ri būtų buvusi juokinga, jei ne tas jos gigantiškas dydis. Šiame gyvenimo krateryje klykė, kriokė, ūžė, bildėjo, dundėjo, urzgė, šlamėjo, zvimbė civilizacija. Tai buvo tarsi didžiulis termitynas, kurio bruzdesys sutrikdo, apsvaigina, suglumina. Tiesiog neįtikėtina, kaip tokiame siautulingame chaose negalėjo nepraeiti minutė, kad kas nors nesugriūtų, nežūtų ar nesusižalotų. Argi įmanoma susikaupti tokiame baisiame triukšme, kaukime, cypime, barškėjime, dundėjime ramiai dirbti savo darbą?

Ne savo noru tapę "Hamburgo" bendrakeleiviais, likimo draugai paskutiniosiomis minutėmis dar labiau pajuto, kokie stiprūs saitai juos surišo. Per visą tą sumaištį Frydrichui pavyko išsaugoti turėtus pinigus, ir jis prikalbėjo Ingigerdą Halštrem išlipus į sausumą bent pirmosiomis dienomis neatsisakyti jo pagalbos. Be to, visi susitarė Niujorke neišleisti vieni kitų iš akių. Na ir, savaime aišku, dar gerokai prieš "Hamburgo" prisišvartavimą prasidėjo jaudinanti atsisveikinimo ceremonija su pačiais geriausiais linkėjimais.

Didžiulio miesto su milijonais jame dirbančių žmonių kurtinantis triukšmas turėjo ir teigiamą poveikį: jis tarsi atgaivindavo čion atvykusį, priversdavo jį pamiršti viską, kas kamavo jį iki tol. Tai buvo tarsi gyvenimo verpetas, kuris įtraukdavo ir jau nebepaleisdavo. Jis nepakentė jokių apmąstymų, jokios nostalgijos. Čia viskas šaukė ir kvietė pirmyn. Viskas čia buvo dabartis, vien dabartis. Artūras Štosas, regis, jau viena koja stovėjo ant Vebsterio ir Forsterio scenos. Buvo daug kalbama ir apie Ingigerdos pasirodymą

scenoje. Jos ir Štoso kontraktų dienos sutapo, tik, aišku, jie abu nesuspėjo laiku atvykti. Ingigerda sakė negalinti šokti, kol galutinai nepaaiškės, kas gi atsitiko jos tėvui. Tuo tarpu Artūras Štosas pareiškė, kad jei tik suspės, tai jau šį vakarą parodys scenoje savo numerį.

– Aš jau ir taip veltui sugaišau du vakarus, prarasdamas maždaug po penkis šimtus dolerių už kiekvieną, – tarė jis. – Ir apskritai aš negaliu nedirbti, aš turiu būti tarp žmonių!

Ir bandydamas įtikinti Ingigerdą, kad jai šitaip būsią naudingiau, jis pateikė keletą pavyzdžių apie tokius žmones, kurie net sunkiausiomis akimirkomis nesiliovė dirbę savo darbą: kažkoks mokslininkas ir toliau skaitė savo paskaitas, nors tuo metu jo žmona vadavosi mirtimi, o štai vėlgi klounas, kurio žmona pabėgo, plyštančia iš skausmo širdimi scenoje krėtė pokštus, linksmindamas publiką.

– Tokia jau mūsų profesija, – tarė Štosas. – Ir, sakyčiau, ne tik mūsų, bet ir kiekvienos kitos profesijos žmogus – malonu jam ar nemalonu, sekasi ar nesiseka, turi vykdyti savo pareigą. Juk kiekvienas žmogus yra tragikomiškas fokusininkas, nors ne visi tokiais tampa kaip mudu. Tai man būsiąs didžiausias triumfas, – tęsė jis toliau, – kai po viso to, ką man teko išgyventi, stebint trims tūkstančiams sensacijų pasiilgusių žiūrovų šį vakarą, nė nevirptelėjęs pataikysiu tiesiai į tūzą. – Artistas suvis įsismagino postringauti, ir tai darė grakščiai ir išradingai. – Mano ponai, – kreipėsi jis į abu gydytojus, – jei nieko geresnio nesumanysite, dar šį vakarą užsukite į Vebsterio ir Forsterio varjetė pasižiūrėti, kokius triu-

kus ten demonstruosiu! Darbas! Darbas! – Dabar jis kreipėsi į Ingigerdą: – Labai norėčiau, kad jūs pasiryžtumėt. Darbas yra geriausias gydytojas! Darbas yra viskas! Liūdėti dėl to, kas atsitiko, beprasmiška. Be to, – pridūrė jis jau visai rimtai, – nepamirškite, kad mūsų akcijos kaipmat velniškai smarkiai šoktelėjo! Artistui tokių dalykų ignoruoti negalima. Pamatysite, kaip mus užpuls reporteriai, vos tik išlipsime į krantą!

– Negali būti! – nustebo Frydrichas.

O Štosas tęsė toliau:

– Negi jūs manote, kad karantino stotis ištvers neperdavusi į Niujorką visų smulkmenų apie "Rolando" katastrofą? Tik pažvelkite į tuos didžiulius dangoraižius, tą su stiklo kupolu ir kitus. Tai "Sun", "World", "New-York Herald". Tuoj ten atspausdins viską apie mus ir milijoniniais tiražais išplatins po visą šalį. Po kokių keturių ar penkių dienų Niujorke nerasite geresnio vyro ar moters už išsigelbėjusius "Rolando" keleivius.

Štai taip ir panašiai jiems bešnekučiuojant, "Hamburgas" prisišvartavo prie pirso ir prasidėjo tikrasis atsisveikinimas. Negalėjai nesistebėti matydamas, koks susijaudinimas apėmė tuos iš esmės visai svetimus žmones. Ponia Lybling apsiverkė, apibėrusi Frydrichą ir daktarą Vilhelmą dėkingumo bučiniais. Roza pabučiavo Bulkę, o paskui, garsiai žliumbdama, ėmė bučiuoti rankas daktarui Vilhelmui ir Frydrichui. Savaime suprantama, abi damos irgi labai švelniai atsisveikino. Visi išsijuosę gyrė jūreivį ir sanitarą Flitę, kapitoną Butorą ir mašinistą Vendlerį. Ir apskritai visi "Hamburgo" įgulos nariai buvo aukštinami ir šlovinami kaip šaunūs vyrai ir išgelbėtojai. O

"Rolando" jūreivius abu gydytojai ir Štosas pavadino "mūsų didvyriais". Buvo susitarta susitikti vėl: daktaras Vilhelmas pakvietė poryt vidurdienį kapitoną Butorą, mašinistą Vendlerį ir nesivaržantį dailininką Fleišmaną į Hofmano barą, paskui jie ketino pasivaikščioti po miestą.

Vargšelį dailininką šis didžiulis miestas su jo pašėlusiu ritmu gerokai pribloškė ir atėmė žadą. Angliškai jis nesuprato, pinigų beveik neturėjo, o jo didžiausias kapitalas – paveikslai – dingo jūros gelmėse. Taigi jis, nors ir stengdamasis nepasirodyti per daug įkyrus, kabinosi į savo likimo draugus. Šie prižadėjo pasirūpinti juo, net berankis Štosas nepagailėjo jam gerų patarimų.

– Jei agentūroje jums kiltų kokių problemų, – pareiškė jam Štosas, – pristatysiu jus savo draugui "New-York Herald" leidėjui.

Dar po kelių akimirkų Frydrichas pagaliau pajuto kietą žemę po kojomis. Jam truputėlį svaigo galva. Ingigerda buvo įsikibusi į jo ranką, o aplink aidėjo sveikinimo žodžiai, šūksmai "Valio!", juos iš karto apsupo šaukianti, klykianti, tiesiog siautėjanti žmonių minia. Staiga prie jų prasibrovė nedidukas panašus į japoną žmogelis, kelis kartus paskubomis pakartojęs:

– *How do you do*[1], pone daktare? Prisimenate mane?

Frydrichas stengėsi prisiminti, tačiau šią akimirką jis nelabai žinojo, kas yra jis pats – taip suglumino jį triukšmingi

[1] Sveiki! *(Angl.)*.

minios sveikinimai ir iš visų pusių pasisveikinimui tiesiamos rankos. Sveikintojų kumščiai tiesėsi už jo, virš jo ir tiesiai jam panosėje.

– Tai neprisimenate, pone daktare? – šypsodamasis kartojo savo klausimą "japonas".

– Prisiminiau, velniai rautų! – pagaliau sušuko Frydrichas. – Juk jūs Vilis Snaidersas, mano buvęs mokinys! Vili! Kaip jūs čia atsidūrėte?

Kai Frydrichas studijavo Vroclave, tai, būdamas neturtingas, taisydavo pašlijusią materialinę padėtį gerai apmokomomis privačiomis pamokomis, mokydamas vietinio fabrikanto beviltiškai atsilikusį sūnų. Pasirodo, nutrūktgalvio būta labai įdomaus ir šaunaus bernioko, ir netrukus jis labai prisirišo prie Frydricho. Dabar jis atpažino, kad tas linksmasis "japonas" – tai tas pats nutrūktgalvis berniokas, virtęs subrendusiu jaunu vyru.

– Kaip atsidūriau čia? Pone daktare, tą jums paaiškinsiu vėliau, – atsakė jis. Iš džiaugsmo jam net šnervės virpėjo. – O dabar pirmiausia norėčiau paklausti, ar turite kur apsistoti ir ar nenorite, kad jus slaptais keliais, kaip Kuperio romanuose apie indėnus, išvesčiau kuo toliau nuo tos prakeiktos reporterių gaujos. O gal jūs norite duoti jiems interviu?

– Nė už ką pasaulyje, Vili, – atsakė Frydrichas.

– Jei taip, tai prašau sekti paskui mane! – sušuko Vilis. – Dėl viso ko aš nusamdžiau vežiką ir važiuokite iš karto pas mūsų žmones!

Frydrichas pristatė jam Ingigerdą ir paaiškino:

– Aš turiu ir įsipareigojimų! Pirmiausia ketinu kokiame nors gerame viešbutyje saugiai įtaisyti šią gerbiamą jauną damą. Ir apskritai net ir vėliau nenorėčiau palikti jos vienos.

Viliui Snaidersui daug aiškinti nereikėjo. Savo pasiūlymo jis nepakeitė, o tik dar kategoriškiau jį pakartojo.

– Matote, – tarė jis, – mūsų privačiame name jaunajai damai bus kur kas maloniau ir saugiau. Vienintelis klausimas: ar ji mėgsta itališkus valgius.

– Mielas Vili, – atsakė Frydrichas, iš Ingigerdos akių supratęs, kad ji sutinka, – manau, kad dėl jūsų makaronų problemų nekils. Taigi jei kadaise aš globojau jus, tai šiandien dėl įvairumo susikeiskime vaidmenimis – aš atsiduodu jūsų globai.

All right[1], tada pirmyn! – atsakė Vilis, aiškiai džiaugdamasis tokiu laimikiu. Jie dar spėjo pamatyti, kaip Štosas, reporterių pulkelio apsuptas, kažką jiems aiškina plačiai atverdamas burną, ir jau ketino, prasiskverbę pro minią, sėsti į savo ekipažą, kai priešais Ingigerdą Halštrem išdygo uždusęs sunkiai šnopuojantis ponas ir kreipėsi į ją:

– Atleiskite, turiu garbės... Aš iš Vebsterio ir Forsterio, – nosine šluostydamas drėgną skrybėlę, šnekėjo smarkiai suprakaitavęs nebejaunas vyras, nors diena ir buvo vėjuota. – Man liepta, man liepta! Aš čia su karieta! Čia manęs laukia karieta...

---

[1] Gerai *(angl.)*.

Jis nutilo, vos atgaudamas kvapą.

Frydrichas tarė:

– Dama šiandien pasirodyti scenoje negali!

– Na, ką jūs, pone, dama juk atrodo kuo puikiausiai!

– Atleiskite! – jau griežčiau tarė Frydrichas.

Vebsterio ir Forsterio agentas skrybėle prisidengė savo plikę.

– Tai būtų negirdėta klaida, nepataisoma klaida, jei dama atsisakytų pasirodyti scenoje. Man liepta damai duoti pinigų ir visko, ko prireiks. Štai ten mano karieta. "Astor" viešbutyje užsakytas numeris.

Frydrichas atsakė jam dar griežčiau:

– Aš esu gydytojas ir kaip gydytojas pareiškiu jums, jog dama nei šiandien, nei artimiausiomis dienomis scenoje pasirodyti negali!

– O honorarą damai jūs kompensuosite?

– Ką aš darysiu, ne Vebsterio ir Forsterio ir ne jūsų reikalas!

Tai pasakęs, Frydrichas tikėjosi atsikratysiąs agento, tačiau šis dar labiau suįžūlėjo:

– O kas jūs toks būsit, mielas pone? Mane domina tik dama! Jūs neturite teisės kištis į mūsų reikalus.

Ingigerda pareiškė mananti, kad pasirodyti scenoje negalės.

– Bet jūs tik išeikit į sceną ir viskas savaime susitvarkys. Beje, mano šefo žmona prašė manęs perduoti jums jos laišką; jos tarnaitė jau jūsų laukia viešbutyje ir atgabeno ten viską, ko tik jums gali prisireikti. Ji visą laiką bus jūsų paslaugoms.

– Mūsų Petronilė irgi labai šauni moteris, – įsikišo Vilis Snaidersas. – Jūs tik pasakykite jai, miela panele, ko jums reikia, ir po penkių minučių jau viską turėsite!

Kaip tikras merginų grobikas jis nusitempė Ingigerdą prie ekipažo.

– Jei jau taip, – ryžtingai pareiškė Vebsterio ir Forsterio pasiuntinys, – tai leiskite atkreipti jūsų dėmesį į kontrakto nutraukimo pasekmes ir labai prašau pasakyti savo adresą!

– Šimtas septintoji gatvė, toks ir toks numeris! – sušuko Vilis agentui, jau spėjusiam išsitraukti užrašų knygutę, ir nudardėjo kartu su Ingigerda ir Frydrichu.

Jų ekipažas kartu su kitais ekipažais ir krovininiais vežimais paprastu keltu persikėlė iš Hobokeno į Niujorką. Berniukas laikraščių pardavėjas pasiūlė jiems "Sun" numerį, kuriame jau kuo smulkiausiai buvo aprašyta "Rolando" katastrofa.

Aplink knibždėte knibždėjo įvairiausių keltų, vilkikų, garlaivių. Keltai priminė didžiulius gremėzdiškus plaukiojančius vabalus, juoduojančius nuo žmonių, virš keltų buvo kažkokios panašios į siurblį konstrukcijos. Kilo baisus triukšmas, tarškėjimas, kai keltas priplaukė prie molo ir visa, kas riedėjo, beveik vienu metu pajudėjo, lydint trepsenančios minios eskortui.

"Tas miestas, – galvojo sau Frydrichas, – tiesiog apsėstas gobšumo aistros." Kur tik nepažvelgsi, iš visų pusių jį baugino didžiuliai plakatai: milžiniškos raidės, milžiniški margi piešiniai, milžiniškos kažką rodančios rankos, kumščiai, veidai. Tai buvo rėksminga agresyvi konkurencinė kova, kuri šėlo aplink, nesiskaitydama su priemonėmis, laukinės begėdiš-

kos rietenos dėl turto. Keista, tačiau ir čia būta kažko didinga. Čia nebuvo jokio veidmainiavimo, viskas buvo daroma iki šlykštumo atvirai.

Prie telegrafo kontoros jie stabtelėjo išsiųsti telegramas Ingigerdos motinai ir Frydricho tėvui. Frydrichas telegramoje rašė: "Išsigelbėjau, sveikas, viskas gerai", Ingigerda – "Išsigelbėjau, tėvo likimas neaiškus". Kol ji rašė šiuos žodžius, Frydrichas nutaikęs progą šnipštelėjo Viliui Snaidersui, jog laivui nuskendus Ingigerda greičiausiai bus praradusi tėvą.

Ekipažas su trim keleiviais Brodvėjumi nuvažiavo toliau. Toje ilgutėlėje Niujorko pagrindinėje gatvėje vienas šalia kito nenutrūkstama virtine riedėjo tramvajai. Tais laikais jie būdavo tempiami vielinio lyno, esančio kanale po vagonais. Eismas visur buvo nepaprastai intensyvus. Ingigerdą ir Frydrichą tiesiog apstulbino tyla, kai ekipažas įsuko į šoninę gatvelę ir pasiekė kelionės tikslą. Jis sustojo priešais žemą vienos šeimos namą, niekuo nesiskiriantį nuo kitų tos gatvės namų. Tokią architektūrinę monotoniją, kaip šiame prabangiame kvartale, Vokietijoje galėjai pamatyti nebent kokiame skurdžiame darbininkų rajone. Tačiau atvykėlius naujoji prieglauda pasitiko dvelkdama švara ir jaukumu viduje.

Jau pradėjo temti, kai keleiviai pagaliau galėjo ramiai atsipūsti, užvėrę savo kambarių duris. Petronilė, sena italų kilmės ūkvedė, maloniai sutiko Ingigerdą ir iš karto uoliai ir švelniai ėmė rūpintis ja.

Frydrichas nusiprausė ir, Vilio Snaiderso lydimas, nusileido į pusrūsį pietauti. Ten įrengtos valgyklos grindys buvo

išklotos plytelėmis, o sienos – švariais dembliais. Ten, kur jie baigėsi, išilgai sienų driekėsi atbraila, ant kurios eilėmis buvo sustatyti *fiaschi*[1]. Akinamai balta staltiese užtiestas stalas buvo padengtas aštuoniems žmonėms.

Vilis Snaidersas jau spėjo paaiškinti Frydrichui apie šio jaukaus namo pobūdį ir jo paskirtį. Namą nuomojosi vokiečių dailininkų ratelis, kurio pagrindinis ramstis buvo toks Riteris, skulptorius. Jis garsėjo kaip labai talentingas menininkas. Tarp jo mecenatų ir klientų buvo tokie turtuoliai kaip Astorai, Guldai, Vanderbiltai. Vilis vadino Riterį "mielu nenaudėliu" ir atvirai žavėjosi jo elegancija ir apsukrumu.

Viename valgyklos kampe stovėjo Riterio darbų kopijos, kurias Vilis gyrė susiriesdamas.

Be Riterio, tam klubui priklausė dar vienas skulptorius, kažkoks Lobkovicas. Jis kaip ir Riteris buvo kilęs iš Austrijos. Dar vienas klubo narys buvo dailininkas iš Silezijos, didelis keistuolis, kurio kišenėse visada švilpavo vėjai, tačiau jo talentas stebino visus. Šauniajam Viliui vargais negalais pavyko atsitempti čia tą savo žemietį iš Niujorko lūšnynų rajono.

– Atkreipkite dėmesį, – tarė Vilis su jam būdinga tarsena, amerikiečių gomuriniams ir nosiniams garsams susiliejus su jo draugų austriškąja tarme, – atkreipkite dėmesį, kaip elgsis Frankas, tas pasiutęs šuo. Jis mėgsta kandžiotis, nepaiso nieko! Galima plyšti iš juoko! Žinoma, – pridūrė jis, – jei tik jis iš viso ateis.

---

[1] Šiaudais apipinti buteliai *(it.)*.

Tačiau dailininkas Frankas atėjo kaip tik pirmas. Jis kaip ir Vilis buvo su smokingu ir baltais baltiniais. Vilis kalbėjo be perstojo, o tas keistasis dailininkas tylėdamas ištiesė Frydrichui suglebusią ranką. Nors visi trys buvo tėviškiečiai, tačiau sulig Franko pasirodymu nebeliko to laisvumo, kuris spėjo įsivyrauti Frydricho pokalbyje su Viliu Snaidersu.

Frydrichas pasakė apgailestaująs, kad atėjo be smokingo.

– Taip, tas Riteris – tikras puošeiva, – vėl pareiškė Vilis savo nuomonę apie jį. – Dėl jo užgaidų mes kas vakarą turime rengtis kaip kokie diplomatai oficialiame priėmime.

Pasirodė Petronilė ir itališkai labai išsamiai ėmė pasakoti, kad mieloji mažoji vargšelė senjorina užmigusi giliu miegu, kad ji miega ramiai, kvėpuoja tolygiai. Po to ji paklausė, gal ponai dar ką nors girdėję apie didžiulio laivo žuvimą. Kai jai bandė pristatyti Frydrichą, vieną iš išsigelbėjusių to laivo keleivių, ji pamanė, kad iš jos norima pasišaipyti ir garsiai nusijuokusi išbėgo.

Į valgyklą įėjo Lobkovicas.

Tai buvo ramus aukštaūgis žmogus. Jis jau žinojo Frydricho istoriją ir šiltai pasisveikinęs su juo pranešė, kad prie namo jau privažiavo ir Riteris. Visi pasižiūrėjo pro langus ir pamatė elegantišką puskarietę ir vežėją su juoda livrėja. Ruošdamasis važiuoti atgal, jis uždarė dureles, o grynakraujis širmis nekantriai trypė kojomis ir bandė stotis piestu.

– Štai tas vežėjas su vadelėmis, – paaiškino Vilis, – yra prasilošęs austrų karininkas, pabėgęs nuo savo kreditorių. O

Riteriui dabar jis neįkainojamas pagalbininkas, nes pasako jam, kaip rengtis pusryčiams, pietums, vakarienei, einant žaisti teniso, kriketo, ruošiantis jodinėti ar važinėtis, kaip važinėti keturkinke karieta, kokį cilindrą – pilką ar juodą – užsidėti, kokį kaklaraištį pasirišti, kokias pirštines užsimauti, kokias pasirinkti sąsagas rankogaliams, kokias kojines, žodžiu, viso to būtina paisyti, kad čia, Niujorke, tave laikytų dabita.

Ir štai vidun įžengė dvidešimt aštuonerių metų Bonifacas Riteris, kuriam Amerikoje pasisekė labiau, nei jis tikėjosi. Jis buvo labai malonus, žvalus ir gražus kaip Alkibiadas[1]. Ir nuo pat pirmos akimirkos Frydrichą sužavėjo visa šio laimės kūdikio išvaizda. Jis buvo tarsi gerumo, naivumo, gyvenimo džiaugsmo ir nuoširdumo įsikūnijimas. Naujojo pasaulio oras austro švelniam mielumui suteikė šviesumo, laisvumo, ugningumo. Visi susėdo už stalo ir jau bevalgant *minestra*[2] užsimezgė pokalbis.

Vilis Snaidersas pats asmeniškai – mat jis buvo to ratelio ūkvedys – pilstė vyną. Iš jo elgesio matėsi, kaip jis didžiuojasi Bonifacu Riteriu ir kaip jam malonu pristatyti kadaise dar Europoje jo mokytoju buvusiam Frydrichui tokius savo draugus ir tokią aplinką. Visi atsipalaidavo, ir, kai tarnaitė balta kepuraite ir balta prikyšte atnešė žuvį, jau iš visų pusių buvo keliami tostai už Frydricho ir jo globotinės išsigelbėjimą. Stojo

[1] Atėnų politinis veikėjas ir karvedys Alkibiadas (450-404 m. pr. Kr.) garsėjo vyrišku grožiu.
[2] Itališka ryžių sriuba su daržovėmis *(it.)*.

trumpa pauzė, ir išbalęs jaunasis mokslininkas pasinaudojo šia proga kai ką paaiškinti.

– Aš atvykau, – tarė jis, – ketindamas čia, Amerikoje, toliau tęsti kai kuriuos tyrimus, kuriuos buvome pradėję su draugu prieš daugelį metų. Mielas Vili, jūs jį pažįstate, – kreipėsi jis į buvusį savo mokinį. – Tai Peteris Šmitas, gydytojas, jis gyvena dabar Springfilde Masačūsetso valstijoje.

– Jis jau persikėlė į Merideną, – patikslino Vilis Snaidersas.

– Tą jaunąją damą, kuri dabar naudojasi jūsų svetingumu, – toliau aiškino Frydrichas, – savo nuostabai susitikau laive. Mums pasisekė: kol dar nebuvo kilusi panika, mes ramiai įsėdome į gelbėjimo valtį. Deja, mažylės tėvą teko palikti. Taigi atsitiktinumo dėka mūsų keliai susitiko, ir aš dabar jaučiuosi atsakingas už mažąją merginą.

Frydrichas dar niekada ligi šiol nesijautė toks saugus kaip dabar. Jį visada traukė prie menininkų. Jų pokalbiai, jų draugiškumas visada jam buvo mielesni už viską. O čia dar kaip tyčia atsitiko taip, kad šitoje svetimoje šalyje, kur jis tikėjosi šalto priėmimo, jį sutiko išskėstomis rankomis. Lyg niekur nieko buvo skelbiami tostai ir jokio varžymosi prie stalo. Frydrichas net suabejojo, ar jis iš tikrųjų Niujorke, už trijų tūkstančių mylių nuo senosios Europos. O gal jo tėvynė kaip tik čia? Argi per pastaruosius dešimt metų ten, tikrojoje tėvynėje, jis kada nors buvo patyręs tokį jaukumą, tokią šilumą? Ir jį beužplūstantį gyvenimo džiaugsmą? Ir sulig kiekviena minute toji banga kėlė jį vis aukščiau. Jį, kuris po tos baisios katastrofos vos išsigelbėjo.

Jis tarė:

– Dėkoju jums iš visos širdies, mano ponai ir mieli tėviškėnai už tai, kad jūs mane taip svetingai ir draugiškai sutikote, nors aš to visai nenusipelniau.

Jis pakėlė savo taurę, ir visi susidaužė su juo. Staiga, visai prieš savo valią, Frydrichas panoro išlieti savo širdį. Jis pareiškė dukart patyręs laivo sudužimą. Jam yra tekę tiek daug iškentėti, kad jei ne tragiška "Rolando" katastrofa, jis būtų linkęs šią nelaimę traktuoti kaip savo ligšiolinio gyvenimo simbolį.

– Senasis Pasaulis, Naujasis Pasaulis: žingsnis per didžiąją balą žengtas, ir aš čia jaučiuosi, tarsi būčiau iš naujo gimęs, – pareiškė Frydrichas.

Paskui pasakė pats dar nežinąs, kaip ir ką čia veiksiąs. Taip šnekėdamas jis prieštaravo savo žodžiams, kuriuos visai neseniai buvo pasakęs. Tvirtino jokiu būdu neketinąs ir toliau dirbti kaip praktikuojantis gydytojas ar bakteriologas. Sakėsi, kad gal ims rašyti knygas. Tačiau kokios tos knygos būsiančios, dar ir pats nežinąs. Gal, pavyzdžiui, tai bus apie Miloso Veneros skulptūros visišką atkūrimą. Galvoje turįs jau beveik užbaigtas knygas apie Peterį Fišerį ir Adamą Kraftą[1]. Tačiau gal jis pabandysiąs parašyti romaną apie gyvenimą, o gal tai bus knyga apie šiuolaikinę filosofiją.

– Jei imčiau rašyti, pradėčiau nuo ten, kur Šopenhaueris palikęs skylę, – tarė jis. – Aš turiu galvoje tą jo sakinį iš knygos "Pasaulis kaip valia ir vaizdinys", kuris man visą laiką su-

[1] Peteris Fišeris (1460-1529) ir Adamas Kraftas (1460-1508 ar 1509) – Renesanso laikų vokiečių skulptoriai.

kasi galvoje: "Už mūsų buvimo slypi kažkas tokio, prie ko įmanoma prieiti tik nusikračius pasaulio".

Tokie jaunojo mokslininko, pavėluotai išgyvenančio "Audros ir veržimosi" laikotarpį, samprotavimai buvo išklausyti labai dėmesingai ir su pritarimu. Vilis tarė:

– Nusikratyti pasaulio, pone daktare, geriausiai sekasi dailininkui Frankui. Papasakok, Frankai, kaip tu atsidūrei Amerikoje!

– Arba kaip tu, Frankai, pėsčias ėjai į Čikagą! – pasiūlė Lobkovicas.

– Arba, – užbaigė Riteris, – apie tą nuotykį Bostone, kai jūs visai nusitašėte ir jus medžioklės vežimaičiu pristatė tiesiai į areštinę.

– Na, tai buvo ne taip jau blogai, – ramiai nusišypsojęs ir nubraukęs nuo kaktos užkritusias garbanas, atsakė Frankas. – Antraip tikriausiai būčiau persišaldęs.

Frydricho nuostabai beveik visi Franko žodžiai buvo palydimi juoko salvių.

– Frankas yra ne tik genialus dailininkas, – tarė Vilis, įpildamas Frydrichui kjančio[1], – bet ir toks originalas, kad kito tokio nerasi visame pasaulyje.

Pasirodė virėjas italas, Simonė Brambila. Jis pats asmeniškai atnešė desertą ir sūrio ir pasiteiravo, kaip jiems patiko kiti patiekalai. Buvo šnekamasi itališkai ir tokiu intymiu tonu, kad galima buvo numanyti, kokie puikūs šeimininkų santykiai su virėju.

---

[1] Sausas raudonas vynas.

– Gerai, tada pasilinksminkime, *old fellow*[1]*!* – staiga sušuko Vilis. – Sinjore Simone Brambila, jūs mums dar ką nors paskambinkite! *Ir cantare!*[2] Supratote? *Ma forte*[3], o ne *mezza voce!*[4] Paėmęs nuo lentynos mandoliną, jis padavė ją virėjui.

– *Signore Guglielmo è sempre buffo!*[5] – tarė virėjas.

– Taip, taip, buffo, buffo! – sušuko Vilis, trinktelėdamas kumščiu į stalą. Jo juokas buvo kvailokas, kaip apgirtusio.

Virėjas, kuris virtuoziškai skambino mandolina ir turėjo gerą balsą, su baltos drobės kepuraite ant galvos, drobiniu švarkeliu ir drobine prijuoste atrodė gan juokingai. Temperamentingai skambindamas gitara ir tuo pakerėdamas klausytojus, jis padainavo gatvės dainelių, kurių galima išgirsti bet kur Italijoj, o ypač Neapolyje. Frydrichas atsilošė ir užsimerkė. Vaizduotėje jam vėl išniro Italijos pakrantė, jos mėlynos įlankos, dorėnų stiliaus šventykla Pestume, Kaprio uolos. Kai tik virėjas baigdavo kokią nors dainelę, iš karto pasigirsdavo plojimai. Vieną tokią akimirką įėjo Petronilė ir kažką pašnibždėjo Viliui Snaidersui, kuris savo ruožtu nusprendė, kad reikia apie tai pranešti ir Frydrichui. Frydrichas iš karto pašoko ir kartu su Viliu išėjo iš kambario.

Kažkoks ponas ir solidi dama, nepaisydami Petronilės protestų, jau spėjo nusigauti iki Ingigerdos miegamojo. Frydrichas su Viliu įėjo kaip tik tuo momentu, kai dama, kuri buvo apsi-

---

[1] Drauguži *(angl.)*.
[2] Dainuoti *(it.)*.
[3] Tiktai garsiai *(it.)*.
[4] Pusbalsiu *(it.)*.
[5] Sinjoras Vilhelmas visada juokauja *(it.)*.

rengusi gan pretenzingai, jau bandė pažadinti miegančią merginą, vis kartodama:

– Vaikeli, na, dėl Dievo meilės, vaikeli, na nubusk, labai prašau!

Paklausta, kas jai davė teisę čia įsibrauti, dama paaiškino esanti didžiausios Niujorke teatrų agentūros savininkė ir kad ji kadaise buvo sudariusi kontraktą tarp Vebsterio ir Forsterio ir tarp miegančios damos tėvo. Šios damos tėvas gavęs tūkstantį dolerių avanso. Laikas yra pinigai, ypač čia, Niujorke. Jei dama negali išeiti į sceną šiandien, tai pats laikas pagalvoti apie rytdieną. Ji sakėsi esanti pasiruošusi padėti panelei, nors ji turinti sutvarkyti dar kokį šimtą kitų reikalų. O jei panelė nuspręstų išeiti į sceną rytoj, tai tada kartu su ja ji turėtų tučtuojau važiuoti į Gersono ateljė, kad jai spėtų pasiūti per naktį reikiamus rūbus. Ta ateljė esanti Brodvėjuje, o vežikas laukia prie durų.

Visa tai ši dama išklojo Ingigerdos miegamajame, tyčia nesistengdama kalbėti tyliau. Frydrichas ir Vilis prašė ją nusiraminti, kartojo prašymą dar kartą, antrą, trečią – viskas veltui. Tada Frydrichas tarė:

– O panelė iš viso neišeis į sceną!

– Štai kaip? – atsakė agentė. – Tada jau poryt ji bus įvelta į labai nemalonų teismo procesą.

– Ta dama dar nepilnametė, – tarė Frydrichas, – o jos tėvas, su kuriuo jūs sakote sudariusi kontraktą, greičiausiai bus žuvęs per "Rolando" katastrofą.

– O aš nesiruošiu šiaip be niekur nieko netekti tūkstančio dolerių, – atšovė agentė.

– Dama serga, – pareiškė Frydrichas.

Agentė nenusileido:

– Gerai, tada aš atsiųsiu savo gydytoją.

– Aš pats esu gydytojas, – atsakė Frydrichas.

– Tikriausiai vokiečių gydytojas, – atsakė ji. – Čia, Amerikoj, mes pasitikim tik savo gydytojais.

Kas žino, gal tai amerikietei su vyrišku protu, vyriška energija ir vyrišku balsu ir būtų pavykę pasiekti savo tikslą, jei ne gilus mergaitės miegas, nepaisant purtymo ir triukšmo. Be to, ir Frydrichas priešinosi taip ryžtingai, kad pagaliau agentė buvo priversta nusileisti ir bent jau laikinai pasitraukti iš kovos lauko. O čia dar ir Viliui šovė į galvą mintis, ir Frydrichas tik vėliau suprato, kokia ji geniali. Vilis pareiškė suglumusiai agentei, kad jei ji nenurims, teks apie jos elgesį pranešti draugijai "Society for the Prevention of Cruelty to Children"[1], mat panelė Halštrem dar neturi nė septyniolikos metų.

– Ponai, – tarė dama jau visai kitokiu tonu, – jūs tik pagalvokite, kokias milžiniškas lėšas reklamai per keturias savaites paaukojo Vebsteris ir Forsteris bei aš pati. Aš numačiau jos turnė iki pat San Francisko. Dabar, kai ši dama išsigelbėjo nuskendus "Rolandui" ir kai dar neteko tėvo, ji iš karto taps *season*[2] sensacija. Jei tik ji dabar pasirodys scenoje, tai po trijų mėnesių galės grįžti į Europą su penkiomis dešimtimis tūkstančių dolerių. Ar drįstate prisiimti atsakomybę už tai, kad panelė Halštrem neteks tokio milžiniško honoraro?

---

[1] Žiauraus elgesio su vaikais prevencijos draugija *(angl.)*.
[2] Sezonas *(angl.)*.

Kai agentė su savo palydovu išėjo, Vilis Snaidersas patvirtino matęs plakatus su užrašu *"Mara or the Prey of the Spider"*[1] ant visų statybos aikštelių tvorų, cemento statinių, skelbimų lentų ir taip toliau. Dažnai juose buvo pavaizduota natūralaus dydžio šokėja. Ji atrodė kone vaikas, kažkokia albinosė su raudonomis kaip triušio akimis, šafrano geltonumo plaukais. Už jos savo voratinklyje tykojo voras didumo sulig nedideliu oro balionu. Plakato autorius buvo talentingiausias Niujorko plakatų piešėjas. Frydrichas galįs ir pats pasižiūrėti, kaip tie plakatai atrodo – jų pilna visose gatvėse.

– Kaip tik todėl man net juokinga pagalvojus, – baigė pasakoti Vilis, – kad aš iki šiol žiopsojau į tuos plakatus nieko nenujausdamas, o dabar panelė Ingigerda kartu su jumis yra mūsų namuose. Ko tik nebūna gyvenime! Galiu užtikrinti jus, kad žiūrėdamas į tą plakatą aš galvodavau apie ką tik nori, tik jokiu būdu ne apie jus, pone daktare, ir kad jis man tebuvo tiktai viena iš neskoningų varjetės reklamų, ir tiek.

Kai juodu sugrįžo į valgomąjį, virėjo ten jau nebebuvo. Lobkovicas su Franku vėl atnaujino ankstesnį ginčą, kuris dailininkas didesnis – Mikelandželas ar Rafaelis. Vilis papasakojo jiems apie kovą su amazone. Dailininkai pasipiktino ir visi vienu balsu ėmė tvirtinti, kad niekam neatiduos savo globotinės, nors prieš juos sukiltų visas Niujorkas. Frydrichas išsitraukęs laikrodį pamatė, kad jau po dešimtos, ir papasakojo susirinkusiems, ką buvo žadėjęs berankis Artūras Štosas, bū-

[1] Mara, arba voro auka *(angl.)*.

tent, kad lygiai pusę vienuolikos jis pasirodys publikai. Vilis Snaidersas, iniciatyvus vyras, pasiūlė visiems kartu nueiti pasižiūrėti jo numerio Vebsterio ir Forsterio salėje.

Į ložę Vebsterio ir Forsterio salėje dailininkai ir Frydrichas įėjo dar prieš pusę vienuolikos. Tai buvo didžiulė salė, kurioje spektaklių metu buvo leidžiama rūkyti ir gerti. Vilis apmetęs akimis pasakė, kad čia buvo susirinkę nuo trijų iki keturių tūkstančių žiūrovų. Nedidelėje lygioje scenoje tuo metu buvo tik viena pora – ispanų šokėja su partneriu. Pro tabako dūmus salėje tarsi apšarmoję mėnuliai švietė lankinės lempos, ir jų šviesoje šokėja su savo lieknu toreadoru demonstravo žiūrovams kažkokį juokinimo, nekaltybės ir laukinio šėlsmo mišinį.

Žiūrėdamas į šokėjos partnerį, Frydrichas mintyse atsidūrė Sevilijos arenoje, o šokėja jam priminė Korinto įlanką ar Kikladų salyną; labai greit jis nusprendė palikti Ispaniją ir su gražiąja šokėja persikelti į jos graikiškąją tėvynę. Ten jis paskyrė jai Chlojos vaidmenį, o pats pasivertė Dafniu. Seni piemenys puotavo Panui pašvęstoje pinijų giraitėje. Iš čia, nuo aukštikalnių pievų, matėsi, kaip plaka uolėtus krantus jūros bangos, tik jų šniokštimas iki čia nesiekė. Visą kitą muziką nustelbė lumzdelio garsai, Vebsterio ir Forsterio salė, tvankus daugybės susirinkusių žmonių prakaito persunktas oras kažkur dingo, išnyko. Pinijų viršūnėse, it pavasario alsavimas, žaidė vėjas. Piemenaitė šoko, išdykėliškai strykčiodama kaip ožkutė, iš kurių buvo nusižiūrėjusi, bet taip gracingai, kad tik didysis Panas galėjo ją apdovanoti tokiais gabumais. Jos šokis tryško laukiniu, nežabotu, be-

siliejančiu per kraštus gyvybingumu ir gyvenimo džiaugsmu. Bet kokios muzikos šaknys, mąstė Frydrichas, yra šokis ir dainavimas vienu metu. Kojos diktuoja ritmą, kuris turi suvirpinti gerklę. O šokėja, jei tik ji nedainuoja pati, girdi ne tą muziką, pagal kurią šoka, o visai kitą. Bet jei ji nedainuoja pati, o tik šoka be jokio akompanimento, tai jos šokį stebintieji vis tiek gali girdėti jos muziką.

– Tai tas pats, kaip barstyti perlus kiaulėms, – tarė Frydrichas, kai šokėja baigusi šokį dingo už kulisų, palydėta skystų publikos plojimų.

Dabar scenoje pasirodė tarnas su raudona livrėja. Jis per tam tikrą atstumą vieną nuo kitos sustatė keletą nedidelių kėdučių. Tik po to, kai jis išnešė į sceną mažo kalibro šautuvą ir smuiko futliarą, Frydrichas atpažino, jog tai šaunusis puskarininkis Bulkė. Netrukus į sceną išėjo ir Štosas, sutiktas audringų plojimų.

Jis buvo apsirengęs juodu aksominiu fraku, nėriniuotu žabo, nėriniuotais rankogaliais, juodomis aksominėmis kelnėmis iki kelių, juodo šilko kojinėmis ir lakuotais batais su sagtimis. Gelsvi plaukai buvo sušukuoti iš visų pusių aplink masyvią plikę. Jo išbalęs veidas atsikišusiais skruostikauliais ir su plačia priplota nosim žvaliai ir su šypsena žvelgė į publiką.

Šią akimirką Frydrichas prisiminė tą patį žmogų, kurį dabar taip audringai sutiko žiūrovai, bejėgiškai gulintį po sėdynėmis gelbėjimo valties dugne, visą šlapią nuo jūros vandens, ir pagalvojo, kiek nežmoniškų pastangų kainavo jūreiviams, Bulkei, daktarui Vilhelmui, jam pačiam, Rozai ir abiejoms damoms – poniai Lybling ir Ingigerdai, kad tik jų valtis

neapsiverstų. Kaip smarkiai skyrėsi tuodu reginiai: tai, ką jis matė dabar ir ką regėjo anksčiau! Ir ko ta publika taip džiūgauja, išvydusi jį?

Kaip daug kartais gali pasakyti aplodismentai! Tarkim, mes už tai, kad Viešpats Dievas pasielgė teisingai, išgelbėdamas tave! Juk tu tiek iškentėjai, vargšeli beranki! Šimtai kitų žuvo, nors ir turėjo abi rankas, o tu gali šį vakarą kaip niekur nieko pasirodyti scenoje! Galų gale ir mes patys, velniai rautų, nusipelnėme, kad mus linksmintų! Tad ar ne geriau, kad išsigelbėjai kaip tik tu, nes moki savo įvairiausiais triukais išblaškyti ir pralinksminti mus, negu kas nors kitas! Be to, mes norime, kad ir tau būtų atlyginta už tai, ką tau teko iškentėti. Taigi tas tavo menas ir tavo išsigelbėjimas pelnė tau dvigubą šlovę!

Kadangi audringi plojimai vis netilo ir tarsi jūra vėl užliejo tų ovacijų kaltininką, į sceną išėjo ponas paprastu fraku ir ženklu paprašė publikos leisti jam tarti keletą žodžių. Jis pareiškė, kad dabar norėtų kalbėti garsusis snaiperis Artūras Štosas, *champion of the world*[1]. Ir iš karto berankis prabilo skambiu ir skardžiu vaikišku balsu, ir taip garsiai ir aiškiai, kad jį gerai girdėjo net sėdintieji paskutinėse eilėse.

Frydrichas išgirdo, kaip Štosas kreipėsi į žiūrovus, sakydamas: "Mano mielieji niujorkiečiai". Paskui jis kažką kalbėjo apie "svetinguosius amerikiečius", apie "svetingąją Amerikos pakrantę", apie Kolumbą ir apie "fourteen hundred and ninety two". Šitas skaičius – tūkstantis keturi šimtai

[1] Pasaulio čempionas *(angl.)*.

devyniasdešimt dveji – šiuolaikinės Amerikos gimimo metai mirga ant kiekvieno skelbimų stulpo. Šaunusis snaiperis kartojo tokias frazes kaip *"navigare necesse est, vivere non necesse"*[1], "per nakties tamsą į šviesą" ir panašiai. Nojaus arka, gan sąmojingai pareiškė jis, mums vis dar praverčia, nes juk vandenys dengia du trečdalius Žemės paviršiaus. Ir kas, kad okeano bangos retkarčiais praryja vieną kitą laivą, tačiau didysis žmonijos laivas nenuskęs niekada, tą patvirtina ir paties Dievo debesyse pakabinta vaivorykštė. O okeanas visada buvo ir bus didvyriškumo lopšys, tautas jungianti, o ne jas skirianti stichija. Salėje nuskambėjo ir šviesiaplaukio kapitono fon Keselio vardas. Frydrichas įsivaizdavo žuvusįjį didvyrį, kurį dabar po žvaigždėtu dangumi plukdo vandenyno bangos. Artistui tebekalbant jo ausyse suskambėjo paties kapitono žodžiai: "Pone fon Kamacheri, mano brolis turi žmoną ir vaikų. Jam tikrai galima pavydėti". Audringos ovacijos, kuriomis publika apdovanojo sumanųjį oratorių, pažadino Frydrichą iš jo minčių.

Artūras Štosas atsisėdo ant vienos kėdutės, o ant kitos Bulkė padėjo smuiką. Po to raudona livrėja vilkintis didvyris ir savo pono išgelbėtojas nuavė savo šeimininką, ir tas paliko tik juodomis kojinėmis, pro nukirptus jų galus buvo išlindę kojų pirštai. Dešiniosios kojos pirštais artistas paėmė stryką ir pradėjo trinti jį kanifolija. Per salę perbėgo nusistebėjimo šurmulys. Orkestras užgrojo garsiąją Bacho preliudiją, o pas-

[1] Plaukioti jūromis būtina, gyventi nebūtina *(lot.)* – senovės Romos jūreivių patarlė.

kui salę užliejo Štoso atliekamos Guno "Ave Maria" nuostabios melodijos garsai. Publika sužavėta klausėsi: ją pakerėjo ne tik nuostabi muzika, bet ir mintis apie baisiąją laivo katastrofą. Salėje įsiviešpatavo jaudinanti religinga nuotaika. Frydricho nugara perbėgo šiurpulys: štai kaip sunkiami pinigai net iš didžiausios nelaimės!

Jis lengviau atsiduso, kai Artūras Štosas ėmėsi kito programos numerio – šaudymo iš mažo kalibro šautuvo. Ir vėl ne mažiau kaip jo šeimininkas Frydrichą ir dailininkus nustebino Bulkė. Jis nepaprastai šaltakraujiškai laikė kortas, kai jo šeimininkas vieną po kitos varpė šūviais į patį vidurį.

Frydrichas labai nustebo, kai gan vėlai nubudęs kitą rytą pajuto aplink neįprastą ramybę. Nesiūbavo lova, nebarškėjo stiklinės ir praustuvas, nesisupo grindys, ir siena negrėsė nuvirsti ant jo.

Frydrichas paskambino, pasirodė Petronilė. Ji papasakojo, kad mažoji mis nubudo sveika ir raudonais skruostukais ir kad ji jau spėjo papusryčiauti. Trumpame laiškelyje Vilis Snaidersas rašė, kad jis nuo tada iki tada bus ten ir ten, tokioje ir tokioje gatvėje, tokioje ir tokioje kontoroje ir kad sugrįš tik priešpiečių.

Jaunasis mokslininkas išsimaudė vonioje, jau antrą kartą per pastarąsias dvylika valandų. Jam buvo padėti naujutėliai drabužiai ir baltiniai, taigi už pusryčių stalo jis galėjo sėstis kaip naujai gimęs. Valgyti jam padavė pati Petronilė, paaiškindama, kad iš visų namo gyventojų likusi tik ji viena. Ji

išėjo, paskui vėl sugrįžo paklausti, ar nieko daugiau Frydrichui nereikia. Netrukus jis pamatė, kaip žvalioji šeimininkė, šiltai apsimuturiavusi, per paradines duris išėjo į gatvę.

Tai pastebėjęs Frydrichas sunerimo, užsirūkė cigaretę ir ėmė kandžioti sau lūpas. Vadinasi, jis liko vienas su Ingigerda Halštrem. Ir dabar Frydrichas vėl ėmė stebėtis, kokių tik pokštų neiškrečia gyvenimas. Tokios progos, kokia pasitaikė dabar, jis vargiai galėjo tikėtis ištisas savaites ar net mėnesius, tuo labiau čia, pašėlusioje Niujorko sumaištyje. Po triukšmo, viešpatavusio laive, o paskui mieste, po okeano siautėjimo jį staiga apgaubė idiliška ramybė. Visi šio keturmilijoninio miesto gyventojai dabar su neregėtu atkaklumu tvarkė savo reikalus, buvo įsikinkę į geležinį pareigų jungą ir vilko jį, negirdėdami ir nematydami, kas vyksta aplinkui.

Jo nerimas didėjo, jis nebegalėjo nusėdėti vietoje. Kiekvieną jo kūno nervą, kiekvieną ląstelę dabar veikė ir dirgino kažkokia jėga, srovenanti į jį iš visų pusių. Štai tokią jėgą, kuri skverbiasi pro grindis, lubas ir sienas, žmonės vadina įvairiausiais vardais. Kalbama apie magnetizmą, apie fliuidus, apie elektros iškrovas. Pastarųjų galia Frydrichas galėjo įsitikinti pats, kai ieškodamas ramybės atsisėdo priešais židinį. Mat kai tik laikydamas rankoje židinio reples artindavosi prie kokio nors geležinio daikto, imdavo spragsėti kibirkštėlės. Atrodė, kad įelektrintas visas kambarys. Pakakdavo Frydrichui pirštų galiukais švelniai brūkštelti nedidelį kilimėlį prie židinio, kai iš karto imdavo šokinėti kibirkštys, kurių spragsėjimas priminė rimbo kirčius.

"Na va! – pagalvojo Frydrichas ir nusišypsojo. – Štai tau ir šviesdariai!" Ir kai pradėjo galvoti, kurgi skaitė apie tuos mažuosius gnomus, prisiminė savo sapną, kai plaukė "Rolandu".

– Šviesdary, ką veiki? – garsiai paklausė Frydrichas ir ėmė gaudyti kibirkštis, kaip kad gaudomos musės, kai jos per daug įkyri. Ir jau netrukus daugybė tų kibirkštėlių pateko į kraują. Jis atsistojo ir išėjo į koridorių.

Jis kurį laiką pastovėjo ten, abiejomis rankomis įsikibęs laiptų turėklų apatinių stulpelių. Pagaliau priglaudė galvą prie jų. Visas jo kūnas virpėjo kaip drugio krečiamas.

Tai buvo akimirka, kai jis suprato savo kūno aistringąją kalbą ir jo vidinis balsas pritarė kūno reikalavimams. Tai buvo slopinamo, nepatenkinto reikalavimo prasiveržimas. Šioje sąvadautojiškoje svetimų namų rytmečio tyloje jis staiga prabudo su nenugalima jėga.

Ir jis įėjo į kambarį, kur Ingigerda, sėdėdama priešais besikūrenantį židinį, džiovinosi savo šviesių plaukų kupetą.

– Oi, ponas daktaras! – išsigandusi šūktelėjo ji ir pažvelgė į Frydrichą. Tačiau vos tik jos spindinčių akių žvilgsnis nukrypo į sunkiai šnopuojantį vyrą, jos veide pasirodė bevalio, visiško atsidavimo išraiška.

Kai Frydricho valia susipynė su aistros liepsna, jis prarado sugebėjimą suvokti ką darąs ir kontroliuoti savo veiksmus. Norėdamas pagaliau užgesinti jį kankinančią pragarišką liepsną laukiniu nežabotu gėrimu, suriaumojęs kaip žvėris jis strimagalviais puolė į iš lėto, oi kaip iš lėto vėsinančias ir išlaisvinančias meilės bangas.

Apie vienuoliktą valandą sugrįžo ūkvedė Petronilė, lydima ne itin rūpestingai apsirengusio vyro. Šviesiaplaukis ponas, kurio gyslotos rankos buvo be pirštinių ir kuris buvo apsiavęs gremėzdiškais batais, kairėje rankoje laikė drėgną skėtį, o dešinėje – aptrintą fetro skrybėlę, labai meistriškai švilpavo ir dideliais žingsniais triukšmingai vaikštinėjo pirmyn ir atgal. Buvo matyti, kad vokiečių dailininkų klube jis jaučiasi kaip namie.

Tas ankstyvasis svečias buvo Peteris Šmitas – tas pats, kurį Frydrichas buvo susapnavęs dar plaukdamas per vandenyną. Jis specialiai atvyko iš Merideno į Niujorką susitikti su Frydrichu, kurio pavardę pamatė išsigelbėjusių "Rolando" keleivių sąraše. Jis žinojo, kad Vilis Snaidersas kadaise buvo Frydricho mokinys, ir iš jo sužinojo, kur ieškoti draugo.

Pirmas Frydricho klausimas po to, kai pirmasis susitikimo džiaugsmas truputį atlėgo, buvo toks:

– Sūnau, ar tiki telepatija?

– Telepatija? Na jau ne! – atšovė fryzas ir smagiai nusikvatojęs pridūrė: – Žmogau, man juk dar tik trisdešimt metų! Ir aš dar nesikraustau iš proto! Tikiuosi, kad ir tau koks nors misteris Sleidas nesusuko galvos kaip velioniui, senajam Cėlneriui iš Leipcigo[1]. O gal tu atvykai čia pirmininkauti kokiame nors spiritistų susibūrime? Jei taip, tai mūsų draugystei galas, vyruti.

Tokią pokalbio manierą draugai išsaugojo nuo universiteto laikų, ir ji juos be galo atgaivino. Jų santykių nevaržė jokie vėlesniųjų metų įvykiai ir patirtis.

---

[1] Žinomas vokiečių astrofizikas Johanas Cėlneris (1834-1882) aprašė amerikiečių spiritisto Sleido bandymus, paremdamas jį.

– Gali nesibaiminti, – atsakė Frydrichas, – spiritistų susibūrimai manęs vis dar nedomina, nors gal ir turėtų dominti, prisiminus tai, ką pastaruoju metu man teko patirti. Matai, ten, vandenyne, tu pasirodei man ir aprodei paskendusį žemyną. Bet tiek jau to, nepradėkime dabar kalbėti apie sapnus!

– Tai mat kuo tu domiesi, – pareiškė jo draugas, kai Frydrichas patvirtino jam, jog tikrai yra "Rolando" katastrofos liudininkas. – O aš maniau, kad tu vedęs, turi vaikų, vertiesi gydytojo praktika Vokietijoje, papildomai domiesi dar ir mokslu, arba atvirkščiai, domiesi mokslu ir papildomai dar vertiesi gydytojo praktika ir galvoji apie visai kitokius dalykus negu kelionė į Ameriką, kurios tu, beje, niekada per daug nemėgai.

– Bet argi tai ne mistika, – pasakė Frydrichas, – staiga susitikti taip, tada ir ten, kur tu to visiškai nesitikėjai? Ir dar: kaip galėjo atsitikti, kad tie aštuoneri tikro, realaus gyvenimo metai staiga buvo išbraukti iš atminties?

Fryzas priminė Frydrichui, kad jie abu peripatetikai, todėl ne pro šalį būtų truputį pasivaikščioti po Niujorko gatves. Ingigerda kelias valandas tvarkys reikalus su įvairiausiais parduotuvių agentais, tad pasakė Frydrichui, kad tikisi susitikti su juo tik už priešpiečių stalo. Taigi abu draugai nužingsniavo pašluotais asfaltuotais keliukais po plikais apsnigtais Centrinio parko medžiais ir pro tokias pat apsnigtas pieveles; oras buvo pilnas kurtinančio triukšmo, pripildžiusio visą šį beprotišką miestą.

Atrodė, kad juodu tęsia prieš pusvalandį nutrūkusį pokalbį. Frydrichas neslėpė nuo draugo, jog jaučiasi tarsi išrautas su šaknimis medis ir kad jį drasko vidiniai prieštaravimai. Rezignaciją, sugebėjimą susitaikyti su tuo, ką turi, jis pavadino didžiausiu laimikiu, kokio galima tikėtis iš gyvenimo, tačiau jo draugas ryžtingai ėmė protestuoti.

– Štai, žiūrėk! – tarė Peteris Šmitas, sklaidydamas ką tik nusipirktą storiausią laikraštį. – "Rolandas", "Rolandas"! Ištisi stulpeliai, ištisi puslapiai tik apie jį!

Frydrichas stvėrėsi už galvos.

– Taip, – tarė jis, – nejaugi ten aš buvau iš tikrųjų?

– Ir dar kaip buvai! – atsakė fryzas. – Štai pažvelk čia, kur riebiomis raidėmis: "Daktaras fon Kamacheris rodo narsumo stebuklus!" Po perkūnais, štai čia tave netgi nupiešė.

"World" ar "Sun" dailininkas keliais lakoniškais štrichais nupiešė jauną vyrą, niekuo nesiskiriantį nuo milijonų kitų, besileidžiantį į gelbėjimo valtį virvinėmis kopėčiomis, nuo pusiau paskendusio laivo denio nešantį jauną merginą, apsirengusią tik naktiniais marškiniais.

– Tu iš tikrųjų darei ką nors panašaus? – paklausė Peteris Šmitas.

– Nemanau, – atsakė Frydrichas. – Tačiau turiu prisipažinti tau, kad nebeprisimenu visų šios katastrofos detalių.

Frydrichas sustojo, išbalo ir stengėsi prisiminti, kaip ten buvo iš tikrųjų. Jis tarė:

– Nežinau, kas baisiau: ar kad tai apskritai atsitiko, ar kad visi, kurie ten buvo, pamažu apsipranta su tuo ir netgi pamiršta!

Tebestovėdamas vidury keliuko, Frydrichas kalbėjo toliau:

– Labiausiai sukrečia tokiais atvejais bukas beprasmiškumas, begalinis siaubas ir brutalumas. Teoriškai visi gerai žinome, kokia brutali gamta. Bet kad ji iš tikrųjų tokia yra, verčiau pamirškime, jei norime išgyventi.

Net ir labiausiai apsišvietęs žmogus, aiškino jis toliau, nors kiek ir bent kažkuria prasme vis dar tebetiki gerąjį Dievą. Bet tas tikėjimas jam brukamas negailestingai, per jėgą, pasiunčiant jam tokį baisų išmėginimą. Ir kažkokia kertelė jo viduje taip ir likusi kurčia, akla, bejausmė. Ir iki šiol nepavyksta jos atgaivinti. Ir to brutalumo poveikis toks stiprus, kad kol jis neišnyks, tol bet kokie žodžiai apie tikėjimą į Dievą, žmogų, žmonijos ateitį, aukso amžių ir panašius dalykus skambės kaip niekšiškiausias melas ar sąmoninga apgaulė. Tad kam tada, samprotavo jis, visos tos kalbos, sakomos su Šilerio patosu, apie žmogaus orumą, jo dieviškąją paskirtį ir panašiai, jei tokia baisi, beprasmiška neteisybė užgriūva niekuo nekaltus žmones, ir tos skriaudos jau nebeatitaisysi.

Frydrichas nežmoniškai išbalo, jam pasidarė silpna. Jis plačiai atvėrė akis, jo žvilgsnyje atsispindėjo nerimas ir siaubas. Jis ėmė drebėti, ir kai pats nejuokais išsigandęs tvirtai įsikibo į draugo ranką, jam pasirodė, kad žemė siūbuoja po kojomis.

– Taip man dar nėra buvę, – tarė jis. – Tikriausiai ta istorija mane taip paveikė.

Peteris Šmitas nuvedė savo draugą prie netoliese esančio parko suolelio. Frydricho rankos sustingo, jį išpylė šaltas prakaitas, ir staiga jis prarado sąmonę.

Kai jis atsipeikėjo, ne iš karto susigaudė kur jis. Jis kažką kalbėjo, kreipdamasis nežinia į ką, jam atrodė, kad jis mato tai savo žmoną, tai vaikus, tai savo tėvą generolo uniforma. Kai pagaliau jis visiškai atsigavo, pirmiausia primygtinai paprašė savo draugo niekam neprasitarti apie jo priepuolį ir apie visą šį įvykį. Peteris Šmitas prižadėjo.

Fryzas tai paaiškino paprastai:

– Per daug įtempti ir perkrauti nervai atsiliepia anksčiau ar vėliau.

Frydrichas atsakė, kad nors jis iš tėvo ir motinos pusės paveldėjęs puikią sveikatą, tačiau praeitą vasarą ir rudenį jį užgriuvo tiek bėdų, kad kažko panašaus jis jau seniai laukęs.

– Manau, kad tai gali pasikartoti, – tarė Frydrichas. – Belieka guostis tik tuo, kad tai netruks amžinai.

– Taip, tai gali pasikartoti, – atsakė Šmitas, – tačiau po kelių mėnesių ramaus gyvenimo visa tai praeis.

Po kiek laiko abu draugus vėl apėmė ankstesnioji smagi nuotaika, tik dabar jie kalbėjosi jau apie kitus dalykus. Ir gydytojas Peteris Šmitas toliau jau uoliai vengė grįžti prie laivo katastrofos temos.

– Visai netoli nuo čia yra Riterio ateljė, – staiga tarė Peteris Šmitas. – Jei nori, galime užsukti.

Frydrichas sutiko, tik dar kartą paprašė nieko nesakyti apie tai, kas atsitiko.

– Beje, – tarė jis, – aš, o tiksliau tas, kur sėdi danguje ir tampo už siūlų, reguliuodamas mūsų poelgius, pasielgė labai gudriai, kad palaukė, kol tu atsidursi šalia, ir tik tada atsiuntė man tą lemtingą priepuolį.

Peteriui Šmitui krito į akis, kad jau kelintą kartą Frydrichas užsimena apie predestinaciją. Jis pagalvojo, kad tai tikriausiai bus vandenyne patirtų negandų pasekmė.

Gatvė, kurioje buvo Bonifaco Riterio ateljė, buvo šalia Centrinio parko. Įėję į ją abu draugai pirmiausia pateko į gipso liejimo dirbtuvę. Gipso liejikas buvo užsidėjęs ant galvos iš popieriaus pasidarytą apvalią kepuraitę, kuri, kaip ir jo chalatas, bei iš po jo išlindusios kelnės ir šlepetės buvo aptaškyti sukietėjusiais gipso tešlos lašais. Sienos buvo nukabinėtos mirusiųjų kaukėmis, įvairiausių antikinių skulptūrų bei anatominių preparatų ir gyvų žmonių kūno dalių gipso kopijomis. Jau buvo pusiau baigta atlieti skulptūra iki pusės išsirengusio vyro galinga atleto krūtine. Kai gipso liejikas nuėjo pranešti apie svečius, atletas staiga prašneko švaria saksoniška tarme:

– Ir ko tik aš nesigriebiau, mieli ponai, dėl kasdienės duonos kąsnio. Aš esu iš Pirnos. Ir turiu jums pasakyti, kad tame prakeiktame Niujorke mūsų broliui tikrai nesaldu. Iš pradžių dirbau cirke – traukydavau grandines. Bet cirkas subankrutavo, ir visas mano inventorius tapo niekam nebereikalingas. Suprantate – geležinės štangos, svarsčiai ir kitoks šlamštas. O juk aš galiu išlaikyti ant pilvo dvylika centnerių!

Riteris paprašė ponus kviesti vidun.

Juos pervedė per kambarį, kuriame elegantiška jauna moteris darbavosi prie kažkokio biusto. Modelio nesimatė, o pati skulptūra iš molio buvo jau beveik baigta. Kitame kambaryje buvo dirbama su marmuru. Čia darbininkai nepakeldami galvų kū-

jais ir kirstukais tašė įvairaus dydžio marmuro gabalus, keldami didžiausią triukšmą. Paskui vis trys kopė dulkėtais spiraliniais laiptais aukštyn, iki palėpės, kur svečius priėmė pats Bonifacas Riteris.

Neslėpdamas džiaugsmo ir išraudęs kaip jauna mergaitė šis, pasisveikinęs su Frydrichu ir daktaru Šmitu, paprašė juos eiti paskui jį. Jie atėjo į nedidelį kambarėlį su vieninteliu, iš kažkokios prancūziškos bažnyčios atgabentu senoviniu stiklo langu. Žemos lubos buvo iš tamsaus beicuoto ąžuolo. Sienos apmuštos mediniais paneliais. Vos ne pusę kambario užėmė sunkus ąžuolinis stalas, aplink jį iš trijų pusių buvo sustatyti suolai.

– Čia jūs matote, – tarė Riteris, – tarsi kokį jaukų mūsų gimtosios Vokietijos kampelį. Tai Vilis Snaidersas visa tai sugalvojo, sugabeno ir įrengė.

Kaip senas studentas ir geras vokietis Frydrichas buvo iš tiesų nustebintas ir sužavėtas, nes jei apskritai šis kambarėlis ir priminė šventojo Jeronimo celę, tai ne mažiau jis panėšėjo ir į vyno rūsį – vokiečio širdžiai tokį šventą dalyką. Juolab kad netrukus pasirodė akmentašio pameistrys mėlyna prikyšte, kurį kuo puikiausiai buvo galima palaikyti ir vyndariu, nes jis atnešė butelį seno Reino vyno ir taures.

Nors įprastos ryto taurelės laikas buvo jau seniai praėjęs, tačiau atsidūrę tokioje aplinkoje abu draugužiai niekaip negalėjo atsispirti į juos dvelktelėjusiai vokiečių romantikos dvasiai. Ir Frydrichą tučtuojau nei iš šio, nei iš to apėmė nerūpestinga linksmybė. Jis įsikibo tarsi skęstantis šiaudo ir bu-

vo pasiruošęs dėl tos akimirkos paaukoti kad ir visą gyvenimą. Prieblandoje skendintis kambarys pažadino laimingų jaunystės dienų prisiminimus. Tad džiaugsmingai pakėlė taurę ir patogiai įsitaisydamas it prisiekęs smuklės lankytojas kreipėsi į šeimininką:

– Kaip sau norite, ponas Riteri, bet manęs šiandien iš čia tikrai neiškrapštysite! Bent jau iki tol, kol neparodysit mums visų savo darbų, – pasitaisė jis.

Bonifacas Riteris linksmai atsakė, kad jo darbai gali palaukti ir, atnešęs albumą, paprašė Frydricho ir Peterio Šmito ką nors prisiminimui įrašyti jame. Kai tas buvo padaryta, jis ištraukė iš sieninės spintos nedidelę statulėlę, Rymenšneiderio[1] vokiškąją madoną, kurios meilaus veidelio švelnus ovalas labiau panėšėjo į kokią nors tikrą vokišką Gretchen.

Vilis tvirtinąs, pasakė Riteris, jog pirkęs ją Niujorke iš vieno muitininko, vokiečių kilmės nenaudėlio. Ši puiki statulėlė esanti iš Ochsenfurto rotušės, kur to muitininko tėvas, dirbdamas staliumi, paėmęs ją restauruoti, bet užuot sugrąžinęs, pakišęs vietoj jos šviežiai nudažytą kopiją. Naivūs ochsenfurtiečiai ir ochsenfurtietės apgaulės nepastebėjo. Priešingai, jie labai apsidžiaugė, manydami, kad originalas buvo atnaujintas ir perdažytas.

– Bent taip aiškina Vilis Snaidersas, – juokdamasis baigė pasakoti Riteris. – Ar iš tikrųjų taip buvo, garantuoti negaliu. Aišku tik viena: tai tikrai Rymenšneiderio darbas.

[1] Rymenšneideris Tilmanas (apie 1460-1531) – vokiečių skulptorius, vėlyvosios gotikos ir Renesanso atstovas.

Viurcburgo meistro statulėlės kerai kartu su taip skoningai įrengtu kambarėliu ir žalsvai auksinio vyno mirgėjimu taurėse pažadino širdyse prisiminimus apie vokiškosios tėvynės grožį, kuris trykšta iš pačių jos gelmių ir kurio paprastas vokietis nė nepastebi.

Triukšmingai įvirto Vilis Snaidersas.

– Klausyk, Riteri, – tarė jis, prieš tai pasisveikinęs su svečiais, – jei manai, kad ir aš nenoriu išgerti, žiauriai klysti.

Jis apžiūrėjo butelį.

– Na, ar ne galvijas! Pasinaudojo proga, kai manęs nebuvo, ir atkimšo vieną iš tų dvidešimties butelių johanisbergerio, kurių gavo iš vieno Čikagos kiaulių pirklio kaip priedą prie honoraro už jo kuprotos dukrelės portretą. Ne, jei jau ištraukėte vieną butelį, tai teks traukti ir antrą.

Vilis Snaidersas grįžo tiesiai iš darbo savo šefo biure, kur jis projektavo interjerus.

– Na, tai sakykite, ponai, argi čia ne tikras smuklės kampelis? – šūktelėjo jis. Paskui, kalbėdamas apie mažąją madonos iš Ochsenfurto statulėlę, jis paklausė svečių, argi tai ne puikus kūrinėlis, ir iš karto pridūrė, kad tai iš tikrųjų ne koks nors niekniekis. Paaiškino, kad jis pats renka tik japonų dailės kūrinius, ir, pažvelgus į šį energingąjį tamsiaplaukį, išties panašų į japoną vokietį, sunku buvo tuo nepatikėti. Kadangi kol kas jis tebesąs plikas kaip tilvikas, tai kolekcionuoti pradėjęs nuo japoniškų medžio graviūrų. Bet kai po kokių ketverių ar penkerių metų užkals pinigo, tai japonų dailės kolekcionavimas tada įgaus

reikiamą pagreitį. Mat, jo nuomone, meno srityje japonams nėra lygių.

– O dabar, mano mielas Riteri, noriu tau kai ką pasakyti, – tarė jis, kreipdamasis į draugą. – Jei neprieštarauji, tai atsivesiu čia dabar Lobkovicą ir, svarbiausia, mis Evą, nes ji ką tik, kai ėjau per ateljė, man pati sakė baisiausiai norinti susipažinti su “Rolando” didvyriu.

Nelaukdamas atsakymo, jis išėjo ir netrukus grįžo su Lobkovicu, kuris dirbo pas Riterį, ir su Riterio mokine mis Eva Berns iš Birmingemo Anglijoje.

Akmentašio pameistrys atnešė antrą butelį brangiojo vyno ir didelę Delfto fajanso lėkštę su sumuštiniais. Ir kaip paprastai būna tokiais atvejais, abiem daktarams pareiškus, jog metas baigti užsitęsusį vizitą, jau po pusvalandžio jų ketinimas ištirpo geros nuotaikos sūkuryje.

Praėjo pusvalandis, po to dar valanda, o mažoji kompanija vis tebegurkšnojo vyną. Pokalbis nukrypo į neišsemiamą, jiems visiems tokią artimą vokiečių meno temą.

– Kaip gaila, – tarė Frydrichas, – kad senovės graikų meną įkvėpusios dvasios neįmanoma sutapatinti su visai nauja ir gilia vokiečių dvasia, kuri būdinga Adamo Krafto, Feito Štoso ir Peterio Fišerio kūrybai[1].

Mis Berns paklausė:

– Pone daktare, ar jums teko kada nors praktiškai užsiiminėti vaizduojamuoju menu?

---

[1] Feitas Štosas (apie 1440-1533), – vokiečių dailininkas, vėlyvosios gotikos ir Renesanso atstovas.

Už Frydrichą atsakė Vilis Snaidersas:

– Daktaro talentas liejasi per kraštus, – tarė jis. – Jei norite, galiu įrodyti.

Visokiausių retenybių archyve jis išsaugojo kelis vadinamuosius "alaus laikraštukus" su rimtais ir jumoristiniais savo mokytojo piešinėliais.

– Mano talentas liejasi per kraštus? – pakartojo Frydrichas ir paraudo. – Saugok Dieve, Vili, ką čia dabar šneki! Mieloji panele, labai prašau netikėti nė vienu to susižavėjusio mokinuko žodžiu! Jei ir turėjau kokį talentą, tai "alaus laikraštėliai" čia ne argumentas. Taip, man kadaise iš tikrųjų teko paragauti meno, tas tiesa. Kodėl turėčiau neigti, kad aš, kaip ir visi ne iš kelmo spirti jaunuoliai tarp šešiolikos ir dvidešimties metų, bandžiau jėgas ir tapyboje, ir skulptūroje, ir beletristikoje. Tačiau tas veikiau įrodo, kaip aš blaškiausi, o ne liudija apie mano talentą.

Aš mėgstu meną ir, sakyčiau, dabar mėgstu jį dar labiau nei anksčiau, nes dabar man viskas pasaulyje, išskyrus meną, atrodo problemiška. Kitaip tariant, aš mieliau sutikčiau būti štai tokios medinės madonos autorius, – jis linktelėjo į Rymenšneiderio statulėlę, – negu Robertas Kochas ir Helmholcas kartu paėmus. Tai sakydamas, žinoma, turiu galvoje tik save, nors šiaip jau aš lenkiu galvą prieš šiuos mokslo vyrus.

– Na na na! Po perkūnais, tai mus jau galima nurašyti? – pašoko Peteris Šmitas.

Kiekvieną kartą, kai tik jis atsidurdavo tarp šių dailininkų, kurie, beje, mėgo jį ir neretai tardavosi su juo, ir kai tik

užvirdavo ginčas, kam teikti pirmenybę – menui ar mokslui, tai fryzas, aišku, imdavo įnirtingai ginti mokslą.

– Jeigu, – tarė jis, – tą Rymenšneiderio medinę statulėlę įmesi į ugnį, tai ji sudegs kaip paprasčiausia pliauska. Taigi nei medis, nei nemirtingas menas, įkūnytas medyje, prieš ugnį neatsilaikys. O ta pelenų krūvelė, į kurią menas pavirs, žmonijos pažangai jokios reikšmės tikrai neturės. Beje, ar maža pasaulyje būta medinių Dievo ir Dievo Motinos statulų, tik, kiek žinau, juodžiausių nemokšiškumo sutemų jos taip ir neišsklaidė.

– Nesu nusistatęs prieš mokslą, – paaiškino Frydrichas, – tik noriu pabrėžti, jog kalbu apie siaubingai besiblaškančio žmogaus meilę menui. Taigi, mielas Peteri, gali nusiraminti!

– Jei jūs iš tikrųjų traukia plastika, – tarė Eva Berns, kuri klausėsi tik Frydricho, – tai kodėl jums nepabandyti kad ir rytoj štai čia, pas maestro Riterį?

Riteris linksmai pareiškė nieko neišmanąs apie drožybą ir medžio skulptūras, šiaip ar taip pasiryžęs padėti Frydrichui kiek įmanoma. Frydrichas staiga sušuko:

– Savo mažosios madonos, savo medinės Dievo Motinos neatiduosiu niekam!

Jis atsistojo, laikydamas rankoje taurę, ir visi juokdamiesi irgi atsistojo susidaužti už mažąją madoną, aišku, ne be dviprasmiškų užuominų.

– Labai norėčiau, kad galėčiau "su Dievo dvasia ir žmogaus ranka", kaip kad sakė Gėtė, daryti tai, ką vyras, kaip biologinė būtybė, gali ir turi daryti moteriai.

Jis suglaudė delnus, tarsi ketindamas rieškučiomis pasisemti vandens, ir sušuko:

– Jaučiu savo madoną tarp delnų kaip kokį homunkulą! Ji ten, ji gyva. Mano delnai tarsi auksinis kiaukutas. Įsivaizduokite, kad ta mano madona kokio sprindžio dydžio ir, sakysim, yra iš gyvo dramblio kaulo! Įsivaizduokite ją su mažais rožiniais taškučiais! Įsivaizduokite, kad ta mažoji madona tebuvo apsirengusi taip, kaip ledi Godiva[1], kitaip sakant, visa jos apranga – tik ilgi saulėje spindintys plaukai ir taip toliau, ir panašiai.

Ir Frydrichas pradėjo improvizuoti:

Tarė meistras: eikim pažiūrėti!
Ir atsargiai rankomis paėmęs
Kaip kūrėjas, tarsi Dievas statulėlę
Virpančia širdim man taip kalbėjo:
Statulėlę kaip matai, taip aš mačiau ją gyvą...
ir taip toliau, ir taip toliau.
Mano pirštai švelniai tuomet lietė,
Tas plaukų bangas auksines, juto lūpų vėsą...

Daugiau nieko nebesakysiu! Pridursiu tik tiek, kad norėčiau išskaptuoti ją iš vokiškos liepos ir kad ji būtų tokia pat daugiaspalvė kaip ir pats gyvenimas. O paskui galima ir išnykti, nugrimzti į nebūtį.

---

[1] Ledi Godiva – legendinė Koventrio miesto Anglijoje globėja, pagal padavimą turėjusi nuoga joti per miestą, kad išvaduotų jo gyventojus nuo didžiulių mokesčių.

Entuziastinga Frydricho kalba buvo sutikta garsiais šūksniais "bravo!"

Eva Berns buvo graži, tik gal šiek tiek vyriška, dvidešimt penkerius metus peržengusi būtybė. Šnekėdama vokiškai, kaip, beje, ir angliškai, ji tarė žodžius kiek kietokai, ir kokiam nors piktavališkam klausytojui galėjo susidaryti įspūdis, kad jos liežuvis per storas, kaip papūgos. Jos vešlūs juodi plaukai buvo perskirti sklastymu ir sušukuoti už ausų. Ji buvo stuomeninga ir nepriekaištingai sudėta. Frydrichui kalbant ji neatitraukė nuo jo didelių tamsių mąslių protingų akių.

Pagaliau ji tarė:

– Jūs iš tikrųjų turėtumėt pabandyti!

Jų žvilgsniai susitiko, ir jaunasis mokslininkas atsakė jai pusiau studentišku, pusiau riterišku tonu:

– Ponia... Ponia...

– Eva Berns, – pasufleravo Vilis.

– Mis Eva Berns iš Birmingemo! Mis Eva Berns iš Birmingemo, jūs ištarėte lemtingus žodžius. Taigi jums teks prisiimti kaltę už tai, jei pasaulis neteks vieno prasto mediko ir praturtės vienu prastu skulptorium!

Pradėjo temti, ir buvo uždegtos gryniausio vaško žvakės virš stalo kabančioje žvakidėje.

– Aš nenusistatęs prieš tai, jei tu su Dievo dvasia ir žmogaus ranka, ar net tik su Dievo dvasia, kitaip sakant, tik su protu, imsi tęsti ir gerinti žmonių giminę, prisidėsi prie tobulesnių jos egzempliorių kūrimo, – tai sakydamas, Peteris Šmitas vėl ėmė diskutuoti. – Tau leidus, galiu tik pasakyti,

kad kaip tik tai ir yra medicinos mokslų tikslas, jos galutinis tikslas. Ateis laikas, kai žmonių reprodukcijos atranka taps privaloma.

Dailininkai ėmė juoktis, tačiau fryzas, nėmaž nesutrikęs, savo kalbą baigė tokiais žodžiais:

– Ir taip ateis kita dar gražesnė diena, kai į tokius kaip mes žmonės geriausiu atveju žiūrės taip, kaip mes dabar žiūrime į kokius nors Afrikos bušmenus.

Žvakės jau baigė degti, ir kompanija nusprendė, kad atėjo laikas baigti šį nedidelį pokylį. Ateljė patalpose buvo tamsu. Nežinia kokia proga darbininkai baigė darbą anksčiau nei paprastai. Pasišviesdami žvakigaliais, svečiai vaikštinėjo po tuščius kambarius. Lobkovicas atidenginėjo vieną po kito Čikagai skirtus darbus: štai čia pramonė, čia transportas, čia prekyba... Nebuvo pamirštas ir žemės ūkis. Tai buvo modeliai iš gipso ir molio, ir visi milžiniško dydžio.

– Ne kūrinio dydis – meno esmė, – tarė Riteris.

Atrodo, menininkui netrūko užmojo, ir žvakių šviesoje nuo skulptūrų krito didžiuliai šešėliai.

Vilis paaiškino:

– Visi jie skirti artėjančiam *fourteen hundred and ninety two* jubiliejaus triukšmui, tai *Chicago World Exhibition*[1]. Iš Norvegijos atplauks vikingų laivas. Bus čia demonstruojamas ir paskutinis Kristoforo Kolumbo palikuonis, kreivakojis ispanas. Didžiulis blefas, įprastinis ponų amerikonų patiekalas.

---

[1] Čikagos pasaulinė paroda *(angl.)*.

Vilis aiškino toliau, neleisdamas niekam įsiterpti, kad Riteris tą didžiulį užsakymą gavo grynai per savo apsukrumą. Kiti pretendentai dar nespėjo net molio užmaišyti, o jis jau pateikė komisijai gatavus eskizus.

– Tada mažojoje ateljė Brukline kartais tekdavo minkyti molį ir po dvi paras be pertraukos, be poilsio! – pridūrė Riteris. Visi šie dekoratyviniai darbai buvo atlikti profesionaliai, tačiau juose galėjai įžiūrėti ir dirbtinumo, nenatūralumo.

– Aš dėl to per daug nesijaudinu, – paaiškino Riteris. – Paroda pasibaigs, beliks tik jų nuotraukos.

Vilio išvada buvo tokia:

– Tokie jau jie yra, tie amerikiečiai. "Pone Riteri, mums reikia paminklo Vašingtonui. Ar kartais neturite jo kur nors liemenės kišenėje?" – "Ne, bet iki vakaro bus!" Štai koks jis sumanus, – Vilis palietė ranka savo dievinamąjį Riterį. – Kaip tik todėl jis ir tinka tokiai šaliai kaip *United States of America*[1].

Dabar jie perėjo į Riterio atskirą dirbtuvę, kur jo darbai buvo visai kitokie, nei anos Čikagos parodai skirtos rėksmingo komercinio pobūdžio statulos. Čia viskas buvo meniška. Ant masyvaus pastovo stovėjo puikus, tiesa, dar neužbaigtas molio horeljefas, vaizduojantis dainuojančias merginas. Čia buvo ir daugiau molio darbų: dekoratyvinis frizas – putas su ožiais, šokantys faunai, menadės, Silenas ant savo asiliuko, žodžiu, daugiafigūrė bakchančių eisena – statula fontanui – nuogas vyras,

[1] Jungtinės Amerikos Valstijos *(angl.)*.

džiaugsmingai apžiūrinėjantis rankose laikomą žuvį. Buvo čia ir antrasis šventasis Jurgis – iš gipso išlieta Florencijos nacionaliniame muziejuje saugomos Donatelo skulptūros kopija. Visuose tuose darbuose krito į akis sėkmingai surastas aukso vidurys tarp graikų meno ir Donatelo ir savitas stilius, nepaisant toleruotino sekimo kitais menininkais.

Visi be išimties čia esantys darbai buvo skirti kažkokio amerikiečių krezo rūmams papuošti. Tas užsakovas buvo nepaprastai susižavėjęs jaunuoju skulptorium ir jo menu ir rūpestingai sekė, kad nė vienas iš jo kūrinių nepatektų į svetimas rankas. Jis laikė save tokiu mecenatu, kokie kadaise buvo Medičiai. Tie jo rūmai, statomi erdviame sode Long Ailende, skirti jam pačiam ir jo žmonai su dukra, buvo beveik vien iš marmuro ir jau surijo milijonus dolerių, o nauji milijonai dar tik laukė savo eilės. Sodo, kiemo ir rūmų vidaus puošyba buvo patikėta skulptoriui Riteriui, jis galėjo laisvai viską daryti savo nuožiūra. Tad štai ko galima laukti iš tos Amerikos! Ir jei tik *"in our country"*[1] būtų įmanoma taip lengvai gaminti talentus, kaip kad joje gaminami doleriai, tai drąsiai būtų galima laukti trečiojo *Rinascimento*[2], toli pralenkiančio didįjį itališkąjį savo pirmtaką.

Frydrichą tiesiog apsvaigino neregėta jaunojo skulptoriaus laimė. Labiausiai jį stebino tai, kad ši jo sėkmė tikrai buvo pelnyta. Ir kai jis ėmė lyginti jaunojo meistro olimpinę ramybę ir tą gausybę tarsi juokaujant sukurtų darbų su savo paties

[1] Mūsų šalyje *(angl.)*.
[2] Atgimimas *(it.)*.

sujauktu gyvenimu, jis pirmą kartą pasijuto nevisavertis, tarsi koks parijas, kamuojamas beviltiško nusiminimo. Ir kai žvakių šviesoje iš tamsos išnirdavo vis nauji Riterio kūriniai iš drėgnos beformės molio masės, kuriai jis suteikė formą ir įkvėpė sielą, vidinis balsas vis nedavė ramybės Frydrichui: "Tu nenutvėrei savo likimo, veltui iššvaistei savo dienas! Ir tai, ką praradai, jau niekada nebesusigrąžinsi!" Jo sieloje gimė pavydo jausmas, kartūs priekaištai kažkokiai bevardei aukštesniajai būtybei, kam ji savo laiku nenukreipė jo, Frydricho, štai tokiu keliu.

Riteriui tebegyvenant savo tėvynėje, jo gyvenime įvyko staigus posūkis. Kai jis tarnavo armijoje, dėl kažkokio incidento paleido į darbą kumščius ir paskui buvo priverstas dezertyruoti. Dabar, po kelerių Amerikoje praleistų metų, jis drąsiai galėjo tvirtinti, kad tas incidentas ten, tėvynėje, buvo tiesiog būtinas, kad jis it koks gležnas augalėlis atsidurtų naujoje, daug derlingesnėje dirvoje. Ir čia Riterio asmenybė augo ir vystėsi paprastai, tiesiai ir harmoningai, tarsi gerai prižiūrimas medelis, ir jaunojo princo iš genijų šalies nenoras paklusti kariškai drausmei ir su tuo susiję nemalonumai čia buvo su kaupu kompensuoti to pranašumo, kuriuo likimas jį čia apdovanojo.

Riteris staiga tarė Frydrichui:

– "Rolandu" juk plaukė ir skulptorius Tusenas iš Berlyno.

Peteris Šmitas patyliukais buvo perspėjęs dailininkus, kad jie nekalbėtų apie laivo katastrofą, nes tai galį pakenkti jo nervingojo draugo sveikatai. Tačiau, atrodo, tas jo prašymas buvo pamirštas.

– Vargšelis Tusenas tikėjosi surasti čia aukso kalnus, – atsakė Frydrichas. – Tik man vis dėlto atrodo, kad tas jo genialumas šiek tiek konditerinis.

– O aš vis dėlto norėčiau užtikrinti jus, – įsikišo Lobkovicas, – kaip žmogus jis kai kuriais atžvilgiais tiesiog nuostabus. Tik dėl to, kad jo žmona labai mėgo aukštuomenės gyvenimą, ir dėl kai kurių nepalankių aplinkybių jo finansiniai reikalai, nepaisant kūrybinės sėkmės, smarkiai pašlijo. Jei tik jis būtų pasiekęs Ameriką, tai tikriausiai būtų metęs žmoną ir tapęs visai kitu žmogum. Juk jis visą laiką norėjo tik kurti, tik dirbti ir geriausiai jis, ko gero, būtų jautęsis tarp gerų amatininkų, besidarbuodamas pasiraitojęs rankoves kur nors prie statybų. Sykį jis man, be kita ko, pasakė: "Jei jūs Amerikoje atsitiktinai susitiktumėt panašų į mane mūrininko pameistrį, kuris pertraukėlės metu siurbčioja viskį, užsikąsdamas duona ir sūriu su kmynais, tai žinokite, jog tai aš. Ir tada ne gailėkitės manęs, o atvirkščiai – sveikinkite".

"Na, štai dar vienas iš tų, – pagalvojo sau Frydrichas, – kurių esmės geriausioji dalis slėpėsi už mūsų laikų dabitiškumo ir kuris kaip ir aš veltui stengėsi atskirti esmę nuo regimybės."

Skulptoriaus kabrioletas jau stovėjo priešais namą. Juo Frydrichas ir daktaras Šmitas turėjo važiuoti į stotį, nes pastarasis ketino grįžti į Merideną. Draugai sulipo į mažąjį ekipažą, kur jau sėdėjo austras treneris, kamerdineris ir dar nežinia kas viename asmenyje, kurį Riteris pristatė jiems kaip misterį Boabą. Tai buvo maždaug Riterio amžiaus vyras nedidele apvalia rudos spalvos skrybėle, rudomis pirštinėmis

ir panašios spalvos trumpa žokėjaus striuke. Jo smakras buvo stambus, nosis nedidelė, viršutinę lūpą dengė švelnūs pūkeliai. Jį buvo galima pavadinti gražiu vaikinu, jo veidas buvo drąsus ir jaunatviškai naivus. Palaimingai šypsodamasis, jis vikriai landė su savo širmiu ekipažų, krovininių vežimų ir tramvajaus vagonų spūstyje.

Nepaisant netikėčiausių technikos stebuklų, kurių buvo apstu miesto panoramoje, jis veikiau darė kažkokio laikinumo įspūdį. Skubėjimas, uolumas, naudos vaikymasis, dolerių medžiojimo karštligė negailestingai stūmė techniką į priekį, skatino ją tobulėti visomis kryptimis. Apie tą pažangą liudijo dangoraižiai, palei kuriuos jie važiavo, antžeminiais geležinkeliais ant estakadų, kartais panirdami po jomis, tiesiog gatvėje, be jokių barjerų, nutiestų bėgių raizgalynė, kuriais nepaliaujamai kaukdami dundėjo traukiniai. Antžeminis geležinkelis tarsi blykčiojanti didžiulė gyvatė, besiranganti ant vienos eilės atramų, darė staigius posūkius, šliaužė į kiekvieną gatvę ar gatvelę, rodės, iš viršutinių namų aukštų galėjai ranka pasiekti vagonus, paglostyti juos.

– Tai kažkoks pamišimas, nesąmonė, beprotybė! – sušuko Frydrichas.

– Ne visai taip, – paprieštaravo jam Peteris Šmitas. – Už viso to kaip tik slypi pats beatodairiškiausias ir nežabotas blaivumas ir tikslingumas.

– Būtų be galo šlykštu, jei ne tas pribloškiantis įspūdis, – atsakė Frydrichas, stengdamasis perrėkti miesto triukšmą.

Aplink vis aidėjo šūksmai: “Rolandas!” “Rolandas!”

“Wreck of the gigantic steamer “Roland”![1] – šaukė berniukai laikraščių pardavėjai.

“Kas tai yra? Kas tai buvo? Ir ko aš kapanojuosi po savo gyvenimą? – galvojo Frydrichas. – Kas man darbo ta visa istorija!”

Dėl eismo kamščio teko sustoti. Širmis kandžiojo žąslus, atmesdavo galvą, putos dribo nuo jo snukio. Jis atsigręžęs žvilgčiojo į užsimaskavusį jaunąjį austrų karininką, laikiusį vadeles, tarsi savo žaižaruojančiomis akimis norėtų patikrinti, ką šis galvoja.

Taip jiems bestovint Frydrichas pastebėjo, kad beskubanti, besiveržianti, besistumdanti žmonių minia graibstyte graibsto laikraščius – “World”, “Sun”, “New York Herald”. Kaip karvės minta žole, taip niujorkiečiai laikraščiais, pagalvojo jis. Ačiū Dievui, laikraštyje “World”, kurį Peteris Šmitas paėmė iš berniuko, kai tas rizikuodamas prasibrovė iki jų per ekipažų spūstį, “Rolando” katastrofą nustelbė nauja sensacija. Nelaimė Pensilvanijos šachtoje. Trys šimtai šachtininkų palaidoti po žeme. Sudegė trylikos aukštų dangoraižis ir verpykla. Žuvo keturi šimtai darbininkių.

– Po mūsų nors ir tvanas, – tarė Frydrichas. – Anglis brangi, grūdai brangūs, spiritas, žibalas irgi brangūs, tik žmonės pigiau grybų. Kaip jums atrodo, pone Boaba, – paklausė jis, – ar tik mūsų civilizacijos temperatūra nepakilo iki keturiasdešimt vieno laipsnio? Argi tas Niujorkas ne beprotnamis?

---

[1] Gigantiškojo garlaivio “Rolandas” sudužimas *(angl.)*.

Tačiau mįslingasis vežėjas Boaba su nepakartojama elegancija kaip austrų karininkas pridėjo laisvąją ranką prie kepurės, jo lūpose pražydo palaiminga šypsena, o pritarimo Frydrichas taip ir nesulaukė:

– *Well, I love life; here one really lives. When there is no war in Europe, then it is wearysome."*[1]

Jis kalbėjo angliškai, tuo aiškiai parodydamas, kaip jis žiūri į senąjį kontinentą.

Stotyje Peteris, kaip priimta Vokietijoje, paspaudęs Frydrichui ranką, tarė:

– O dabar, brolau, kuo greičiau atvažiuok pas mane į Meridęną. Meridenas provincijos miestas, ir ten galėsi pailsėti geriau negu čia!

Frydrichas su fatališka šypsena veide atsakė:

– Ne nuo manęs priklauso, sūnau!

– Kaip tai suprasti?

– Esu įsipareigojęs! Mano rankos surištos!

Peteris kaip draugas draugą visai atvirai paklausė:

– Gal čia dėta toji medinė madona?

– Tam tikra prasme gal ir taip, – atsakė Frydrichas. – Juk vargšelė neteko tėvo, savo didžiausio gynėjo, ir kadangi aš šiek tiek prisidėjau prie jos išgelbėjimo...

– Ak štai kaip! – pertraukė jį Šmitas. – Vadinasi, mergina naktiniais baltiniais ir virvinės kopėčios!

– Ir taip, ir ne, – atsakė Frydrichas. – Vėliau aš papasakosiu tau apie tai smulkiau. Šiaip ar taip būna akimirkų, kai

[1] Matote, aš myliu gyvenimą, o pilnakraujį gyvenimą tik čia ir terasi. O jei Europoje nekariaujama, ten nuobodu *(angl.)*.

netikėtai tave užgriūva visa atsakomybė už kurį nors artimą žmogų.

Peteris Šmitas nusijuokė:

– Pavyzdžiui, jei didmiesčio sumaištyje nepažįstama moteriškė paduoda tau naujagimį, prašydama palaikyti jį pusę minutės, ir nebesugrįžta jo pasiimti, ar ne?

– Viską paaiškinsiu vėliau!

Traukinys iš ilgų gerai įrengtų vagonų pajudėjo iš vietos ir iš lėto nuvažiavo – tyliai, tarsi stengdamasis dingti nepastebėtas.

Sugrįžęs į dailininkų klubą, Frydrichas paprašė Petronilės sužinoti, ar galėtų užeiti pas Ingigerdą. Senoji ūkvedė sugrįžusi pranešė, kad sinjorina prašiusi palaukti jį ketvirtį valandos, ir pridūrė, kad pas ją šiuo metu *signor pittore*[1] Frenkas. Frydrichas ketino per tą ketvirtį valandos apsitvarkyti ir persirengti, bet kai išgirdo apie dailininką, jam staiga kraujas mušė į galvą, ir jis žengdamas per du tris laiptelius užbėgo į antrąjį aukštą ir garsiai pasibeldė į Ingigerdos kambario duris. Nesulaukęs kvietimo jis vis tiek atidarė duris ir įėjęs į vidų pamatė šalia jos sėdintį tą nerimtąjį jaunuolį Frenką. Po elektros lempute buvo padėtas gan didelis popieriaus lapas, kuriame jis kažką piešė. Priėjęs arčiau, Frydrichas pamatė, kad tai kažkokio kostiumo škicai.

– Aš gi prašiau jus užeiti po penkiolikos minučių, – nepatenkinta susiraukė Ingigerda.

– Aš ateinu, kada patinka, – atšovė Frydrichas.

---

[1] Ponas dailininkas *(it.)*.

Frenkas atsistojo ir neskubėdamas nuėjo durų link, vos ne draugiškai nusišypsojęs jaunajam mokslininkui.

Ingigerda sušuko jam įkandin:

– Tik nepamirškite, Rigo, jog prižadėjote ateiti vėl.

Neslėpdamas pykčio ir gan šiurkščiai Frydrichas paklausė:

– Ingigerda, ko prisireikė tavo kambaryje tam jaunuoliui? Ir tas "Rigo!" Kaip suprasti tą "Rigo?" Gal jūs abu išsikraustėte iš proto?

Nors toks jo tonas mažajai merginai turėjo būti visiška staigmena, bet jis ko gero buvo pats tinkamiausias, nes ji tik labai nuolankiai paklausė:

– Kur jūs taip ilgai buvote dingęs?

– Tą aš tau papasakosiu vėliau, Ingigerda, tačiau turėdamas galvoje mūsų dabartinius santykius aš draudžiu tau tokias draugystes. Jei tau taip norisi ką nors padaryti tam plevėsai, tai padovanok jam šukas, šepetėlį nagams valyti ar dantų šepetėlį! Beje, to vaikino vardas visai ne Rigo, o Maksas. Tai suvis nusmukęs tipelis, visiškai priklausantis nuo savo draugų malonės.

Ingigerdai buvo nesunku sugėdinti Frydrichą. Ji pareiškė, kad jai visai nesvarbu žmogaus turtai, kad jai tas pats, kaip jis apsirengęs – prašmatniai ar skurdžiai. Frydrichas nutilo ir pabučiavo jai galvą.

– Kur tu buvai? – paklausė mergina.

Frydrichas papasakojo jai apie Peterį Šmitą ir apie tas laimingas valandas, praleistas Riterio dirbtuvėje. Ji tarė:

– Man tai nepatinka! Tokių dalykų aš nemėgstu! – Ir pridūrė: – Ir kaip galima dabar gerti vyną!

Praėjus kokiai valandai nuo tos scenos, Frydrichas paprašė savo buvusio mokinio Vilio Snaiderso padėti jam surasti pensioną, kur būtų jauku Ingigerdai. Vilis turėtų suprasti, sakė jis, kad netinka jaunai damai gyventi viengungių vyrų klube. Vilis jam pritarė ir pareiškė, kad jau turi nusižiūrėjęs tam reikalui labai neblogą vietelę Penktojoje aveniu.

Kitos dienos rytą Frydrichas, vėl apimtas susijaudinimo, atėjo pas Ingigerdą. To priežastis buvo jo sieloje įsisiautėjusi audra, ir jam norėjosi atsikratyti abejonių, apsivalyti. Jis tarė:

– Ingigerda, likimas suvedė mus. Tikriausiai ne tik aš, bet ir tu jauti, kad, be visų atsitiktinumų, kuriuos mes abu patyrėme, čia prisidėjo ir lemtis.

Ir jis pradėjo iš anksto apgalvotą išpažintį, aiškino jai savo praeities aplinkybes: papasakojo apie savo jaunystę, kuo delikačiau ir su meile papasakojo apie savo žmoną. Sakė, jog nėra vilties, kad ji pasveiks.

– Vienintelis dalykas, – sakė jis, – dėl kurio aš galėčiau sau priekaištauti, yra nebent tai, kad man netrūko pačių geriausių norų, tik nelabai težinojau, kaip juos įgyvendinti. Gal aš buvau blogas vyras ta prasme, kad negalėjau jai pasiūlyti tos sielos ramybės, kurios ir man pačiam visada trūko. Na, ir kai pagaliau atsitiko katastrofa, prie kurios prisidėjo dar ir kitos nesėkmės – juk bėda dažniausiai viena nevaikšto – tai man pačiam atsilaikyti buvo oi kaip nelengva! Nemalonu tai prisiminti, – tęsė jis toliau, – bet pasakysiu tau atvirai, kad prieš susitikdamas tave ne kartą laikiau rankoje revolverį, turėdamas tik vieną aiškų tikslą. Gyvenimas kaip švinas prislėgė mane, jis

įgriso man. Tik tu, Ingigerda, ir kaip bebūtų keista, laivo katastrofa, kurią patyriau ne tik perkeltine, bet ir tiesiogine prasme, vėl išmokė mane branginti gyvenimą. Iš skęstančio laivo man pavyko išgelbėti tik du dalykus – tave ir savo gyvybę. Atsitiko tai, ko aš ieškojau, Ingigerda! Tik aš laimėjau daugiau negu ieškojau, kur kas daugiau! Aš vėl jaučiu žemę po kojomis. Ir aš myliu ją, man norisi glostyti ją. Tačiau aš nesijaučiu saugus, Ingigerda, aš visas žaizdotas, tiek iš vidaus, tiek iš išorės. Tu visko netekai, ir aš netekau; mes matėme kitą būties pusę, amžinąją jo bedugnės tamsą. Ingigerda, o kaip toliau: ar palaikysime vienas kitą? Priešais tave prieštaravimų draskomas ir ujamas, šiandien alkanas, o rytoj gal persisotinęs žmogus, ieškantis poilsio ir ramybės. Ar galėsi jam tai duoti? Ar galėsi, Ingigerda, atsisakyti to, kas lig šiol buvo tavo gyvenimo pilnatvė, jei aš irgi paliksiu viską, kam ligi šiol tuščiai eikvojau savo gyvenimą? Ar pradėsime gyventi iš naujo – ramiai ir paprastai, kaip gyvena paprasti žmonės, ir taip gyvensime iki mirties? Aš tave ant rankų nešiosiu, Ingigerda! – Jis suglaudė delnus kaip ir tada, dailininkų kompanijoje, kalbėdamas apie savo medinę madoną. – Aš... – Tačiau jis nutilo nebaigęs, o paskui tarė: – Na, tai sakyk, taip ar ne, Ingigerda! Ar tu gali... ar gali tapti mano drauge?

Ingigerda stovėjo prie lango, žiūrėdama į rūką lauke, ir pieštuku barbeno lango stiklą. Paskui tarė:

– Galbūt, pone fon Kamacheri!

Frydrichas krūptelėjo.

– Galbūt? Ir pone fon Kamacheri?

Ji atsisuko ir greitakalbe išbėrė:

– Ir kodėl tu visada taip karščiuojiesi? Iš kur aš galiu žinoti, ką aš galiu ir ko negaliu, ir ar aš tinku tam, ko tu nori, ko tau reikia?

– Aš kalbu apie meilę, – tarė Frydrichas.

– Taip, tu man patinki, – atsakė Ingigerda, – tačiau iš kur aš galiu žinoti, ar tai iš tikrųjų meilė?

Frydrichui pasirodė, kad niekada gyvenime nebuvo taip pažemintas kaip dabar.

Tuo metu pasigirdo beldimas į duris, ir, prataręs *"Excuse me"*[1], į kambarį įėjo ponas su paltu, rankoje laikydamas cilindrą. Jo storos rankos buvo aptemptos rudomis pirštinėmis, kokias paprastai nešioja amerikiečiai. Įsitikinęs, kad priešais jį Ingigerda Halštrem, jis prisistatė esąs Lilienfeldas, teatro Penktojoje aveniu direktorius, kartu paduodamas ir savo vizitinę kortelę. Kol svečias kreipėsi į merginą su ilgoka prakalba, Frydrichas iš tos kortelės sužinojo, kad jis ne tik teatro Penktojoje aveniu direktorius, bet kartu ir varjetė savininkas ir apskritai iš profesijos impresarijus. Ponas Lilienfeldas paaiškino gerbiamosios panelės adresą sužinojęs iš berankio artisto Štoso. Jį taip pat pasiekę gandai apie nesutarimus tarp jos ir Vebsterio bei Forsterio. Ir tada jis pats sau pasakęs, jog nevalia neateiti į pagalbą savo gero draugo dukteriai. Mat jis pažinojęs ne tik jos tėvą, bet ir motiną. Ir ponas direktorius Lilienfeldas pasinaudojo proga pareikšti Ingigerdai užuojautą dėl jos tėvo ir savo draugo mirties.

---

[1] Atsiprašau *(angl.)*.

– Panelė Ingigerda Halštrem, – tarė Frydrichas, – ligi šiol dėl sveikatos negalėjo viešai pasirodyti publikai. O per tą laiką Vebsteris ir Forsteris per tarpininkus ir laiškais taip šiurkščiai ir storžieviškai ėmė grasinti jaunajai damai, kad ji tvirtai nusprendė nė už ką nešokti tų žmonių scenoje.

– Ne! – patvirtino Ingigerda. – Niekada!

Frydrichas tęsė toliau:

– Na ir honoraras visai menkas. Mes gavome laiškų, kuriuose siūloma mokėti tris ar net keturis kartus daugiau.

– Tai visiškai natūralu!– šūktelėjo direktorius Lilienfeldas. – Leiskite man patarti jums. Pirmiausia norėčiau nuraminti jus, jei kartais jus būtų išmušę iš vėžių Vebsterio ir Forsterio mėginimai įbauginti. Matote, sutartis su jūsų velioniu tėvu dėl įvairių priežasčių juridiškai negalioja. Atsitiktinumo dėka aš gan gerai žinau jūsų velionio tėvo ir jūsų motinos skyrybų aplinkybes, tiek iš jų pačių, tiek ir iš savo brolio, kuris buvo jūsų tėvo advokatas. Jus, mieloji panele, teismas priteisė jūsų motinai. Taigi jūsų tėvas, tiesą sakant, apskritai neturėjo teisės sudaryti tokią sutartį. Jūs pabėgote nuo motinos pas tėvą, kadangi buvote atsidavusi jam kūnu ir siela ir kadangi su juo sutarėte geriau negu su savo motina. Ir nesvyruodamas galiu pasakyti: jūs pasielgėte teisingai, labai teisingai! Juk jis, jūsų tėvas, padarė iš jūsų didelę artistę.

– Ačiū už komplimentą! – negalėjo susilaikyti nenusijuokusi Ingigerda, kuri pašiurpdavo vos prisiminusi, kokiais metodais tėvas ugdė joje meilę menui. – Juk jis kiekvieną

mielą dieną iš pat ryto patogiai atsisėdęs ir papsėdamas pypkutę versdavo mane nuogut nuogutėlę šokinėti ir raitytis ant kilimo. O po pietų jis sėsdavo prie pianino, ir kankynė prasidėdavo iš naujo.

Direktorius prabilo vėl:

– Toje srityje jūsų tėvas buvo tiesiog nuostabus. Jis, jei taip galima pasakyti, pastatė ant kojų, išugdė tris ar keturias pasaulinio lygio žvaigždes. Jis buvo puikus šokių mokytojas, susilaukęs pripažinimo abiejuose pusrutuliuose. – Direktorius reikšmingai šyptelėjo ir pridūrė: – Žinoma, jį domino ne vien tai. Tačiau nenukrypkime nuo temos: svarbiausia yra tai, kad jūsų sutartis su Vebsteriu ir Forsteriu negalioja.

– Aš neneigiu, – pradėjo jis vėl, šį kartą kreipdamasis labiau į Frydrichą, – aš neneigiu, kad būdamas džentelmenas kartu esu ir verslo žmogus. Ir kaipo toks noriu užduoti jums, pone daktare, vieną klausimą: ar jūs apskritai dar ketinate leisti savo globotinei viešai pasirodyti scenoje? O gal jūs su ja nusprendėte apsiriboti tik asmeniniu gyvenimu?

– Oi ne! – labai ryžtingai atsakė Ingigerda.

Frydrichas pasijuto kaip tas kardų rijikas, paspringęs prarytu kardu.

– Ne, – pritarė jis Ingigerdai. – Žinoma, aš norėčiau, kad panelė Ingigerda scenoje daugiau nebesirodytų, nes ji tokios silpnos sveikatos. Tačiau, kaip tvirtina ji pati, jai visi tie pojūčiai būtinai reikalingi. Be to, peržvelgęs gautus pasiūlymus ir žadamus honorarus, ir pats nebežinau, ar turiu teisę neleisti jai to daryti.

Direktorius tarė:

– Pone daktare, ir prašau to nedaryti! Namo durys buvo praviros, aš užėjau į vidų, pasibeldžiau į vienas duris, pasibeldžiau į kitas – niekas neatsakė, niekas neatidarė durų. Pagaliau aš atsidūriau čia, ir man pasisekė – pasiekiau tikslą. Miela panele ir ponas daktare, leiskite man už jus sutvarkyti reikalus su Vebsteriu ir Forsteriu – tais kraugeriais, kurie dar ir įžeidė damą. Tuo labiau kad galiu jus užtikrinti, jog kaip tik iš ten visą laiką sklinda patys bjauriausi gandai.

– Pasakykite pavardes! – sušuko Frydrichas, išbaldamas.

– Tss! – direktorius ramindamas pakėlė abi rankas, ir Frydrichui pasirodė, kad šis verslininkas vogčiomis pamerkė jam, tarsi bijodamas, kad netikėtai prieš jo valią veidą nutvieskusi šypsena nesugadintų dalykinio pokalbio rimtumo. – O Dieve! – sušuko jis. – Ar ne per daug būtų jiems garbės? Kam tos ceremonijos! – Jis dabar jau ciniškai pažvelgė į Frydrichą didelėmis apvaliomis akimis ir tęsė toliau: – Taigi aš siūlau jums daugiau negu visi kiti jums ligi šiol yra pasiūlę – po penkis šimtus markių už vakarą, kitaip sakant, po šimtą keturiasdešimt dolerių, neskaitant kitų išlaidų. O scenoje galėsite pasirodyti tik po trijų ar keturių dienų! Jei tik sutinkate, tai galime iš karto važiuoti pas advokatą.

Nepraėjo nė dešimt minučių, kai Frydrichas ir Ingigerda dar su pora dešimčių žmonių jau stovėjo didžiuliame lifte, kuris pakilo į kažkokio komercinio pastato miesto centre penktąjį aukštą. Lilienfeldas tarė Frydrichui:

– Jei nesate ko nors panašaus regėjęs, tai nustebsite pamatęs populiaraus amerikiečių advokato kontorą. Beje, jie dirba dviese: Braunas ir Samjuelsonas. Tik tas Braunas silpnagalvis, viską tvarko antrasis.

Netrukus jie jau stovėjo priešais Samjuelsoną, garsų Niujorko advokatą. Didžiulėje salėje tarsi fabrike virė darbas. Vyrai ir moterys stukseno rašomosiomis mašinėlėmis, o kampe buvo medinė pertvara su matiniu stiklu – tai šefo kabinetas. Pats advokatas buvo neaukšto ūgio, nesveikos veido spalvos, su Kristaus barzda. Jo drabužiai buvo nenauji, gerokai padėvėti. Ir apskritai amerikiečiams būdingu švarumu jis nepasižymėjo. O uždirbdavo jis šimtus tūkstančių dolerių per metus. Sutartis tarp Lilienfeldo ir Ingigerdos buvo sudaryta per penkiolika minučių. Tik tos sutarties juridinė vertė dėl Ingigerdos nepilnametystės buvo tokia pat kaip ir sutarties su Vebsteriu ir Forsteriu. Beje, pasirodė, kad ponas Samjuelsonas, kuris kalbėjo labai tyliai, puikiausiai informuotas apie Halštrem sutartį su Vebsteriu ir Forsteriu. Kai užėjo kalba apie tuos ponus ir jų pretenzijas, jis tik paniekinamai šyptelėjo ir tarė:

– Galite būti ramūs – tegu tik jie pabando!

Kai grįždami namo Ingigerda ir Frydrichas ekipaže liko vieni ir nuo vežėjo skiriančios pertvaros langelis buvo uždarytas, Frydrichas aistringai apkabino merginą.

– Kai tu scenoje šoksi publikai, aš išeisiu iš proto, – tarė jis.

Ir vargšas jaunasis mokslininkas vėl pabandė atsikratyti jį kamuojančio skausmo, tik šį kartą karštai glamonėdamas merginą. Jis kalbėjo:

– Aš esu skęstantis žmogus ir paskęsiu net čia, sausumoje, jei tik tu neištiesi man rankos! Tu stipresnė už mane, tu gali išgelbėti mane. Kas man darbo visas pasaulis, kas man darbo tai, ką praradau – viskas buvo ir bus niekai, jei tektų atsisakyti tavęs.

– Ne, tu nesilpnas! – tarė Ingigerda.

Ji sunkiai alsavo, jos siauros lūpos prasivėrė. Ir vėl jos veidą tarsi kaukę iškreipė be galo gundanti šypsena.

– Imk mane! Pagrobk mane! – sušnibždėjo ji.

Jie ilgai tylėjo, girdėjosi tik ekipažo guminių padangų šiurenimas. Paskui Frydrichas tarė:

– Ingigerda, o jiems ilgai teks laukti tavęs. Rytoj mes jau būsime pas Peterį Šmitą Meridene!

Tačiau ji tik nusijuokė. Ji juokėsi iš jo, ir Frydrichas suprato, kad jo kerams pasiduoda tik jos kūnas, bet ne siela.

Ekipažas sustojo priešais klubą. Frydrichas palydėjo Ingigerdą iki durų. Netardamas nė žodžio, stengdamasis įveikti savo gėdą ir sukrėtimą, jis paspaudė jai ranką. Netardamas nė žodžio, grįžo prie ekipažo. Vežėjui pasakė kažkokį adresą, kuris tuo momentu jam šovė į galvą.

Frydrichas susigūžė kampe. Jam buvo gėda. Kai tik pasiliko vienas, įkarščio pagautas ėmė plūsti save rinktiniais keiksmažodžiais. Nusiėmė plačiakraštę skrybėlę, kurios vis dar nespėjo pakeisti į Niujorke nešiojamus cilindrus, nusišluostė išrasojusią kaktą ir sudavė per ją kumščiu, sakydamas pats sau: “Vargšas mano tėvas! Dar po mėnesio aš tikriausiai tapsiu paprasčiausiu kekšės suteneriu. Mane visi pažinos, visi rodys man pagarbą. Ir kiekvienas vokiečių kirpėjas Niujorke

visiems pasakos, kas mano tėvas, iš ko aš gyvenu ir paskui ką sekioju! Aš tapsiu tos niekam tikusios mažosios nenaudėlės, tos raganiūkštės pudeliu, beždžionėle, pastumdėliu. Kiekviename mieste, kur mes beapsilankytume, visiems vokiečių kolonistams aš tebūsiu tipiškas pavyzdys, kaip žemai gali nusmukti vokiečių aristokratas, kokioje kloakoje gali atsidurti kadaise buvęs padorus žmogus, žmonos vyras ir vaikų tėvas".

Štai taip, ekipažui greitai riedant Brodvėjumi, kankinamas sąžinės ir kamuojamas gėdos, Frydrichas nieko nematančiu žvilgsniu dairėsi į lekiančius pro šalį namus. Staiga jis krūptelėjo ir išsitiesė – jo dėmesį patraukė iškaba "Hofmano baras". Jis pasižiūrėjo į laikrodį ir prisiminė apie jų susitarimą "Hamburge". Juk tai buvo kaip tik sutarta diena ir sutartas laikas – tarp dvyliktos ir pirmos valandos – kai visi išsigelbėjusieji "Rolando" keleiviai ir jų gelbėtojai vėl turėjo susitikti "Hofmano bare". Nors Frydrichas iš karto davė ženklą sustoti, ekipažas pralėkė pro barą. Frydrichas išlipo, susimokėjo ir netrukus įėjo į šią žinomą Niujorko užeigą.

Jis pamatė ilgą bufetą, marmuro plokštes, išklotas marmuru sienas, žalvarį, sidabrą, veidrodžius ir niekur – nė dulkelės. Buvo daug blizgančių tuščių taurių, stiklinių su šiaudeliais, stiklinių su ledo gabalėliais. Bufetininkai nepriekaištingo baltumo švarkais nepaprastai vikriai, tiesiog artistiškai pilstė įvairiausius amerikietiškus *drinks*[1] ir padavinėjo juos su tokia olimpine ramybe, kad atrodė, jos niekas nepajėgtų sudrumsti.

[1] Gėrimai *(angl.)*.

Sienoje už bufeto neaukštai, kad būtų galima lengvai pasiekti, buvo daug išpoliruoto metalo blizgančių čiaupų ir langelių į ūkines patalpas ir sandėlius. Virš jų siena buvo nukabinėta paveikslais. Prie baro stoviniavo ar sėdinėjo žmonės su atsmauktomis ant pakaušio apvaliomis skrybėlėmis ar cilindrais, viršum jų galvų Frydrichas išvydo puikų Kurbė tapytą moters aktą, Truajono avis, Diuprė šviesų jūros peizažą su debesuotu dangumi, kelis puikius Šarlio Fransua Dobinji darbus: landšaftą, vaizduojantį kopas su avimis, ir kitą landšaftą su dviem mėnuliais: vienas – virš horizonto, kitas – tai jo atspindys klane, prie kurio stovi du gromuliuojantys jaučiai; dar kabojo Koro paveikslas: medis, karvė, vanduo, puikus vasaros dangus; Diazo paveikslas: tvenkinys, senas beržas, šviesos atšvaitai vandenyje; Ruso paveikslas: didžiulis vėtros draskomas medis; Žano Fransua Milė natiurmortas: puodas su burokėliais, alavo šaukštas, peilis; Delakrua tamsus portretas; dar vienas Kurbė peizažas; nedidukas Bastjeno-Lepažo paveikslas: saulės nutvieksti mergina ir vyras, sėdintys ant žolės, ir dar daug kitų puikių paveikslų. Frydrichą jie taip sužavėjo, kad jis beveik pamiršo, ką jam visai neseniai teko išgyventi ir ko jis atėjo čia.

Kai Frydrichas beveik visai užsimiršęs negalėjo atitraukti akių nuo šių prancūzų dailės šedevrų, tą jo mėgavimąsi menu sutrikdė grupelė baro lankytojų, išsiskiriančių iš kitų garsiu rėkavimu, kvatojimu ir apskritai triukšmingu elgesiu. Staiga jis krūptelėjo, pajutęs ant peties ranką, ir pažvelgė į akis kažkokiam žmogui, kurio barzdotas veidas jam nieko nepri-

minė. Nuo kokteilių ir kitų stiprių gėrimų jo veidas buvo raudonas kaip bijūnas, net su melsvomis dėmėmis. Nepažįstamasis tarė:

– Mielas daktare, nejaugi jau kapitono Butoro nepažįstate?

O Dieve, juk tai iš tiesų buvo kapitonas, žmogus, išgelbėjęs Frydrichui gyvybę!

Dabar Frydrichas atpažino ir visą grupę, kuri triukšmaudama sutrukdė jam gėrėtis paveikslais. Čia buvo berankis Artūras Štosas, truputį atokiau nuo jo sėdintis jo tarnas Bulkė, daktaras Vilhelmas, dailininkas Fleišmanas, mašinistas Vendleris. Buvo ir pora "Rolando" jūreivių naujomis uniformomis ir kepurėmis. Jie jau įsidarbino kitame garlaivyje.

Visi triukšmingai sveikinosi su Frydrichu. Artūras Štosas pradėjo savo seną dainelę apie tai, kad jis greit atsisakys visų tų kelionių ir išeis į užtarnautą poilsį. Jis daug ir garsiai kalbėjo apie savo žmoną ir, atrodė, daugiausia tam, kad visus įtikintų, jog jis iš tikrųjų yra vedęs. Jis taip pat pasigyrė, kad jo pasisekimas šį kartą buvęs milžiniškas; vieną vakarą žiūrovai netgi įsiveržė į sceną ir išnešė jį ant rankų.

– Na, kolega, kaip jūsų reikalai? – paklausė daktaras Vilhelmas. – Kaip leidžiate laiką?

– Šiaip sau, – gūžtelėjęs pečiais, atsakė Frydrichas ir pats nusistebėjo, kodėl apsiribojo tokia lengvabūdiška fraze, apibūdindamas visa tai, kas įvyko per tokį trumpą laiką. Tačiau keistas dalykas: čia krante, šitame bare, jam beveik nesinorėjo kaip anksčiau atverti kolegai širdį, atvirai jam išsipasakoti.

– Ką veikia mūsų mažylė? – paklausė Vilhelmas, reikšmingai šyptelėjęs.

– Nežinau, – šaltai atsakė Frydrichas, pabrėžtinai vengdamas intymumo. – Beje, jūs apie ką, mielas kolega? – pridūrė jis.

Kadangi Frydrichas į Vilhelmo klausimus atsakinėjo taip šaltai ir nenoriai, pokalbis nesimezgė. Per pirmasias dešimt ar penkiolika minučių jis ir pats nesuprato, kokio galo čia atėjo. O čia dar kaip tyčia jau visi baro svečiai sužinojo, kad jų grupelė – tai išsigelbėję "Rolando" keleiviai. Jau vien berankis Štosas traukė į save visų žvilgsnius. Jis pats negėrė, tačiau dosniai vaišino kitus. Ir kaip tik tai paskatino kapitoną Butorą, mašinistą Vendlerį, dailininką Fleišmaną ir jūreivius dar greičiau kilnoti taureles. Daktaro Vilhelmo raginti irgi nereikėjo.

Jis tyliai, kad kiti negirdėtų, papasakojo Frydrichui, jog "New York Herald" organizavo rinkliavą dailininkui Fleišmanui ir kad jis jau gavęs tokią dolerių krūvelę, kokios vargšelis ligi šiol net sapne neregėjo. Tai išgirdęs, Frydrichas nusijuokė iš visos širdies: mat dabar jis suprato, kodėl Fleišmanas taip greit pasigėrė ir kodėl vėl taip užrietė nosį.

– Pone daktare, o ką jūs pasakysite apie tai? – kreipėsi Fleišmanas į Frydrichą, juokdamasis ir piktai kritikuodamas ant sienos iškabintus paveikslus. – Na, tik pažiūrėkite – argi tai menas? Ir tokius dalykus tempia glėbiais iš Prancūzijos, išmesdami kaip į balą milijonus dolerių. Štai kaip mulkina tuos amerikiečius! Galiu lažintis iš ko tik norite: jei pas mus – Miunchene, Drezdene ar Berlyne – bet kuris dailės studentas nenutapytų geriau už tą ar aną, – jis baksnojo pirštu kur pakliuvo į iškabinėtus paveikslus, – tai jį išvytų jau iš pir-

mojo kurso.

– Jūs teisus kaip visada, – juokdamasis atsakė Frydrichas.

– Štai pamatysite – aš tiems amerikiečiams atversiu akis! – šaukė Fleišmanas. – Vokiečių menas...

Tačiau Frydrichas jo jau nebesiklausė: jam pasirodė, jog Fleišmanas visą laiką kartoja vieną ir tą patį.

Visai nesivaržydamas, Frydrichas kreipėsi į daktarą Vilhelmą:

– Prisimenate, kaip tas riaumojantis ruonis, tas idiotiškai besikvatojantis galvijas išniro iš vandens tiesiai priešais mūsų valtį?

Kapitonas Butoras ir mašinistas Vendleris, kurie ką tik iš kažko baisiausiai juokėsi, dabar, šluostydamiesi ašarojančias akis, priėjo prie abiejų gydytojų – matyt, jiems pasirodė, kad atėjo laikas pasikalbėti rimčiau.

– Ponia, o jūs girdėjote, – paklausė kapitonas, – kad Niufaundlendo žvejai pastebėjo laivo nuolaužas ir lavonus. Rasta ir “Rolando” gelbėjimo ratų. Atrodo, kad nuolaužas ir lavonus bangos atnešė ant smėlio seklumos. Aplink sukiojasi daugybė paukščių ir ryklių.

Vilhelmas paklausė:

– Kaip manote, kapitone – ar dar pavyks surasti ką nors iš “Rolando” gyvą ar mirusį?

Apie gyvuosius kapitonas kalbėti nepanoro.

– Galėjo atsitikti ir taip, – aiškino jis, – kad vieną kitą valtį nunešė toliau į pietus, į ramią jūrą. Tik ten tokia valtis plūduriuotų atokiau nuo didžiųjų garlaivių maršruto ir kokias tris ar

keturias dienas liktų nepastebėta. Laivų nuolaužas ir skenduolius Labradoro srovė dažniausiai plukdo į pietus, kol ji nesusiduria su Golfo srove, o ši tada ima nešti juos į šiaurės rytus. Ir jei srovė ties Azorų salomis pasuks į šiaurę, tai jie netrukus gali atsidurti keliais tūkstančiais mylių šiauriau, gal net prie Škotijos krantų.

– Jei taip, – tarė Frydrichas, – tai galbūt ir mūsų šaunusis šviesiaplaukis kapitonas ras amžinojo poilsio vietą Škotijos žemėje, kokiose nors kapinėse tarp nežinomų mirusiųjų.

– Tokia jau kapitonų dalia, – atsakė Butoras, kuris dabar labiau panėšėjo į vokiečių arklinio tramvajaus konduktorių. – Iš mūsų reikalaujama, kad mes, kaip mūsų Viešpats Jėzus Kristus, valdytume jūras, kad mums paklustų audros, o jei tik mes to negalime, tai mums belieka rinktis vieną iš dviejų: paskęsti jūroje ar baigti gyvenimą kartuvėse.

Prie jų priėjo Artūras Štosas.

– Ponai, ar neprisimenate, kaip ten buvo, kai mes skendome: pertvaros buvo uždarytos, ar ne?

Frydrichas pagalvojo ir atsakė:

– Ne!

– Ir man taip atrodo, – tarė Štosas. – O ponai jūreiviai tvirtina apie tai nieko nežiną. “Mes tik vykdėme įsakymus, ir viskas”, – sako jie.

Į pokalbį įsikišo dailininkas Fleišmanas:

– Pertvaros nebuvo uždarytos! – sušuko jis. – Kapitono apskritai nė karto nemačiau, nežinau net kaip jis atrodė. O pertvaros tikrai nebuvo uždarytos. Mano vieta buvo, – pa-

sakojo jis toliau, – šalia žydų šeimos, vykstančios iš Rusijos. Mes staiga pajutome baisų smūgį, viskas sutraškėjo subraškėjo, tarsi laivas būtų užlėkęs ant granito uolos. Na, ir iš karto kilo panika. Visi tarsi pakvaišo, išsikraustė iš proto. Ėmė lakstyti į visas puses, atsitrenkdami vienas į kitą galvomis ir į sienas. Štai pažiūrėkite, kokia sudaužyta mano ranka, – tarė jis, atsmaukdamas rankovę. – Beje, žinote, kas tai padarė? Viena juodukė iš Rusijos, kuri, kaip čia pasakius, rūpinosi, kad man toji kelionė laivu neprailgtų. – Tai, žinote, ji niekaip nenorėjo paleisti manęs! Nuo klyksmo ji net užkimo. Nebegalėjo net žodžio pratarti, tik švokštė! Įsikibo į mane ir, įsivaizduojate, švokštė man: "Arba jūs išgelbėsit mane, arba nuskęsime abu kartu!" Tad kas man beliko daryti? Teko stuktelėti jai per galvą.

– Taip, tokioj situacijoj nieko kito nebelieka, – pritarė mašinistas Vendleris. – Į jūsų sveikatą, ponai!

– Beje, pone daktare fon Kamacheri, – tarė Štosas, – kaip tik pagalvojau apie mažąją Halštrem. Turėtumėt prikalbėti ją, kad ji kuo greičiau sutvarkytų reikalus su Vebsteriu ir Forsteriu. Jei jūs trukdysite tai mergiotei išeiti į sceną, tikrai padarysite jai meškos paslaugą.

– Ar aš? – paklausė Frydrichas. – Iš kur jūs ištraukėte?

Nė kiek nesutrikęs, berankis tęsė toliau:

– Vebsteris ir Forsteris labai padorūs žmonės, o jų pažintys ir įtaka yra neįkainojami dalykai. Vargas tam, kas išdrįs atsistoti jiems skersai kelio!

– Pone Štosai, būkite toks geras, nebekalbėkime dau-

giau apie tai. Nesu paskirtas vargšės našlaitės, apie kurią jūs kalbate, globėju.

– Na, ką jūs, kokia ten vargšė našlaitė! – tarė Štosas. – *There's money in it*[1], kaip sako biznieriai. Nepamirškite, kad esame dolerių šalyje!

Frydrichas buvo pasipiktinęs. Jam norėjosi griebti skrybėlę ir dingti. Pats negalėjo suprasti, ko atėjo čia, pas tuos žmones. Norėdamas išvengti nemalonios temos ir atsikratyti blogos nuotaikos, na, ir iš kilnesnių paskatų jis staiga užvedė kalbą apie tarnaitę Rozą, piktindamasis neva per mažai jai skiriamu dėmesiu. Jo manymu, labiausiai iš visų moterų reikėtų pasirūpinti ja. Jis esąs ne verslininkas ir ne spekuliantas. Tačiau jei būtų rengiama kokia nors rinkliava ir tie pinigai būtų renkami ne Rozai, vadinasi, dėl tikrosios "Rolando" didvyrės nebūtų padaryta nieko.

– Nejaugi? Nejaugi? – sumikčiojo Fleišmanas, nejuokais baimindamasis, kad kėsinamasi dalytis jo grobį.

Sulig tais žodžiais priėjo Bulkė.

– Ar prisimenate, pone Fleišmanai: juk kaip tik Roza pirmoji pastebėjo jus! Jei ne ji, ištraukusi jus iš vandens – juk ji stipri kaip meška – kažkas iš mūsų veikiau būtų trinktelėjęs jums irklu per galvą.

– Ką jūs čia dabar malate, avine nelaimingas! – tarė Fleišmanas, traukdamasis į šalį. – Kokia nesąmonė! Ir sugalvok tu man!

Jis pasisuko į paveikslais nukabinėtą sieną ir, rodydamas į nuostabų Dobinji paveikslą, tarė:

[1] Čia pinigų klausimas *(angl.)*.

– Dievaži, net neįsivaizduojate, kaip man įgriso tie du klaikūs lunatiški jaučiai!

Frydrichas susimokėjo, atsisveikino ir išėjo.

Jis nepriėmė kvietimo papusryčiauti kartu su visais, stengdamasis, kiek įmanoma, mandagiau atsisakyti.

Gatvėje Frydrichas klausė pats savęs, kodėl jam stinga jumoro jausmo. Juk argi tie nieko blogo nepadarę žmonės kalti dėl to, kad jo nervai taip sudirginti? Frydrichas paprastai skubėdavo atitaisyti, jei manydavo, jog klysta. Todėl kai tik kritiškai įvertino save, iš karto apsisuko, ketindamas sugrįžti ir papusryčiauti su savo nelaimės ir laimės draugais.

Pakako kelių minučių, ir vėl prieš jo akis išniro Hofmano baro durys. Brodvėjuje eismas kaip visada buvo intensyvus, dviem nenutrūkstančiomis eilėmis, visai greta vienas kito, lėkė geltoni kabančio lynų kelio vagonai. Oras buvo šaltas. Aplink tvyrojo didžiulis triukšmas, ir Frydrichas matė, kaip į tą triukšmą pasinėrė iš baro išėję "Rolando" bendrakeleiviai. Jis norėjo pamoti jiems ranka, bet tuo momentu paslydo, užmynęs ant šlapio šaligatvio gulinčio obuolio graužtuko ar apelsino žievelės. Tuo momentu pasigirdo kažkieno balsas:

– Laikykitės, pone daktare! *How do you do?*[1]

Frydrichas atgavo pusiausvyrą ir pamatė gražią stotingą damą su vualiu, kailine berete ir kailiniu puspalčiu. Ne iš karto pažino, jog tai mis Berns.

---

[1] Kaip einasi? *(Angl.).*

– Man pasisekė, pone daktare, – tarė ji. – Mat šiaip aš labai retai užsuku čia, tačiau šiandien eidama į savo restoraną padariau lankstą, norėdama netoliese kai ką nusipirkti. Jei nebūtumėt suklupęs, nebūčiau pastebėjusi jūsų. Be to, šiandien viena jauna dama, kurią jūs pažįstate – panelė Halštrem – Franko atvesta, į Riterio ateljė, užlaikė mane ten ilgiau nei paprastai.

– Mis Berns, jūs pusryčiaujate viena? – paklausė Frydrichas.

– Taip, viena, – atsakė ji. – Jus tai stebina?

– Oi ne, nė truputėlio, – paskubėjo užtikrinti Frydrichas. – Aš tik norėjau paklausti, ar nesutiktumėt papusryčiauti kartu su manimi?

– Kodėl gi ne, pone daktare, su didžiausiu malonumu.

Jie nuėjo kartu – puiki pora, traukianti praeivių dėmesį. – Ar galėčiau paprašyti jūsų trumpam stabtelėti, – tarė Frydrichas. – Štai ten lipa į tramvajų žmonės, kurie vienam Dievui težinoma kaip, vieni gelbėjo mane, kitus gelbėjau aš. Tik dabar neturiu nė mažiausio noro vėl susitikti su jais.

Grupelė, kurios jis taip saugojosi, nuvažiavo į Brukliną. Frydrichas tęsė savo mintį:

– Ačiū Dievui, mis Berns... – jis užsikirto, nebaigęs sakinio.

Ji nusijuokė ir paklausė:

– Už tai, kad tie tramvajumi nuvažiavę žmonės išgelbėjo jus?

– Ne, už tai, kad aš sutikau jus ir kad jūs išgelbėjote mane nuo tų ponų. Prisipažįstu, esu nedėkingas. Šit paimkime kapitoną. Kai išvydau jo laivą, tarsi plevenantį virš

okeano ir plaukiantį mūsų link, o jis stovėjo aukštai ant kapitono tiltelio, tai tada jis man atrodė jei ne arkangelas, tai jau bent paties Dievo įrankis. Jis man tada buvo ne šiaip sau žmogus, o Žmogus, Dievo siųstas išgelbėtojas! Tik jį vieną tada ir temačiau. Mano siela, ir visų mūsų sielos šaukėsi jo, tiesiog meldėsi jam! O čia jis mano akyse tapo padoriu, geru, lėkštu, menku, nuobodžiu miesčioniu. Arba tas berankis Štosas, kurio linksmumas buvo užkrėtęs visus keleivius: juk jo pareigingumas jį tik sumenkina, užtat kapitoną Butorą išaukština. Tarp jų yra ir laivo gydytojas, geras mano kolega. Tiesiog sutrikau pamatęs, koks jis menkysta. Niekas mūsų jau nebesieja, kai nebeliko mus sujungusio laivo.

Frydrichas kalbėjo ir kalbėjo, tarsi jo viduje susikaupę žodžiai būtų pralaužę užtvanką.

– O labiausiai šiandien mane pritrenkė tai, kad žmogus, pasirodo, gali net visą ąžuolą suvirškinti. Tuo tarpu aš ne kartą pagaunu save abejojant, ar tas mūsų didysis garlaivis, kurio visi kampeliai jau buvo išlandžioti, iš tikrųjų nuskendo. Nors mačiau tai savo akimis, esu nuo viso to taip toli, kad mano visa esybė negali aprėpti šio fakto. Jaučiu, kaip man sieloje atgyja tas didysis laivas, o paskui tris, keturis, penkis kartus per dieną mano sieloje pasikartoja jo katastrofa. Šią naktį nubudau, atleiskite, išpiltas šalto prakaito: mane pažadino tie pragariški skambučiai, tas sąmyšis, tie nelaimės signalai, tie kruvini snukiai, tos aplink plaukiojančios kūno dalys – vaizdas tiesiog klaikus.

– Man atrodo, – juokdamasi tarė mis Eva Berns, – kad jūsų draugai elgėsi labai blogai.

Frydrichas negalėjo to patvirtinti. Jis tik dar kartą pakartojo:

– Jie sugraužė laivą, visas jo medines ir metalines dalis ir viską, kas tik jame buvo gyvo, sukramtė ir prarijo, neliko nė ženklo.

Juodu sustojo priešais nedidelio restoranėlio duris. Mis Eva tarė:

– Pone daktare, jei jūs iš tikrųjų norite pusryčiauti su manim, tai jums teks tenkintis toli gražu ne tokiu lygiu, kurį leidžia sau misteris Riteris.

Jie įėjo į vidų ir atsidūrė nedidelėje žemoje salėje, kurios grindys buvo išklotos raudonomis plytelėmis, o lubos ir sienos apmuštos mediniais paneliais. Visur buvo švaru. Restoranėlio nuolatiniai lankytojai buvo paprasti žmonės: vokiečių kirpėjai, vežikai, pardavėjai, čia visada galintys išgerti prie baro ar nebrangiai papusryčiauti. Šeimininkas salės sienas nukabinėjo sporto tematikos paveikslėliais: garsių žokėjų su žirgais, cirko artistų – jėgos atletų, akrobatų ir panašiai – fotografijomis. O pats restorano šeimininkas buvo panašus į žmogų, vėlai vakare ir naktį bendraujantį su kitokia publika.

Frydrichas vis dar nebuvo atsikratęs gero auklėjimo stereotipų. Todėl jis nejučia nustebo, kaip Eva Berns gali lankytis tokiame restorane, tik to nustebimo neparodė. Prie jų priėjo pats šeimininkas ir rimtu kaip kaukė veidu angliškai paklausė:

– Mis Berns, jūs šiandien vėliau nei paprastai. Gal kas

atsitiko?

Ji gyvai ir linksmai atsakė:

– *Not a bit of it, Mister Brown, I am always allright!*[1]

Paskui ji paprašė atnešti jai įprastinius priešpiečius ir pridūrė, kad jos palydovas tikriausiai tuo nepasitenkins. Paklausė, ar ponas Braunas neturįs ko nors geresnio. Tačiau Frydrichas pareiškė, kad valgys tą patį, ką ir mis Berns.

– Oi, perspėju jus iš anksto, – tarė ji, kai restorano šeimininkas nuėjo. – Tikrai nemanau, kad mano dieta patenkins jus. Aš niekada nevalgau mėsos. O jūs tikriausiai mėsėdis.

Frydrichas nusijuokė:

– Mes, gydytojai, – atsakė jis, – irgi vis labiau tolstame nuo mėsiškų valgių.

– Man atrodo, kad valgyti mėsą šlykštu, – tarė ji. – Įsivaizduokite: aš turiu gražią vištelę, kasdien matau ją bėgiojančią po kiemą ir staiga imu, perpjaunu jai gerklę ir suryju ją. Vaikystėje turėjau ponį, paskui jį papjovė ir Yst Endo žmonės suvalgė jį. Juk daug kas mielai valgo arklieną.

Ji nusimovė ilgas švediškas pirštines.

– Tačiau pats blogiausias dalykas – tai tas baisus vis nesiliaujantis kraujo praliejimas, be kurio negali išsiversti mėsėdžiai žmonės. Argi ne siaubingos tos milžiniškos skerdyklos Čikagoje, kur mašinomis be paliovos masiškai žudomi nekalti gyvulėliai! Juk galima gyventi ir be mėsos! Nėra jokio reikalo valgyti mėsą!

Visa tai ji išdėstė pusiau juokais, pusiau rimtai graži

[1] Ničnieko, misteri Braunai, viskas gerai, kaip visada! *(Angl.)*.

vokiečių kalba, gal tik su nedideliu akcentu, kietokai tardama kai kuriuos garsus.

Frydrichas atsakė, kad dėl daugelio priežasčių šiuo klausimu galutinai dar nenusistatęs; tačiau jis pats asmeniškai galįs apsieiti ir be mėsos. Jei suvalgys pietums antrekotą, o vakarienei rostbifą, tai to jam visai užteks, ir nieko daugiau jam nebereikės. Mis Berns iš pradžių suglumo, o paskui skaniai nusijuokė, taip reaguodama į jo nekaltą pajuokavimą.

– Jūs gydytojas! – sušuko ji. – O visi gydytojai juk garsėja kaip gyvulėlių kankintojai!

– Jūs kalbate apie vivisekciją?

– Taip, kaip tik apie ją. Tai juk didžiausia gėda, tai tūkstančius metų trunkanti nuodėmė! Tai juk siaubinga nuodėmė – šaltakraujiškai ir žiauriai užkankinti iki mirties gyvulėlius vien tam, kad kokiam žmogui būtų įmanoma pailginti gyvenimą.

Frydrichas nuščiuvo. Jis vis dėlto buvo per daug susijęs su mokslu, kad galėtų pritarti tokioms šios gyvulėlių užtarėjos mintims. Ji tą pajuto ir iš karto pridūrė:

– Jūs, vokiečių gydytojai, baisūs žmonės. Kai tik patenku į Berlyną, baiminuosi, kad galiu netikėtai numirti ir mane nugabens skrosti į kokį nors siaubingą jūsų anatominį kabinetą.

– Ak tai jūs buvote ir Berlyne, mis Berns? – paklausė Frydrichas.

– Na taip, pone daktare, kur tik aš nebuvau!

Šeimininkas atnešė pusryčius: keptų bulvių, šviežių kopūstų ir leistinės kiaušinienės. Šiaip jau tokie pusryčiai vargu ar būtų patenkinę Frydrichą, tačiau dabar jis dorojo juos gar-

džiuodamasis, užsigerdamas kaip ir mis Eva amerikiečiams įprastu vandeniu su ledu.

Bevalgant dama visą laiką kalbėjo – laisvai, natūraliai, gyvai. Ji pastebėjo, kad laivo katastrofos siaubas dar neišdilo iš Frydricho atminties, ir todėl, prisimindama Peterio Šmito perspėjimą, rūpestingai vengė šios temos. O Frydrichas, nepatenkintas, kad taip apibūdino savo likimo draugus, ne sykį bandė vėl užvesti kalbą, kadangi jis apskritai mėgo kalbėti apie tai, kas jį kamuoja, kas neduoda jam ramybės. Jis tarė:

– Kalbama apie pasaulio tvarkos imanentinį teisingumą. Bet kodėl tada išsigelbėjo saujelė atsitiktinai pasirinktų žmonių, kai tuo tarpu tokia daugybė, pradedant nepamirštamuoju kapitonu fon Keseliu, na, ir visa rinktinė "Rolando" įgula prigėrė? Ir kodėl, kokiam tikslui aš pats buvau išgelbėtas?

Ji atsakė:

– Pone daktare, vakar jūs buvote visai kitoks žmogus. Šiandien jūs toks niūrus, o vakar tiesiog švytėjote. Man rodos, jūs neteisus, nejausdamas dėkingumo jus išgelbėjusiai lemčiai. Mano manymu, jūs neatsakote nei už išsigelbėjusiųjų kokybę, nei už savo paties išsigelbėjimą, nei pagaliau už žuvusiųjų skaičių. Kūrėjas turi savo planą ir jį įgyvendina be jūsų žinios, tad priimkite jį tokį, koks jis yra. Priimkite gyvenimą tokį, koks jis yra – štai vienintelis menas, kurį įvaldžius jis jums anksčiau ar vėliau tikrai pravers.

– Jūs teisi, – tarė Frydrichas, – tik aš vyras ir nuo mažens

esu linkęs ne tiek į praktinę veiklą, kiek į dvasinius dalykus. Prisimenate, kaip sako jūsų daniškasis anglas Hamletas:

"Išgverusi gadynė! Ir, deja,
Aš gimęs tam, kad pataisyčiau ją."

Ir aš vis dar niekaip negaliu atsikratyti tos didybės manijos. Be to, nepamirškite, kad kiekvienas save gerbiantis vokietis turi ir Fausto bruožų:

"Aš teisės mokslus nugalėjau,
Prie filosofijos sėdėjau,
Pasidariau aš teologas
Ir dargi medikas neblogas..."[1]

ir taip toliau. Tada ateina momentas, kai viskuo nusivili, ir tada galėtum pasirašyti sutartį kad ir su pačiu velniu, kurio pirmasis tau pasiūlytas vaistas, nors ir keista, dažniausiai tėra kokia nors šviesiaplaukė Gretchen ar kažkas panašaus.

Frydricho pašnekovė tylėjo, ir todėl jis šnekėjo toliau.

– Nežinau, ar jums būtų įdomu, – tarė jis, – ką nors smulkiau sužinoti apie dvasiškai subankrutavusio žmogaus keistus likimo vingius.

Ji nusijuokė ir atsakė:

– Subankrutavusio? Tokiu aš jūsų tikrai nelaikau! Aišku, mane domina viskas apie jus ir tai, ką jūs norėtumėt papasakoti man.

---

[1] A. Churgino vertimas.

– Puiku, tuoj pažiūrėsim, ar jūs teisi, – atsakė Frydrichas. – Įsivaizduokite žmogų, kuris iki trisdešimties metų visą laiką ėjo ne tais keliais. Arba bent jo kelionė vienu iš tų kelių visada baigdavosi katastrofa: arba sulūždavo vežimo ašis, arba jis susilaužydavo koją. Tikras stebuklas, kad šį kartą man pavyko išsigelbėti iš skęstančio laivo. Vis dėlto man atrodo, kad mano laivas sudužo, o kartu su juo ir aš. Arba kad mudu abu tebeskęstame. Nes kranto nematau. Nematau nieko tvirto, į ką būtų galima atsiremti.

Iki dvylikos metų aš mokiausi kadetų mokykloje. Ten aš neretai pagalvodavau apie savižudybę, ir mane dažnai bausdavo už neklusnumą. Aš neturėjau nė menkiausio noro ruoštis būsimoms didelėms skerdynėms. Tada tėvas atsiėmė mane iš tos mokyklos, nors dėl to turėjo palaidoti savo mėgstamą idėją – nes jis pats buvo kariškis kūnu ir siela. Taigi aš baigiau jo nekenčiamą klasikinę gimnaziją, paskui tapau gydytoju. O kadangi mane dar traukė ir mokslas, tad susidomėjau bakteriologija. Ir vėl – lūžo vežimo ašis! Lūžo koja! Tuo viskas ir baigėsi! Vargu ar prie tų dalykų dar kada nors sugrįšiu.

Vedžiau. Šį reikalą, jei galima taip pasakyti, surežisavau iš anksto: savas namas, sodelis, gera žmona, vaikai, kuriuos ketinau auklėti naujoviškai, laisviau ir geriau, negu mūsuose priimta. Šalia viso to gydytojo darbas neturtingame provincijos kampelyje, nes man atrodė, kad ten aš būsiu naudingesnis žmonėms, negu, sakykim, Berlyne. “Brolyti, – kalbėjo man visi, – ką darai: turėdamas tokią pavardę, Berlyne uždirbtum dvidešimt, trisdešimt, gal net keturiasdešimt kartų daugiau!” O čia

dar mano mieloji žmonelė užsispyrė – negimdys, ir viskas! Ir nuo pirmųjų nėštumo požymių iki pat gimdymo jai vis kartojosi nevilties priepuoliai, ir gyvenimas mums abiems virto tikru pragaru. Neretai naktį, užuot miegoję, prasiginčydavome iki pat ryto. Aš vis įkalbinėjau, guodžiau, raminau ją ir garsiai, ir tyliai, ir piktai, ir švelniai, ir karštai, ir nuolankiai, pasitelkdamas visus įmanomus ir neįmanomus argumentus. Ir jos motina nesuprato manęs. Ne tik mano žmona, bet ir ji buvo nusivylusi, nes atsisakyti puikiausios karjeros, kurią galėjau padaryti, jos nuomone, galėjo tik visiškas beprotis. Negana to, mes – nežinau, gal taip daro ir visi jaunavedžiai – dar vaikui negimus jau pradėjom ginčytis dėl to, kaip jį auklėsim. Ginčijomės, kur mokysim berniuką – namie, kaip norėjau aš, ar, kaip reikalavo žmona, viešojoje mokykloje. Arba, pavyzdžiui, jei aš pareikšdavau: "Mergaitę mokysime gimnastikos!", tai mano žmona iškart atšaudavo: "Jokios gimnastikos!" O juk ta mergaitė dar ir gimusi nebuvo. Mes besiginčydami taip įsikarščiuodavome, kad imdavome gąsdinti vienas kitą skyrybomis ir savižudybe. Mano žmona užsirakindavo kambaryje. Aš belsdavausi į duris, bijodamas, kad ji ko nors nepasidarytų. Paskui mes taikydavomės. Tačiau tokie susitaikymai tik dar labiau padidindavo nervinę įtampą mūsų namuose. Vieną gražią dieną turėjau net išgrūsti uošvę iš namų, nes tai buvo vienintelė priemonė ramybei atstatyti. Pagaliau ir pati žmona tą suprato. O apskritai tai mes juk mylėjome vienas kitą ir buvome kupini pačių geriausių ketinimų. Susilaukėme trijų vaikų: Albrech-

to, Bernhardo ir Anamarijos. Jie gimė per trejus metus – vienas po kito. Tie gimdymai taip ištampė mano žmonos nestiprius nervus, kad jos būsena pasiekė kritinį tašką. Jau po Albrechto gimimo jai buvo užėjęs melancholijos priepuolis. Jos motina prisipažino man, kad panašūs priepuoliai vaikystėje užeidavę ir jai. Po paskutiniojo gimdymo aš su žmona buvau porai mėnesių išvykęs į Italiją. Tai buvo nuostabus laikas, po laimingu Italijos dangumi ji pralinksmėjo. Tačiau liga jos viduje patyliukais toliau varė savo pragaištingą darbą. Man dabar trisdešimt vieneri ir jau aštuoneri metai kai vedęs. Mano vyriausiajam sūnui jau septyneri metai. Praėjo... – Frydrichas pagalvojo, – praėjo maždaug... dabar turime vasario pradžią... Na, pernai apie spalio vidurį aš užėjau į žmonos kambarį ir pamačiau, kad ji karpo į smulkiausias skiauteles didelį gabalą tikrai nepigaus muaro audinio, kurį buvau nupirkęs jai Ciuriche ir kuris daugiau nei ketverius metus pragulėjo jos spintoje. Man dar ir dabar tebestovi prieš akis tas vaizdas: iš raudonos medžiagos, kurią jai kadaise pirkau, dabar liko krūva, ištisas kalnas skiaučių ant grindų. "Angele, ką darai?" – paklausiau. Ir supratau, kad išmušė lemtingoji valanda! Vis dėlto dar kurį laiką nepraradau vilties, tikėjausi stebuklo. Tačiau vieną naktį prabudęs pamačiau virš savęs žmonos veidą. Ji žiūrėjo į mane nereginčiomis akimis. Pajutau, kad kažkas remiasi man į gerklę. Tai buvo tos pačios žirklės, kuriomis ji sukarpė tą medžiagą. Ji tarė: "Renkis, Frydrichai, eisime miegoti į liepos lentų karstą!"

Teko sukviesti jos ir savo gimines pasitarti. Juk galų gale pavojus grėsė ir mūsų vaikams, nes aš pats gal ir būčiau kaip nors apsigynęs, o jie juk bejėgiai.

– Taigi matote, – baigė Frydrichas, – vedybiniame gyvenime pasiekiau ne daugiau, kaip ugdydamas savo talentą. Noriu visko ir nenoriu nieko. Galiu viską ir negaliu nieko. Mano galva ir kupina įvairiausių idėjų, ir visiškai tuščia.

Mis Eva Berns ramiai konstatavo:

– Taip, matau, kad jums teko nemažai iškentėti.

– Taip, – atsakė Frydrichas. – Jūs teisi, mis Berns, bet tik tuo atveju, jei būtąjį laiką pakeisite esamuoju laiku ir jei aiškiai suprasite, kas šį reikalą dar labiau sukomplikuoja. O klausimas toks: ar esu kaltas dėl to, kad mano žmonos liga taip susikomplikavo, ar galiu laikyti save nekaltu? Dabar galiu pasakyti jums tik tiek, kad teismo procesas, kuriame aš esu ir kaltinamasis, ir kaltintojas, ir teisėjas, dar tebevyksta, ir galutinis sprendimas kol kas dar neaiškus.

Kaip jums atrodo, mis Berns, kas iš to, kad Atlanto vandenynas nepanoro praryti manęs? Arba kad aš kaip koks beprotis iš visų jėgų stengiausi gelbėti savo kailį? Kad keliems nelaimingiesiems, kurie buvo įsikibę į mūsų valties bortą ir galėjo apversti ją, trenkiau irklu per galvą ir po to jie be garso ir be pėdsakų dingo? Ir ar ne niekšiška taip kabintis į gyvenimą ir daryti tai šį, tai tą, užuot savo noru atsisakius taip nevykusiai susiklosčiusios egzistencijos?

Visa tai Frydrichas išdėstė ramaus pašnekesio tonu, nors buvo labai išbalęs ir smarkiai susijaudinęs. Restorano savininkas

jau seniai nunešė nuo stalo nebereikalingas lėkštes. Matyt, norėdama išsisukti nuo tiesaus atsakymo, mis Eva paklausė:

– Ponas daktare, ar išgersime kavos?

– Gersiu ir valgysiu viską, ką tik jūs panorėsite, šiandien, rytoj ir visada, kol tik nenusibosiu jums. Tik jums aš tai tikrai nevykęs partneris. Tokio kvailo ir smulkaus egoizmo, kuris užvaldęs mane, niekur kitur nė su žiburiu nerasite. Tik pagalvokite: mano žmona toje įstaigoje, kur ji dabar yra, nepaliaujamai įrodinėja pati sau, jog yra nuodėminga, netikusi, bloga, niekinga. Ir kadangi ji save laiko tokia niekinga, o mane tokiu didžiu, kilniu, nuostabiu, tai reikia visą laiką saugoti, kad ji nepasidarytų sau ko nors. Tad kaip aš turiu jaustis tokioje situacijoje – didžiuotis savimi, ar ką?

Tačiau mis Berns atsakė:

– Atleiskite, bet niekada nebūčiau pagalvojusi, kad toks stiprus vyras gali turėti tokią mažytę, tirtančią iš baimės sieliūkštę. O į klausimą, ką jums dabar daryti, galiu atsakyti taip: pamirškite, kiek įmanoma, savo praeitį. Beje, mes visi priversti taip daryti, jei norime šio to pasiekti šiame gyvenime.

– Ne, – atsakė Frydrichas, – aš tai tikrai nieko nepasieksiu. Šią akimirką man gerai, nes sėdžiu priešais žmogų, kuriam galiu – atleiskite už tokią metaforą – atverti savo širdį.

– Jums reikia susitelkti. Jums reikia dirbti, – tarė mis Berns. – Dirbti iki visiško išsekimo.

– Oi, gerbiamoji! – sušuko Frydrichas. – Matau, kad pervertinate mane! Dirbti? Bet tam juk reikia noro, reikia pasitikėjimo savimi, o aš seniai nebeturiu nei vieno, nei

kito. Ir jei aš atsidūriau čia, toje šalyje, kurią europiečiai didelėmis pastangomis kažkada užkariavo, tai tik dėl to, kad aš plaukiu pasroviui be vairo ir be irklų, kad dingo mano gebėjimo apsispręsti paskutiniai likučiai, ir kaip tik tai yra svarbiausias bruožas, skiriantis daugumą nūdienos žmonių nuo tų senųjų užkariautojų.

Atnešė kavą, ir juodu tylėdami ėmė maišyti ją.

Paskui mis Berns paklausė:

– O kaip jūs netekote to, kaip vadinate, gebėjimo apsispręsti?

– *Theridium triste,* – atsakė Frydrichas, staiga prisiminęs metaforą apie vorą, kurią daktaras Vilhelmas panaudojo, kalbėdamas apie Ingigerdą, tik dabar jis turėjo galvoje gilesnę prasmę – likimo užgaidas. Be abejo, mis Braun nesuprato, ką tai reiškia. Tačiau kai ji paklausė apie tai Frydricho, šis nutilo, nenorėdamas nieko aiškinti. Ji nesispyriojo ir labai lengvai atsisakė savo ketinimo, pareiškusi, jog geriausia būtų, jei jis nuo vokiečiams būdingo giliamintiško pokalbio pereitų prie artimesnių paprastam žmogui suprantamų dalykų. Prie šių pastabų ji pridėjo ir patarimą: kadangi jam einant tais jo pasirinktais keliais nepavyko pasiekti tikslo, tai ar ne geriau būtų ramiausiai pasirinkus naują kelią, apsiribojant galbūt tokia sritimi, kur jam praverstų tiek rankos, tiek akys ir galva. Trumpiau tariant, jis turėtų pabandyti grįžti prie savo senosios meilės – skulptoriaus darbo. Ką gali žinoti – gal po kelių mėnesių jam pavyks išskaptuoti iš medžio tą madoną, apie kurią jis kalbėjo.

Frydrichas atsakė:

– Jūs vėl apsirinkate: aš tik plepėti temoku. Geriau man palikite tą iliuziją, esą manyje slypi didelis menininkas, tik ir telaukiantis išsivadavimo akimirkos. Iš tikrųjų man kur kas geriau tiktų tapti misterio Riterio vežėju, kamerdineriu ar ūkvedžiu.

Mis Eva Berns išsitraukė savo mažytę piniginę. Ji nesutiko, kad Frydrichas sumokėtų ir už ją. Paskui abu išėjo į judrią gatvę. Kaip ir anksčiau juodu patraukdavo praeivių dėmesį.

– Po velnių! – šūktelėjo Frydrichas, kurio nuotaika išėjus jiems į triukšmingą gatvę vėl pasikeitė. – Ir ko tik aš jums neprišnekėjau, mis Berns. Šitaip piktnaudžiauti jūsų kantrybe ir įkyrėti jums pačiu bjauriausiu būdu!

– Nieko panašaus, – atsakė ji. – Prie tokių kalbų aš pripratusi. Juk jau daug metų bendrauju su dailininkais.

– Tikiuosi, kad dėl to jūs neimsite abejoti mano nuoširdumu, mis Berns? – paklausė Frydrichas, truputį išsigandęs.

– Ne, – atsakė ji ramiai ir tvirtai, vos ne vyriškai. – Tik aš nemanau, kad gamta, vieną sykį privertusi ką nors kentėti dėl kažko, vėl ryžtųsi tą patį pakartoti. Man atrodo, kad tikriausiai ne be Kūrėjo žinios visada ir visur tarp dviejų dienų įsiterpia naktis – miego metas.

– Ne visada ir ne visur, – paprieštaravo Frydrichas, prisiminęs, kad tik su dideliu vargu jam pavyko naktimis kelias valandas pamiegoti.

Prie vienos sankryžos mis Berns sustojo laukti tramvajaus, kuriuo ji turėjo grįžti į atelję.

– Tik pažvelkite į juos, – tarė Frydrichas, rodydamas jai šešis visai vienodus didžiulius plakatus, kuriuose rėksmingomis spalvomis buvo pavaizduota Mara – voro auka. Skersai kiekvieną plakatą buvo užklijuota žalia juosta su užrašu, kad šokėja dėl laivo katastrofos pasekmių ligi šiol negalėjusi pasirodyti scenoje, tačiau jau rytoj Vebsterio ir Forsterio salėje pirmą kartą šoksianti amerikiečių publikai. Virš šių plakatų ant tos pačios sienos buvo ir Artūro Štoso reklama – šeši ar aštuoni didesni negu natūralaus dydžio jo atvaizdai, kuriuose jis buvo pavaizduotas visu ūgiu.

– Mažylė pakvietė misterį Riterį į repeticiją, kuri įvyks poryt iš ryto kažkokiame teatre Penktojoje aveniu. Tačiau tai jauk ne Vebsteris ir Forsteris! – tarė mis Berns.

Frydrichas paaiškino jai, kas gi įvyko pastaruoju metu. Tačiau numatoma repeticija ir jam buvo naujiena. Jis nerūpestingai tarė:

– Tiesą sakant, man gaila tos mergiotės. Labai norėčiau paprašyti jūsų, mis Berns: gal galėtumėt bent kiek pagloboti tą vargšelę, kuri dabar liko visai be priežiūros.

– Iki pasimatymo! Ateikite kuo greičiau į atelję padirbėti! – tarė mis Berns, lipdama į tramvajaus vagoną.

Kai mis Eva Berns dingo Niujorko eismo spūstyje, Frydrichą apėmė keistas vienišumo jausmas.

– Na ką gi, – tarė jis pats sau, – nors ir esama pavojaus, nežiūrint visų nesėkmių, dar ir apsijuokti, surizikuosiu rytoj pasirodyti Riterio atelje. Panardinsiu rankas į molio tešlą ir pabandysiu iš naujo lipdyti savo gyvenimą.

Kitą rytą apie dešimtą valandą Riteris jau maloniai sveikinosi su Frydrichu savo atelje. Frydrichui jis paskyrė nedidelį kambarėlį, už kurio pravirų durų buvo mis Berns dirbtuvė.

Frydrichas pirmą kartą paėmė į rankas tą iškalbingą drėgną molį, iš kurio dievai nulipdė žmones, o žmonės, savo ruožtu, nulipdė dar daugiau dievų. Tačiau jau Romoje jam ne kartą teko matyti, kaip jo draugai skulptoriai darbuojasi su moliu, taigi jis ir pats stebėjosi, o dar labiau – mis Berns, kai molis iš karto pakluso jo pirštams. Žinoma, anatomijos žinios jam irgi labai pravertė. Po trijų valandų karštligiško triūso, kai jis be atvangos darbavosi atsiraitojęs rankoves, išryškėjo raumeningo vyro rankos kontūrai, Frydrichas pajuto dar nepatirtą pasitenkinimą. Bedirbdamas jis visai pamiršo, kas jis toks, pamiršo ir kad yra Niujorke. Kai Vilis Snaidersas, eidamas iš savo įstaigos priešpiečių, pakeliui kaip paprastai užsuko pasisveikinti su Bonifacu Riteriu ir pagerbti meną, Frydrichą apėmė jausmas, kad jį pažadino ir sugrąžino į visai kitą, jam svetimą pasaulį. Jam labai nesinorėjo palikti pradėto darbo. Priešpiečių pertrauka jam atrodė bereikalingas trukdymas.

Mis Berns ir Vilio pagyrimai paglostė Frydricho savimeilę. Kai atėjo Riteris, jis tylėdamas laukė jo įvertinimo. Riteris, apžiūrėjęs šį pirmąjį gydytojo bandymą, pareiškė, kad Frydrichui tikriausiai ir anksčiau jau ne kartą teko darbuotis su moliu. Frydrichas ramia sąžine atsakė, kad ne.

– Jei taip, tai jūs su šia medžiaga susidorojote taip puikiai, lyg tai būtų jums įaugę į kraują, – tarė Riteris. – Po šio pirmojo jūsų bandymo man atrodo, tarsi jūs tik ir laukėte molio arba tarsi molis būtų laukęs jūsų.

– Pažiūrėsim! – atsakė Frydrichas.

Paskui jis pridūrė, kad nors ir sakoma, jog sunkiausia yra pradėti, tačiau iš savo patirties jis žinąs, kad jam būna kaip tik atvirkščiai. Pavyzdžiui, lošdamas šachmatais, skatą ar biliardą, jis dažniausiai išlošiąs pirmąsias partijas, o paskui pradedąs pralošinėti. Taip atsitiko ir su jo daktariniu darbu, gerai pavyko jam pirmieji bakteriologiniai tyrinėjimai, sėkmingai išgydė ir pirmuosius ligonius. Nors taip tvirtindamas jis sakė teisybę, dailininkai nenorėjo tikėti juo, ir Frydrichas išėjo iš ateljė daug geriau nusiteikęs nei per tuos pastaruosius keletą metų.

Deja, ta jo nuotaika šiek tiek pasikeitė po to, kai jis klube pasikalbėjo su Ingigerda Halštrem. Mergina abejingai ir net šiek tiek ironiškai klausėsi pasakojimo apie naująjį jo pomėgį. Riteris, Vilis ir Lobkovicas buvo pasipiktinę jos pastabomis, tačiau tylėjo. Ji pareikalavo, kad Frydrichas nueitų pas Vebsterį ir Forsterį ir įkalbėtų juos atsiimti skundą, kurį jie iš keršto padavė draugijai “Society for the Prevention of Cruelty to Children”. Kadangi tie doleriai, kuriuos jie tikėjosi užsidirbti iš jaunosios sudužusio laivo aukos, šiai sudarius kontraktą su Lilienfeldu, jau nuplaukė, tai jie norėjo, kad ir jų konkurentai iš jos nepasipelnytų. Ingigerda iš ryto pirmą kartą truputį parepetavo. O į kitą dieną įvyksiančią repeticiją ketino ateiti ir draugijos “Society for the Prevention of Cruelty to Children” atstovas. Savaime suprantama, tai ją baisiausiai siutino, nes pirmiausia ji labai troško pelnyti šlovę Niujorke, kad publika ir gailėtųsi, ir žavėtųsi ja. Na, ir aišku, ji nenorėjo atsisakyti tiesiog į rankas plaukiančio kapitalo. O jei ne-

leistų jai pasirodyti Niujorke, tai būtų sugadintas ir visas jos turnė po Ameriką.

Pasipriešinti geležinei mažosios merginos valiai buvo tiesiog beviltiška. Nors ir jausdamas pasibjaurėjimą, Frydrichas buvo priverstas lyg koks pasiuntinukas ar parankinis lakstyti mažosios scenos žvaigždės reikalais nuo pietų iki pat vakaro. Jis iš Vebsterio ir Forsterio lėkė pas Lilienfeldą, iš Lilienfeldo pas advokatus Brauną ir Samjuelsoną, iš Antrosios aveniu į Ketvirtąją aveniu, iš Ketvirtosios aveniu į Penktąją aveniu, o galiausiai jam teko pasibelsti ir į draugijos "Society for the Prevention of Cruelty to Children" pirmininko misterio Bario duris. Tačiau misteris Baris jo nepriėmė.

Visa laimė, kad šaunusis Vilis Snaidersas pasiaukojo, padėdamas savo buvusiam mokytojui. Tam jis net išsiprašė iš darbo visai popietei ir kiek įmanydamas stengėsi palengvinti Frydrichui tvarkyti Ingigerdos reikalus. Jo įžūlokas šiurkštus jumoras ir linksmi pasakojimai apie Niujorko papročius padėjo Frydrichui išvengti daugelio nemalonių akimirkų.

Gerai, kad rūmų Penktojoje aveniu savininkai kurti tam, kas apie juos kalbama. Kitaip visiems jiems gyvenimas taptų nebemielas. Europiečiams sunku net įsivaizduoti, kokioje prakeiksmų ir piktų linkėjimų jūroje skendi guldų, vanderbildų ir kitų nabobų namai. Į tuos nuobodžius smiltainio ir marmuro rūmus visi žiūri kaip į laukinių žvėrių narvus mugėse, arba, pavyzdžiui, į namus, pastatytus už kruvinus Judo sidabrinius, kuriuos, pasak padavimo, Jėzaus mokinys gavęs už tai, kad išdavė savo Mokytoją.

Sekdamas įsigalėjusia tradicija, ir Vilis Snaidersas nesivaržydamas nepagarbiausiais žodžiais atsiliepė apie tuos žmones. Tokia tradicija yra savaime natūralus dalykas šalyje, kur į bet ką kitą neįmanoma žiūrėti kitaip nei į sau lygų, kur neginčijamo autoriteto, ypatingos aureolės nepelnysi nei už pinigus, nei už protekcijas. Ten nėra jokių princų, įskaitant ir pinigų princus, o yra tik tokių žmonių, apie kuriuos sakoma, kad jie plėšikaudami, vogdami ir apgaudinėdami nepelnytai pasiglemžė dolerių medžioklės grobio dalį.

Frydrichas pasijuto laimingas, kai kitą rytą vėl atsidūrė šalia molio dėžės ir pradėtos lipdyti figūros. Čia jis, įnirtingai besidarbuodamas rankomis ir akimis, galėjo leisti pailsėti Niujorko triukšmo išūžtai galvai. Jis jautėsi laimingas, kad būdamas nepraktiškas nebuvo įtrauktas į tą turgaus šurmulį, tą nesiliaujantį šliaužiojimą prieš švenčiausią šioje šalyje dalyką – dolerį, keliaklupsčiavimą jam, šokinėjimą aplink jį.

Kai tas šurmulys imdavo draskyti į gabalus jo sielos apvalkalą, lipdydamas atletiškos figūros ranką, jis aiškiai juto, kaip jo viduje viskas gyja. Dažnokai užeidavo mis Eva pasižiūrėti, kaip jam sekasi, ir persimesti su juo keliais žodžiais. Tai jam buvo malonu; jos draugiškumas veikė raminamai, palaimingai. O labiausiai Frydrichą žavėjo jos vidinė ramybė. Kai Frydrichas pasakė jai, kaip raminamai jį veikia tas naujasis darbas, ji patvirtino tą gerai žinanti iš savo patirties ir mananti, kad jei ir toliau tęs tą darbą, tai greit pajus dar didesnį jo teigiamą poveikį.

Ingigerda Halštrem pakvietė dailininkus į dvyliktą valandą įvyksiančią repeticiją. Šiek tiek šventiškai nusiteikę vi-

si susirinko mis Evos dirbtuvėje. Be Riterio ir Lobkovico, čia buvo Vilis Snaidersas ir į čigoną panašus Frenkas su dideliu piešimo bloknotu. Kadangi dangus buvo giedras ir gatvės sausos, tai mažoji kompanija, prie kurios, savaime aišku, prisijungė ir Eva Berns, nutarė į teatrą Penktojoje aveniu eiti pėsčiomis. Pakeliui Riteris papasakojo Frydrichui, kad jis Long Ailende statosi nedidelę vilą. Tačiau šis apie tai jau žinojo gan smulkiai. Vilis Snaidersas prasitarė Frydrichui, kad tai gan pretenzingas statinys, kurį jaunasis dailininkas statosi pagal savo paties projektą. Riteris pasakojo, kad dorėnų stiliaus kolonos pačios natūraliausios ir pačios kilniausios iš visų kolonų, jos tinkančios visur. Todėl jis jomis savo vilą daug kur papuošęs. O įrengdamas vilos vidų jis daugiausia vadovavosi Pompėjos įspūdžiais. Jo viloje yra ir atriumas. Paskui jis užsiminė apie fontaną su žmogaus figūra, kuris buvo kvadrato formos baseine. Jo nuomone, nūdienos menininkai šioje srityje labai neišradingi. O juk čia slypi tiek galimybių pačioms drąsiausioms ir linksmiausioms idėjoms! Kaip naivius vokiečių dailės pavyzdžius, jis paminėjo “Žmogelį su žąsimis”, “Maneken-Pis” ir “Dorybės fontaną” Niurnberge, o iš antikinių pavyzdžių – Herkulanumo satyrą su vynmaišiu ir daug kitų.

– Vanduo, tas judrus, dinamiškas elementas, gali būti derinamas su nejudamu meno kūriniu, – dėstė jis. – Jis gali sroventi, varvėti, kristi, čiurkšti, trykšti, čiurlenti ramia srovele ar galingu stulpu, jis gali skambėti varpeliu ir šnypšti, taškydamasis purslais. Iš Herkulanumo satyro vynmaišio jis tikriausiai kliuksėjo.

Šaltu saulėtu oru Frydrichas žingsniavo šalia liekno, elegantiškai apsirengusio Bonifaco Riterio ir abu mintyse klajojo po senovės graikų dailės pasaulį, o Frydricho širdis daužėsi kaip pašėlus. Kai tik jis pagalvodavo, jog po tokios gausybės įvykių vėl išvys Ingigerdą Halštrem, bešokančią savo šokį, jį apimdavo baimė, kad neištvers to reginio.

Kai Riteris su palyda įėjo į teatrą Penktojoje aveniu, ten buvo tamsu ir tuščia. Kažkoks jaunuolis nuvedė juos į parterį. Eiti teko apgraibomis. Akims priprantant prie tamsos, pamažu pradėjo ryškėti žiūrovų salės naktinė grota su kėdžių eilėmis, balkonais, lubų freskomis. Tamsa, atsiduodanti dulkėmis ir pelėsiais, slėgė Frydrichui krūtinę. Erdvioje skliautuotoje laidojimo rūsį primenančioje patalpoje buvo įdubimų, panašių į įdubimus karstams; dalis jų buvo uždangstyta baltomis paklodėmis. Uždanga buvo pakelta ir scena blyškiai apšviesta pritemdytomis elektros lemputėmis; vieni šviesos skrituliai buvo didesni, kiti mažesni, nelygu kiek akis sugebėjo prasiskverbti į supančią tamsą.

Atvykėliai, iš kurių nė vienam anksčiau neteko būti neapšviestoje tuščioje teatro salėje, jautėsi čia nesmagiai, varžėsi ir netgi be jokios priežasties ėmė kalbėtis pašnibždomis. Nieko nuostabaus, kad Frydricho širdis ėmė dar smarkiau daužytis krūtinėje. Ir netgi ne taip lengvai sutrinkantis, linkęs į sarkazmą Vilis Snaidersas pasitaisė akinius ir sėdėjo prasižiojęs. Jo tamsiaplaukė galva su japoniškais bruožais ir tokia veido išraiška, žvelgiant į jį iš šalies, Frydrichui pasirodė labai juokinga.

Kai praėjo keliolika įtempto laukimo minučių ir niekas nepasikeitė, dailininkai jau ruošėsi pradėti vienas kitą klausinėti, – kad greičiau atslūgtų įtampa, bet tuo momentu tylą sutrikdė kojų trepsėjimas, ir scenoje nuskambėjo garsus, truputį prislopintas ir toli gražu ne melodingas vyro balsas. Frydrichas ne iš karto atpažino impresarijų Lilienfeldą. Jis buvo su paltu ir atsmauktu ant pakaušio cilindru. Įnirtingai plūsdamasis, jis mojavo ispaniška lazdele. Išvydę jį dailininkai negalėjo susilaikyti nesikvatoję, nors ir kaip stengėsi neperžengti padorumo ribų.

Lilienfeldas riaumojo. Jis šaukė ūkio dalies vedėją. Siaubingai aprėkė nežinia iš kur scenoje atsiradusią valytoją. Kur kilimas, šaukė jis. Kur muzika? Kur tas netikša apšvietėjas, kuriam buvo aiškiai pasakyta, kad dvyliktą valandą būtų čia? Jaunoji panelė, šaukė jis, stovi koridoriuje ir negali įeiti į rūbinę.

Iš parterio kelis sykius pasigirdo nedrąsus kreipimasis:

– Pone direktoriau, pone direktoriau!

Taip norėjo atkreipti jo dėmesį jaunuolis, atvedęs čia dailininkus. Pagaliau Lilienfeldas pamatė jį ir, priėjęs prie scenos krašto, prisidėjo ranką prie ausies. Ir iš karto su dvigubu įtūžiu ant jaunuolio pasipylė per tokį trumpą laiką susikaupęs naujas keiksmažodžių srautas. Pasirodė apšvietėjas – kliuvo ir jam. Kažkoks ponas su cilindru įstūmė tris vyrus su tamtamu, lėkštėmis ir fleita.

– Kur gėlė? Gėlė! Gėlė! – dabar šaukė Lilienfeldas kažkam į "laidojimo rūsį". Iš kažkur atsiliepė nedrąsus balsas: "Nežinau".

Lilienfeldas dingo, vis tebešaukdamas:

– Kur gėlė? Gėlė! Gėlė!

– "Kur gėlė? Gėlė! Gėlė!" – aidėjo iš visų pusių, tai arčiau, tai toliau, tai iš viršaus, tai iš šono, tai nuo scenos, tai nuo paskutiniųjų parterio eilių.

Tai dar labiau pakurstė susirinkusiųjų linksmybę.

Dabar scena buvo apšviesta ryškiau ir į ją išnešta keista didelė raudona popierinė gėlė. Sugrįžo Lilienfeldas, jau geriau nusiteikęs. Jis ėmė kalbėtis su muzikantais. Pasiteiravo, ar jie išmoko reikiamą šokį, ir prigrasė griežtai laikytis ritmo. Paskui užsimanė pasiklausyti, kaip jie groja, pakėlė savo lazdą kaip kokią dirigento lazdelę ir davė komandą:

– *Well, begin!*[1]

Ir štai jau ir Naujajame Pasaulyje muzikantai pradėjo tą dirginančią melodiją, tą tarpais duslioką, tarpais spiegiančią laukinę, barbarišką muziką, kuri persekiojo Frydrichą jau Senajame Pasaulyje. Frydrichas dėkojo Dangui už tai, kad tamsa padėjo jam nuslėpti savo susijaudinimą. Štai tie garsai atviliojo jį čia, vedė, o gal ir suvedžiojo jį. Ir ko norėjo iš jo tas keistasis Arielis, kieno pavedimu jis veikė, kad savo auką kankino ne tik sukeldamas dvasines audras, bet ir tikrą, siaubingą audrą atviroje jūroje, kuri vos nepaskandino jo? Kodėl jis smaigstė jį tos muzikos spygliais, kodėl apipynė jo kaklą, rankas ir kojas stipriausiomis virvėmis ir kaip galėjo atsitikti, kad ši melodija, nė kiek nepraradusi savo kerinčios galios, skamba ir čia?

[1] Na, pradėkim! *(Angl.)*.

Jis nepradėjo mojuoti kumščiais, jis nepasileido bėgti iš čia, nors jam labai norėjosi padaryti ir vieną, ir kitą. Jį apėmė toks jausmas, tarsi jo galva būtų apmuturiuota stora burių drobe ir tarsi jam būtų reikėję išsivaduoti iš tos priverstinės tamsos ir pažvelgti į akis savo keistam groteskiškam priešininkui – Arieliui ar Kalibanui.

Be abejo, žmonės visada ieško beprotybės ir pasiduoda jai, galvojo Frydrichas, klausydamasis jį kankinančios ir dirginančios muzikos. Ir argi ne beprotybė pastūmėjo tuos, kurie pirmieji tai, kas neįtikėtina, pavertė tikėtina, – išplaukti nugalėti okeanų, nors jie nebuvo nei žuvys, nei paukščiai. Danijoje, Skageno mieste, nedidelio viešbučio valgykloje, yra įdomių eksponatų: ten demonstruojamos dažytos figūros, kažkada puošusios paskendusių laivų priekį, kurias jūra išmetė į krantą kartu su kitomis laivų nuolaužomis. Visas tas medines vyrų ir moterų figūras dažytais veidais ir dažytais drabužiais, be abejo, irgi buvo palietusi beprotybės ranka. Visų tų figūrų akys nukreiptos aukštyn ir į tolį, atrodė, kad jos ten kažką mato, o jų išplėstos šnervės tarsi jaučia aukso ar tolimųjų šalių prieskonių kvapą. Visi jie kažkokiu būdu įminė paslaptį ir dabar, atsispyrę nuo gimtosios žemės, ruošėsi žengti ieškoti naujų paslapčių, iliuzijų ir fantasmagorijų. Štai tokie atrado Eldoradą, bet jie ir milijonų milijonus žmonių nuvedė į pražūtį.

Kaip tik tokia laivo priekį puošianti moteriškus kerus ir ekstazę skleidžianti figūra Frydrichui dabar atrodė ir Ingigerda Halštrem. O juk taip neseniai ji jam buvo medinė dažyta

madona! Dabar jis regėjo ją virš vandens vaiduokliško burlaivio priekyje, išsirietusią kaip gulbę ir palinkusią į priekį, praverta burna ir išplėstomis akimis, o iš abiejų pusių tiesiai žemyn sviro jos geltoni plaukai.

Muzika nutilo, ir scenoje pasirodė Ingigerda.

Ji buvo užsimetusi ilgą mėlyną teatro apsiaustą, po kuriuo matėsi jos vaidmeniui pritaikytas kostiumas. Ji labai sausai tarė:

– Mielas direktoriau, man regis, jog truputį kvaila pakeisti mano numerio pavadinimą iš "Mara, arba voro auka" į "Oberono kerštas".

– Brangioji, – piktai atšovė Lilienfeldas, – dėl Dievo meilės, palikite apie tai spręsti man – aš geriau pažįstu vietos publiką! Na, pradėkime, brangute! Reikia skubėti, – tarė jis ir garsiai suplojęs delnais sušuko muzikantams:

– *Forwards! Forwards!*[1] Nesirūpinkite!

Vėl suskambėjo muzika, ir iš karto Mara pradėjo savo šokį. Ji panėšėjo į nuogą elfę, kuri tarsi pleveno ore. Dideliais ratais skriedama aplink gėlę, kurios kol kas dar nepastebėjo, ji su savo auksasiūliu permatomu šydu priminė pasakišką egzotišką peteliškę. Vilis Snaidersas pavadino ją laumžirgiu, Riteris – naktiniu drugeliu. Dailininkas Frenkas siurbte įsisiurbė akimis į tokią pasikeitusią Ingigerdą.

Atėjo akimirka, kai mergina užsimerkusi kaip lunatikė pradėjo ieškoti gėlės. Ir tame ieškojime susipynė nekaltybė ir gei-

---

[1] Pirmyn! Pirmyn! *(Angl.)*.

dulingumas. Ji švelniai švelniai, vos pastebimai virpėjo: taip erotiškai virpa meilės karščio svaiginami naktiniai drugeliai. Pagaliau ji pauostė gėlę ir pastebėjo storąjį vorą – buvo aiškiai matyti, kaip ji ūmai sustingo.

Frydrichas žinojo, kad Ingigerda kiekvieną kartą imasi vis kitokių išraiškos priemonių, bandydama pavaizduoti ją apėmusį siaubą, sustingimą, o paskui bėgimą. Šiandien visi galėjo gėrėtis, kaip jos švelnų veidelį pakaitomis iškreipė pasibjaurėjimo, šleikštulio, išgąsčio ir siaubo išraiška. Tarsi nuo vėjo gūsio ji nulėkė į apšviesto rato pakraštį.

Prasidėjo nauja šokio fazė – kai mergina nusprendžia, jog tas voras visai nepavojingas, ir pati šaiposi iš savo baimės. Visa ta scena buvo kupina nepakartojamos gracijos, nekaltybės, linksmumo. Bet vos tik pasibaigė malonios ramybės būsena ir prasidėjo žaidimas su įsivaizduojamais voratinklio siūlais, sugirgždėjo parterio durys, ir įėjo solidus senis. Rankoje jis laikė cilindrą, aštrių bruožų veidas buvo be barzdos, visa jo povyza rodė jį esant tikrą džentelmeną. Jį atvedęs jaunuolis išbėgo iš salės, o džentelmenas, neidamas toliau, atsisėdo ten, kur stovėjo, ant vienos parterio kėdės. Iš karto prisistatė Lilienfeldas ir, raitydamasis kaip žaltys aplink garbųjį senąjį jankį, stengėsi prikalbėti jį persėsti į priekinę eilę.

Tačiau tas ponas, misteris Baris, draugijos "Society for the Prevention of the Cruelty to Children" ir daugelio kitų organizacijų prezidentas, tik numojo ranka ir įsigilino į tai, kas vyksta scenoje. Tačiau durų girgždėjimas, naujo žiūrovo

pasirodymas ir jos impresarijaus pasisveikinimas su juo Ingigerdą išmušė iš vėžių.

– Tęskite, tęskite! – sušuko Lilienfeldas.

Tačiau mažylė priėjo prie rampos ir suirzusi paklausė:

– Kas atsitiko?

– Nieko, gerbiamoji, visiškai nieko, – nekantraudamas užtikrino ją direktorius.

Ingigerda ėmė šaukti daktarą Kamacherį. Frydrichas išsigando, išgirdęs savo pavardę. Jam buvo labai nemalonu eiti pas Ingigerdą prie rampos. Ingigerda pasilenkė ir paprašė išsiaiškinti, kas per paukštis toji aukštuomenės beždžionė, ir pasistengti jį palankiai nuteikti. Ji pridūrė:

– Jei man neleis viešai pasirodyti scenoje, tai aš nušoksiu nuo Bruklino tilto, ir tada tegu manęs ieško su meškere ten, kur ir mano tėvas.

Kai į voratinklį įsipainiojusi konvulsijų tampoma Ingigerda tariamai baigė savo gyvenimą, o iš tikrųjų savo šokį, Frydrichas buvo pristatytas misteriui Bariui. Senasis garbusis pirmųjų pionierių – dar “Mayflower” laivu atplaukusių piligrimų palikuonis nužvelgė Frydrichą priešišku žvilgsniu. Jo akys žibėjo kaip katino ir atrodė, kad joms ir tamsa nebaisi. Baris kalbėjo ramiai, tačiau iš to, ką jis sakė, buvo aišku, kad iš jo sunku tikėtis tolerancijos, sprendžiant šį klausimą.

– Mergaitę, – tarė jis po Lilienfeldo kelių paaiškinimų, – jau jos sąžinę praradęs tėvas naudojo smerktinais tikslais. – Paskui jis pridūrė: – Matyt, vaiko auklėjimu niekas nesirūpino; atrodo, kad ji neturi net elementaraus supratimo apie gėdą ir padorumą.

Šaltai ir iš aukšto, nepripažįstančiu jokių prieštaravimų tonu, jis išreiškė apgailestavimą, kad dar nėra įstatymo, draudžiančio tokius šlykščius, visų pripažintas padorumo normas ignoruojančius spektaklius. Atrodė, kad jis net negirdi Lilienfeldo prieštaravimų.

Ne visai gerai mokėdamas angliškai, Frydrichas negalėjo įsikišti. Vis dėlto jis išdrįso atkreipti jo dėmesį į tai, kad Ingigerda yra priversta ieškoti būdų užsidirbti sau duoną, tačiau misteris Baris iš karto nutildė jį, šaltai paklausęs:

– Jūs tos mergaitės brolis?

Vaikų gynimo draugijos prezidentas išėjo, ir Lilienfeldas pasiuto keikti to puritoniškojo jankio niekšišką veidmainiavimą. Jis rimtai būgštavo, kad Ingigerdai Halštrem bus uždrausta viešai pasirodyti scenoje. Ta prakeikta kiaulystė – tai Vebsterio ir Forsterio darbas.

Kai Frydrichas užėjo į Ingigerdos rūbinę pasiimti jos, ji verkė. Įtūžusi užsipuolė jį:

– Dėl to kaltas tik jūs ir niekas kitas, – šaukė ji. – Ir kodėl neleidote man pasirodyti scenoje pačią pirmąją dieną, kaip patarė Štosas, kaip man patarė visi?

Frydricho savijauta buvo šlykšti. Misterio Bario pasirodymas priminė jam jo paties tėvą. Nors jo tėvas niekada neišdrįstų pasakyti ir elgtis taip, kaip misteris Baris, tačiau kažkuria prasme mažai tesiskyrė nuo senojo jankio. Net ir paties Frydricho sieloje išliko dar daug kas iš to, ką jis paveldėjo gimdamas ir ką jam įdiegė auklėdami jį vaikystėje.

Į rūbinę įsiveržė Frenkas. Jis elgėsi kaip tikras pamišėlis. Jis mikčiojo, nerasdamas žodžių savo pasigėrėjimui išreikšti, ir tai šiek tiek pataisė Ingigerdos nuotaiką. Frydrichas su pasibjaurėjimu žiūrėjo į dailininką ir nusigando, pamatęs ir jame tą begalinę aistrą, kuri kamavo jį patį. Ingigerda nesipriešino, kai dailininkas sugriebė jos ranką ir apipylė ją aistringais bučiniais iki pat alkūnės. Matyt, jai atrodė, kad tai visai natūralus ir suprantamas dalykas.

Ingigerda norėjo, kad Frydrichas dar kartą asmeniškai nueitų pas prezidentą Barį ir paveiktų jį jei ne gražiuoju, tai piktuoju, jei ne prievarta, tai pinigais. Frydrichas atsakė, kad toks bandymas būtų beprasmiškas. Ingigerda ėmė žliumbti ir aimanuoti, sakydama, kad visi jos draugai tiek ir težino vien naudotis ja. Ir kodėl nėra Achleitnerio? Kodėl turėjo žūti kaip tik jis, o ne kas nors kitas? Achleitneris buvęs jos tikras draugas, kuris ne tik mokėjęs gyventi šiame pasaulyje, bet ir buvęs turtingas ir nesavanaudiškas.

Jau kitą dieną iš tikrųjų pasirodė draudimas Ingigerdai Halštrem viešai rodytis scenoje. Atrodė, kad mergina išvis kraustosi iš proto. Tačiau Lilienfeldas pareiškė, kad atėjo laikas kreiptis dėl to į Niujorko merą. Taip pat jis aiškino Ingigerdai, kad jai reikia palikti klubą, jei tik ji nenori, kad ją uždarytų į kokią nors našlaičių prieglaudą. Lilienfeldas pasiūlė jai apsistoti jo namuose, mat jis nors ir buvo vedęs, bet vaikų neturėjo. Nori nenori Ingigerdai teko sutikti.

Kai Frydrichas po Ingigerdos persikraustymo kitą rytą su nauju šiurkščios drobės chalatu, kurį jam parūpino mis

Eva Berns, atsistojo prie pradėtos lipdyti figūros, iš karto pajuto palengvėjimą.

Riteris kalbėdamasis su Eva Berns pasakė jai apie savo norą nulipdyti šokančią jaunąją merginą. Frydrichui buvo nelengva pritarti tokiam jo ketinimui.

– Matote, mis Eva, – tarė jis, – aš jokiu būdu nenoriu kam nors kliudyti kurti grožį. Tačiau aš juk toks pat žmogus, kaip ir visi, ir jei maestro užsimanys, kad mažylė pozuotų jam nuoga, tai tada galas mano dvasios ramybei.

Mis Eva nusijuokė.

– Bepigu jums juoktis, – tarė jis. – Aš juk tik gyjantis ligonis, o ligos recidyvai pavojingi gyvybei.

Visą savaitę Frydrichas kovojo pats su savim, tik vis nesimatė tos keistos kovos pergalingo galo. Kasdien jis dirbdavo ateljė. Mis Berns tapo tikra jo patikėtinė. Ji dabar iš jo paties lūpų išgirdo tai, ką nujautė jau ir anksčiau: kad jis kamuojasi, negalėdamas atsikratyti Ingigerdos apžavų. Eva tapo jo draugė, jo patarėja, tačiau niekada pati savo iniciatyva nelindo jam į sielą, jei tik jis pats to neišprovokuodavo. Frydrichas neslėpė nuo jos savo noro išsivaduoti nuo Ingigerdos. Jis prisipažino, kad kiekvienas susitikimas su ta mergina kelia jam tik pasipiktinimą arba nuobodulį. Jis jau ne kartą buvo tvirtai nutaręs daugiau nebesirodyti jai, tačiau dažniausiai vos po kelių valandų tas pasiryžimas išgaruodavo. Kadangi mis Eva buvo be galo pakanti, Frydrichas dažnai sugrįždavo prie šios temos. Jis ir šiaip ir kitaip vartė merginos sielą, šimtus kartu sijojo ir persijojo jos turinį, vis ieškodamas joje ko nors naudingo, stengda-

masis atskirti pelus nuo grūdų, tarp smėlio grūdelių ieškodamas aukso kruopelyčių.

Vieną dieną mergina tarė Frydrichui:

– Imk mane, pagrobk mane, daryk su manim, ką tik nori!

Ji reikalavo, kad jis su ja elgtųsi griežtai, net žiauriai.

– Uždaryk mane, – prašė ji. – Nenoriu daugiau matyti jokių kitų vyrų, tik tave vieną!

O kitą kartą ji maldavo jo:

– Frydrichai, noriu būti gera, padaryk, kad aš būčiau gera!

Tačiau jau kitą dieną ji savo gynėją ir draugą vėl statydavo į keblią padėtį, versdama jį taikstytis su jos nedovanotinais veiksmais.

Mat ji buvo įpratusi, kad daug vyrų bėgiotų, vykdydami jos pavedimus, tvarkytų jos reikalus, galvotų ir mokėtų už ją.

Tik nuo vieno dalyko Frydrichas niekaip negalėjo atprasti – tai nuo to jos gležno, šviesaus ir saldaus kūno. Bet vis tiek buvo kupinas ryžto išsivaduoti. Sykį Ingigerda atėjo pas mis Evą pozuoti, nes ši apsiėmė padaryti jos skulptūrinį portretą. Ir Frydrichas atėjo į jos kambarį su savo sukamąja kėdute. Iš karto sunku buvo suprasti, kam mis Berns prireikė to pozavimo; tačiau pasirodė, kad griežtas ir tikslus savo stabo bruožų nagrinėjimas Frydrichą paveikė labai nelauktai.

Kaktos plokštuma, antakių lankai, akių ir ausų forma ir deformuota jų apačia, siaura nosis, nelyginant peilio geležtės bukoji pusė, jos šnervės, sendinančios raukšlės tarp nosies ir lūpų bei lūpų kampučiuose, dailus, bet kartu ir agre-

syvus smakras ir tikrai negražus kaklas su tokiu būdingu skalbėjoms įdubimu – visa tai taip giliai įsirėžė Frydrichui į atmintį, kad visai nepaliko vietos bet kokiam pagražinimui, idealizavimui. Matyt, mis Eva Berns gerai žinojo, kokios būna tokio griežto, įdėmaus ir tikslingo gyvo modelio nagrinėjimo pasekmės.

Ilgas pozavimas, kuriam Ingigerdą pastūmėjo jos tuštybė, aiškiai atskleidė ir jos smulkmeniškumą ir akiračio siaurumą. Lygindamas ją su mis Berns, kuria žavėjosi, Frydrichas siaubingai aiškiai pamatė, kaip beviltiškai ji atsilikusi, kiek daug joje trūkumų. Sykį ji atsinešė laišką iš Paryžiaus, rašytą jos motinos. Ji garsiai perskaitė jį ir tuo tarsi pastatė save prie gėdos stulpo.

Motinos laiškas buvo griežtas, rimtas, kupinas susirūpinimo ir ne be meilės. Ji su užuojauta paminėjo liūdną jos tėvo baigtį ir kvietė Ingigerdą atvykti į Paryžių. Motina rašė: "Aš nesu turtinga, ir tau reiks dirbti, vaikeli, bet aš pasistengsiu būti tau tikra motina visais atžvilgiais, jei tik... – čia buvo reikšmingas papildymas, – jei tu pasistengsi pasitaisyti, pakeisti savo elgesį".

Kandžios pastabos, kuriomis mergina palydėjo tuos motinos žodžius, buvo kupinos kvailos ir netramdomos neapykantos.

– Vadinasi, aš turiu pasitaisyti ir atvažiuoti pas ją, – mėgdžiojo ji motiną. – Vien dėl to, kad mielasis Dievulis taip stebuklingai išgelbėjo mane. Na jau ne, tegu pirma ji pati pasitaiso! O aš ne tokia kvaila! Siuvėja tai aš tikrai nebūsiu. To

betrūko, kad ji visą laiką graužtų mane! Nebijau, išsiversiu ir be jos, tik niekada neleisiu, kad man kas nors nurodinėtų.

Ji dar ilgai kalbėjo panašiu stiliumi, nesivaržydama atskleisti net pačias intymiausias savo tėvų gyvenimo smulkmenas.

Lilienfeldo ir jo advokatų pastangomis vasario dvidešimt penktą juos miesto rotušėje sutiko priimti Niujorko meras. Ten ir turėjo išsispręsti klausimas, ar bus panaikintas draudimas Ingigerdai Halštrem viešai pasirodyti scenoje. Ingigerda, kaip reikiant išsipuščiusi poniai Lilienfeld padedant, buvo įsodinta į ekipažą ir kartu su savo globėja atvežta į miesto rotušę. Frydrichas su Lilienfeldu čia atvažiavo jau anksčiau.

– Padėtis dabar tokia, – aiškino Lilienfeldas, kai jie važiavo per pilką, tamsų ir šaltą Niujorką, – kad Niujorkas šiuo metu yra "Tamanio draugijos" rankose. Respublikonai pralaimėjo praėjusius rinkimus. Dabartinis meras Ilrojus yra tos draugijos statytinis. Mūsų vežėjas galbūt pravažiuos pro "Tamanio holą", ir aš galėsiu parodyti jums tos nepaprastai įtakingos draugijos rezidenciją. Jos herbe pavaizduotas tigras, o pats pavadinimas pasiskolintas iš indėnų pranašo Tamenundo. Tos draugijos vadai pasivadinę nevykusiais indėnų vardais ir jų titulais. O herbą vadina ne herbu, bet totemu. Tik lai jūsų neapgauna ta indėniška romantika. Tie žmonės mąsto labai blaiviai. Tas "Tamanio draugijos" tigras ramiausiai ganosi didžiojoje Niujorko avidėje ir juokauti su juo nepatartina.

Beje, galima tikėtis, – tęsė direktorius, – kad mažylės klausimu tas tigras Niujorko mero asmenyje stos mūsų pusėn, nors

garantijos nėra. Šiaip ar taip misteris Baris yra respublikonas, taigi mirtinas tos draugijos priešas. Todėl Ilrojus, meras, su didžiausiu malonumu iškrėstų kiaulystę jam ir tai idiotiškai draugijai "Society for the Prevention of Cruelty to Children". Tačiau jo kadencija jau greit pasibaigs, o jis norėtų būti išrinktas vėl, bet tam jis turėtų padaryti kai kurių nuolaidų respublikonams. Na, bet pagyvensim pamatysim! Reikia palaukti.

Jie privažiavo prie rotušės parko. Pati rotušė buvo marmurinis pastatas su kolonomis papuoštu portiku ir varpinės bokštu. Prie tų kolonų jie turėjo laukti atvažiuojant damų.

Bevaikštinėdamas Frydrichas staiga pajuto, kaip kažkas sugriebė jį už palto skverno. Atsisukęs jis pamatė madingai aprengtą mažą mergytę ir iš karto atpažino, jog tai Ela Lybling.

– Ela, vaikeli, iš kur tu? – paklausė Frydrichas.

Mergytė padarė reveransą ir atsakė, jog išėjo pasivaikščioti su Roza. Ir iš tiesų, ant rotušės pastato laiptų stovėjo tarnaitė.

– Labas rytas, pone daktare! – pasisveikino ji.

Frydrichas pristatė Elą ponui Lilienfeldui kaip mažąją paskendusio laivo keleivę, kuriai pavyko išsigelbėti.

– Labas rytas, vaikeli, – tarė Lilienfeldas. – Ar tiesa, kad ir tu buvai tenai, kai taip baisiai skendo laivas?

Žvaliai ir drąsiai, netgi su tam tikru vaikiškai koketišku pasididžiavimu mergytė atsakė:

– Žinoma! O mano broliukas ten žuvo.

– Ak tu, vargšele! – šūktelėjo Lilienfeldas, bet jo mintys buvo visai kitur – jis galvojo apie tai, kaip jam geriau kalbėti su meru.

– Atleiskite! – staiga tarė jis Frydrichui ir paėjęs keletą žingsnių į šalį ėmė skubiai skaitinėti lapelį su pasirašytu tekstu, kurį išsitraukė iš švarko vidinės kišenės.

– Mano mama irgi buvo mirusi, bet paskui vėl atgijo! – šūktelėjo jam Ela.

– Kaipgi taip? – paklausė Lilienfeldas, spoksodamas į ją pro akinių auksiniais rėmeliais viršų.

Frydrichas paaiškino jam, kad jos motiną iš tikrųjų pavyko atgaivinti ir pridūrė:

– Jei pasaulyje viešpatautų teisybė, tai štai šitą paprastą tarnaitę iš kaimo, – jis parodė į Rozą, – reikėtų šlovinti labiau už velionį Lafajetą, Senojo ir Naujojo pasaulių didvyrį. Ji darė tikrus stebuklus. Galvojo tik apie savo šeimininkus, apie visus mus, nė kiek nesirūpindama savimi.

Frydrichas priėjo prie tarnaitės pasisveikinti.

Kai paklausė jos apie ponią Lybling, Roza išraudo kaip bijūnas. Jos poniai klojasi puikiai, atsakė ji. Po to, prisiminusi mažąjį Zygfrydą, ji iš karto apsipylė ašaromis. Visus formalumus, susijusius su jo laidotuvėmis, sutvarkiusi vieno konsulato darbuotojo padedama ir tik ji viena tebuvusi, kai mažąjį lavonėlį užkasė žydų kapinėse.

Prie jų priėjo tvarkingai apsirengęs vyras, ir tik visai iš arti Frydrichas pažino, jog tai Bulkė, artisto tarnas. Jis tarė:

– Ponas daktare, mano sužadėtinė niekaip negali pamiršti tos istorijos. Ar negalėtumėt, pone daktare, pasakyti jai, kad nedera taip elgtis ir kad tą istoriją reikia pamiršti. Ji tikriausiai ne tiek sielvartautų, jei būtų palaidojusi savo sūnelį.

– Ponas Bulke, jei jūs iš tikrųjų susižadėjote, tai galiu tik pasidžiaugti kartu su jumis ir kuo nuoširdžiausiai pasveikinti jus.

Bulkė padėkojo ir paaiškino:

– Kai tik aš galėsiu palikti savo poną, o ji – savo ponią, grįšime į Europą. Prieš stodamas tarnauti karališkajame laivyne aš juk buvau mėsininkas. O dabar man parašė brolis iš Bremeno, kad ten parduodama nedidelė krautuvėlė, aprūpinanti jūreivius maisto produktais. Turiu šiek tiek susitaupęs, tad kodėl gi nepabandyti? Nedirbsi juk visą gyvenimą tik svetimiems.

– Visiškai pritariu jums, – atsakė Frydrichas, bet ištikimasis artisto tarnas staiga šūktelėjo Rozai: "Ponia ateina!" ir skubiai pasišalino.

Ponia Lybling ėjo parku lydima juodabarzdžio pono. Jos drabužių būtų galėjusi pavydėti ir rusų didžiojo kunigaikščio žmona. Tai rodė, jog ši žavinga moteris jau spėjo atnaujinti savo garderobą, kompensuodama tai, ko neteko paskendus laivui. Frydrichas pabučiavo jai ranką ir prisiminė apgamą po jos kairiąja krūtimi ir kelias kitas gražaus moteriško kūno ypatingas žymes, kaip jis be atvangos maigė jį tol, kol galų gale ji vėl pradėjo kvėpuoti. Ji pristatė Frydrichą juodbruvam elegantiškam ponui, kuris nedraugiškai nužvelgė jį. "Keista, – pagalvojo Frydrichas. – Tas mikrocefalas juk turėtų žinoti, kiek jis man skolingas. Žmogus stengiesi iš visų jėgų, prakaituoji, kad tik prikeltum iš mirusių skenduolę, jautiesi kaip koks Apvaizdos įrankis, tarnaujantis kilniausiems tikslams, o paskui pasirodo, kad stengeisi

tik tam, kad kažkoks bonvivanas galėtų pasimėgauti tavo darbo vaisiais."

Ponią Lybling Amerika tiesiog sužavėjo. Ji šūkčiojo:

– Ką jūs manote apie Niujorko viešbučius? Aš gyvenu viešbutyje "Waldorf Astoria". Na, argi tai ne puikus viešbutis? Apsistojau keturių kambarių numeryje. Kokia ramybė! Koks komfortas! Kokie vaizdai! Tikra "Tūkstančio ir vienos nakties" pasaka! Mielas daktare, o "Delmonico" restorane tai būtinai apsilankykite! Argi palyginsi Berlyną ir net Paryžių su tuo, kas yra čia? Tokių restoranų, tokių viešbučių Europoje nerasite niekur.

Frydrichas sutrikęs pralemeno, kad gal ir taip.

– O Metropoliteno Operos teatre jau buvote? – tokiais ir panašiais klausimais ji apipylė Frydrichą, o kadangi jis nelabai buvo linkęs atsakinėti, tai pati ir atsakydavo į juos, taip pratęsdama šį pokalbį. Frydrichas galvojo apie Rozą, apie Zygfrydą ir turėjo pakankamai laiko apžiūrėti lakuotus batus, lygutėlį kelnių kantą, brelokus, segtukus su briliantais, krakmolytą marškinių krūtinę, monoklį, cilindrą, brangius kailinius. Ponia Lybling pristatė jį Frydrichui kaip sinjorą tokį ir tokį.

– Kas jus sieja su garsiuoju mūsų Metropoliteno Operos tenoru? – paklausė Lilienfeldas, kai Frydrichas sugrįžo prie portiko kolonų.

Tas susitikimas atskleidė Frydrichui visą mūsų būties tragikomiškumą, tad nemaloni tikrovė dabar jam atrodė jau toli gražu nebe tokia svarbi. Atvažiavo ekipažas su damomis, vestibiulyje pasirodė pustuzinis žurnalistų. Frydrichas nustebo pa-

matęs, kad dauguma jų sveikinosi su Ingigerda kaip su gera pažįstama. Ji šiandien atrodė labai dailiai ir vaikiškai. Atsirado ir ponas Samjuelsonas, ir jį kartu su Ingigerda ir ponia Lilienfeld būrelis asmens sargybinių nuvedė į aukštą, mediniais paneliais apmuštą rotušės posėdžių salę skliautuotais langais. Už ilgo stalo, kaip tik šalia dar tuščio mero krėslo jau matėsi aukšta pono Bario figūra. Laikydamas rankoje monoklį, jis sklaidė savo popierius. Ponas Samjuelsonas ir Lilienfeldas atsisėdo priešais. Likusias vietas už stalo užėmė spaudos atstovai ir kiti suinteresuoti asmenys. Tarp jų buvo ir Frydrichas, labai ori Lilienfeldo žmona ir Ingigerda, šių derybų kaltininkė.

Čia pat už mero krėslo atsidarė suveriamos sąvarinės durys, ir įėjo pats meras, airis. Klastingai ir droviai šypsodamasis, jis, tiesą sakant, ne su visais draugiškai pasisveikino, tik nužvelgė susirinkusius su apsimestiniu mandagumu. Kažkas pašnibždėjo Frydrichui:

– Atrodo, panelės reikalai neblogi – meras iškrės kiaulystę tam senam veidmainiui Bariui.

Ir iš tikrųjų savo kaimynui iš dešinės mero rodomas nuoširdumas nieko gero nežadėjo.

Visi nutilo. Žodis buvo suteiktas misteriui Bariui.

Senasis ponas atsistojo. Jis laikėsi oriai, tačiau taip laisvai ir užtikrintai, kaip ir dera žymiam valstybės veikėjui. Frydrichas negalėjo atitraukti akių nuo jo. Jam buvo beveik gaila, kad jo kalba jau iš anksto buvo pasmerkta nesėkmei.

Misteris Baris pradėjo nuo aiškaus savo draugijos tikslų išdėstymo. Jis pateikė daug pavyzdžių, kaip piktnaudžiaujama vaikų

darbu pramonėje, prekyboje, amatuose ir net teatre, tuo žalojant juos. Taip jam bekalbant, kažkas pašnibždėjo Frydrichui į ausį:

– Kam kalbėti, o jam tai jau tylėti ir tylėti! Juk jis pats iš Volstrito, jo fabrikuose tų vaikų knibždėte knibžda, ir apskritai jis garsėja kaip vienas iš beatodairiškiausių išnaudotojų!

Kaip tik tokios negerovės, aiškino misteris Baris, ir privertusios įsteigti draugiją "Society for the Prevention of Cruelty to Children".

Ši draugija, kalbėjo toliau misteris Baris, jaučianti pareigą įsikišti tik pačiais būtiniausiais atvejais. Šis atvejis kaip tik toks ir būsiąs.

Jau kelinti metai Niujorką užplūdo ypatinga piratų atmaina – jis ypač pabrėžė tą žodį "piratai" – *"freebooters"*. Tai susiję su tikėjimo krize, religijos vaidmens mažėjimu ir su tuo susijusiu paviršutiniškų pasilinksminimų ir malonumų ieškojimu. Plintantis amoralumas ir visuotinis sugedimas ir esąs tas vėjas, kuris išpučia tokių piratų bures. Tačiau tokio sugedimo epidemija kilo ne čia, Amerikoje – ta epidemija atnešta iš didžiųjų Europos miestų – Londono, Paryžiaus, Berlyno, Vienos – nuodėmingųjų kvartalų. Reikia užkirsti kelią tai epidemijai ir tam tikslui sustabdyti kaip tik tų piratų, kurie ją užvežė ir platina toliau, veiklą.

– Jie nėra geri Amerikos piliečiai, jie iš viso nėra piliečiai – *"they are not citizens!"* Todėl, – sakė misteris Baris, kiekvieną žodį tardamas labai aiškiai, – todėl jiems nerūpi, kad žlugdoma mūsų religija, mūsų papročiai, mūsų moralė. Šie plėšrūs paukščiai neturi jokių skrupulų, ir kai tik jie iki soties prisikemša savo

gūžius, tai iš karto grįžta į savo saugius lizdus už vandenyno, į senąją Europą. Atėjo laikas amerikiečiams pagalvoti apie tai ir padaryti galą tokiam parazitų antplūdžiui.

Senajam džingui ryžtingai svaidantis tokiais kandžiais žodžiais, Frydrichas nenuleisdamas akių sekė kiekvieną senolio rūstaus ir kilnaus veido išraišką. Buvo keista matyti, kaip oratoriaus veidas, šiam prabilus apie plėšriuosius paukščius, ėmė panėšėti į maitvanagį. Jis stovėjo nugara į langus, tačiau galvą buvo pasukęs į šoną, ir Frydrichui pasirodė, kad jo pilkšvai mėlynas akis tarsi užtraukė balkšva valktis, kai tik jis paminėjo prikimštus gūžius.

Pagaliau Baris perėjo prie Ingigerdos.

– Dievo valia įvyko didelė laivo katastrofa. Tai ženklas žmonėms susimąstyti, pagalvoti apie save. – Čia oratorius nutilo ir paaiškino, jog nėra prasmės smulkiau kalbėti apie tai, nes kas nesugeba deramai įvertinti tokią bausmę, tam jau niekas nebepadės. Po to jis kalbėjo toliau: – Aš reikalauju, kad išgelbėtoji mergaitė, kuriai kažin ar jau sukako šešiolika metų, būtų atiduota į ligoninę. O laivininkystės kompaniją įpareigoti ją kaip galima greičiau nugabenti atgal į Europą ir atiduoti motinai, gyvenančiai Paryžiuje. Mergaitė nesveika, neišsivysčiusi, jai būtina gydytojo priežiūra, būtina globa. Ją išdresavo, išmokė šokti. Tačiau šokdama ji patenka į būseną, labai primenančią epilepsijos priepuolį. Ji sustingsta, suakmenėja. Akys išvirsta ant kaktos. Ji pirštais pešioja vatą. O galiausiai ji krinta be jėgų, apalpsta. Tokie dalykai jau nebe teatro scenai. Jos vieta ligoninėje, jai reikia gydytojo priežiūros, ją reikia slaugyti. Būtų tie-

siog pasityčiojimas, tikras iššūkis viešajai nuomonei tokias ligoninės palatos scenas viešai demonstruoti scenoje. Todėl aš protestuoju gero skonio vardu, viešosios moralės vardu, amerikiečių dorovės vardu. Nedera tą nelaimingąją jėga tempti į sceną ir begėdiškai išnaudoti jos nelaimę spekuliuojant tuo faktu, kad dėl laivo katastrofos jos vardas tapo plačiai žinomas.

Viskas buvo pasakyta labai aiškiai. Vos tik Baris atsisėdo, iš karto pašoko ponas Samjuelsonas. Jo kalbų teisme maniera visiems buvo gerai žinoma: iš pradžių jis kalbėdavo ramiai, santūriai, o paskui nelauktai priblokšdavo klausytojus aistros proveržiu.

Tačiau kai ir šį kartą atėjo laikas tokiam proveržiui, jis jokiu būdu nepateisino Lilienfeldo, spaudos atstovų ir Frydricho lūkesčių. Buvo pernelyg aišku, kad advokato pasipiktinimas inspiruotas solidaus honoraro ir atrodė nenatūralus. Tas išvargęs žmogelis Kristaus barzda ir nesveikai išblyškusia veido oda galėjo pelnyti dėmesį tik kaip savo profesijos auka, tačiau ir tokiu atveju jis ne tiek imponavo, kiek kėlė pasigailėjimą ar užuojautą. Kai jis iš visų jėgų stengėsi paraginti nuvarytą gražbyliavimo kuiną priešininkui sutrypti, ponas misteris Baris reikšmingai susižvalgė su misteriu Ilrojum, Niujorko meru, tarsi jie būtų ketinę ateiti į pagalbą tam liūdnojo vaizdo riteriui.

Dabar Lilienfeldas jau nebegalėjo susivaldyti. Jis išraudo, ant kaktos išsipūtė gyslos. Gana tylėti, atėjo laikas kalbėti! Jei jau su savo užduotim nesusidorojo žmogus, turėdamas šimtus rašomųjų mašinėlių ir milijonines pajamas, beliko šio rei-

kalo imtis pačiam. Ir štai iš kresno jaučiasprandžio impresarijaus lūpų pasipylė tūžmingų žodžių srautas.

Misteriui Bariui nebeliko nieko kito, kaip tik stengtis išsaugoti ramybę ir nemirkčiojant atlaikyti kaip kruša krintančius priešininko smūgius ir dūrius. Lilienfeldas senajam ponui priminė viską: vaikų išnaudojimą kai kuriuose Bruklino fabrikuose, puritonišką veidmainiavimą, viešai raginant gerti vandenį, kai iš tikrųjų paslapčia geriamas vynas. Jis buvo apibūdintas kap narys tos ribotų pažiūrų kastos, kuri priešiška menui, kultūrai ir net gyvenimui, o tokius žmones kaip Šekspyrą, Baironą ir Gėtę laiko vos ne velniais su kanopomis ir ilgomis uodegomis. Tokie žmonės, tvirtino jis, visada stengėsi istorijos laikrodžio rodykles pasukti atgal. Ir tai ypač šlykščiai atrodo Laisvės šalyje, išgarsintoje laisvojoje Amerikoje.

Žinoma, tokie mėginimai visai neperspektyvūs. Puritoniškojo drovumo, puritoniškosios savigraužos, puritoniškojo ortodoksiškumo ir nepakantumo laikai praėjo ir niekada nebesugrįš. Laiko tėkmės, pažangos ir kultūros srauto tai nesulaikys; tačiau tos reakcingosios jėgos, besibaimindamos dėl savo tolesnės tamsuoliškos veiklos, paskelbė pasalūnišką partizaninį karą, regzdamos smulkias, bailias, pasigailėtinas intrigas. Kaip tik tokių visuomenei pavojingų intrigų židiniu ir tapo misterio Bario draugija. Ir misterio Bario neseniai pasakytus žodžius apie Amerikoje siaučiančią epidemiją galima taikyti jam pačiam: jei tokia epidemija Amerikoje siaučia iš tikrųjų, tai jos židinys yra draugija “Society for

the Prevention of Cruelty to Children". Misteris Baris atrodo juokingas tvirtindamas, neva Europa esanti epidemijos šaltinis. Europa yra Amerikos motina, ir be Kolumbo genijaus – juk kaip tik dabar minimas *"fourteen hundred and ninety two"* jubiliejus – taigi be Kolumbo genijaus ir be nepaliaujamo europinio, vokiškojo, angliškojo, airiškojo – čia jis mirktelėjo merui – intelekto plūsmo Amerika šiandien tebebūtų buvusi dykuma.

Lilienfeldas, mažosios šokėjos labui sumaišęs dangų, žemę ir jūrą, pagaliau pareiškė, jog jo konkurentas esąs skundikas ir kad jis prisidengiąs draugija savo kėslams paslėpti, ir pasipiktinęs atmetė Bario tvirtinimą, kad jis esąs išnaudotojas. Iš tikrųjų išnaudotojas esąs kaip tik tas jo konkurentas. Jis parodė, kad Ingigerdai pasiūlytos jo sąlygos yra kur kas geresnės. Štai ten sėdinti jo žmona, kuri mergaitei, radusiai prieglobstį jo namuose, daugeliu atžvilgių yra kaip tikra motina. O apskritai mergina neligota, jos gyslomis teka tikras sveikas artistės kraujas. Negirdėtas įžūlumas kėsintis į jaunosios merginos garbę ir moralę. Ji jokiu būdu nesanti kokia nors degradavusi beglobė, o iš tiesų didelė menininkė.

Tačiau svarbiausią švietalą Lilienfeldas pasiliko pabaigai. Kaip tik prieš keturias savaites jis dėl tam tikrų priežasčių priėmė Amerikos pilietybę. Dabar jis apie tai šaukė taip garsiai, kad net sudžerškėjo aukšti skliautuoti salės langai, už kurių girdėjosi duslus Niujorko gaudesys. Jis šaukė, kad misteris Baris išvadinęs jį svetimšaliu, piratu ir panašiai. Pareiškė kuo ryžtingiausiai protestuojąs prieš tai, nes esąs toks pat Amerikos pilie-

tis kaip ir misteris Baris. Jis net kelis kartus tai pakartojo, kreipdamasis tiesiai į senąjį džingą, pasilenkdamas jo pusėn:

– *Mister Barry, d'you hear? I am a citizen, Mr. Barry, d'you hear? I am a citizen! Mr. Barry, I am a citizen and I will have my rights like you!*[1]

Jis baigė. Uždusęs, sunkiai alsuodamas atsisėdo. Misterio Bario veide nekrustelėjo nė vienas raumuo.

Po ilgokos pauzės prabilo meras. Jis kalbėjo ramiai ir tarsi truputėlį sumišęs; tokia kalbėjimo maniera buvo būdinga jam ir labai tiko. Jo sprendimas buvo lygiai toks, kokį prognozavo politikos astrologai. Ingigerdai buvo leista viešai pasirodyti scenoje. Jis paminėjo, jog medicinos komisija pripažino merginą sveika ir kad jai jau sukako šešiolika metų, tad nėra jokio pagrindo tuo abejoti ir uždrausti jai užsiimti profesine veikla, taigi menu, kuriuo ji jau užsiėmė Europoje.

Žurnalistai iškalbingai šypsojosi. Štai kada pratrūko Niujorko mero, airio kataliko, slapta neapykanta senbuviui anglų kilmės puritonui! Misteris Baris atsistojo ir su šaltu orumu paspaudė ranką savo priešui. Po to jis nuėjo – tiesus it mietą prarijęs, tad jo antrajam, visai kitokio sukirpimo priešui taip ir nepavyko, kaip jo buvo ketinta, atsisveikinant bent žvilgsniu išreikšti savo neapykantą, nes misteris Baris į jį net nepažvelgė.

Ingigerdą apsupo. Apipylė ją sveikinimais. Jai labai patiko stebėti, kaip dvi pasaulio dalys susikibo dėl jos – kuriai ji

---

[1] Misteri Bari, jūs girdite mane? Aš esu pilietis, misteri Bari, ar girdite? Aš esu pilietis! Misteri Bari, aš esu pilietis ir turiu tokias pat teises kaip ir jūs! *(Angl.)*.

atiteks? Jai žėrė komplimentus, ją kėlė į debesis. Tą akimirką tikriausiai jokia princesė nebūtų sugebėjusi susilyginti su mažąja šokėja, pelniusia tiek daug dėmesio. Ji švytėte švytėjo iš laimės ir dėkingumo.

Direktorius Lilienfeldas iš karto pakvietė pusryčių visus žurnalistus, kuriuos suspėjo pagauti.

Frydrichas pasiteisino turįs skubių reikalų, bet prižadėjo ateiti bent prieš pabaigą, kai atneš desertą. Atsisveikino su visais ir liko vienas.

Pirmiausia jis per rotušės parką nuėjo į Centrinį paštą – didžiulį pastatą, kuriame dirbo apie pustrečio tūkstančio žmonių. Parašęs telegramą ir atidavęs ją, jis vėl žengė į miesto šurmulį, kur žmonės, gindamiesi nuo aštraus žvarbaus vėjo, apsimuturiavę skubėjo kas kur, o ausyse spengė nuo tramvajų, ekipažų, krovininių vežimų keliamo triukšmo, ir išsitraukęs laikrodį pamatė, kad jau pusė pirmos, taigi kaip tik tokiu laiku mis Berns valgo savo kuklius priešpiečius mažame restoranėlyje prie Centrinės geležinkelio stoties. Jis sėdo į ekipažą ir paliepė vežėjui vežti jį tenai.

Jis būtų be galo nusivylęs, jei kaip tik šį kartą nebūtų ten užtikęs mis Berns. Tačiau ji ten buvo ir kaip visada apsidžiaugė, išvydusi jaunąjį mokslininką. O jis šūktelėjo jai:

– Mis Eva, tik pažvelkite į žmogų, paleistą iš kalėjimo, iš pataisos namų, iš beprotnamio! Galite sveikinti mane! Šiandien aš vėl laisvas, vėl tapau nepriklausomas žmogus!

Kuo puikiausiai nusiteikęs, jis sėdo prie stalo. Anot jo paties žodžių, jo apetito būtų pakakę trims, humoro šešiems, o

geros nuotaikos jis turėjo tiek, kad jos būtų pakakę net Atėnų Timono[1] būdui suminkštinti.

– Man dabar visiškai nerūpi, kas laukia manęs, – tarė jis. – Tik vienas dalykas aiškus: jokios Kirkės kerams daugiau nebepasiduosiu.

Mis Eva Berns pasveikino jį ir nuoširdžiai nusijuokė. Po to paprašė paaiškinti, kas gi atsitiko. Frydrichas atsakė:

– Apie tą tragikomediją rotušėje papasakosiu jums vėliau. O dabar noriu jus labai labai įskaudinti. Taigi sukąskite dantis, mis Eva Berns! Ir klausykite: jūs netenkate manęs!

– Aš jūsų? – ji nusijuokė garsiai ir nuoširdžiai, tačiau truputį sutrikusi, ir jos veidas tumpam nusidažė tirštu raudoniu.

– Taip, jūs manęs! – atsakė Frydrichas. – Ką tik išsiunčiau telegramą Peteriui Šmitui į Merideną. Šiandien vakare, o vėliausiai rytoj iš ryto palieku jus, palieku Niujorką; renkuosi gyvenimą kaime, tapsiu fermeriu!

– Oi, turiu prisipažinti, man gaila, kad išvažiuojate, – rimtai tarė mis Berns; sentimentalumo jos balse nesijautė.

– O kodėl gi? – linksmai sušuko jis. – Juk atvažiuosite pas mane! Aplankysite mane! Iki šiol aš jūsų akyse tik mazgotė, ir tiek. O kai atvažiuosite pas mane tenai, gal pamatysite, kad ir aš galiu tapti ne pačiu prasčiausiu vyru.

Įsismaginęs jis šnekėjo toliau:

– Paimkime tokį pavyzdį iš chemijos! Sakysim, druskos tirpale, jei Apvaizda gerai išmaišys jį savo šaukštu, prasidės kris-

[1] Timonas, gyvenęs Atėnuose V a. pr. Kr., garsėjo kaip baisus mizantropas.

talizacijos procesas. Taip ir manyje gali įvykti kristalizacija. Ką gali žinoti, gal po tų visų negandų ir suiručių rasis nauja tvirta struktūra – tų audrų vandens stiklinėje rezultatas. Galbūt vokiečių rasės žmonių formavimasis nesulaukus trisdešimties nesibaigia. Tokiu atveju gali atsitikti, kad prieš pasiekdamas vyriškos brandos periodą turi išgyventi krizę, kuri manyje, atrodo, jau baigiasi ir kurios man vis tiek nepavyko išvengti.

Po to Frydrichas trumpai papasakojo jai apie tai, kas buvo svarstyta rotušėje, apie komišką dviejų pasaulių susidūrimą Bario ir Lilienfeldo kalbose, kurias jis pavadino *"tant de bruit our une omelette"*[1]. Jis pasakė apie mero sprendimą ir paaiškino, kad šio sprendimo akimirka ne tik suteikė galimybę Ingigerdai pasirinkti jos taip geidžiamą karjerą, bet ir jam pačiam atvėrė kelią į naują gyvenimą. Jis kone visu kūnu pajutęs, kaip po mero nuosprendžio apsisprendė ir pats.

Frydrichas papasakojo jai apie Barį, neslėpdamas, kad tas Kromvelio bendražygių, nuteisusių ir nužudžiusių Karolį I, palikuonis, nepaisant jų pažiūrų skirtumo, jam padarė didelį įspūdį. Gal tas Baris ir iš tikrųjų veidmainis, bet argi Lilienfeldas geresnis, ėmęs kalbėti apie Ingigerdos Halštrem moralinį tyrumą su tokiu patosu, kad Frydrichas išsigandęs apsižvalgė ir pamatė, kaip žurnalistų veidais it piktas šešėlis nuslydo kreivos šypsenėlės? Argi melas neklesti visur, kur tik pažiūrėsi? Argi veidmainystė nėra visų pripažinta kaip savaime suprantamas dalykas?

---

[1] Daug triukšmo dėl nieko *(pranc.)*.

Frydrichui ir vėl buvo labai malonu mis Evos Berns draugijoje. Kalbant apie sielos reikalus reikėtų pasakyti, kad jos artumas jam visada sužadindavo švaros ir tvarkingumo pojūtį. Galėjai sakyti jai viską, kas slėgė širdį, ir jos atsakymai, užuot dar labiau viską supainioję ir jį sudirginę, tik nuramindavo. Tačiau šį kartą Frydrichui jos elgesys ne visai patiko, kaip būdavo iki šiol. Jam atrodė, kad jos džiaugsmas dėl jo išsilaisvinimo nėra pernelyg didelis, ir nesuprato, kokia čia galėtų būti tikroji priežastis – abejingumas jam ar abejojimas jo žodžiais.

– Mis Berns, – tarė jis, – atėjau pas jus, nes nebuvo ir nėra žmogaus, kuriam aš su malonumu galėčiau pranešti apie naują savo gyvenimo etapą. Pasakykite man tiesiai šviesiai, ar teisingai pasielgiau ir ar galite suvokti, kaip jaučiasi žmogus, pagaliau nusikratęs absurdiškos aistros grandinių?

– Gal ir suvokiu, – atsakė mis Eva Berns, – bet...

– Bet? – perklausė Frydrichas.

Ji nieko neatsakė, ir Frydrichas kalbėjo toliau:

– Ar tik nenorite pasakyti, kad nelabai tikite, jog toks žmogus kaip aš gali pasveikti? Tačiau aš užtikrinu jus, kad niekada daugiau nebedalyvausiu kaip žiūrovas tokioje mažylės viešo apsinuoginimo procedūroje ir juo labiau nesiruošiu trankytis po viso pasaulio balaganus, sekiodamas paskui ją. Viskas baigta! Aš laisvas! Ir įrodysiu jums, kad taip yra iš tikrųjų.

– Manau, kad jums pačiam būtų daug naudingiau, jei galėtumėt tą įrodyti sau.

Tačiau Frydrichas labiau norėjo tą įrodyti jai. Jis išsitraukė Peterio Šmito laišką, iš kurio paaiškėjo, kad jis Frydricho

pavedimu surado jam namą kaimo vietovėje ir kad Frydricho atsiskyrėliško gyvenimo planas subrendo ne šiandien.

– Jūs vėl išgirsite apie mane, kai tik ramiai gyvendamas atsigausiu. Turiu pagrindo manyti, kad man pavyks tai padaryti.

Priešpiečiai baigėsi. Mis Evai įprastas vegetarinis maistas šį kartą visai patenkino ir Frydrichą. Jis atsistojo, paprašė savo damą leisti pabučiuoti jos ranką – jis buvo jai dėkingas už tai, kad ji kantriai išklausė jį, ir skubiai išėjo, nes norėjo suspėti į nugalėtojų puotos pabaigtuves.

Lilienfeldai, bevaikė sutuoktinių pora, gyveno atskirame name šimtas dvidešimt ketvirtojoje gatvėje. Jų namas, niekuo nesiskiriantis nuo kitų tos gatvės namų, buvo įrengtas labai prabangiai. Kava buvo geriama antrojo aukšto svetainėje, išpuoštoje kilimais, brangiomis lempomis, japoniškomis vazomis, tamsiais poliruotais riešutmedžio baldais. Kambarys buvo pilnas dūmų: žurnalistai vaišinosi stipriais cigarais. Prabangaus sietyno šviesa dar labiau paryškino niūroką kambario prabangą.

Išsidrėbusi minkštame fotelyje žurnalistų apsuptyje sėdėjo Ingigerda ir rūkė cigaretę. Ji buvo palaidais plaukais, ir visa jos išvaizda šį kartą buvo nelabai patraukli. Kadangi ilgi drabužiai jai apskritai netiko, ji mieliau rinkosi drabužius, kuriais rengiasi paauglės mergaitės, tik su jais ji dažnai atrodydavo it kokia cirko artistė – lyno šokėja.

Kai Frydrichas fon Kamacheris pasirodė svetainėje, ji paraudo ir atsainiai ištiesė jam ranką. Jos plaštaka buvo su trumpais neišvaizdžiais pirštais. Matyt, juos ji paveldėjo iš motinos,

nes jos tėvo plaštakos buvo gražios, ilgais pirštais. Frydrichas pabučiavo poniai Lilienfeld ranką ir atsiprašė už vėlavimą.

Savaime suprantama, kompanijos pokalbio tema buvo ką tik pasibaigęs svarstymas rotušėje. Direktorius Lilienfeldas šmirinėjo tarp žurnalistų, vaišindamas juos cigarais ir likeriu. Jis tai darė gana mielai su išskaičiavimu, nesibodėdamas prikimšti net į jų kišenes ilgų Havanos cigarų.

Tai vieną, tai kitą žurnalistą jis pasivėdėdavo į šalį ir pasakodavo jiems apie Ingigerdos praeitį, jos kilmę, jos išgelbėjimą, jos tėvą, jos sėkmingus pasirodymus, apie tai, kaip atsiskleidė jos talentas, tokiu būdu įpiršdamas jiems tą gan margą būtų ir prasimanytų dalykų mišrainę. Jis suprato, kad visa tai dar šį vakarą pasirodys Niujorko laikraščiuose šalia svarstymo rotušėje aprašymo. Todėl jis ir sukūrė tą savo pasakėlę, sudurstęs ją pagal išbandytą receptą iš įvairiausių gandų ir nuogirdų, tvirtai tikėdamasis norimo efekto.

Nors Ingigerda atrodė išvargusi, tačiau jai buvo liepta, kol bus nors vienas žurnalistas, kuo maloniau elgtis su juo. Frydrichui net pagailo jos. Jis iš karto suprato, jog prasidėjo jos tikroji tarnyba pasirinktos profesijos srityje.

Ponia Lilienfeld, su kuria Frydrichas truputį pabendravo, buvo rami, skoningai apsirengusi moteris, ligota, bet labai patraukli. Jam susidarė įspūdis, kad jos vyras, kuris, atrodo, buvo aklai įsimylėjęs ją, buvo įpratęs pildyti kiekvieną jos norą, išskaitydamas jį iš jos akių. Ponas Lilienfeldas, šiaip jau nepaprastai temperamentingas ir nenustygstantis vietoje, su ja buvo kaip drovus vaikas. Jei Frydrichas nebūtų tvirtai apsi-

sprendęs, tai, ko gero, būtų gyviau reagavęs į tos damos tiriamus klausimus. Jis jautė, kad dama nori padėti jam išsivaduoti iš jo aistros klystkelių.

Su lengva, be galo paniekinama šypsenėle veide ponia Lilienfeld kalbėjo Frydrichui apie merginą, kuri, nors ir tauškė nesąmones, buvo apipilta komplimentais. Ji pavadino ją marionete iš lėlių teatro balta porcelianine galvute, prikimšta pelų.

– Žaisliukas, ir tiek! – tarė ji. – O kodėl gi ne? Geras žaisliukas bet kuriam vyrui! Arba nebloga prekė! Ir nieko daugiau! Ji tikriausiai verta tų pinigų, kuriuos už ją duoda, – pridūrė ji, – bet nė kiek ne daugiau. Žodžiu, ji verta ne daugiau kaip bet koks kitas niekutis, koks nors kitas papuošaliukas.

Ingigerda ko gero pavyduliavimo paakinta, priėjo prie Frydricho ir paklausė jo, net nenujausdama, koks reikšmingas jam gali būti jos pateiktas klausimas, ar jis jau susipakavęs daiktus.

– Dar ne. O kam? – paklausė Frydrichas.

– Direktorius Lilienfeldas, – atsakė ji, – susitarė, kad aš du vakarus per savaitę pasirodysiu Bostone. Todėl susipakuokite savo daiktus, poryt jums teks su manimi vykti į Bostoną!

– Nors ir į pasaulio kraštą! – atsakė Frydrichas.

Ingigerdą toks jo atsakymas patenkino, ir ji triumfuojančiu žvilgsniu pažvelgė į ponią Lilienfeld.

Frydrichas apsidžiaugė, kad ir tie pusryčiai pagaliau pasibaigė. Vilio Snaiderso padedamas, jis įsigijo drabužių, skalbinių, lagaminų ir kitų daiktų, kuriuos dabar reikėjo susitvarkyti. Paskutiniąją popietę praleido klube, o vakare buvo numatyta surengti mielo svečio palydas.

Jau seniai Frydrichas nejautė tokios dvasios ramybės ir palaimos kaip šią popietę. Vilis Snaidersas pasikvietė buvusį mokytoją į savo viengungišką butą, kad pagaliau parodytų, ką jam pavyko surinkti iš dailės dalykų. Tas netikras japonas rinko tik tikrus japoniškus meno kūrinius. Daugiau kaip valandą mažame, antikvarinių daiktų perpildytame kambarėlyje Frydrichui iš pradžių buvo rodomos kardų rankenų apsauginės plokštelės – cubos, kaip jas vadina patys japonai. Tas nedideles ovalines metalines plokšteles, skiriančias rankeną nuo ašmenų, galima nesunkiai apimti ranka. Jos išgražintos bareljefiniais papuošimais, kartais iš to paties metalo, kartais inkrustuotos ar plakiruotos variu, auksu ar sidabru.

– Kiek mažumo, tiek gražumo! – tarė Frydrichas, peržiūrėjęs daugybę tų šedevrų, tarp kurių buvo Kamakura stiliaus, Namban stiliaus darbai, ištisus šimtmečius gyvavusių Goto, Jakuši, Kinai, Akasaka ir Nara mokyklos atstovų kūriniai iš penkioliktojo ir šešioliktojo amžių, Gokinai, Kagonami darbai, nuostabios Marubori, Maribori-Zogan ir Hikonebori stiliaus graviūros, Hamanu darbai ir taip toliau. Kur dar galima rasti tokius meno aristokratus kaip Goto Micunori, kuris gyveno devynioliktojo amžiaus pabaigoje ir buvo septynioliktosios dailininkų kartos atstovas; visi jo protėviai buvo įžymūs cubu meistrai. Nuostabi menininkų dinastija, kai iš kartos į kartą perduodamas ne tik vardas, bet ir meistriškumas!

Ir ko tik nebuvo pavaizduota tose nedidelėse ovalinėse graviūrose! Štai laimės dievas Daikoku su dvišakiu runkeliu.

Štai dievas Seninas, savo kvėptelėjimu sukuriantis žmogų. Štai barsukas, daužantis savo pilvą kaip kokį būgną, kad įviliotų keliautoją į pelkę. Štai skaisti mėnesiena ir skrendančios žąsys. Štai vėl laukinės žąsys, skrendančios virš meldais apaugusio kranto tarp snieguotų viršukalnių kylančio mėnulio fone; visa tai iš geležies, aukso ir sidabro, visa ovalinė plokštelė mažesnė už delną, bet kokia beribė mėnesienos užlieta naktinė erdvė joje!

Frydrichas kartu su kolekcijos savininku negalėjo atsistebėti, kaip tokiame mažame plote ir tokiomis taupiomis priemonėmis įmanoma atskleisti skoningų kompozicijų grožybes. Vienoje graviūroje buvo pavaizduota už gyvatvorės stovinti arbatinė. Erdviame landšafte tebuvo regimas krioklys, dangus ir oras, vien tik meistriškai pradurtos skylės metale, kitaip sakant tuštuma, ir tiek. Kitoje graviūroje pavaizduotas karžygys Hidesato, ant tilto galabijantis tūkstantakoję pabaisą. Trečiojoje išminčius Lao Tse jojo ant savo darbinio jaučio. Ketvirtojoje buvo pavaizduota kita dievybė – Sennin Kinko, jojantis ant savo karpio auksaspalvėmis akimis ir įsigilinęs į kažkokią knygą.

Dar kitos cubos – kardo rankenos apsauginės plokštelės – vaizdavo dievą Idaten, persekiojantį velnią Oni, pavogusį Budos perlus; paukštį, kurio snapas buvo įstrigęs tarp dvigeldžio moliusko geldelių; aštuonkojį auksinėmis akimis ar sepiją; išminčių Kioko, kuris, pusiau išlindęs iš savo lūšnos, mėnulio šviesoje skaitė pergamento ritinėlį.

Šią kolekciją išradingasis ir atkaklusis Vilis aptiko Five Points rajone pas vienos smuklės savininką. Tos smuklės reputacija

buvo dar prastesnė negu viso šio rajono. Tas garbingas vyras ją gavo kaip užstatą iš vieno savo kliento – japonų džentelmeno, kuris paskui dingo be pėdsakų. Nebuvo tokios dienos, kad Vilis Snaidersas neapeitų sendaikčių parduotuvių Bovery gatvėje ir žydų kvartale. Jo liepsnojančių bebaimių akių žvilgsnis visą laiką atrodė šiek tiek nustebęs ir pasipiktinęs, kai jis įsidrąsindavo nusigauti į pačius tamsiausius opiumo pragaro kinų kvartale kampelius. Ten jis dėl savo įžūlumo, aštraus liežuvio ir apvalių akinių, kaip jis pats sakė, buvo laikomas sekliu; tas jam praversdavo perkant.

Niujorko kinų kvartale, storulio kinų lupikautojo krautuvėlėje Vilis Snaidersas labai pigiai įsigijo visą glėbį japonų medžio raižinių. Ir dabar juos su aistringo kolekcionieriaus pasididžiavimu dėliojo priešais Frydrichą. Tarp jų buvo Hirosige darbai – didesnė dalis jo spalvotų medžio raižinių iš serijos, vaizduojančios Biva ežerą, ir Hokusai darbai – trisdešimt šeši Fudzijamos vaizdai. Nuo vieno lakšto tiesiog negalėjai akių atplėšti: rusvai raudonas kalno kūgis su baltais sniego lopais buvo įsirėžęs į šaltu dangumi plaukiančių tarsi baltų avių banda debesėlių jūrą. Dar čia buvo Shamsho ir Shigemasos lakštai iš knygos "Žaliojo namo grožybių veidrodis", išleistos Jede[1] 1776 metais. Buvo ir Shunsho "Dygstančių žolelių knyga".

Vieną Hokusai lakštą Frydrichas pavadino "auksine vasaros poema". Viršuje plytėjo dangaus mėlynė, kairėje pusėje –

[1]Jedas – Tokijo pavadinimas iki 1869 metų.

Fudzijama, apačioje – vėl tokia pat žydrynė, auksiniai javai, kaimiečiai, susėdę ant suolų – karštis, tviskėjimas, džiaugsmas. O vieną Hirošigės lakštą Frydrichas pavadino "didžiąja mėnulio poema": drėgnoje plačiai išsidriekusioje melancholiškoje pievoje – gluosniai svyruokliai su retais lapeliais, jų šakos siekia lėtai tekančios upės veidrodinį paviršių. Upe plaukia durpių prikrautos valtys, sielis su japonų sielininkais. Vanduo mėlynuoja vakaro prieblandoje. Didžiulis blyškus mėnulis kyla viršum pelkės tolimojo krašto, jį dengia blyškiai rausvo rūko šydas.

– Vili, – tarė Frydrichas, – jei jūs sugebėjote taip gerai išnaudoti buvimo Amerikoje metus, tai į Europą grįšite netuščiomis rankomis.

– Taip, velniai rautų! – atsakė Vilis. – O ką gi daugiau veikti šioje prakeiktoje šalyje!

Kitą rytą Frydrichas jau stovėjo prie traukinio Centrinėje geležinkelio stotyje. Savo nedidelį bagažą jis sudėjo į tinkliuką vagone, kuris, kaip ir likusieji penki ar šeši vagonai, buvo ilgas ir gražiai įrengtas. Su draugais jis atsisveikino dar vakar vakare. Tačiau staiga jis pamatė, kaip prie jo artinasi visa mažoji menininkų kolonija *in corpore*[1] su maestro Riteriu priešakyje. Tarp jų buvo ir mis Eva Berns. Ji, kaip ir visi kiti, rankoje laikė tris ar keturias rožes – tamsiai raudonas, su ilgais žaliais koteliais, kokių tuomet Europoje dar neaugino. Frydrichas, nuoširdžiai susijaudinęs, paėmė iš kiekvieno atneštas rožes ir tarė:

– Na, dabar aš būsiu lyg kokia primadona!

---

[1] Visi drauge *(lot.)*.

Stotyje ir prie traukinio buvo tylu, tarsi čia niekada niekas neatvažiuotų ir neišvažiuotų. Tačiau ši nedidelė procesija su rožėmis ir vokiečių keliamas triukšmas patraukė ir kitų dėmesį: tai šen, tai ten pro vagonų langus į juos sužiuro išvykstantys keleiviai.

Pagaliau be jokio signalo, be jokio geležinkelininkų perspėjimo traukinys tarsi atsitiktinai pajudėjo iš vietos, ir jam įkandin rankomis mojančių dailininkų būrelis perone ėmė tolti: lieknas elegantiškas Bonifacas Riteris, draugiškas, bet rimtas skulptorius Lobkovicas, Vilis Snaidersas, panašus į čigoną genialusis Frankas ir, *last not least* [1], mis Eva Berns. Frydrichas jautė, kad sulig šiomis sekundėmis baigiasi ištisa jo gyvenimo epocha, ir suprato, jog turėtų būti dėkingas tiems be galo artimiems žmonėms už jų širdžių šilumą, ir kad daug ko netenka, išsiskirdamas su jais.

Ir vis dėlto Frydrichas kaip ir kiekvienas kitas juo dėtas buvo džiaugsmingai susijaudinęs dėl to, kad jo likimas tiesiogine ir perkeltine prasme ima riedėti tiesiu keliu. Kol kas tas kelias ėjo dar tik Niujorko tamsiais tuneliais, paskui kažkokiu kanalu mūro sienomis, kol pagaliau išsiveržė į atvirą erdvę. Tai kaip tik ir buvo tikrasis Amerikos veidas, ir tik dabar, kai aptilo tos raganų orgijos keliamas triukšmas, Frydrichas pajuto naujosios šalies tikrąjį kvėpavimą.

Sekdamas kitų bendrakeleivių pavyzdžiu, Frydrichas užsikišo bilietą už skrybėlės juostelės, o pats įdėmiai žiūrėjo

[1] Paskesnė, bet ne prastesnė *(angl.)*.

pro vagono langą į žiemiškai baltus laukus ir kalvas. Žiemos saulės šviesoje viskas, kas buvo arti ir kas buvo toli, jam taip priminė vaikystėje matytus tėviškės vaizdus, kad su šaknimis išrautas iš gimtosios dirvos jaunasis keleivis tai priėmė kaip jaudinančią džiugią paslaptį. Jam atrodė, kad ši svetima šalis kreipiasi į jį jo gimtąja kalba. Jam norėjosi išlipti iš vagono, paimti į rankas sniegą, ne tik pasižiūrėti į jį, bet ir įsitikinti, kad tai tas pats sniegas, iš kurio jis būdamas mokinukas lipdydavo gniūžtes ir kuriomis, valiūkiškos nuotaikos pagautas, mėtydavosi kartais ir šeimos rate. Jis dabar buvo nusiteikęs tarsi koks išlepintas vaikas, atplėštas nuo motinos ir atiduotas beširdžio svetimo pasaulio malonėn, kuris po didelių vargų pačiame atokiausiame užkampyje nelauktai sutinka motinos seserį: jis jaučia, kad jų gyslomis teka tas pats kraujas, kad ji panaši į jį, o dar labiau į jo tikrąją motiną.

Frydrichui atrodė, kad tik dabar didysis Atlanto vandenynas paliko už jo nugaros. Tai kas, kad jis išsilaipino į sausumą dar Niujorke, tačiau to jis savo esybe taip ir nepajuto. Tik dabar, kai jis vėl išvydo didžiąją motiną žemę, tą į bekraščius tolius nusidriekusią sausumą, viską užgožiantys prisiminimai apie bekraštės siautulingos jūros plotus jo sieloje pamažėle vėl ėmė trauktis atgal. Šita didžioji geroji milžinė pergudravo piktąją okeano milžinę, atkovojo iš jos savo vaikus, atitvėrė juos nuo jos ir visam laikui suteikė jiems tvirtą pagrindą. Frydricho viduje skambėjo raginimas: “Pamiršk jūrą, pamiršk tuos vandenis, kabinkis į žemę, suleisk šaknis

į ją!" Ir kai traukinys minkštai riedėdamas vis labiau tolo į šalies gilumą, Frydrichas negalėjo atsikratyti jausmo, kad jis bėga, sėkmingai sprunka nuo jūros.

Frydrichas taip užsigalvojo, kad net krūptelėjo, kai kažkas be žodžių ištraukė bilietą iš jo skrybėlės. Tai buvo konduktorius civiliais drabužiais, iš pažiūros labai inteligentiškas žmogus. Jis pradūrė bilietą netaręs nė žodžio, jo veide nekrustelėjo nė vienas raumuo. Paskui jis nuėjo toliau, pakartodamas tą procedūrą su kitais keleiviais, ir niekas į tai nekreipė dėmesio. Pradurtus bilietus jis vėl užkišdavo keleiviams už skrybėlių, kurių šie net nenusiimdavo nuo galvos.

Frydrichas nusišypsojo, prisiminęs Vokietiją, kur tuo metu kiekvienas traukinys dar būdavo sutinkamas stoties varpo pašėlusio skambėjimo ir išvažiuodavo tik po trečiojo skambučio bei palydėtas gerklingų stoties tarnautojų šūksmų, o konduktoriai nerangiai, šiurkščiai ir pedantiškai reikalaudavo bilietų iš keleivių. Taip mąstydamas, Frydrichas su malonumu klausėsi vagono ratų bildesio ir mėgavosi bėgimu, kuris jam reiškė ką tik nori, tik ne gėdą. Netikėtai pastebėjo, kad taip giliai užsigalvojęs ėmė mechaniškai rankioti siūlus nuo savo drabužių, tarytum sutraukydamas voratinklį, ir juto, kad kvėpuoti darosi kaskart lengviau ir lengviau. Kartais jam imdavo rodytis, jog galingojo greitojo traukinio ratai sukasi nepakankamai greitai ir kad jam reikėtų pačiam savo rankomis padėti jiems, kad kuo daugiau naujų sveikų įspūdžių tarsi plonas kraštovaizdžio užuolaidėles galėtų pasikabinti

sau už nugaros, vis storesniu sluoksniu atsitverdamas nuo to pavojingojo magneto, kuris pasiliko už jo.

Niū Heivene, kur traukinys trumpam stabtelėjo, per vagonus perėjo negras, siūlydamas sumuštinius, ir berniukas laikraščių pardavėjas, šaukdamas "Newspapers!"[1] Frydrichas nusipirko "Sun" ar "World". Kartu su pranešimu apie tai, kad atšauktas draudimas Ingigerdai pasirodyti scenoje, buvo vėl atgaivinta "Rolando" katastrofos tema. Tačiau saulėtą žiemišką dieną Frydrichas buvo taip džiugiai nusiteikęs ir kupinas tokių šviesių vilčių, kad baisūs prisiminimai apie skęstantį laivą šį kartą neatgijo jo atmintyje. Apie savo išgelbėjimą jis šiandien prisiminė tik su dėkingumu. O kapitonas Keselis ir visi kiti, kurie neišvengė paties blogiausio, vis tiek jau buvo negyvi ir jiems nebeskaudėjo.

Nuo Niū Heiveno iki pat Merideno Frydrichas skaitė laikraščiuose aprašytą Ingigerdos biografiją ir netvėrė juoku. Taip, fantazijos Lilienfeldui tikrai netrūko. Ingigerda Halštrem, kurios tėvas buvo vokiečių kilmės, o jo žmona, su kuria jis išsiskyrė, – prancūzė iš Šveicarijos, pasirodo, kilusi iš senos Švedijos aristokratų šeimos! Buvo rašoma, kad viena jos giminaitė atgulė amžinojo poilsio Ritterholmo bažnyčioje šalia kitų Švedijos didikų. "Vargšelė!" – pagalvojo Frydrichas, sulankstydamas laikraštį, ir griebėsi rankomis už galvos, staiga prisiminęs, kokią svarbią vietą tarp visų tų tokių naujų, įvairių ir nuostabių įspūdžių, patirtų okeane ir Naujajame Pasaulyje,

[1] Laikraščiai *(angl.)*.

jo ir kitų gyvenime dar visai neseniai užėmė ši maža ir paika mergiotė.

– Viskas! Viskas! Viskas! – sušnibždėjo jis ir kelis kartus skaniai nusikeikė.

Meridene išlipusį Frydrichą sutiko Peteris Šmitas. Maža stotis buvo tuščia, iš traukinio, be Frydricho, niekas daugiau neišlipo, tačiau ir čia jo ausis pasiekė triukšmas, sklindantis iš šio judraus provincijos miesto didžiausios gatvės netoliese.

– Na, dabar viskas bus gerai! – tarė Šmitas. – Gana tranky-tis po Niujorką, dabar pakeisime plokštelę.

– Mano žmona dabar išvykusi pas ligonį, taigi ją galėsiu pristatyti tik vėliau, – tęsė jis. – Jei neprieštarauji, dabar papus-ryčiausime ir tada rogėmis nuvažiuosime pasižiūrėti to namelio užmiesty, kurį suieškojau tau. Jei jis tau patiks, bet kada galėsi jį pigiai išsinuomoti. O kol kas galėsi apsistoti mūsų viešbuty-je – juo mūsų miestas ne be reikalo didžiuojasi.

– Drauguži mielas, – atsakė Frydrichas, – vienatvės – štai ko aš dabar labiausiai geidžiu. Geriausia būtų, kad jau šiandien galėčiau atsidurti kuo toliau nuo miesto triukšmo, kad jau pirmąją naktį praleisčiau savame būste tarp keturių sienų.

– Jei taip nori, – atsakė Peteris Šmitas, – belieka per ketvirtį valandos susitarti dėl visko su mano geru draugu, vais-tininku Lampingu, kuriam ir priklauso tas namelis. Tai šaunus malonus olandas, jis sutiks su viskuo.

Draugai nuėjo į viešbutį ir kukliai papusryčiavo restora-ne, paskui Peteris išėjo. Po penkių minučių jis atsiuntė vieš-bučio pasiuntinuką, kuris pranešė, kad rogės jau laukia prie

viešbučio durų. Frydrichas nustebo, pamatęs draugą dailiame dviviečiame važelyje. Pasirodo, kad jis, kaip čia buvo priimta, išsinuomojo roges be vežėjo.

– Būsiu laimingas, jei kur nors pakeliui neišvirsime, – linksmai tarė Šmitas. – Juk, atvirai kalbant, vadelių rankose kaip gyvas nesu laikęs.

– Na, jei taip, – šyptelėjo Frydrichas, – tai gal geriau patikėk jas man. Šiaip ar taip mano tėvas generolas!

Jie sukrovė į važelį Frydricho bagažą, jis paėmė vadeles, bėris ėmė stotis piestu, ir štai jie kaip vėjas nulėkė plačia judria pagrindinė Merideno gatve, pašėlusiai žvangant skambalėliams.

– Ar neberadai kitokio arklio? – paklausė Frydrichas. – Matai gi, kad tas baidosi! Na, jei pavyks sveikiems prasibrauti pro tą spūstį, tai beliks tik dėkoti Dievui, kad neleido prapulti!

– Duok jam valią, tegu sau lekia, – patarė Šmitas. – Nieko čia naujo, arkliai pas mus baidosi kiekvieną dieną. Jei jau šiandien mūsų eilė, kur besidėsi.

Tačiau Frydrichas taip smarkiai įtempė vadeles, kad bėriui nori nenori teko sustoti priešais geležinkelio bėgius, kurie be jokio atitvėrimo kirto judrią gatvę. Klaikiai ūkčiodamas pralėkė greitasis traukinys Bostonas-Niujorkas, ir Frydrichas negalėjo atsistebėti, kaip čia atsitiko, kad jis nesuvažinėjo nė vieno vaiko, nė vieno darbininko, nė vieno pono su cilindru, nė vienos ponios, nė vieno šuns, nė vieno ekipažo kartu su arkliais, kad nesutraiškė jų, nepribloškė prie artimiausių namų sienų. O jo bėris tuo metu vis bandė stotis

piestu ir vos pralėkus traukiniui kaip kulka šoko pirmyn per bėgius, apdrabstydamas Peterį ir Frydrichą sniego ir ledo gabalais.

– Kad jį perkūnai! – šnopuodamas tarė Frydrichas. – Štai kur pirmą kartą matau grynai amerikietišką beprotybės atmainą: jei tau lemta pakliūti po ratais, tai ir pakliūk! Nori važiuoti – mokėk valdyti arklį! Susilaužysi kaulus – tavo reikalas, nusisuksi sprandą – na ir kas, niekas net nemirktelės!

Smarkiai apsnigtoje gatvėje – tolstant nuo miesto centro čia namai vis žemėjo – Frydrichas pirmą kartą pamatė elektrinį tramvajų, kokio Europoje dar niekas nebuvo regėjęs. Jį labai sudomino ir sudirgino kibirkštys, šokinėjančios tarp elektros laido ir tramvajaus lanko. Elektros laidas buvo pritvirtintas ant visokiausių stulpų: kreivų, lenktų, storų, plonų, viskas čia, matyt, buvo padaryta greitosiomis, laikinai. Užtat tramvajaus vagonai buvo patogūs ir važiavo labai greitai.

Gal tokia buvo Dievo valia, o gal padėjo Peterio patarimai, bet pavojingiausią miesto dalį pavyko pervažiuoti laimingai. Dabar prieš keleivių akis ir prieš varpeliais skambčiojantį bėrį atsivėrė tolimas tuščias kelias su rogių provėžomis, nusidriekęs per bekraštę apsnigtą lygumą. Čia žvalusis amerikietiškasis keturkojis pagaliau galėjo duoti valią savo kojoms.

"Kaip keista! – galvojo Frydrichas. – Štai aš važiuoju rogėmis, štai laikau vadeles – o juk to nedariau nuo ankstyvos jaunystės dienų." Ir jis prisiminė įvairiausias istorijas apie arklius, apie tuos dalykus, apie kuriuos jis jau daug metų niekada nepagalvodavo. O juk taip dažnai tėvas, pasakodamas

apie medžiokles ir pasivažinėjimus rogėmis, ilgais jaukiais žiemos vakarais pralinksmindavo visą šeimą! Nuo greito važiavimo rogėmis ir gaivaus žiemos oro Frydricho širdis atjaunėjo, jo atmintyje atgijo gražiausi vaikystės metai, jie atrodė esą čia pat, ranka pasiekiami. Apsuptas akinamo snieguotų laukų blizgėjimo, kvėpuodamas grynu šaltu gaivinančiu oru, Frydrichas kaip niekada mėgavosi gyvenimo pojūčiu.

Staiga jis išbalo ir turėjo atiduoti vadeles Peteriui. Jam pasirodė, kad prie skambalėlių žvangėjimo staiga prisijungė nepaliaujamas elektrinių skambučių čirškimas. Ta garso haliucinacija sukėlė baimę, Frydrichą nupurtė šaltis. Kai Peteris Šmitas, kaipmat supratęs, jog draugui kažkas atsitiko, sustabdė arklį, Frydrichas jau buvo įveikęs tą nelauktą priepuolį. Jis neprisipažino, jog visa ko kaltininkas – tai skęstančio "Rolando" reginys, kuris vėl atgijo jame, tik paaiškino, kad skambaliukų žvangesys paveikęs jo nervus, taip pakyrėjęs jam, kad jis nebegalįs jų klausytis. Juodu išlipo iš važelio: Hanoverio ežeras buvo jau čia pat, kitapus matėsi ir namelis.

Peteris Šmitas, netaręs nė žodžio, nuėmė skambalėlius nuo bėrio kaklo, pririšo arklį prie pliko medžio šakos, o pats su Frydrichu užšalusio ežero ledu leidosi vienišo namuko link. Šviesiaplaukis fryzas pirmas užlipo storu sluoksniu apsnigtais laipteliais prie namuko durų, atidarė jas ir pareiškė, kad namukas, bent toks, koks dabar, vargu ar tinkamas gyventi žiemą. Tačiau Frydrichas manė kitaip. Šiaip jau tame namuke be rūsio buvo gyvenama tik vasarą. Jame buvo nedidelė virtuvė, pora kambarėlių ir mansarda palėpėje. Joje draugai rado stalą, lovą

su čiužiniu, pagalve ir vilnone antklode. Kaip tik čia Frydrichas ir nusprendė įsikurti. Visas fryzo abejones jis kategoriškai atmetė, nes jam atrodė, kad tas namelis – kaip tik tas, o ne kitas – tik ir laukė jo.

Jau kitą dieną Frydrichas įsikūrė toje nuošalioje apsnigtoje prieglaudoje prie Hanoverio ežero, kurią jis vadino tai Diogeno statine, tai dėdės Tomo trobele, tai savo retorta. Diogeno statinės pavadinimas jai netiko, nes abu draugai prigabeno čia medžio anglių ir antracito, o mansardoje buvo nedidelė amerikietiška krosnelė, kuri be perstojo kūrendamasi skleidė malonią šilumą. Be to, virtuvėje ir sandėliuke buvo daugiau negu pakankamai visko, ko tik reikėjo žmogui prasimaitinti. Nuo tarno ar tarnaitės Frydrichas kategoriškai atsisakė, paaiškinęs, kad norįs suvesti savo gyvenimo balansą ir pašalinio žmogaus buvimas tik trukdytų.

Kai juodu kartu išgėrė kavos ir po to Peteris Šmitas, sėdęs į važį, skambalėliams tilindžiuojant dingo tamsoje, Frydrichas pajuto, kad atėjo ta reikšminga akimirka, kai jis pasiliko vienas akis į akį su baltu sniego patalu nuklota, nakties tamsos apgaubta amerikietiškąja žeme. Jis sugrįžo į namelio vidų, uždarė duris, įsiklausė ir išgirdo, kaip virtuvėje spragsi malkos besikūrenančioje krosnelėje. Jis pasiėmė priemenėje paliktą žvakę ir ja pasišviesdamas užlipo laiptais į mansardą. Atsidūręs savo kambarėlyje, jis pasidžiaugė malonia šiluma ir gėrėjosi besikūrenančios krosnelės skleidžiama šviesa. Užsidegė lempą ir, truputį patvarkęs daiktus ant ilgo, neuždengto staltiese ištraukiamo stalo, atsisėdo, mėgauda-

masis jį apėmusiu kažkokios gilios ir net paslaptingos palaimos jausmu.

Pagaliau jis liko vienas, o toji jį apėmusi nuotaika visai nepriklausė nuo to, kokioje pasaulio dalyje jis buvo. Lauke buvo giedra tyli žiemos naktis, tokia pat kaip ir jo tėvynėje. Viskas, ką jam teko patirti iki šiol, tarsi kažkur dingo. Tiksliau sakant, nedingo, viso to tarsi nė būti nebuvo. Tėvynė, tėvai, žmona, vaikai, mylimoji, paskui kurią jis sekė net už vandenyno, viskas, kas jam nutiko toje kelionėje ir ką jis patyrė, nepaliko jo sieloje nieko, išskyrus kažkokius miglotus šešėlius. "O gal gyvenimas apskritai tėra tik medžiaga mūsų svajonėms ir sapnams? – klausė Frydrichas pats savęs. – Aišku tik viena – dabartinė mano būklė ir yra kaip tik tokia, kuriai mes esame pasmerkti nuo gimimo iki pat mirties. Būti atsiskyrėliais nereikia, tačiau juo labiau nereikia ir atmesti vienatvės būsenos, nes ji yra pati natūraliausia, neiškreipta asmenybės būsena, leidžianti žmogui tarsi sapne akis į akį susidurti su savo būties paslaptimi."

Pastaraisiais mėnesiais Frydricho gyvenimas buvo kupinas įvykių ir giliausių prieštaravimų, jis patyrė baimę, susijaudinimą, grėsmę, jo paties skausmai neretai nublankdavo prieš kitų skausmą, o svetimas skausmas dar labiau pagilindavo savąjį. Iš sudegusios meilės pelenų stiebėsi naujos aistringos iliuzijos daigas. Frydrichas buvo vejamas, genamas, viliojamas, netgi tempte tempiamas tolyn it kokia bevalė netekusi nuovokos būtybė! O dabar nuovoka sugrįžo, ji sugrįžta, kai nesąmoningai nugyventas gyvenimas aiškiu blaiviu pro-

tu suvokiamas kaip medžiaga svajonėms ir sapnams. Frydrichas paėmė popieriaus lapą ir, pamirkęs naują amerikietišką plunksną naujoje rašalinėje, užrašė: "Gyvenimas kaip medžiaga svajonėms ir sapnams".

Po to jis pradėjo tvarkyti savo robinzonišką ūkį. Išsidėliojo ant stalo Niujorke įsigytas knygas – Reclam[1] leidyklos tomelius ir kitus leidinius bei iš Peterio Šmito pasiskolintas knygas, tarp kurių buvo ir Šlejermacherio[2] verstas Platonas. Priešais senovinę oda apmuštą olandišką sofą, kurią čia atgabeno vaistininkas Lampingas, olandas iš Leideno, stovėjo prie tos sofos priderintas kitas didelis stalas. Jį Frydrichas uždengė žalia staltiese ir pastatė ant jo dailininkų dovanotas tamsiai raudonas rožes ilgais stiebeliais; mis Evos rožes pastatė atskirai nuo kitų. Po to jis nukraustė indus, likusius nuo kavos gėrimo. Paskui užsitaisė iš Peterio Šmito pasiskolintą revolverį ir padėjo jį ant rašomojo stalo šalia rašalinės. Paskui ėmė tvarkyti taikius mokslinius instrumentus – surinko ir sujustavo "Ceiso" firmos mikroskopą – tą patį, kurį prieš keletą metų pats asmeniškai išrinko savo draugui Peteriui Šmitui Jenoje, kai šis susiruošė vykti į Ameriką. Ar ne keistas susitikimas – Frydrichui niekada net tokia mintis neatėjo, kad taip gali atsitikti!

Frydricho laukė dar daug darbų. Reikėjo išardyti, vėl surinkti ir pakabinti ant sienos senovinį jūreivišką laikrodį, kurį jis atsitiktinai užtiko ir pusvelčiui nusipirko šiandien,

---

[1] Garsi Vokietijos leidykla, įkurta Antono Filipo Reklamo (1807-1896).
[2] Frydrichas Šlejermacheris (1768-1834) – vokiečių filosofas, teologas ir vertėjas.

pirkdamas kitus smulkius baldus. Dideliam jo džiaugsmui netrukus ta seniena rudu vos ne metro ilgio korpusu pradėjo oriai ritmingai tiksėti ant sienos lovūgalyje. Ten jam buvo lemta ir pasilikti iki to laiko, kai jo naujasis savininkas nuims jį nuo sienos ir išsigabens į jo tėvynę Europą. Mat tas laikrodis buvo iš Šlezvigo-Holšteino, ir Frydrichas tvirtai pasižadėjo pargabenti tą laikrodį į jo išsvajotąją tėvynę.

Gulėdamas lovoje jis matė, kaip blykčioja senovinio laikrodžio geltona žalvarinė švytuoklė. Labai įdomus buvo laikrodžio ciferblatas. Jis buvo papūtžandės saulės pavidalo, spalvotas, jo viršuje buvo pavaizduota Helgolando sala ir alaviniai laiveliai, kurie siūbavo oriu didžiosios švytuoklės ritmu. Toks vaizdas padėjo iškamuotam jūrų keliautojui dar giliau pajusti patikimo židinio jaukumą.

“Ir kada gi visa tai buvo? – pagalvojo Frydrichas. – Kada aš girdėjau misterio Bario kandžius žodžius, pono Samjuelsono nenusisekusį išpuolį ir Lilienfeldo beatodairišką ataką prieš puritonišką nepakantumą, kada aš stebėjau tą šlykščią ir melagingą kovą, kurios dalyviai dėjosi siekią išgelbėti žmogaus sielą, iš tikrųjų tai tebuvo tik senų varnų peštynės dėl jauno bejėgio zuikelio? Kada tai vyko? Tikriausiai prieš kelerius metus. Bet ne! Ingigerda tik vakar vakare pirmą kartą pasirodė scenoje. Taigi tai galėjo įvykti ne seniau kaip užvakar”.

Beje, jos pirmasis laiškas jau gulėjo ant stalo. Mergina labai apgailestavo, kad jis apvylęs jos pasitikėjimą. Tvirtino, kad labai nusivylusi juo. Tačiau čia pat rašė, jog iš kar-

to perpratusi jį, jai pakakę penkių minučių suprasti, kas jis per vienas, dar tada, Berlyne, kai jis buvo pristatytas jai. Tačiau visai sukritikavusi jo charakterį ji čia pat primygtinai ragino jį sugrįžti. "Šiandien aš patyriau didžiulę pergalę, – rašė ji. – Žiūrovai tiesiog ėjo iš proto. Po spektaklio mane aplankė toks ir toks lordas, jaunas ir gražus kaip paveikslėlis anglas. Jis tuo tarpu gyvena čia, mat susipyko su tėvu, bet kai senis pasimirs, tai jam atiteks hercogo titulas ir milijoninis palikimas."

Frydrichas gūžtelėjo pečiais: jis nebeturėjo nė mažiausio noro būti mažylės gynėju ar gelbėtoju, jam visai nebesinorėjo sukti sau galvą dėl to, kas jos laukia toliau.

Kai kitą rytą Frydrichas nubudo, jį krėtė šaltis, nors krosnelė dar tebebuvo šilta ir kambaryje nebuvo šalta, tuo labiau kad pro langą švietė žiemos saulė. Jis išsitraukė auksinį kišeninį laikrodį, kurį jam pavyko išsaugoti per laivo katastrofą, ir žiūrėdamas į jį nustatė, kad jo pulsas daugiau nei šimtas tvinksnių per minutę. Tačiau jis numojo į tai ranka, atsikėlė iš lovos, nusiprausė nuo galvos iki kojų šaltu vandeniu, apsirengė ir paruošė sau pusryčius. Ir nejautė nė menkiausių ligos požymių. Vis dėlto perspėjo pats save, kad reikėtų pasisaugoti: juk galėjo atsitikti ir taip, kad dabar, kai visa įtampa ir visi neramumai praėjo, kūnas gali prisipažinti išnaudojęs visus rezervus ir paskelbti savotišką bankrotą. Juk kartais pavyksta susidoroti ir su netikėtai užgriuvusiais didžiausiais nemalonumais, viskas einasi gerai, kol dar atlaiko nepaliaujamai raginamas kūnas. Jis mano, kad dirba

naudodamas savo rezervus, tačiau kai tik įtampa atslūgsta ir valia susilpnėja, jis išsisėmęs kapituliuoja.

Apie dešimtą valandą Frydrichas užėjo į draugo priimamąjį Merideno centre. Pasivaikščiojimas žiemišku oru atgaivino jį.

– Kaip miegojai? – paklausė Šmitas. – Juk jūs, prietaringi žmonės, sakote, kad tai, ką susapnuosi pirmąją naktį svetimuose namuose, būtinai išsipildys!

– Nelabai to norėčiau, – atsakė Frydrichas. – Mano pirmoji naktis buvo nekokia: ir ko tik aš nesapnavau!

Jis nieko nesakė draugui apie tą slogų sapną su elektrinių skambučių čirškimu, kuris negailestingai atgaivino mintyse pačias baisiausias laivo skendimo akimirkas. Ši garso haliucinacija pamažu tapo Frydrichui slapta kankyne, tikru jo kryžiumi. Ne kartą jam kilo mintis, kad tai galėtų būti savotiška aura, kuri neretai perspėja apie artėjančias kūno negalias.

Frydrichas dar vakar spėjo susipažinti su ponia Šmit, diplomuota gydytoja ir savo vyro kolege. Jos priėmimo kambarį nuo Peterio priėmimo kambario skyrė bendras laukiamasis. Ponia Šmit užėjo pas vyrą, pasisveikino su Frydrichu ir paprašė, kad vyras užeitų apžiūrėti vienos pacientės. Tai buvo neseniai ištekėjusi nė dvidešimt aštuonerių metų neturinti darbininkė, kurios vyras turėjo neblogą vietą viename iš Christofelio fabrikų Meridene. Ji skundėsi, kad truputį skauda skrandį, bet ponia Šmit įtarė jai skrandžio vėžį.

Savo draugo ir jo žmonos prašomas, apžiūrėti pacientės nuėjo ir Frydrichas. Ši šypsodamasi sėdėjo operacinėje kėdėje ir truputį

sutrikusi pasisveikino su gydytojais. Frydrichą jai pristatė kaip garsų vokiečių daktarą, ir daili, gražiai apsirengusi moteris ėmė atsiprašinėti, kad pridarė jiems tiek rūpesčių. Sakėsi, kad jai tik truputį paskaudą skrandį ir kad jos vyras tikriausiai ims iš jos juoktis, sužinojęs, jog ji dėl tokių niekų laksto pas daktarus.

Frydrichas ir Peteris Šmitas nustatė, kad ponios Šmit diagnozė pasitvirtino. Nieko neįtariančiai mirtininkei jie pasakė, kad, ko gero, teks daryti nedidelę operaciją. Paskui perdavė linkėjimus jos vyrui, pasiteiravo, kaip jaučiasi jos vaikelis, prieš pusantrų metų atėjęs į šį pasaulį poniai daktarei Šmit padedant, ir išlydėjo ją, vis taip pat gerai nusiteikusią. Kai ji išėjo, Peteris Šmit pareiškė perspėsiąs jos vyrą.

Dienos bėgo, ir Peteris vis dažniau kvietėsi savo draugą į pagalbą. Frydrichui šis darbas teikė niūraus pasitenkinimo. Tas alinantis jungas amžino skausmo ir mirties pasaulyje neturėjo nieko bendro su tuo tariamai žaismingu lengvumu, su kuriuo jie atlikdavo savo darbą. Sutuoktiniai Šmitai kantriai vykdė pasiaukojamas ir sunkias pareigas, o visas jų atlyginimas tebuvo tik kuklus maistas ir stogas virš galvos. Ir to pakako, kad jie galėtų tęsti šį darbą. Mat jie gydė neturtingus darbininkus imigrantus, kurie vos sudurdavo galą su galu dirbdami Christofelio fabrikuose. Taigi gydytojų honoraras ir šiaip buvo labai menkas, o Peteris ir to dažnai atsisakydavo.

Frydrichui ne naujiena buvo sublimato ir karbolio kvapas gydytojų kabinetuose, bet vis tiek jam buvo nelengva nuslėpti tą slogų įspūdį, kurį jam darė Šmitų kambariai su jų niūria prieblanda ir gatvės bildesiu už langų. Vokietijoje trisdešimties tūks-

tančių gyventojų mieste tylu, tarsi jis būtų išmiręs. O šiame amerikietiškame mieste gyventojų tebuvo tik dvidešimt penki tūkstančiai, tačiau visi jie kažkur lėkė, skubėjo, ir visame mieste viešpatavo pašėlęs triukšmas, tarškėjimas, bildėjimas, žvangėjimas. Niekas neturėjo laiko, visi kažkur galvotrūkčiais lėkė. Kas čia gyveno, gyveno tik tam, kad dirbtų; kas čia dirbo, tai dirbo tik dėl dolerių, nes tik jie turėjo tokią galią išlaisvinti iš šios aplinkos ir atverti duris į naują – mėgavimosi gyvenimu – epochą. Dauguma žmonių čia, ypač vokiečių ir lenkų darbininkai ir verslininkai, tokį savo gyvenimą čia laikė tik laikinu dalyku. O labiausiai gyvenimas čia apkarsdavo tiems, kurie dėl vienokių ar kitokių nusikaltimų grįžti į tėvynę neturėjo jokios vilties. Frydrichui draugo laukiamajame ne kartą teko sutikti tokių pasigailėjimo vertų atstumtųjų.

Ponia Šmit buvo kilusi iš Šveicarijos. Jos plati alemaniška galva buvo su plona tiesia nosimi, o kūnas Bazelio moterų tipo, kokį vaizduoja Holbeinas.

– Ji tau per gera, – sakė Frydrichas savo draugui. – Ji turėjo būti Diurerio ar dar geriau turtingojo miesto tarybos nario Vilibaldo Pirkheimerio[1] žmona. Ji gimusi šeimininkauti patricijų namuose, kur dėžės ir skrynios pilnos ploniausių drobių, puošnaus brokato ir šilkinių audinių. Ji turėtų miegoti trijų metrų aukščio lovoje su tuzinu įvairiausių lino ir šilko paklodžių, antklodžių, užtiesalų, o jos spintoje kaboti dvigubai daugiau skrybėlaičių ir kailinių,

[1] Vilibaldas Pirkheimeris (1470-1530) – vokiečių rašytojas humanistas.

negu miesto taryba leidžia didžiausiems turtuoliams. O vietoj to ji, Viešpatie pasigailėk, baigė medicinos studijas, ir tu leidi jai su tuo nelemtu gydytojo krepšeliu lakstyti nuo vieno paciento pas kitą!

Iš tikrųjų, ir darbas, kuriam dažnai turėdavo paaukoti net keturias iš septynių naktų per savaitę, ir ta bjauri aplinka, kurioje jie gyveno, ilgainiui taip paveikė ponią Emerenc Šmit, kad ji tapo viskam abejinga, tėvynės pasiilgusia būtybe. Ji turėjo tą šveicarams būdingą pareigos ir atsidavimo savo profesijai jausmą, kurį dar labiau sustiprino tėvų laiškai. Todėl ji ryžtingai kratėsi minties grįžti į tėvynę anksčiau, nelaukiant, kol juodu prasigyvens, bet kol kas jiems tai sunkiai sekėsi. Todėl ji atžariu tonu atmesdavo bet kokį Peterio Šmito pasiūlymą grįžti į tėvynę, kai tik šis prasitardavo apie tai, matydamas, kaip vysta jo žmona, kamuojama tėvynės ilgesio.

Ponia Šmit tiesiog pražysdavo, kai radusi laisvą minutę galėdavo pasikalbėti su Frydrichu ir savo vyru apie Šveicarijos kalnus ir išvykas po juos. Tada tvankiame kabinete ar mažame sutuoktinių bute atgydavo nuostabūs Senčio kalnagūbrio, kurio papėdėje ji gimė, vaizdai. Jie prisimindavo Šefelio Ekehartą[1], Vildkirchlio apylinkes, gemzių draustinį, Bodeno ežerą ir Sankt Galeną. Gydytoja tada sakydavo, kad mieliau sutiktų būti paskutine murzina kalnų piemenaite tėviškėje negu gydytoja Meridene.

Savaime aišku, kad šviesiaplaukis fryzas užjautė ją ir kamavosi dėl taip susiklosčiusių aplinkybių, tačiau jokiu būdu ne

[1] Vokiečių rašytojo Jozefo Viktoro Šefelio (1826-1886) istorinio romano pagrindinis veikėjas, ankstyvųjų viduramžių šveicarų poetas vienuolis.

tiek, kad susvyruotų jo ypatingas, į kūną ir kraują įaugęs tvirtas idealizmas.

Kaip tik tas visada esantis, visada gyvas idealizmas ir padėdavo Peteriui Šmitui įveikti visus kasdienybės rūpesčius ir sunkumus, pakilti virš jų. Bet Frydrichui atrodė, jog kaip tik dėl to Peterio žmonos padėtis dar labiau pablogėja. Iš jos kalbų aiškėjo, jog jai labiau patiktų, jei Peteris daugiau rūpintųsi savo paties, o ne visos žmonijos ateitim. Turbūt nebuvo kito tokio žmogaus, kuris taip tikėtų gėrio pergale pasaulyje, kaip Peteris Šmitas, kuris, beje, nepripažino jokios religijos. Jis buvo iš tų, kurie atmeta rojaus gyvenimą Edeno soduose, dangaus karalystę laiko pasaka, tačiau tvirtai tiki, kad ateis laikas ir žemė pati taps rojumi, o žmonės dievais. Utopijos buvo artimos ir Frydricho širdžiai, ir draugo poveikis tą jo polinkį dar labiau sustiprino. Kai jie drauge eidavo lankyti ligonių, čiužinėdavo ar sėdėdavo Frydricho "Diogeno statinėje", kalbėdamasis su Peteriu, jis visada jausdavosi esąs anapus svajonės, o jam nesant likdavo šioje jos pusėje.

Draugų pokalbio tema dažniausiai būdavo susijusi su Karlo Markso ir Darvino vardais. Peteris Šmitas stengdavosi kažkaip suartinti, netgi sujungti šių asmenybių pagrindines tendencijas. Ir vis dėlto jis pripažino, jog Kristaus-Markso skelbiamą silpnųjų gynimo principą pakeičia pačios gamtos principas, ginantis stipriuosius, o tai reiškė tokį gilų perversmą žmonijos istorijoje, kokio dar nėra buvę.

Pirmąją savaitę Frydrichas pietaudavo kartu su savo kolegomis Šmitais viename pensione. O kai pradėdavo temti, jis daž-

niausiai pėsčiomis grįždavo į savo "Diogeno statinę" prie Hanoverio ežero.

Kitą savaitę Frydrichas, ir pats nesuprasdamas kodėl, jau rečiau besilankydavo pas savo draugus. Jis blogai miegojo. Vis dažniau ėmė kartotis košmariškas sapnas su elektriniais skambučiais skęstančiame laive. Net ir nemiegodamas jis juto keistą baimę, kokios niekada anksčiau nebuvo patyręs. O kai kas nors pravažiuodavo pro šalį, tai skambaliukų žvangėjimas Frydrichą taip išgąsdindavo, kad jis imdavo visas drebėti. Išgirdęs kambario tyloje savo paties kvėpavimą, Frydrichas nenustebo, tačiau kiekvieną sykį, kai jis įsiklausydavo į jį, apimdavo keistas nerimas. Kartais jį krėsdavo šaltis, ir susiradęs termometrą kelis kartus aptiko, jog turi temperatūros. Visa tai jam kėlė nerimą, ir veltui jis bandė išsklaidyti iš visų pusių jį tyliai veikiančią baimės atmosferą, atsikratyti jos. Pirmą kartą įprastinių pietų pensione jis atsisakė dėl to, kad jam dingo apetitas ir labai nesinorėjo niekur eiti iš kambario. Kitą kartą vis dar giedru žiemos oru jis, nuėjęs pusę kelio iki Merideno, buvo priverstas apsigręžti ir tik vargais negalais parslinko namo. Tačiau jo abu draugai nieko nežinojo apie tai, ką Frydrichas veikia likęs vienas. Kas čia tokio, jei Frydrichas vieną kitą dieną nori pabūti tarp keturių sienų.

Tačiau jo gyvenime patyliukais ėmė rastis vis daugiau keistų dalykų. Jam rodėsi, kad pasikeitė visas pasaulis, dangus, landšaftas, ta pasaulio dalis, kurioje jis buvo, žodžiu, viskas, kas tik buvo priešais jo akis, neišskiriant nė žmonių. Žmonės kažkur atsitraukė, jų reikalai Frydrichui tapo kažkokie tolimi,

svetimi. Ir paties Frydricho reikalai pasikeitė. Atrodė, kad juos atėmė iš jo, kad kažkas nustūmė juos į šalį. Jis tikėjosi vėl susirasti juos vėliau, jei tik jo naujosios būklės galutinis tikslas nepasikeis.

Kai Peteris Šmitas vieną dieną, nustebintas jo atsiskyrėliško gyvenimo, išreiškė susirūpinimą, Frydrichas atšovė jam kažką atžaraus, nes ir draugas jam tapo svetimas. Jis nieko nesakė jam apie tą sunkią ir kupiną baimės atmosferą, kuri jį supo; mat nors ir keista, tačiau ji savotiškai traukė jį, ir Frydrichas su niekuo nenorėjo dalytis šia paslaptimi.

Vieną vakarą, kai jis, kaip paprastai, sėdėjo prie lempos už rašomojo stalo, jam pasirodė, kad kažkas pasilenkęs pažvelgė jam pro petį. Frydrichas laikė rankoje plunksną, o priešais jį gulėjo netvarkingai išmėtyti rankraščio lapai. Užsisvajojęs, paskendęs savo mintyse, jis krūptelėjo ir paklausė:

– Rasmusenai, iš kur tu?

Paskui jis atsisuko ir iš tikrųjų pamatė Rasmuseną su “Lloido” kepure. Jis atrodė taip, kaip tada, kai grįžo iš plaukimo aplink pasaulį. Sėdėdamas jo lovos kojūgalyje, jis skaitė knygą. Rankoje jis laikė medicininį termometrą. Atrodė, kad jis jau seniai budi prie ligonio lovos, skaitydamas knygą, kad greičiau prabėgtų laikas.

Frydrichas pastebėjo, kad vienatvė sustiprina būties nerealumo įspūdį. Kai greta nėra kito žmogaus, tai nori nenori belieka bendrauti su dvasiomis, su vaiduokliais. Ir vos tik Frydrichas savo atsiskyrėliškoje celėje apie ką nors pagalvodavo, kai tas iš karto kalbėdamas ir gestikuliuodamas kaip gy-

vas iškildavo jam prieš akis. Tačiau toks jo fantazijos lakumas Frydricho nejaudino. Ir šį naują reiškinį jis įvertino šaltai ir kritiškai, tarsi pašalinis stebėtojas, bet suprato, kad prasidėjo nauja jo sielos gyvenimo fazė.

Po kiek laiko prieš eidamas gulti jis nutarė patikrinti, ar gerai uždarytos namelio durys. Nusileidęs laiptais žemyn, jis užsimanė žvilgtelėti į kambarį su langinėmis. Kai jis su degančia žvake įėjo vidun, tai jį labai nustebino antroji, tokia pat aiški haliucinacija. Jis pasveikino save, suvokęs, jog nuo šiol apie tą psichopatologinę sritį galės kalbėti ne tik iš nuogirdų. Jis kuo aiškiausiai matė, kad už stalo sėdi keturi vyrai ir lošia kortomis. Jų veidai buvo įraudę, šiurkščių bruožų, jie rūkė cigarus, gėrė alų ir greičiausiai priklausė prekybininkų luomui. Staiga Frydrichas griebėsi už galvos: jis pažino etiketę ant alaus butelio – kaip tik toks alus buvo mažojoje "Rolando" alinėje. O tie vyrai buvo visiems laive žinomi mėgėjai išgerti ir lošti kortomis. Frydrichas palingavo galva, stebėdamasis, kaip tie vyrai galėjo patekti čia, į jo namo pirmąjį aukštą, ir sugrįžo į viršų, į savo gerai prikūrentą kambarį.

Dieną jis dažnai ką nors veikdavo lauke, ir tai buvo naudinga jo sveikatai ir stiprino jo ryšius su tikrove. Be to, jis gan blaiviai vertino savo sveikatos būklę. Kai dabar jis susirgo, tas atsitiko taip nejučia, kad jis net pats to nepastebėjo. Jam atrodė visai natūralu, kad Rasmusenas sėdėjo prie lovos, o skato lošėjai įsitaisė kambaryje pirmajame aukšte.

Į indėnų padavimais ir legendomis apipintą Hanoverio ežerą įteka Kvinipeko upelis, kuriuo Frydrichas vieną dieną pa-

čiūžomis leidosi aukštupio link. Čiuoždamas jis visą laiką juto, kad jį lydi kažkoks šešėlis, kurio realumu jis nė kiek neabejojo. Tas šešėlis buvo panašus į kūriką Cikelmaną, žuvusį anksčiau už savo kolegas, tik ne į jo lavoną, o į tą, kurį Frydrichas matė sapne. To kūriko šešėlis papasakojo, kad kartu su "Rolandu" paskendo penki vyresnieji kūrikai, trisdešimt šeši paprasti kūrikai ir trisdešimt aštuoni anglių nešikai. Frydrichas nesitikėjo, kad jų galėjo būti tiek daug. Paskui tas šešėlis dar paaiškino, kad toji įlanka ir tas sapne matytas uostas, kuriame Frydrichas išlipo, iš tikrųjų buvo ne kas kita, kaip Atlantida, tas paskendęs žemynas, iš kurio virš jūros lygio beliko tik Azorų, Madeiros ir Kanarų salos. Frydrichas atsipeikėjo tik po to, kai pasijuto stovįs priešais kažkokį apsnigtą urvą, panašų į lapės olą, kur jis nejuokais susirūpinęs ieškojo kelio į šviesdarių karalystę.

Kiekvieną dieną, kiekvieną valandą Frydricho psichinė būsena darėsi vis keistesnė, svetimesnė. Ant lovos vis tebesėdėjo Rasmusenas, o apačioje tebelošė kortomis tie prekybininkai. Vienišas ligonis vaikštinėjo, kažką murmėdamas panosėje, kalbindamas įsivaizduojamus žmones ir daiktus. Ištisas valandas jis nesuvokė, kur iš tikrųjų esąs. Jam kartais atrodė, jog jis daktaro namelyje, kartais – tėvų namuose; tačiau dažniausiai jis atsidurdavo greitojo garlaivio denyje ar kitose jo patalpose, tas garlaivis plaukė į Ameriką ir, kaip Frydrichas pats sau sakė linguodamas galvą, nepaskendo.

Kartais po vidurnakčio Frydrichas atsikeldavo iš lovos ir atidengdavo sieninį veidrodį; mat jis veidrodžių nemėgo ir todėl tą veidrodį buvo uždengęs. Laikydamas rankoje už-

degtą žvakę, jis iš arti žiūrėdavo į savo atspindį veidrodyje ir baisėdavosi, matydamas grimasas, nuo kurių jo veidas darydavosi tiesiog neatpažįstamas. Paskui jis kalbėdavosi pats su savim. Sakiniai, kuriuos jis girdėjo ar tardavo pats, jo paties užduodami klausimai ar girdimi atsakymai būdavo kartais aiškūs, kartais sunkiai suprantami. Iš jų galėjai suprasti, kad jam jau seniai neduoda ramybės viena iš baisiausių ir giliausių problemų – antrininko, gyvavaizdžio problema. Paėmęs popieriaus lapą, jis užrašė: "Veidrodis iš gyvulio padarė žmogų. Be to veidrodžio nebūtų tokių sąvokų kaip "aš" ir "tu", o be tų sąvokų nebūtų ir mąstymo. Visos pagrindinės sąvokos turi savo poras, jos yra kaip kokie dvyniai: gražus – bjaurus, geras – blogas, kietas – minkštas. Mes kalbame apie liūdesį ir džiaugsmą, apie meilę ir neapykantą, apie drąsą ir bailumą, apie juokus ir rimtumą ir taip toliau". Jo paties atvaizdas veidrodyje sakė Frydrichui: "Tu suskaldei save į "tave" ir "mane", nė nespėjęs atskirti, kitaip sakant, išskirti, suskaldyti atskirų savo savybių, kurios veikia tik kaip visuma, sudarydamos tavo esybę. Kol nepamatei veidrodyje paties savęs, tol nepamatei nieko pasaulyje".

"Kaip gerai, kad aš vienas su savo atvaizdu veidrodyje, – galvojo Frydrichas. – Kam man tie visi neapkenčiami įgaubti ir išgaubti veidrodžiai, kurie reiškia man kitus žmones. Tas veidrodis, kuriame aš esu, ir yra ta pirminė būsena, apsauganti nuo iškraipymų, kuriuos matome kitų žmonių žvilgsniuose ir žodžiuose. Taigi geriausia tylėti arba kalbėtis su pačiu savim, kitaip sakant, su savo atvaizdu veidrodyje."

Taip jis ir darė, kol vieną vakarą, grįžęs iš pasivaikščiojimo netoli savo namelio, atidaręs kambario duris, pamatė už rašomojo stalo sėdintį save patį. Frydrichas neteko žado ir pasitrynė akis. Nors Frydrichas, manydamas, kad jam tik pasivaideno, sutelkęs dėmesį bandė aštriu žvilgsniu nuvyti tą haliucinaciją, žmogus už jo stalo sėdėjo sau kaip sėdėjęs. Frydrichą apėmė toks neapsakomas siaubas, kokio dar niekada nebuvo patyręs, o paskui jį ištiko ir mirtinos neapykantos priepuolis. "Arba tu, arba aš!" – sušuko jis savo antrininkui ir staiga sugriebęs revolverį nusitaikė antrininkui į veidą. Tačiau ir šis padarė tą patį. Taigi šį kartą skilimas įvyko ne į neapykantą ir meilę, o į dvi neapykantas, kurios susidūrė viena su kita.

Kartą Peteris Šmitas paprašė Frydricho padėti atlikti sunkią operaciją. Mat jis žinojo, kad jo draugas ir kolega ne sykį Berne stebėjo, kaip tą operaciją daro pats Kocheris[1], o kelis kartus ir pats yra sėkmingai operavęs. Pacientas – keturiasdešimt penkerių metų jankis. Tam fermeriui reikėjo pašalinti fibroidinę lipomą – gėrybinį riebalinio audinio naviką. Frydricho pasiimti atvažiavo paciento sūnus, ir sutartu laiku Frydrichas labai išbalęs, tačiau iš pažiūros ramus, pasirodė savo draugų gydytojų kabinete. Ten visi buvo jau pasiruošę, ir niekas nė neįtarė, kiek valios pastangų kainavo Frydrichui, kad jis susitvardytų ir susiorientuotų, kas darosi aplink.

Gydytojai pasitarė. Peteris Šmitas ir jo žmona primygtinai prašė Frydrichą operuoti. Frydrichui galvoje ūžė. Jam pa-

[1] Emylis Teodoras Kocheris (1841-1917) – žymus šveicarų chirurgas.

sidarė karšta, jis drebėjo, tačiau jo draugai nepastebėjo to. Frydrichas paprašė įpilti jam didelę taurę vyno ir be žodžių ėmė ruoštis operacijai.

Ponia Šmit įvedė nebejauną fermerį. Žvalų vyrą, šeimos galvą išrengė, paguldė ant operacinio stalo ir kruopščiai nuplovė. Paskui Peteris Šmitas išskuto jam pažastį. Frydrichas, pasiraitojęs rankoves, kruopščiai nusiplovė rankas iki pat alkūnių, šepetėliu išsivalė panages. Viską darė labai ramiai, it lunatikas. Kai rankos pradžiūvo, jis dar kartą labai atidžiai apčiupinėjo pacientui skaudamą vietą, konstatavo, kad navikas tikriausiai jau smarkiai išsikerojęs, tačiau tvirta ranka ryžtingai pradėjo operuoti.

Narkozę darė ponia daktarė Šmit, o Peteris padavinėjo instrumentus ir tamponus. Pirmajame aukšte buvo tamsoka, už lango sklido didmiesčio gatvės triukšmas, ir Frydrichas kartkarčiais nesusilaikydavo nenusikeikęs. Niekas nesitikėjo, kad auglys bus taip giliai ir dar išvešėjęs tarp didžiųjų nervinių kamienų ir kraujagyslių pačiame peties rezginio viduje. Štai iš ten ir reikėjo jį išoperuoti skalpeliu. Tai padaryti buvo labai keblu, tuo labiau kad visai šalia buvo venos ir nors truputį pažeidus jų plonytę sienelę, vidun patektų oro, ir tada mirtis neišvengiama. Tačiau viskas baigėsi laimingai, didelę žaizdą apdorojo jodoformu sumirkyta marle. Praėjus trims ketvirčiams valandos, vis dar neatgavusį sąmonės fermerį, padedant jo devyniolikmečiui sūnui, po operacijos pernešė į palatą ligoniams kitoje koridoriaus pusėje ir paguldė į lovą.

Baigęs operuoti Frydrichas pareiškė turįs skubiai vykti į paštą pasiųsti telegramą mis Evai Berns, kad ji nevažiuotų

aplankyti jo, kaip buvo ketinusi. Tačiau po kelių akimirkų telegramą atnešė jam pačiam. Jis atplėšė ją, o paskui, netaręs nė žodžio, paprašė fermerio sūnų tuoj pat vežti jį namo. Paspaudęs draugams rankas, jis išėjo, taip nieko ir nepasakęs, kas rašoma toje telegramoje.

Kai jis, sėdėdamas šalia fermerio sūnaus, važiavo apsnigtais laukais, ta kelionė buvo visai kitokia nei tada, kai juodu keliàvo su Peteriu Šmitu. Pirmiausia arklį vadelėjo dabar ne Peteris, o jaunasis fermeris, kurio tėvui Frydrichas šiandien tikriausiai išgelbėjo gyvybę. Kita vertus, anos nuotaikos, kai Frydrichą vėl buvo apėmęs pasitikėjimas savimi ir gyvenimo džiaugsmas, neliko nė padujų.

Nors danguje skaisčiai švietė saulė ir akinamai spindėjo baltas sniegas, Frydrichui atrodė, kad jis lekia į juodą juodą tamsą, lydimas skambalėlių žvangėjimo.

Jaunasis fermeris tik pastebėjo, kad šalia jo sėdintis įžymusis vokiečių gydytojas buvo labai išbalęs. O Frydrichas kaip niekada anksčiau turėjo labai įtempti visą valią, kad susivaldytų ir nešoktų klykdamas it laukinis iš greitai lekiančių rogių. Jis žinojo, kad jo kailinių kišenėje guli suglamžyta telegrama. Tačiau kiekvieną kart, kai pabandydavo prisiminti, kas joje rašoma, jam tarsi kokiu kūju trenkdavo į kaktą, ir jis apsvaigdavo.

Paspaudęs ranką jaunajam fermeriui, Frydrichas apgraibomis, tarsi būtų buvusi gūdi naktis, įžengė į namą. Tuos kelis padėkos žodžius, kuriuos atsisveikindamas ištarė jaunuolis, prarijo vandens ošimas. Skambalėlių žvangėjimas rogėms vėl pajudėjus iš vietos ne tolo, o dar labiau sustiprėjo, virto tuo

pragarišku triukšmu, kuris skęstant laivui taip giliai įstrigo išsigelbėjusiojo galvoje. "Mirštu! – pamanė sau Frydrichas, pasiekęs savo mansardą. – Jei nemirsiu, tai išprotėsiu". Prieš akis išniro ir vėl pradingo laivo laikrodis. Frydrichas pamatė lovą ir įsitvėrė jos.

– Laikykis! – tarė Rasmusenas, kuris vis dar tebesėdėjo ten su termometru.

Bet ne, šį kartą tai buvo ne Rasmusenas, o misteris Rinkas su savo geltona kate sterblėje. Tas pats misteris Rinkas, kurio žinioje buvo vokiečių-amerikiečių jūrų pašto skyrius laive. Frydrichas suriko:

– Ko jums čia reikia, misteri Rinkai?

Bet štai Frydrichas vėl priėjo prie lango, už kurio akinamai spindėjo žiemos saulė, tačiau ji skleidė ne šviesą, o juodą kaip anglis tamsą, tarsi tai būtų buvusi kokia skylė danguje, pro kurią lietųsi nakties tamsa. O čia dar staiga pradėjo dejuoti ir kaukti vėjas, jis švilpė ir kvatojo tarsi nelabasis pro durų plyšius. O gal tai miaukė Rinko katė? O gal priemenėje verkšleno vaikai? Frydrichas svyrinėdamas į šalis vaikštinėjo po kambarį. Namas drebėjo iki pat pamatų ir siūbavo. Sienos ėmė braškėti, traškėti, girgždėti kaip kokia pintinė. Durys plačiai atsidarė. Smarkus vėjo gūsis Frydricho vos nepargriovė. Kažkas sušuko:

– Pavojus!

Elektriniai skambučiai čirškė kaip pašėlę, jie sumišo su audros garsais ir, rodės, jiems nebus galo. "Tai juk netiesa, tai tik Šėtono užmačios. Niekada tavo koja nepalietė Amerikos žemės. Atėjo tavo valanda. Dabar tu žūsi."

Frydrichas norėjo išsigelbėti, jis ėmė ieškoti savo daiktų. Nerado skrybėlės. Nebuvo ir kelnių, nebuvo švarko, nebuvo batų. Už lango švietė mėnuo. Jo aiškioje šviesoje siautėjo audros, ir staiga plačiai, per visą horizontą, tarsi kokia siena per lygumą ėmė artėti jūra. Okeanas išsiliejo iš krantų. Atlantida! "Štai ta valanda! – pagalvojo Frydrichas. – Atėjo laikas, ir mūsų žemė irgi prasmegs kaip senoji Atlantida."

Frydrichas išbėgo iš namo. Ant laiptų jis sugriebė savo tris vaikus ir tik dabar suprato, kad tai jie verkšleno priemenėje. Mažiausiąjį paėmė ant rankų, kiti sekė iš paskos. Pravėrę namo duris, jie pamatė, kaip baisi potvynio banga blyškioje mėnulio šviesoje slenka vis artyn. Pasirodė ir laivas, garlaivis, smarkiausiai siūbuojantis ant jį pagavusios bangos. Garlaivio sirena siaubingai kaukė, tas kauksmas buvo tai pratisas, tai su pertrūkiais.

– Tai "Rolandas", jo kapitonas fon Keselis, – paaiškino Frydrichas vaikams. – Aš pažįstu tą laivą, pats buvau jame ir pats paskendau kartu su juo!

Atrodė, kad tam garlaiviui iš visų pusių trykšta kraujas, tarsi keliose vietose mirtinai sužeistam kovos buliui. Ir tas kraujas tryško ištisais fontanais. Frydrichas girdėjo, kaip tame bekovojančiame, krauju apsipylusiame laive šaudo mortyra. Raketos kilo mėnulio link ir akinamai blykstelėjusios sprogdavo pilkame nakties danguje.

Dabar Frydrichas gelbėdamasis ėmė bėgti nuo potvynio bangos, imdamas ant rankų tai vieną, tai kitą vaiką ir vėl pamesdamas juos. Jis bėgo, jis lėkė, jis šokinėjo, jis griuvinė-

jo. Jis bandė protestuoti, kad kartą jau išsigelbėjęs vėl turįs žūti. Jis svaidė prakeiksmus, lėkė, griuvinėjo, vėl atsikeldavo ir bėgo bėgo, genamas tokios klaikios aklos baimės, kokios dar niekada nebuvo patyręs ir kuri tą akimirką, kai banga prisivijo jį, virto palaiminga ramybe.

Kitą rytą kaip tik tuo pačiu traukiniu, kuriuo prieš porą savaičių važiavo Frydrichas, į Merideną atvyko mis Eva Berns. Ji užėjo pas Peterį Šmitą pasiteirauti apie Frydrichą, kuris, tiesą sakant, buvo žadėjęs pasitikti ją geležinkelio stotyje. Peterį Šmitą ji rado vieną kabinete, ir šis papasakojo jai apie vakarykštę sėkmingą operaciją. Paskui užsiminė ir apie telegramą, kurią Frydrichas gavo kaip tik tada, kai ruošėsi pranešti jai, mis Evai Berns, kad ji šiandien nevažiuotų pas jį.

– O aš jau čia, – linksmai pareiškė mis Berns, – ir dabar manęs taip lengvai neatsikratysite. Būti Romoje ir nepamatyti popiežiaus – ne, šitaip aš nesutinku!

Po trijų ketvirčių valandos dvivietis važelis, kurį traukė tas pats nirtulingas bėris – tik Peteris šį kartą jau geriau mokėjo sutvardyti jį – sustojo priešais "Dėdės Tomo trobelę" šalia Hanoverio ežero. Senasis fermeris jau nebekarščiavo, ir Peteris norėjo apie tai pasakyti draugui.

Abu lankytojai išlipo ir truputėlį sutrikę ėmė kopti laiptais, garsiai stebėdamiesi neįprasta tyla namuose. Durys į Frydricho mansardą buvo tik privertos. Čia jie ir rado jį, be sąmonės gulintį ant lovos su tais pačiais kailiniais, kuriais apsivilkęs jis išvažiavo tuoj po operacijos. Jis tyliai kliedėjo, matyt, liga jį sugriebė kaip reikiant. Nuo grindų Peteris Šmitas pakėlė telegra-

mą. Ir kartu su mis Berns nusprendė, kad reikia perskaityti, kas joje rašoma. Jie perskaitė: “Mielas Frydrichai, gavome žinią iš Jenos. Nors ir rūpestingai slaugoma Angelė vakar po pietų pasimirė. Mūsų patarimas: susitaikyk su tuo, ko pakeisti neįmanoma, ir išsaugok save visada tave mylintiems tėvams”.

Aštuonias dienas Frydricho gyvybei grėsė pavojus. Ko gero dar niekada pražūtingos jėgos nebuvo jo taip užpuolusios kaip dabar. Aštuonias dienas jo galva ir visas kūnas degte degė, tarsi tos liepsnos norėtų sunaikinti, išgarinti viską, kas tik buvo jame. Savaime suprantama, Peteris Šmitas nepaprastai rūpestingai slaugė savo draugą, o ponia Šmit, kiek pajėgdama, padėjo jam. Eva Berns, kurią atsitiktinumas atvedė pas Frydrichą tokią lemtingą akimirką, iš karto tvirtai pasiryžo nesitraukti nuo jo patalo, kol nepraeis pavojus gyvybei.

Ligos priepuolio apimtas Frydrichas šėlo: buvo išvartyti daiktai kambaryje, sudaužytas jūrinio laikrodžio stiklas, visur mėtėsi porceliano šukės. Pirmąsias dvi dienas ir naktis Peteris Šmitas nesitraukė nuo ligonio lovos, nebent jei jį pakeisdavo jo žmona. Karštligės priepuoliai vis kartojosi. Abu Šmitai atsargiai ir labai apdairiai naudojo visas turimas priemones temperatūrai numušti, ir jų susirūpinimas vis didėjo, kai ir trečią dieną ji vis dar laikėsi virš keturiasdešimties laipsnių. Tačiau galų gale pavyko pasiekti, kad ji pamažu pradėtų kristi.

Baigiantis pirmajai ligos savaitei, Frydrichas pirmąsyk atpažino mis Evą Berns ir pradėjo suvokti, ką ji per tą laiką nuveikė jo labui. Jis prisiversdamas bandė nusišypsoti ir pajudino bejėgiškai gulinčios viršum antklodės rankos pirštus.

Tik antrosios savaitės pabaigoje, kovo dvidešimt šeštąją, jis pagaliau liovėsi karščiuoti. Visą kitą savaitę Frydricho būklė buvo jau tokia, kad nebereikėjo būgštauti dėl jo gyvybės. Ligonis kalbėjo, miegojo, sapnavo įdomius sapnus, silpnu balsu ir neretai truputėlį pajuokaudamas pasakojo, kokie keisti dalykai ateina jam į galvą, visus pažino, reikšdavo savo pageidavimus, dėkodavo, klausinėjo apie tą fermerį, kurį jis operavo ir šypsojosi, kai Peteris Šmitas papasakojo jam, jog to fermerio žaizda užgijusi labai greit ir kad tas šaunusis kaimietis jau atnešęs jiems ne vieną raibą vištą sultiniui virti.

Mis Eva Berns pavyzdingai tvarkė Frydricho ūkį. Frydrichas galėjo mėgautis tokia priežiūra, kokia galėtų pasigirti tikrai nedaugelis. Savaime suprantama, kad abu Šmitai, būdami gydytojai, perdėtu drovumu nepasižymėjo. Tą patį buvo galima pasakyti ir apie mis Evą Berns. Ji savo stipriomis skulptorės rankomis ir delnais buvo įpratusi lipdyti nuogų vyrų figūras.

Ji paprašė Peterio Šmito pasiųsti telegramą Frydricho tėvui ir gera naujiena apie sūnaus sveikatą nuraminti jį. Frydricho tėvo storojo laiško, kurį jis parašė dar prieš Frydricho ligą, ji Frydrichui nerodė, nes numanė, kad jame gali būti aprašytos Angelės liūdnos baigties detalės. Išsiuntė jį atgal su prašymu, kad Frydricho tėvas pasilaikytų jį, kol Frydrichas pasveiks, nes bijojo, kad vieną dieną gali neatsispirti pagundai ir pasakyti Frydrichui apie tą laišką.

Baigiantis trečiajai ar jau prasidėjus ketvirtajai savaitei nuo Frydricho ligos pradžios mis Eva Berns gavo iš generolo padėkos laišką. Šalia daugybės sveikinimų sūnui nuo tėvo ir moti-

nos laiške buvo nepagailėta ir šiltų žodžių šauniajam daktarui Šmitui, jo žmonai ir mis Evai Berns. Generolas rašė, kad jai jis galįs pasakyti, jog vargšė Angelė mirė ne savo mirtim. Nors tokie ligoniai kaip ji klinikoje prižiūrimi be galo atidžiai, bet visko būna ir griežčiausiai saugant.

Sniegas ištirpo. Frydrichas pamažu, labai pamažu grįžo į gyvenimą. Jį buvo apėmusi švelni nuotaika, kaip ir gamtoje tokiu metų laiku, ir tai jam pačiam buvo malonus netikėtumas. Iš visų pusių jį supo ramybė. Gulėdamas švariuose pataluose, žiūrėdamas, kaip siūbuoja alaviniai laiveliai virš lovūgalio kabančiame senoviniame laivo laikrodyje, jis jautėsi saugus ir, kas buvo dar svarbiau, tarsi užgimęs iš naujo ir nusikratęs bet kokio kaltės jausmo. Praūžė kartu su tirštais juodais debesimis atūžusi apvalanti audra, jos tylūs atgarsiai dar girdėjosi kažkur toli prie horizonto, kur ji traukėsi, kad nebesugrįžtų niekada. Nusilpusiam ligoniui ji paliko tylų gyvenimo pilnatvės džiaugsmą.

– Tas priverstinis gydymas, tas galingas išsiveržimas išvalė tavo kūną nuo visų kenksmingų medžiagų, – aiškino Peteris Šmitas ligoniui.

– Gaila, kad paukšteliai negieda, – pareiškė vieną dieną Frydrichas.

– Taip, iš tikrųjų gaila! – pritarė jam mis Eva Berns, praverdama mansardos langą.

– Juk jūs sakėte, kad Hanoverio ežero krantai jau ima žalsvėti, – tęsė Frydrichas.

– Ką tai reiškia – “žalsvėti”? – paklausė mis Eva Berns.

Frydrichas nusijuokė, paskui ramiai tarė:

– Pavasaris eina! O pavasaris be paukštelių giedojimo – tai kurčnebylių pavasaris!

– Tada atvažiuokite pas mus į Angliją, – tarė mis Eva Berns. – Ko jau ko, o paukščių ten tai jau tikrai netrūksta!

Tęsdamas žodžius ir mėgdžiodamas draugės kalbos manierą, Frydrichas atsakė:

– Jau geriau jūs atvažiuokite į Vokietiją, mis Eva Berns!

Atėjus dienai, kai Frydrichui reikėjo keltis iš lovos, jis tarė:

– Nesikelsiu! Man taip gera lovoje.

Ir iš tikrųjų temperatūrai nukritus, Frydrichui ėjosi visai neblogai. Jam atnešdavo į lovą knygų, stengėsi tiesiog iš akių atspėti kiekvieną jo norą, Peteris Šmitas, ponia Šmit ar Eva Berns papasakodavo jam visas vietos naujienas, bent jau tas, kurios, jų nuomone, negalėjo jam pakenkti, pagadinti jo nuotaikos. Jam į lovą atnešė net mikroskopą, ir jis labai rimtai ėmėsi ieškoti savo kūno išskyrose bacilų. Iš tokio jo užsiėmimo draugai linksmai pasišaipydavo. Tačiau kaip tik tokiu būdu jo baisioji liga jam tapo tyrimų objektu ir malonia pramoga.

Sykį, kai Frydrichas, rūpestingai apkamšytas, jau galėjo sėdėti patogiame krėsle, jis pirmą kartą pasiteiravo, ar nebuvo jam laiško iš tėvo ir motinos. Į tai mis Eva Berns atsakė jam kažką raminančio ir paguodžiančio, tačiau labai nustebo, išgirdusi iš jo išbalusių lūpų tokius žodžius:

– Esu įsitikinęs, kad vargšelė Angelė pati sau pasidarė galą! O aš, – tęsė jis toliau, – atkentėjau, kas man buvo skirta, ir

dabar neatstumsiu pagalbos rankos, kuri, jei tik teisingai suprantu, man maloningai ištiesta. Tuo aš noriu pasakyti, – pridūrė jis, perskaitęs mis Evos akyse, jog ji nesuprato jo, – kad aš nieko nepaisydamas, kupinas pasitikėjimo, gyvensiu toliau.

Vieną dieną mis Eva Berns ėmė kalbėti apie vyrus, su kuriais jai gyvenime teko susidurti, ir Frydrichas jos balse pajuto nebylias nusivylimo gaideles. Ji sakėsi ketinanti po metų grįžti į Angliją ir ten pasišvęsti beglobių vaikų priežiūrai. Skulptorės darbas nepatenkinąs jos.

Sveikstantysis paklausė, neslėpdamas šelmiškos šypsenėlės:

– Mis Eva, o ar kartais neapsiimtumėte paauklėti vieną tokį gan neklusnų didelį vaiką?

Peteris Šmitas buvo sutaręs su Eva Berns niekada neminėti Ingigerdos Halštrem vardo. Tačiau vieną dieną Frydrichas padavė mis Evai lapelį, klausdamas jos: "Apie ką čia kalbama?" Lapelyje drebančia ranka pieštuku buvo parašytas toks eilėraštukas:

Štai ir nutrūko mus jungus gija,
Liko taip tuščia, nyku širdyje.
Ar mums pavyko pakilti aukštyn?
Vartai į rojų ne mums atkelti.
Tabernakulas švietė, viliojo mane,
Rankos tiesės į jį lyg sapne,
Bet nerado nei duonos, nei vyno jame.
Ir tai, kas spindėjo viltim prakilnia,
Dingo, praėjo – apgaulė gryna.

Mis Eva Berns suprato, kad Frydrichas dar ne visai pamiršo jaunąją šokėją, ir tai ją šiek tiek sujaudino.

Kitą kartą Frydrichas tarė:

– Gydytojo profesija ne man. Ne, aš negaliu taip aukotis žmonėms, kad dirbčiau tokį darbą, kuris liūdina ir slegia mane. Turiu lakią fantaziją ir, ko gero, iš manęs galėtų išeiti rašytojas. Tačiau ligos metu, ypač trečiąją savaitę, aš mintyse dar kartą nulipdžiau visas Fidijaus ir Mikelandželo skulptūras. Apsisprendžiau: tapsiu skulptorium. Tik labai prašau jus, mieloji Eva, teisingai suprasti mane! Garbės troškimas manęs jau nebekamuoja. Noriu tik garbinti didįjį meną ir pats kukliai ir ištikimai tarnauti jam. Tikiuosi, kad ilgainiui man pavyks taip įvaldyti nuogo kūno paslaptis, kad sukursiu bent vieną vertingą meno kūrinį.

– Jūs juk žinote, kad aš tikiu jūsų talentu, – tarė mis Eva Berns.

Frydrichas tęsė toliau:

– Mis Eva, o ką jūs pasakytumėt apie štai tokį dalyką? Mano vargšelės žmonos turtas duos kokius penkis tūkstančius markių rentos, kurią paskirsiu vaikų auklėjimui. Iš savo ne tokios jau neturtingos motinos kapitalo man kasmet nubyrės po trejetą tūkstančių markių. Kaip jums atrodo, ar pakaks to, kad galėtume penkiese ramiai nugyventi nedideliame namelyje su skulptoriaus dirbtuve, sakysim, kur nors netoli Florencijos?

Į tokį svarbų klausimą mis Eva Berns atsakė tik nuoširdžiu juoku.

– Aš neketinu tapti tokiu, kaip Bonifacas Riteris, – tęsė Frydrichas. – Didelės dirbtuvės, masinė meno kūrinių – kad ir pačių geriausių – gamyba manęs nevilioja. Man reikia tokios dirbtuvėlės, kur durys išeitų į sodą, kuriame ir žiemą būtų žibučių ir bet kuriuo metų laiku galima būtų skinti kalnų ąžuolo, kukmedžio ar lauro šakeles. Ten aš galėčiau atsiskyręs nuo pasaulio atsiduoti menui ir apskritai lavintis. Ir mirtos turi žaliuoti prie mano sodo tvoros, mis Eva Berns.

Mis Eva nusijuokė, tačiau niekaip nesureagavo į jo užuominas. Tačiau Frydricho planams ji pritarė iš visos širdies.

– Tikrai nestinga žmonių, tinkančių būti gydytojais, ar apskritai veiklos žmonių, ir dar daugiau, netgi per daug tokių, kurie stengiasi prasimušti tose srityse, – tarė ji. Ji palankiai atsiliepė apie Riterį. Į jo naivius mėginimus patekti į *upper four hundred*[1] ratą ji žiūrėjo geranoriškai, nesmerkdama jo už tai. Jos nuomone, tas, kas nori greit ir sėkmingai kilti aukštyn, turi tuo tikėti, turi siekti garbės, malonumų. O ji pati, mis Berns, kai gyveno tėvų namuose ir kai jos tėvas dar nebuvo praradęs didžiosios dalies savo nemenko turto, spėjusi gerai pažinti *high life*[2] Anglijoje ir jis jai pasirodęs lėkštas ir nuobodus.

Kai Frydrichas jau be kitų pagalbos vėl galėjo iš lėto lipti laiptais, stovėti ir vaikščioti, mis Eva Berns paliko jį, kad galėtų iki gegužės vidurio pasidarbuoti prie pradėtos skulptūros. O gegužės viduriui ji jau buvo užsisakiusi kajutę dideliame

[1] Keturi šimtai turtingiausių šeimų *(angl.)*.
[2] Aukštuomenės gyvenimas *(angl.)*.

Hamburgo-Amerikos linijos garlaivyje “Karalienė Augusta Viktorija”. Mat jai reikėjo nuvykti į Angliją tvarkyti turto reikalų. Frydrichas fon Kamacheris tam neprieštaravo. “Gerai būtų turėti tokią gyvenimo draugę, – tarė jis pats sau. – Norėčiau, kad mis Eva Angelės vaikams taptų tikra motina.”

Tačiau jis leido jai išvykti ir net nebandė sulaikyti.

Frydrichas pasveiko. Dabar jam atrodė, kad ta liga kamavo jį seniai seniai, daugiau kaip prieš dešimtį metų. O jo kūne vyko ne tik atstatymo, bet ir kūrimosi iš jaunų naujų ląstelių procesas. Panašūs dalykai dėjosi ir jo sieloje. Viskas, kas jį slėgė iki tol, visos jo galvoje kirbančios neramios mintys apie gyvenime patirtas katastrofas, slėgusios ir skaudinusios jį anksčiau, kažkur dingo, išnyko. Jis atsikratė savo praeities kaip to, kas jau negrįžtamai praėjo, numetė ją šalin lyg kokį audrų ir vėjų apdraskytą, aštrių spyglių ir špagos dūrių subadytą sudėvėtą apsiaustą. Prisiminimai, kurie prieš jo ligą nekviesti užplūsdavo jį, persirengę keisčiausiais fantastinės tikrovės apdarais, dabar nebekamavo jo; Frydrichas su nuostaba ir pasitenkinimu stebėjo, kaip jie visam laikui dingo kažkur toli už horizonto. Jo gyvenimo maršrutas atvedė jį į visai naują sritį. Ir pakeliui jis praėjo baisią apsivalymo ugnimi ir vandeniu procedūrą ir atjaunėjo. Sveikstantieji dažniausiai it vaikai apgraibomis, pamiršę praeitį, žengia į dovanotą jiems naują gyvenimą.

Pavasaris Amerikoje prasidėjo anksti. Staiga stojo karščiai – tose vietose žiema pereina į vasarą labai staigiai. Balose ir tvenkiniuose balsingųjų didžvarlių kvarkimas nustelbė jų mažesniųjų gentainių plonus skambius balselius, primenančius skambaliukų

tilindžiavimą. Prasidėjo drėgnas ir karštas laikotarpis, kuris tuose kraštuose toks varginantis ir kurio ponia Šmit taip bijojo. Tad dirbti vasarą, tokiu oru, savo sunkų darbą jai buvo tikra kankynė. Frydrichas vėl pradėjo lydėti Peterį Šmitą, kai jis eidavo lankyti ligonių, o neretai jie leisdavosi ir į tolimus pasivaikščiojimus. Savaime aišku, kaip ir buvo įpratę, juodu vėl imdavo gilintis į įvairias problemas ir žmonijos lemtį. Peteris stebėjosi, jog Frydrichas dabar nei puldamas, nei gindamasis taip nebesikarščiavo kaip anksčiau. Kažkokia džiugi ramybė dvelkė iš jo žodžių, kai jis samprotaudavo apie žmonijos būgštavimus bei viltis.

– Kodėl taip? – paklausė Peteris draugo.

– Man atrodo, kad aš tikrai nusipelniau teisės ramiai kvėpuoti ir mėgautis tuo, ir aš labai vertinu tą galimybę. Aš kol kas noriu tik žiūrėti, uostyti, skanauti, žodžiu, mėgautis savo egzistencija. Mano būsena šiuo metu ne tokia, kad mane viliotų Ikaro skrydžiai. Lygiai taip pat nėra ko tikėtis, kad aš dabar, kai vėl pajutau švelnų potraukį paviršutiniškiems dalykams, imsiu skverbtis į gelmes. Dabar aš tikras buržua, – šypsodamasis reziumavo jis. – Pagaliau aš pasisotinau, mano sūnau.

Peteris Šmitas, kaip gydytojas, buvo patenkintas savo pacientu.

– Žinoma, ateityje vėl viskas gali pakrypti kitaip, – tarė jis.

Peteris Šmitas dar nebuvo visai atsikratęs indėnų romantikos. Kalvotose apylinkėse jis mėgdavo ieškoti tokių vietų, kokios aprašomos legendiniuose pasakojimuose apie pirmųjų baltųjų kolonistų kovas su indėnais. Tokiose vietose jis stab-

teldavo ilgėliau, įsijausdamas į traperių nuotykius, kolonistų sunkias kovas, neretai net išsitraukdavo revolverį ir, kovos įkarščio pagautas, imdavo šaudyti į kokį nors taikinį. Jis šaudė gerai – čia Frydrichas negalėjo varžytis su juo.

– Tavo gyslose teka senovės vokiečių avantiūristų ir kolonizatorių kraujas, – tarė Frydrichas. – Gatava, persirpusi, pernelyg rafinuota nūdienė kultūra ne tau. Tau reikia džiunglių ir virš jų plevenančio utopijos miražo.

– O kas gi, jei ne džiunglės, visas mūsų pasaulis? – atsakė Peteris Šmitas. – Dar nemaža turės praeiti laiko, kol filosofija perpras visatos esmę. Kitaip sakant, mums teks dar nemažai padirbėti, Frydrichai!

Frydrichas į tai atsakė:

– Aš kaip pats Viešpats Dievas iš drėgno molio lipdysiu žmonių kūnus ir įkvėpsiu jiems gyvą dvasią!

– Kas iš to! – sušuko Peteris. – Toks lėlių gaminimas nieko neduos. Man iš tiesų bus gaila tavęs, jei to imsies! Tavo vieta fronto pirmosiose linijose, tu juk kovotojas, mielas sūnau!

Frydrichas šypsodamasis atsakė:

– Aš nutariau artimiausiems metams sudaryti paliaubas. Pabandysiu pasitenkinti tuo, ką pasaulis gali pasiūlyti šiandien. O visų tų apmąstymų ir svajonių ateityje išvis kiek įmanoma vengsiu.

Frydrichas jautė pareigą prikalbėti draugą grįžti į Vokietiją jo paties ir jo žmonos labui. Jis tarė:

– Peteri, amerikiečiai juk nemoka panaudoti tokio žmogaus kaip tu. Tu juk nepratęs gydyti šabloniškai, visus pagal

vieną kurpalį, sąžinė tau neleidžia kokį nors neturtingą darbininką, kurį galima chininu pastatyti ant kojų per aštuonias dienas, gydyti mažomis dozėmis aštuonias savaites, kol išmelši iš jo paskutines santaupas. Tu neturi nė vienos iš tų savybių, kurios būdingos vietos kilmingiesiems. Amerikiečių akimis žiūrint, tu kvailas per visą pilvą, nes tu visada pasiruošęs aukotis dėl kiekvieno vargetos. Tau reikia grįžti į šalį, kur, ačiū Dievui, dvasios kilmingieji, proto kilmingieji vis dar gerbiami ne mažiau už kitokius kilminguosius. Į šalį, kuri save laikytų prapuolusia, žuvusia, jei joje nebeklestėtų mokslai ir menai. Beje, čia ir be tavęs pakanka tokių vokiečių, kurie iš kailio neriasi, kad tik greičiau pamirštų Gėtės kalbą, tą kalbą, kurios jų motinos juos mokė. Gelbėk savo žmoną! Gelbėkis pats! Važiuok į Vokietiją! Važiuok į Šveicariją! Važiuok į Prancūziją! Važiuok į Angliją! Važiuok kur tik nori, tik nepasilik toje didžiulėje prekyvietėje, kur menas, mokslas ir tikroji kultūra kol kas niekam nereikalingi!

Tačiau Peteris Šmitas dvejojo. Amerika jam patiko, ir kai jis it koks indėnas priglausdavo ausį prie žemės, jam atrodė, kad jis jau girdi giliai po žeme repetuojamą didžiųjų ateities dienų ir bendrojo žmonijos atsinaujinimo šventinę muziką.

– Pirmiausia mes visi turime suamerikonėti ir tik tada tapsime naujaisiais europiečiais, – sakydavo jis.

Vienas iš mėgstamiausių Frydricho maršrutų vedė į tą Merideno priemiestį, kur buvo įsikūrę italų vyndariai. Ten galima buvo išgirsti, kaip jie dainuoja šiltais pietietiškais balsais, kaip jų žmonos šaukia vaikus, pasigrožėti įdegusiais vyrais,

parišinėjančiais vynuogynojus, o sekmadieniais ten aidi jų juokas ir stuksi kėglių rutuliai plūkto molio žaidimų aikštelėje. Visi tie garsai Frydrichui atrodė be galo mieli širdžiai, priminė toli likusią tėvynę.

– Kad tave kur! – sakydavo jis. – Matau, kad esu europietis, toks ir liksiu!

Frydricho ilgesys vis stiprėjo. Jo entuziazmas, jo nuolatinis tėvynės priminimas vis labiau žadino tą ilgesį ir jo draugų širdyse. Vieną dieną Peteris Šmitas staiga tarė:

– Žinai, tavo susižavėjimas Europa išties paveikė ir mane. Tačiau dabar prašyčiau tavęs paėjėti su manim. Noriu tau kai ką parodyti, o jau tada pasakyk, ar vis dar patartum man grįžti į tėvynę.

Ir Peteris nusivedė draugą į kapines prie kauburėlio, po kuriuo gulėjo jo tėvas. Frydrichas prisiminė tą šaunų vyrą, su kuriuo susipažino dar Europoje, o vėliau girdėjo, kad jis miręs toli nuo tėvynės, tik kur, nežinojo iki šiol.

– Nesu sentimentalus, – tarė Peteris Šmitas, – bet štai su tuo išsiskirti man būtų tikrai nelengva.

Jis papasakojo istoriją savo senojo tėvo, kuris dirbo fabriko valdytoju, kol neramus energingas būdas ir susižavėjimas laisvąja Amerika neatvedė jo į tolimą šalį.

– Sutinku, – tarė Frydrichas, – kad toks velionis gali ir visai svetimos šalies žemę padaryti sava ir miela labiau nei visas tūkstantis gyvųjų. Ir vis dėlto... vis dėlto...

Dar po kelių dienų ištirpo net ponios Šmit atkaklus priešinimasis grįžti į tėvynę. Tiesiog stebėtina, kaip ta moteris

atgijo naujam gyvenimui. Kažkur dingo visas jos nuovargis. Jos judesiai tapo greiti, energingi, ji ėmė kurti ateities planus, dėdama į juos karščiausias viltis. O pasveikęs fermeris vis nesiliovė dėkojęs Frydrichui. Jis sakė savo išgelbėtojui, jog visada pasikliaudavęs Dievo valia ir nelikdavęs apviltas. Dievas ir šį kartą reikiamu momentu atsiuntęs reikiamą žmogų. Štai taip Frydrichas sužinojo, kokia gi buvo jo keistos ir baisios kelionės gilesnioji priežastis.

Frydrichas vengė skaityti laikraščius, nes jį apėmė liguistas nenoras sužinoti ką nors iš laikraščių apie savo buvusius bedrakeleivius. Vieną gražią dieną iš Bostono traukinio išlipo Ingigerda Halštrem, lydima jau nebe pirmos jaunystės pono. Jis su savo palydovu užėjo pas Peterį Šmitą į jo kabinetą, prisistatė ir ėmė teirautis, ar ponas Frydrichas fon Kamacheris vis dar tebėra Meridene. Nors Peteris Šmitas ir jo šaunioji žmona buvo įpratę visada sakyti tik teisybę ir negalėjo atsikratyti šio įpročio, nors jis jiems dažnai pridarydavo nemalonumų, tačiau šį kartą jie melavo per akis. Juodu ėmė aiškinti tai damai, kad Frydrichas išplaukęs iš Niujorko į tėvynę "White Star" linijos didžiuoju keleiviniu garlaiviu "Robertas Kytsas". Atrodo, kad tos damos tokia naujiena per daug nenuliūdino.

Frydrichas, niekam apie tai nieko nesakęs, irgi užsisakė bilietą į gegužės viduryje išplaukiantį garlaivį "Karalienė Augusta Viktorija". Peteris Šmitas su žmona nusprendė plaukti lėtesniu, bet pigesniu garlaiviu. Visus dabar buvo apėmęs toks viltingas nerimas ir nekantrumas, kad vandenynas jiems atrodė esąs tik nedidelis tvenkinys.

Kaip tik tuo metu visuose Amerikos teatruose ėjo greitosiomis sukurpta sentimentali pjesė “Hands across the Sea”[1]. Afišos su šiuo užrašu puikavosi ant visų tvorų, ant kalkių ir cemento statinių. Frydrichas vis kartojo tuos žodžius, o kai tik kur nors pamatydavo juos, iš karto jo sieloje jie suskambėdavo kaip gražiausia muzika.

Tačiau buvo dar vienas dalykas, kuris nedavė ramybės Frydrichui. Jį visą laiką kamavo viena mintis. Jis kartais norėdavo išreikšti ją žodžiu, o kartais manydavo, kad geriau bus išdėstyti laiške. Nebuvo dienos, kad jis po kelis kartus neatmestų tai vieno, tai kito varianto, kol vieną sekmadienį jam padėjo apsispręsti atsitiktinumas: tą dieną Vilis Snaidersas ir mis Eva Berns nusprendė padaryti nedidelę išvyką į Merideną. Dabar pasirodė, jog Frydrichui vis dar rūpėjo vienas klausimas: “Ar verta? O gal išvis neverta?” Tačiau dabar, kai ta graži, vasariškai apsirengusi šaunioji promotės Ievos duktė Eva šypsodamasi artinosi prie jo, klausimas kaipmat išsisprendė savaime.

– Vili! – linksmai sušuko jis. – Darykite ką norite, eikite kur norite, linksminkitės kaip išmanote, bet vakare, jei tik Dievas panorės, susitiksime viešbutyje už vakarienės stalo!

Taip kalbėdamas, jis paėmė mis Evą už parankės ir nusivedė ją, vis dar tebesijuokiančią. Priblokštas Vilis atsipeikėjęs irgi ėmė juoktis ir šelmiškai pamerkė akį, parodydamas, jog trečias čia nereikalingas.

---

[1] Rankos, ištiestos virš jūros *(angl.)*.

Kai Frydrichas ir Eva vakare įėjo į gražią Merideno viešbučio restorano salę, visiems krito į akis nuo jų sklindantis žavesys, švelni vidinė šiluma, nuo to jie atrodė jaunesni ir gražesni. Juodu ir patys nustebo, staiga pajutę juos apėmusią nuotaiką, kurios anksčiau nebuvo patyrę, tarsi kokį naujo gyvenimo dvelktelėjimą. Nors juodu ir patys ėjo tenlink, dar visai neseniai apie tai nė nenumanė. Šį vakarą buvo geriamas šampanas.

Po aštuonių dienų būrelis Niujorke įsikūrusių vokiečių menininkų palydėjo mis Evą Berns ir Frydrichą į garlaivį "Karalienė Augusta Viktorija". Buvo daug linkėjimų, kurie baigėsi galingu Vilio šūksmu:

– Tuoj ir aš atplauksiu įkandin jūsų!

Garlaivis išplaukė.

Visa kelionė Frydrichui ir Evai buvo tarsi nenutrūkstama šventiškų dienų grandinė. Trečiosios dienos vakarą laivo kapitonas, nė neįtardamas, kad kalbasi su išsigelbėjusiu "Rolando" keleiviu, tarė:

– Štai tuose vandenyse pagal apskaičiavimus turėtų būti nuskendęs didysis keleivinis garlaivis "Rolandas".

Jūros paviršius buvo lygut lygutėlis, toks pat ramus kaip ir giedras dangus. Aplink laivą nardė delfinai.

Ir keistas sutapimas: kaip tik po šio vakaro stojusi naktis, nuostabiai graži naktis ir tapo Frydrichui ir Evai vestuvių naktimi. Palaimingai sapnuodami, jie praplaukė virš tos klaikiosios vietos, virš "Rolando" kapo.

Kukshaveno krantinėje juos pasitiko Frydricho tėvai su mažyliais. Tačiau Frydrichas matė tik vaikus. Jis ištisą mi-

nutę laikė juos visus, savo glėbyje, o tie apkvaitę iš džiaugsmo tik plepėjo, juokėsi, spurdėjo.

Kai pirmasis susitikimo džiaugsmas truputį atlėgo, Frydrichas atsiklaupė ir abiejomis rankomis apglėbė žemę, žiūrėdamas Evai į akis. Paskui jis atsistojo, pakėlęs dešiniosios rankos smilių, paprašė tylos; virš netoliese plytinčių pasėlių laukų čireno tūkstančiai vieversių.

– Tai Vokietija! – tarė jis. – Tai Europa! Kaip gerai, kad sulaukėme tos valandos, o dabar galima ir mirti!

Generolas padavė Frydrichui laišką. Voko kitoje pusėje buvo siuntėjo adresas. Rašė mirusiojo Rasmuseno tėvas. “Aha, vadinasi, padėkos laiškas!” – pamanė Frydrichas ir abejingai įsikišo jį į švarko vidinę kišenę. Jam net neatėjo į galvą palyginti draugo mirties dieną ir valandą su tuo, kas jam buvo prisisapnavę.

Praeinantis pro šalį laivo kapitonas pasisveikino su Frydrichu.

– Ar jūs žinote, – paklausė Frydrichas, nesitverdamas džiaugsmu, – kad aš iš tiesų esu vienas iš išsigelbėjusių “Rolando” keleivių – vienas iš tikrai išsigelbėjusiųjų?

– Šit kaip! – nustebo kapitonas ir nueidamas pridūrė: – Taip, taip, visiems mums reikia perplaukti tą patį vandenyną! Gero kelio, pone daktare!

Gerhartas Hauptmanas ir jo "Atlantida"

Gerhartas Hauptmanas (Gerhart Hauptmann) – vienas žymiausių XIX a. pabaigos – XX a. pradžios vokiečių literatūros kūrėjų, skaitytojui pirmiausia žinomas kaip dramaturgas, kūręs taip pat prozą, esė, lyriką. Jo kūrybinių ieškojimų kelias buvo įdomus ir permainingas.

G. Hauptmanas gimė 1862 m. lapkričio 15 d. Oberzalcbrune, Silezijos žemėje. Jo tėvo viešbutyje lankydavosi įvairių visuomenės sluoksnių žmonės; bendravimas su jais vėliau atsispindėjo 1937 m. pasirodžiusioje G. Hauptmano autobiografinėje knygoje "Mano vaikystės nuotykis" ("Das Abenteuer meiner Jugend"). Kaip ir vyresnysis brolis Karlas, kuris taip pat tapo dramaturgu, prozininku ir eseistu, Gerhartas, baigęs pradinę, įstoja į Breslau realinę mokyklą, tačiau greitai ją palieka, nes griežta prūsiško švietimo sistema jam buvo nepriimtina. Vėliau būsimasis rašytojas apie šį savo gyvenimo laikotarpį sakys: "Tai buvo krizė" (Das Abenteuer meiner Jugend). Dvejus metus jis dirba dėdės dvare ir net įstoja į žemės ūkio mokyklą, bet dėl silpnos sveikatos priverstas nutraukti mokslą. 1880 m. G. Hauptmanas įstoja į Breslau menų ir amatų mokyklos skulptūros klasę, bet po dvejų metų vėlgi ją palieka. Susidomėjęs tuomet labai populiariais gamtos mokslais, kaip laisva-

sis klausytojas jis lanko paskaitas Jenos universitete. Darvinizmas, biologija, sociologija, filosofija, ypač E. Hekelio (E. Haeckel)[1] paskaitos, kuria socialinėmis problemomis besidominčio jaunuolio panteistinę pasaulėžiūrą. Tačiau dėl finansinių nepriteklių studijas tenka mesti. Būsimai žmonai, turtingo prekybininko dukrai Marijai Tineman (Marie Tienemann) finansiškai parėmus, G. Hauptmanas leidžiasi į kelionę po Viduržemio jūros šalis, dvejus metus Romoje studijuoja skulptūrą. Ši kelionė nepraeina be pėdsakų: žavėdamasis nepakartojamo grožio peizažu, senosios kultūros paminklais, jis pamato ir didžiulį žmonių skurdą. Grįžęs į tėvynę, G. Hauptmanas pusę metų mokosi Drezdeno meno akademijos dailės klasėje, klausosi paskaitų Berlyno universitete, skaito J. V. Gėtės (J. W. Goethe), H. Ibseno, E. Zola kūrybą, lanko teatrą ir net išbando save kaip aktorius. Po vedybų 1885 m. su Marija Tineman jis persikelia į Berlyno priemiestį Erknerį. Čia jis užmezga glaudžius ryšius su vokiečių natūralizmo pradininkais broliais H. ir J. Hartais (H. und I. Hart)[2], B. Vile (B. Wille)[3], M. Halbe (M. Halbe)[4], V. Belše (W. Bölsche)[5], įstoja į literatūrinį susivienijimą “Pro” (“Durch”)[6].

Jau anksčiau kūręs noveles (“Karnavalas” (“Fasching”, 1887), “Geležinkelio sargas Tilis” (“Bahnwärter Thiel”, 1888) ir eilėraščius, G. Hauptmanas išgarsėja 1889 m. “Laisvojoje scenoje” (“Freie Bühne”)[7] pastatyta socialine drama “Prieš saulėtekį” (“Vor Sonnenaufgang”, 1889), turėjusia didžiulį ir skandalingą pasisekimą. 1901 m. G. Hauptmanas apsigyvena savo pilyje Agnetendorfe, išsiskiria su pirmąja žmona, veda

Margarėtę Maršalk (Margarete Marschalk), bendrauja su R. M. Rilke, H. Hofmanstaliu (H. Hoffmanstahl)[8]. Oksfordo, Prahos, Leipcigo, Niujorko universitetai G. Hauptmanui suteikia garbės daktaro vardą, 1905 m. jis apdovanojamas Šilerio premija, 1912 m. – literatūrine Nobelio premija. 1923 m. rašytojas susipažįsta su T. Manu ir užmezga nuoširdžius santykius. 1932 m. G. Hauptmanui sukanka 70 metų. Jo iškilmingai atšvęstos sukaktuvės sutapo su Gėtės 100-ųjų metinių minėjimu. Šia proga G. Hauptmanas apdovanojamas Frankfurto miesto Gėtės premija, vyksta į Ameriką skaityti paskaitų apie Gėtės kūrybą. Paskutiniaisiais gyvenimo metais jis nuolat pabrėždavo net savo išorinį panašumą su Gėte ir laikė save tikruoju vokiečių dainiumi.

Po nacių valdžios užgrobimo 1933 m. iš G. Hauptmano buvo tikėtasi aiškios politinės pozicijos, kurios jis taip ir neužėmė. Pasak literatūrologo Rolfo Romerio, "jo požiūris į hitlerinį režimą gali pasirodyti prieštaringas". Nors privačiuose pokalbiuose G. Hauptmanas atvirai reikšdavo savo nepritarimą fašizmui bei be baimės pasisakydavo prieš kai kuriuos nacių vadus, bet, kita vertus, jis kalbėdavo per fašistinį radiją ir priimdavo oficialius nacių apdovanojimus. Jo paskutinieji kūriniai sukosi apie atsidūrusį pavojuje humanizmo palikimą. Nors G. Hauptmanas nacių laikais liko labiausiai statomu vokiečių dramaturgu, apskritai jis buvo greičiau toleruojamas nei garbstomas.

G. Hauptmanas mirė 1946 m., palaidotas, pagal savo norą, mėgstamoje saloje Hidenzėje (Hiddensee).

Savo literatūrinį kelią G. Hauptmanas pradeda kaip autorius, artimas natūralizmui, kurio pirmaujančiu atstovu jis buvo paskelbtas pasirodžius dramai "Prieš saulėtekį". Tačiau rašytojo santykiai su natūralizmu nevienalyčiai – jo kūryboje persipina daugelio literatūrinių srovių – realizmo, impresionizmo, neoromantizmo, simbolizmo – bruožai. Bet visgi dauguma, ypač pirmųjų, G. Hauptmano dramų parašytos natūralizmo įtakoje. Natūralizmas apskritai ir ypač vokiečių natūralizmas – sudėtingiausias XIX a. paskutiniųjų dešimtmečių literatūros reiškinys. Vokiečių natūralizmas suklesti maždaug apie devintojo dešimtmečio vidurį ir trunka apie penkiolika metų. Tai buvo visuomeninių prieštaravimų paaštrėjimo ir kovos už nacionalinį teatrą laikotarpis. Visuomenės industrializavimas pagilino socialinę žmonių diferenciaciją: daugelis žemesniųjų biurgerių sluoksnių atstovų nuskurdo. Vis garsiau pasigirsdavo balsų, reikalavusių perversmo mene. Todėl 1889 m. jaunųjų vokiečių menininkų pastangomis atidarytas naujas teatras, pavadintas "Laisvąja scena". Naujojo teatro šūkiu tapo tiesa: negailestinga tiesa, kuri nieko nepagražina, nieko neužtušuoja. Tačiau gindami tiesą, natūralizmo teoretikai turėjo galvoje tik atskirą tiesą, kasdienybės momentinę fotografiją. Toks tikrovės vaizdavimas versdavo menininką atsisakyti socialinės analizės, apibendrinimų. Toks metodas sukurdavo statiškus, pasyvius herojus (passiver Held), sukeldavo fotografijos įspūdį. Dramaturgai natūralistai piešė gyvenimą ne dinamiškai, o statiškai, sutelkdami dėmesį išorinio pasaulio vaizdavimui. Stengdamiesi kuo tikroviškiau perteikti kasdienybę,

natūralistai keičia ir kūrinių kalbą: knyginę, literatūrinę kalbą keičia žargonas, šnekamosios kalbos žodžiai, tarmybės. Naujojoje dramoje jau nebėra vietos monologui. Didelę reikšmę turi herojų gestai, jų mimika ir veiksmo vieta, kuri yra svarbiausia aplinkos dalis, apibūdinanti personažus ir lemianti jų poelgius. Veiksmo vietą natūralistai suprato gana siaura prasme – tai buitinė aplinka (šeima, vieno namo gyventojai), todėl taip smulkiai aprašomi visi toje aplinkoje esantys daiktai. Vokiečių natūralizmo teoretikai rėmėsi determinizmo principu – natūralizmo pradininko prancūzo E. Zola pagrindine teze, kad žmogaus gyvenimą ir likimą nulemia trys pagrindiniai faktoriai: aplinka, laikas ir rasė. Determinizmas neretai būdavo priežastimi, kad natūralizmo kūrinių personažai atrodydavo esą laisvi nuo moralinės atsakomybės, o akcentuojami būdavo fatališki jų bruožai. Į žmogų natūralistai žiūrėjo kaip į grynai biologinį objektą, kurio poelgius ir jausmus lemia fiziologiniai dėsniai. Iš čia išplaukia perdėtas natūralistų domėjimasis paveldimumo problemomis, patologiniais reiškiniais, liguistais potraukiais. Rašytojai kuria neveiklius, stebėtojiškus charakterius, neturinčius herojiškų bruožų ir nepajėgiančius aktyviai kovoti su juos supančiu priešišku pasauliu.

Po 1890-ųjų metų natūralizmas įžengė į saulėlydžio fazę. Vis labiau prarasdami socialines kritines tendencijas savo kūryboje, domėjimąsi realiu pasauliu, daugelis natūralizmo atstovų, tarp jų ir G. Hauptmanas, perėjo į simbolizmą, neoromantizmą. Jo kūriniai sukeldavo audringą polemiką: vieni

priekaištaudavo dramaturgui dėl nukrypimo nuo realizmo, kiti dėl to, kad jis nesąs nuoseklus natūralistas ar simbolistas. G. Hauptmanas, išbandęs savo jėgas beveik visose savo amžiaus literatūrinėse kryptyse, skolindamasis iš pirmtakų ir sekdamas amžininkais, išliko originalus menininkas, linkstantis į realizmą.

Be abejo, natūralizmo poveikis G. Hauptmano kūrybai buvo labai reikšmingas. Pirma išgarsėjusia, H. Ibseno, L. Tolstojaus ir A. Holco (A. Holz)[9] veikalų įtakoje parašyta drama "Prieš saulėtekį" ir antra, vėlgi H. Ibseno įtakota pjesė "Susilaikymo šventė" ("Das Friedensfest" 1890) G. Hauptmanas išpažįsta natūralistinę genetiškai determinuoto žmogaus teoriją. Šios dvi dramos padėjo įsitvirtinti natūralizmui Vokietijos literatūrinėje arenoje. Vėlesnės dramos taip pat labai artimos natūralizmui, pvz.: "Vieniši žmonės" ("Einsame Menschen", 1891), "Audėjai" ("Die Weber", 1892), "Vežėjas Henšelis" ("Fuhrmann Henschel", 1898), "Vargšas Heinrichas" ("Der arme Heinrich", 1902) ir kt.

Dramos – pasakos "Hanelės kelionė į dangų" ("Hanneles Himmelfahrt", 1893), "Paskendęs varpas" ("Die versunkene Glocke", 1896) ir "O Pipa šoka!" ("Und Pippa tanzt!", 1906) ženklina neoromantiškąjį G. Hauptmano kūrybos periodą. Su realistinėmis dramomis "Roza Bernt" ("Rose Bernd", 1903) ir "Žiurkės" (Die Ratten", 1911) rašytojas vėl krypsta link natūralizmo.

Pagrindiniai natūralistiniai G. Hauptmano kūrybos motyvai: socialiai pasmerktųjų, kenčiančiųjų gailestis, biurgeriš-

kos visuomenės kritika, tikėjimas krikščioniška artimo meile, išsivadavimo siekimas. G. Hauptmanas savo dramose vaizdavo tamsiąsias gyvenimo puses: nuopuolį, alkoholizmą, veidmainišką moralę, išnaudojimą.

Drama "Prieš saulėtekį" priartina vokiečių literatūrą prie pasaulinės literatūros: Prancūzijos, Skandinavijos ir Rusijos natūralizmo. Dramos konfliktas – vienos šeimos tragedija, alkoholizmo liūnas, į kurį įbridęs šios šeimos tėvas, valstietis Krauzė (Krause) ir jo vyresnioji duktė. Ši pjesė turi visus natūralizmo postulatus atitinkančius bruožus. Veikėjai yra pasyvūs, nepajėgiantys kovoti su aplinka, jiems trūksta sąmoningumo suvokti savo tragišką situaciją. Didelę reikšmę turi gestai, kaitaliojasi dialektas ir literatūrinė kalba, išsamios remarkos. Dramos tragiškumą sudaro įvairios nuopuolio formos (alkoholizmas, neištikimybė, apgaulė, nejautrumas), žmonių buvimas drauge be dvasinio ryšio, harmonijos ir vieningumo šeimoje nebuvimas.

Dramos "Vienišі žmonės" tema, kuri pasikartoja ir kitose dramose – vyro, stovinčio tarp dviejų moterų, pasirinkimo problema. Mokytojas Johanas Fokeratas (Johann Vockerat) kenčia, nes jo šeima nesupranta ir neįvertina jo mokslinio darbo. Fokeratas yra Darvino pasekėjas ir E. Hekelio gerbėjas. Emancipuotoje rusų studentėje Anoje Mar (Anna Mahr) Fokeratas randa tai, ko jam negali duoti biurgeriškų, senų pažiūrų žmona ir tėvai. Neištikimybė ir moralinė apgavystė Fokeratui tampa nepakeliamos: jis turi pasirinkti vieną moterį. Neradęs išeities, Fokeratas nusiskandina. Centrinė dramos problema – konfliktas tarp tradicinės konservatyvios –

krikščioniškos šeimos bei tėvų namų ir "pažangių" filosofinių pažiūrų buvo nagrinėjama ir teoriniuose natūralizmo postulatuose.

Neoromantine dvasia parašytų dramų pirmame plane – situacija, būsena, nuotaika, veikėjų vidiniai išgyvenimai. Autorius išaukština žmogaus sielą, dieviškąją jo dalį. Naudodamasis poeto teise jis sukūrė pasaulį, kuriame tyra siela gali nevaržomai judėti ir veikti. Kaip tik toks yra dramų–pasakų "Paskendęs varpas", "Hanelės kelionė į dangų", "O Pipa šoka!" pasaulis. Dramoje "Paskendęs varpas" yra du planai: žmogiškasis, kurį įkūnija Heinrichas, jo žmona Magda, vaikai, pastorius, kaimynai ir fantastiškas, kuriame veikia fėjos, nykštukai, vandens ir miško dvasios. Šie du pasauliai lyg ir neturi nieko bendra, bet iš tikrųjų dramos branduolį sudaro jų artėjimas vienas prie kito. Fėjos Rautendelein sielą sukrečia žmogiškas ilgesys ir skausmas, varpų liejikas Heinrichas neatitaisomai peržengia stebuklingo pasaulio ribą, palikdamas jam brangius žmones likimo valiai. Pagrindinis veikėjas Heinrichas tam tikra prasme yra Nyčės (Nietzsche) antžmogis. Jis trokšta nulieti idealų varpą, kurio skambėjimas išvaduotų žmones nuo kančių ir nelaimių, suteiktų ramybę ir palaimą. Jėgų jis semiasi gamtoje, kurią čia simbolizuoja mitologinės būtybės. Vidinis konfliktas – pasirinkimo tarp dviejų moterų – žmonos ir Rautendelein – problema. Jo kūrybinės jėgos simbolis Rautendelein per silpna garantuoti pilnavertį gyvenimą – kaip ir žmona Magda. Abi šios moterys aukojasi dėl Heinricho, bet jų auka jį tik pražudo. Heinricho blaškymasis tarp dviejų

moterų įkūnija vidinį menininko konfliktą: jis turi būti laisvas nuo kasdieninių rūpesčių, bet negali nepriklausyti žmonėms. Rašytojas palieka problemą neišsprestą, pasirinkdamas lengviausią kelią – leisdamas veikėjams žūti.

1912 metai G. Hauptmanui – kūrybinės šlovės viršūnė: jis apdovanojamas literatūrine Nobelio premija, išleidžiami jo rinktiniai raštai; tais pačiais metais rašytojas švenčia ir savo penkiasdešimties metų jubiliejų. Šeštame, paskutiniame, rinktinių raštų tome išspausdinamas romanas **"Atlantida" ("Atlantis", 1912).** Tai pramoginis romanas (Unterhaltungsroman), sukėlęs didelį rezonansą tarp literatūros kritikų ir skaitytojų, ir tapęs tų metų literatūrine sensacija. Kritikai vertina "Atlantidą" kaip pirmąjį žingsnį populiarios literatūros link, kurią G. Hauptmanas kūrė vėliau. "Atlantida" svarbi G. Hauptmano kūryboje tuo, kad tai buvo pirmasis ekranizuotas jo kūrinys. Pirmasis romano variantas buvo išspausdintas Berlyno ir Paryžiaus laikraščiuose, vėliau romanas, šiek tiek pakeistas (pavyzdžiui, antroje romano redakcijoje menininkas Frydrichas fon Kamacheris tampa gydytoju, kad padidintų distanciją tarp pagrindinio romano veikėjo ir paties autoriaus), išleidžiamas atskira knyga. Romane panaudoti G. Hauptmano kelionių į Ameriką 1894 m. laivu "Elbė" ("Elbė" po kelių metų patyrė katastrofą) ir į Graikiją 1907 m. įspūdžiai. Abi kelionės buvo labai audringos, ir kaip tik autentiški autoriaus išgyvenimai – jūros šėlsmas, vandens stichija, mirties baimė – padėjo labai realistiškai pavaizduoti audrą ir laivo skendimą. "Atlantida" didele da-

limi yra autobiografinis G. Hauptmano kūrinys: išsiskyrimas su pirmąja žmona, kelionė į Ameriką, antros vedybos, aistra jaunutei artistei – viso to paraleles matome ir "Atlantidoje". Pačios meniškiausios romano vietos ir yra būtent tos, kur vaizduojami paties G. Hauptmano asmeniniai išgyvenimai.

Po dramos "Hanelės žengimas į dangų" pastatymo G. Hauptmanas susipažino su jauna smuikininke Margarete Maršalk. Draugystė greitai peraugo į meilę, kas sukėlė konfliktą šeimoje. G. Hauptmanas negalėjo lengva širdimi išsiskirti su žmona, palikti savo tris vaikus, bet jis negalėjo gyventi ir be Margaretės. Rašytojo žmona Marija, slapta susitarusi su draugais Pletc (Plötz), gyvenusiais Amerikoje, išvyko iš Europos, palikusi laišką vyrui. (Sutuoktinių pora Pletc romane pervardinta Šmit (Schmidt).) G. Hauptmanas laivu "Elbė" išplaukė paskui šeimą. "Atlantidoje" atpažįstame daugelį "Elbės" keleivių. Veiksmas vyksta dviem metais anksčiau, negu G. Hauptmano kelionė į Ameriką – 1892 metais.

Šokėjos Ingigerdos Halštrem (Ingigerd Hahlström) literatūrinis paveikslas sukurtas remiantis jaunos artistės, naujame dramos "Hanelės žengimas į dangų" pastatyme sukūrusios Hanelės vaidmenį, Idos Orlov (Ida Orloff) asmenybe (ji vaidino ir Ingigredą "Atlantidos" ekranizacijoje). Ši šešiolikmetė aktorė Hanelės vaidmeniu sužavėjo ir publiką, ir kritikus. G. Hauptmanui Ida buvo "mergaitiškų moterų tipo įkūnijimas, kurį jis daug kartų bandė kurti, kurio jis nesąmoningai ilgėjosi". Idos Orlov prototipą atpažįstame ir daugelyje

vėlesnių G. Hauptmano kūrinių. Penktą dešimtį pradėjusiam rašytojui ši meilė buvo gilus ir pavojingas išgyvenimas. Romane "Atlantida" šią meilę ir rašytojo išgyvenimus simbolizuoja Ingigerdos šokis voratinklyje.

Pagrindinis romano veikėjas Frydrichas fon Kamacheris turi daug panašumų su pačiu autoriumi, nors išoriniais bruožais labiau primena jauną gydytoją bakteriologą, Roberto Kocho[10] mokinį, Dytrichą fon Seleną (Dietrich von Sehlen), su kuriuo G. Hauptmanas susipažino studijuodamas skulptūrą Romoje. Rasmusenas (Rasmussen), aplankantis Frydrichą jo karštligiškuose sapnuose, taip pat turi realų prototipą – tai Georgas Ashelmas (Georg Ashelm), vyro, kurio namuose Erknere gyveno G. Hauptmano šeima, anūkas. Skulptoriai Bonifacijus Riteris ir Vili Snyders (Bonifacius Ritter, Willy Snyders) – tikrovėje yra Karlas Biteris (Karl Bitter) ir Vili Kimbel (Willy Kimbel).

Romano siužetas gana paprastas. Gydytojas bakteriologas Frydrichas fon Kamacheris atsiduria didžiausioje savo gyvenimo krizėje: jo mokslinis darbas patiria fiasko (tai užuomina į G. Hauptmano istorinės dramos "Florijanas Gejeris" ("Florian Geyer", 1896) nesėkmę, negana to, jis įsimylėjęs šešiolikmetę šokėją Ingigerdą Halštrem. Nusprendęs išvykti į Paryžių ir atsitiktinai sužinojęs, kad Ingigerda su tėvu vyksta į Ameriką, Kamacheris Bremene įlipa į tą patį laivą. Ingigerdos koketavimas su kitais vyrais Frydrichą atstumia, bet, skęstant laivui, jam pavyksta įtraukti merginą į valtį. Juos, visiškai nusikamavusius, pastebi laivas "Hamburg" ir nuplukdo į Ameriką. Niujorke Kamacheris sutinka savo draugus, susi-

pažįsta su daugeliu įvairių žmonių, bet neranda laimės ir dvasinio pasitenkinimo: laivo katastrofos metu sustiprėjęs dvasinis ryšys tarp jo ir Ingigerdos vėl nutrūksta, jis kenčia nuo patirto sukrėtimo. Frydricho sielos išpažintį išklauso ir vidinius prieštaravimus supranta dvidešimt penkerių metų skulptorė Eva Berns. Baisūs prisiminimai apie laivo paskendimą nepalieka Frydricho ir naktį. Jis mato šalia savęs "Rolando" keleivius, įgulą, kūriką, kuris jam pasakoja, kad įlanka ir uostas, kur esąs Frydrichas, esantys ne kas kita, o Atlantida, kadaise nugrimzdęs žemynas. Rūpestingai prižiūrimas Evos Berns ir draugų Šmit, Kamacheris sveiksta, bet kartu jame bunda nenugalimas Europos ilgesys. Netrukus jis grįžta į Vokietiją, kur susituokia su Eva.

Antros romano dalies veiksmas vyksta Niujorke. Autorius nevengia parodyti tamsiųjų Amerikos civilizacijos pusių: godumo, nenuoširdumo, pinigų darymo bet kokia kaina. Kamacherio manymu, palyginus su kultūriniais Europos lobiais, Amerika merdi. Mokslui, menui ir tikrajai kultūrai Amerikoje nėra vietos, nes į jų vietą veržiasi pinigai, biznis ir technika. Pasak Frydricho, laisvės trokštančiam europiečiui Amerika atrodo kaip demokratijos karikatūra, nes žmogus čia negali būti laisvas. Tam, kuris nenori ar negali prisitaikyti, negali būti ateities šalyje, kur viskas brangu, išskyrus žmogų. Nors Frydrichas pavargęs nuo Europos, nusivylęs Amerika, jis grįžta į senąjį kontinentą.

"Atlantida" – tam tikra prasme pranašinga knyga. Romano pagrindinis įvykis – laivo nuskendimas – užbėga už akių

tikrai nelaimei, sukrėtusiai visą pasaulį: 1912 m. naktį iš balandžio 14 į 15 laivas "Titanikas" nuskęsta Atlanto vandenyse, nusinešdamas daugiau kaip 1500 vyrų, moterų ir vaikų gyvybių. Romano pavadinimas simbolizuoja žlugimą: taip, kaip kadaise bangose nugrimzdo legendinė sala Atlantida, jūroje nuskęsta "Rolandas". Kartu tai gresiančios pasaulinės krizės – karo, įtraukusio Europą į pražūtingą verpetą, pranašystė.

Daiva Kurilavičiūtė

Paaiškinimai

[1] Haeckel, Ernst (1834-1919) – vokiečių biologas.

[2] Hart, Heinrich (1855-1906), Hart Julius (1859-1930) – vokiečių rašytojas, natūralizmo Vokietijoje pradininkai.

[3] Wille, Bruno (1860-1928) – vokiečių rašytojas.

[4] Halbe, Max (1865-1944) – vokiečių rašytojas, natūralizmo atstovas.

[5] Bölsche, Wilhelm (1861-1939) – vokiečių rašytojas, natūralizmo atstovas.

[6] "Durch" – 1886 m. įkurtas literatūrinis susivienijimas, kuris nustatė teorinius natūralizmo principus. Įkūrėjai: H. ir J. Hartai, V. Belšė, A. Holcas, J. Šlafas (J. Schlaf), G. Hauptmanas.

[7] "Freie Bühne" – 1889 m. Berlyne įkurtas teatras, kuriame buvo statomi natūralistiniai H. Ibseno, G. Hauptmano, A. Holco, J. Šlafo, A. Strindbergo kūriniai.

[8] Hoffmanstahl, Hugo (1874-1929) – austrų rašytojas.

[9] Holz, Arno (1863-1929) – vokiečių rašytojas, natūralizmo teoretikas.

[10] Koch, Robert (1843-1910) – vokiečių bakteriologas.

Gerhart Hauptmann
ATLANTIDA

Redaktorė D. Šaduikienė

Serijos dailininkas S. Chlebinskas

Meninis redaktorius L. Spurga

Korektorė L. Girevičienė

Maketavo D. Rybakovienė

SL 257. Užsakymas
Leidykla VAGA, Gedimino pr. 50, 2600 Vilnius, faks. 616902;
http: //www.lietus.lt/vaga
Spausdino UAB "Sapnų sala", Moniuškos g. 21, 2004 Vilnius

Hauptmann, Gerhart

Ha 426 Atlantida / Iš vokiečių k. vertė L. Tamas. –V.: Vaga, 1998. – 392 p.
ISBN 5-415-01313-X

"Nobelio premijos laureatų" serijos knyga. Vieno žymiausių XX a. pirmosios pusės vokiečių rašytojo romanas apie laivo katastrofą, permainingą meilę ir Europos kultūros saulėlydį.

UDK. 830-3

Serijoje

Nobelio premijos laureatai

išleista:

C. Simon. Flandrijos kelias

T. S. Eliot. Pavasaris žiemos vidury

A. Camus. Svetimas. Krytis

C. Milosz. Isos slėnis

B. Pasternak. Daktaras Živago

H. Pontopidan. Peras, laimės kūdikis

E. Baliutavičiūtė. Rašytojai, Nobelio premijos laureatai

H. Böll. Grupinis portretas su dama

S. Below. Hercogas

J. B. Singer. Kavinė Brodvėjuje

W. Golding. Dievas Skorpionas. Dvišakas liežuvis

GERHART

HAUPTMANN

ATLANTIDA

Gerhart Hauptmann –
1912 metų literatūrinės Nobelio premijos laureatas,
vienas žymiausių XX amžiaus pirmosios pusės Vokietijos rašytojų.
Pavaizduoti žmogaus sielą tokią, kokia ji yra
ir kritiškiausiais gyvenimo momentais,
ir didžiausių dvasinių polėkių akimirkomis –
G. Hauptmanno kūrybos kredo.
Romano „Atlantida" varomoji jėga –
pagrindinio herojaus gydytojo Frydricho erotinė krizė,
pateikiama gamtinės katastrofos fone.
Laivo „Rolandas" paskendimas romane
stulbinančiai tiksliai išpranašauja pasaulį
sukrėtusią „Titaniko" nelaimę.

NOBELIO
PREMIJOS
LAUREATAI